

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ВИЩОЇ ОСВІТИ НАПН УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ НАУКИ І ОСВІТИ ХОДА
ПІВНІЧНО-СХІДНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР НАН УКРАЇНИ І МОН УКРАЇНИ
СОЦІОЛОГІЧНА АСОЦІАЦІЯ УКРАЇНИ
РАДА РЕКТОРІВ ХАРКІВСЬКОГО ВУЗІВСЬКОГО ЦЕНТРУ
ХАРКІВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТСЬКИЙ КОНСОРЦІУМ
ХАРКІВСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ
ХАРКІВСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«НАРОДНА УКРАЇНСЬКА АКАДЕМІЯ»

**Інтелектуальний потенціал суспільства
в умовах перманентних соціальних змін:
шляхи збереження й розвитку**

(ДР № 0117U005126)

МАТЕРІАЛИ
ХІХ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**АБИТУРІЄНТСЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ
ПЕРІОДУ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ:
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

Харків
Народна українська академія
12 лютого 2021 р.

Редакційна колегія:

Астахова К. В.	д-р іст. наук (голов. ред.)
Астахова В. І.	д-р іст. наук
Батаєва К. В.	д-р філос. наук
Бірченко О. В.	канд. соціол. наук
Зверко Т. В.	канд. соціол. наук
Михайльова К. Г.	д-р соціол. наук
Чибісова Н. Г.	канд. філос. наук
Яременко О. Л.	д-р екон. наук

Індексується Міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus

A15 Абітурієнтське середовище періоду глокалізації: шляхи формування та тенденції розвитку : Матеріали ХІХ Міжнар. наук.-практ. конф., Харків, 12 лют. 2021 р. / М-во освіти і науки України, Ін-т вищої освіти НАПН України, Харк. гуманітарний ун-т «Нар. укр. акад.» [та ін. ; редкол.: К. В. Астахова (голов. ред.) та ін.]. – Харків: Вид-во НУА, 2021. – 208 с. – (Інтелектуальний потенціал суспільства в умовах перманентних соціальних змін: шляхи збереження й розвитку).

Збірник містить матеріали ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Абітурієнтське середовище періоду глокалізації: шляхи формування та тенденції розвитку» (12 лютого 2021 року, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»).

Статті присвячено різним аспектам формування та розвитку абітурієнтського середовища – поняттю досить новому в освітній науці. Аналізуються сучасні важелі впливу на потенційного абітурієнта, мотиви та чинники обрання ним освітніх програм та університетів. Окрему увагу приділено взаємодії вищої та загальноосвітньої школи в поєднанні зусиль щодо формування абітурієнтського середовища.

УДК 378.091.212:005.745

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
INSTITUTE OF HIGHER EDUCATION OF THE NATIONAL ACADEMY
OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE
DEPARTMENT OF SCIENCE AND EDUCATION OF KHARKIV
REGIONAL STATE ADMINISTRATION
NORTH-EASTERN SCIENTIFIC CENTER OF NATIONAL ACADEMY
OF SCIENCES AND MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
SOCIOLOGICAL ASSOCIATION OF UKRAINE
BOARD OF RECTORS OF KHARKIV HEI CENTER
KHARKIV UNIVERSITIES CONSORTIUM
KHARKIV ACADEMY OF CONTINUOUS EDUCATION
KHARKIV UNIVERSITY OF HUMANITIES “PEOPLE’S UKRAINIAN ACADEMY”

**Intellectual Potential of Society in the Context
of Permanent Social Changes:
Ways of Retaining and Development**

PROCEEDINGS
OF THE ANNUAL XIX INTERNATIONAL
SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE

**PROSPECTIVE STUDENTS’ ENVIRONMENT UNDER
GLOBALIZATION: WAYS OF FORMATION AND THE
MAIN TRENDS**

**Kharkiv
People’s Ukrainian Academy
12 February 2021**

Editorial board:

Astakhova Ye. V.	Dr.Sc. (History) (editor in chief)
Astakhova V. I.	Dr.Sc. (History)
Bataeva Ye. V.	Dr.Sc. (Philosophy)
Birchenko Ye. V.	Ph.D. in Sociology
Zverko T. V.	Ph.D. in Sociology
Mykhaylyova K. G.	Dr.Sc. (Sociology)
Chybisova N. G.	Ph.D. in Philosophy
Yaremenko O. L.	Dr. Sc. (Economics)

Copernicus Indexed

Prospective students' environment under glocalization: ways of formation and the main trends : the Proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference, Kharkiv, 12-th February 2021 / Institute of Higher Education of the National Acad. of Educational Sciences of Ukraine, Kharkiv Univ. of Humanities "People's Ukrainian Acad." [et al. ; editorial board.: Ye. V. Astakhova (ed. in chief) et al.]. – Kharkiv : PUA Publ., 2021. – 272 p. – (Intellectual Potential of Society in the Context of Permanent Social Changes: Ways of Retaining and Development).

The proceedings of the XIX International Scientific and Practical Conference «Prospective students' environment under glocalization: ways of formation and the main trends» held on 12 February, 2021, at Kharkiv University of Humanities "Peoples Ukrainian Academy" include a variety of articles on the issues of prospective students' environment, which is a new concept in research on education. Instruments of influence on potential higher education seekers, their motivation and factors determining their choice of a study programme and a university are researched. Special attention is drawn to the interaction of secondary and higher education institutions joining their forces in order to develop prospective students' environment.

UDC 378.091.212:005.745

МОНОЛОГ МЕТРА

В. С. Пономаренко

КЛАСТЕРИЗАЦІЯ АБІТУРІЄНТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДІЇ МЕХАНІЗМІВ САМООРГАНІЗАЦІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Останні два десятиліття в Україні відбувається реформування освітньої галузі як на рівні законодавчої, так і виконавчої влади. У владних структурах та суспільстві загалом, безумовно, є розуміння об'єктивної необхідності в підвищенні якості освіти, але, нажаль, немає єдності у виборі шляхів його реалізації. Освітню галузь не розглядають як єдину систему, що функціонує в різних формах та гармонічній взаємодії дошкільної, шкільної, передвищої, вищої та післядипломної освіти.

Відсутність системності та заміна концептуальних засад розвитку освіти політизованими гаслами призводить до ухвалення законів та підзаконних актів, які не тільки не мають єдиного категоріального базису, а часом банально суперечать одне одному. Така ситуація ставить керівництво закладів освіти в повну залежність від усього спектра контрольних органів, оскільки якраз вони мають право трактувати будь-які нормативні акти від імені держави. Як наслідок, ми маємо потужне гальмування розвитку у всіх освітянських ланках, оскільки будь-яка ініціатива наштовхується або на загрозу її трактування як порушення чинного законодавства, або на суперечність з реальними умовами життя людей.

Розглянемо реально здійснену реформу в освіті – запровадження зовнішнього незалежного оцінювання (ЗНО) результатів навчання для відбору на вступ до навчання у ЗВО, яка запустила потужні механізми самоорганізації всіх учасників освітнього процесу. Її реалізацію почали 2008 р., що обумовило цілу низку позитивних зрушень в освітянській сфері, хоча не вдалося уникнути деяких недоліків, які буде проаналізовано в цій статті.

Методами математичної статистики було здійснено аналіз результатів тестування із 2008 до 2019 р. включно по всіх абітурієнтах країни, що брали участь у ЗНО із двох предметів – українська мова й література та математика. Аналіз здійснювали за звітними даними Українського центру оцінювання якості освіти (УЦОЯО) як по всій країні, так і в аспектів регіонів [1, с. 143–189].

Основні позитивні результати, досягнуті, завдяки запровадженню організації вступної кампанії на базі ЗНО та загальнонаціонального конкурсу, може бути сформульовано таким чином:

1. Формування для середньої освіти єдиних для всієї країни базових вимог до рівня компетентності учня з кожної навчальної дисципліни, що може бути виміряно в межах ЗНО.

2. Формування в дітей віри в об'єктивність оцінювання результатів тестування шляхом використання формалізованих процедур.

3. Налаштовування абітурієнтів на інтенсивну працю з підготовки до тестування, на відміну від пошуку недоброчесних шляхів для набрання завищеної кількості балів.

4. Формування в батьків бажання використати владні, організаційні або фінансові можливості аби надати дітям можливість якісно підготуватися до ЗНО, а не прагнення до набрання завищених балів (тут і далі у статті під поняттям «батьки» розуміють власне батьків, родичів, опікунів, знайомих, зацікавлених у підтримці конкретної дитини).

5. Зниження соціального напруження в суспільстві, що було обумовлено недовірою абітурієнтів, батьків та широкого загалу до об'єктивності оцінювання результатів навчання на випускних та вступних іспитах.

6. Значне скорочення можливостей впливу владних структур на оцінювання результатів тестування абітурієнтів.

7. Суттєве скорочення звинувачень керівництва ЗВО з боку громадськості в необ'єктивності оцінювання абітурієнтів.

Що стосується звинувачень керівництва ЗВО в необ'єктивності оцінювання вступників, то це завдання в основному виконано, особливо щодо вступу на навчання рівня бакалавра. Щодо вступу до магістратури питання залишаються, але вони не стоять так гостро. Після ухвалення нової редакції Закону України «Про вищу освіту», у якій ступінь бакалавра визнано за повну вищу освіту кількість бажаючих здобути ступінь магістра значно скоротилося і, на погляд автора, буде й далі скорочуватися.

Вимоги ринку праці формують нові підходи до формування магістерських програм. Їх тепер орієнтовано на вступників із вагомим практичним досвідом роботи у професії та мають потреби в набутті нових професійних компетентностей.

Що стосується єдиних вимог для всієї країни до результатів навчання в середній школі за окремими навчальними дисциплінами в контексті вступу до ЗВО, то їх дійсно сформовано. Інша річ, чи справді вони дають змогу оцінити ступінь системного оволодіння учнем математики, фізики, історії тощо?

У стратегічному вимірі перед новою системою вступу до ЗВО стояло завдання сприяти суттєвому підвищенню загальної якості середньої освіти у країні. На жаль, результати міжнародних вимірювань у межах програм TIMSS та PISA показали, що рівень наших учнів за вимірюваними показниками нижчий за середній із-поміж досліджуваних країн. Більш того, позиції нашої країни не тільки не поліпшилися, а, навпаки, погіршилися. Зведені дані за вказаними програмами наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Негативне відхилення середніх балів вимірювання результатів навчання учнів України від середніх значень за країнами, які брали участь у проєктах [1, с. 127]

№ п/п	Предмети	TIMSS у балах (2007 р.)	PISA у балах (2018 р.)
1	Математика	Мінус 38	Мінус 39
2	Природничі науки	Мінус 15	Мінус 22

Зниження рівня математичної підготовки абітурієнтів упродовж останніх років констатується викладачами університету. Крім того, середній бал ЗНО з математики знизився зі 151,8 2008 р. до 139,7 2019 р., що, на жаль, не може бути пояснено підвищенням складності тестів.

Такий рівень середньої освіти не міг дати поштовх до підвищення якості вищої освіти у країні, тому потрібно констатувати, що стратегічні цілі запровадження нової системи вступу до ЗВО не досягнуто.

До того ж у суспільстві час від часу виникають звинувачення в порушенні об'єктивності ЗНО. Такі сумніви ґрунтуються на тому, що простежують тенденцію до зменшення кількості бюджетних місць в окремих регіонах країни в результаті проведення загальнонаціонального конкурсу. Такий конкурс, дійсно, свідчить про те, що середній рівень балів ЗНО в різних регіонах суттєво відрізняється (рис. 1). Це може бути пояснено як різним рівнем якості підготовки школярів у регіонах, так і різним рівнем доброчесності під час здійснення процедури тестування.

Опосередковано рівень, наприклад, математичної підготовки школярів можна оцінити за кількістю переможців у міжнародних олімпіадах із математичних та близьких до них навчальних дисциплін. Але досить непросто обґрунтувати такий факт. Учні з деяких регіонів не мають суттєвих досягнень на міжнародних та всеукраїнських олімпіадах, разом із тим середній

бал ЗНО з математики в них у середньому вищий, ніж в учнів із регіонів, представники яких щорічно посідають призові місця на таких олімпіадах. Виключно теоретично цей факт пояснити можливо, але на практиці він породжує у громадськості суттєві сумніви.

Ідея кількісного вимірювання об'єктивності оцінювання результатів навчання ґрунтується на центральній граничній теоремі, сформульованій у межах теорії ймовірності та математичної статистики. Її сутність полягає в тому, що якщо випадкова (стохастична) величина X формується під дією великої кількості випадкових величин, які між собою незалежні, та ніяка з них не має переважного впливу, то величина X буде мати нормальний закон розподілу. Під це визначення має підпадати стохастична величина « X – бали сертифікатів ЗНО».

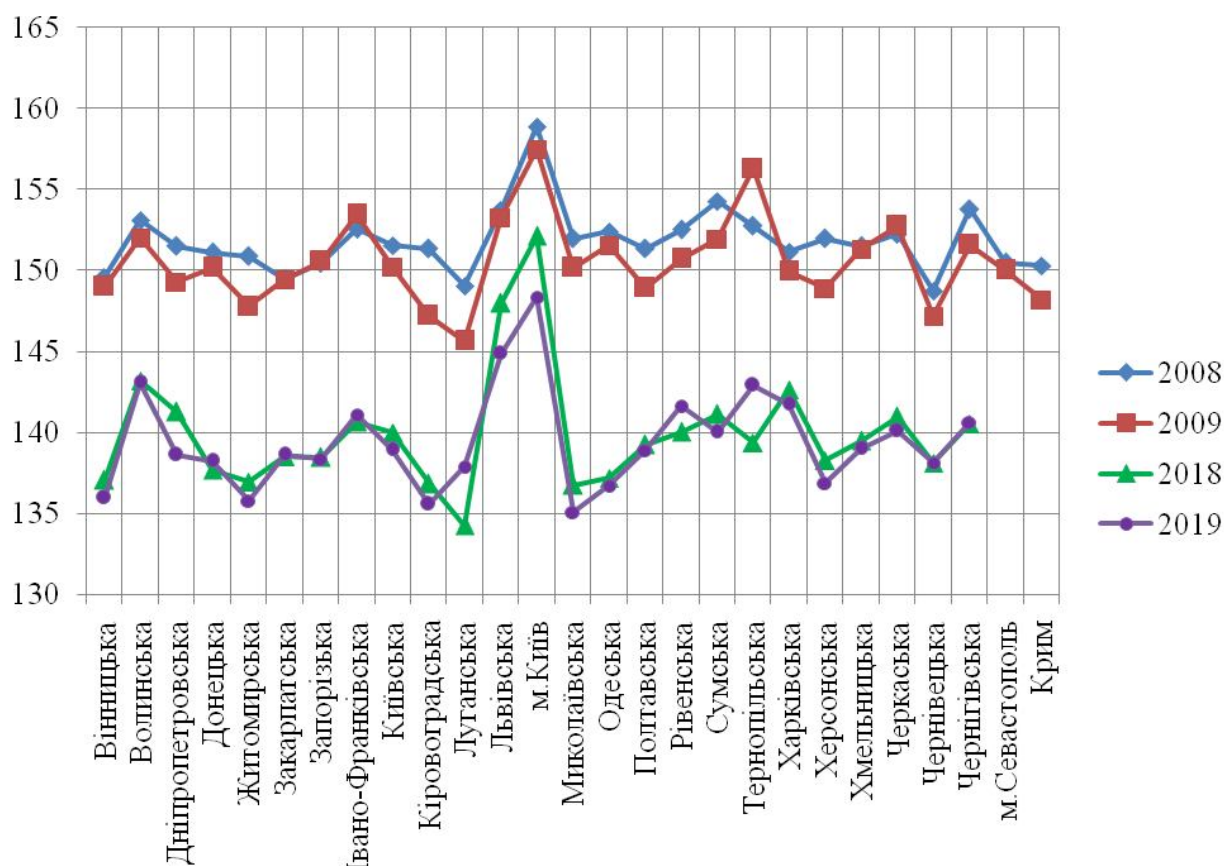

Рис. 1. Середній бал із математики в сертифікатах за роками та регіонами України [1, с. 145]

Дійсно, у роботі автора [2, с. 59–76], теоретично та експериментально доведено можливість кількісного вимірювання об'єктивності оцінювання результатів навчання засобами математичної статистики за умови виконання вимог дії вказаної теореми.

Початок проведення масового зовнішнього незалежного оцінювання та встановлення результатів тестування офіційним критерієм зарахування вступників до ЗВО 2008 р. суспільство зустріло неоднозначно. Значна частина батьків та вступників не вірила в те, що коригування балів ЗНО, а значить, результатів відбору до ЗВО неможливе адміністративними, корпоративними та фінансовими методами. Особливо дивним це було для представників владних та силових структур. Однак процес зарахування абітурієнтів до ЗВО пройшов без ексцесів.

Безумовно, до 2008 р. кластеризація абітурієнтського середовища мала місце й була обумовлена можливостями використання кожним конкретним абітурієнтом або його батьками, адміністративних, корпоративних та фінансових важелів впливу на результати вступних іспитів.

Таким чином, фактичний рівень підготовки конкретного абітурієнта іноді не збігався з оцінками вступних іспитів. Однак на той час не було можливості кількісно оцінити рівень розшарування абітурієнтського середовища, обумовленого дією вказаного чинника, оскільки зміст іспитів та результати їхнього виконання були не співставні в аспекті ЗВО.

Хоча вже тоді, значна кількість батьків адекватно оцінювала рівень підготовки майбутніх абітурієнтів та їхню вмотивованість, що спонукало їх до пошуку шкіл із найбільш кваліфікованими вчителями або відповідних репетиторів, із метою підтягування підготовки свого учня до потрібного для вступу до ЗВО рівня, але до 2008 р. цілеспрямованої підготовки до ЗНО не здійснювали.

Розглянемо результати ЗНО з математики у 2008 р та у 2019 р. (рис. 2, 3).

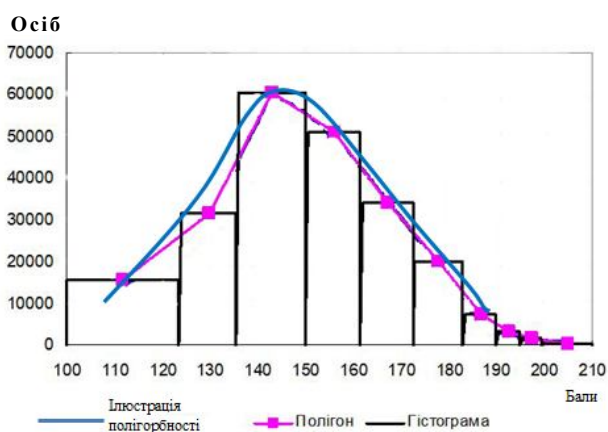

Рис. 2. Графічне зображення теоретичних та емпіричних частот розподілу за інтервалами балів ЗНО з математики в Україні у 2008 р.

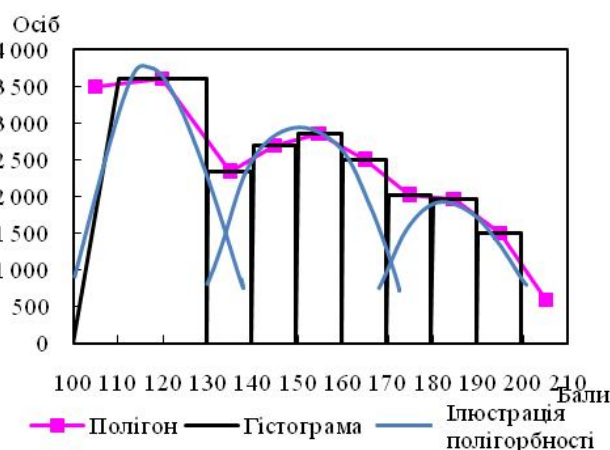

Рис. 3. Ілюстрація полігорбності закону розподілу стохастичної величини «бали сертифікатів ЗНО з математики» у 2019 р.

Розрахунки показують, що, згідно із критерієм Колмогорова – Смирнова, гіпотезу про нормальний закон розподілу не підтверджено. Це значить, що ця стохастичну величину формує не тільки велика кількість випадкових величин, що між собою незалежні, а й ще деякі не випадкові чинники.

Однак графічне зображення розподілу стохастичної величини «бали сертифікатів ЗНО з математики» свідчить про деяку подібність до нормального, що показує статистичну однорідність абітурієнтського середовища щодо набрання балів ЗНО з математики. Інакше кажучи, є незначний вплив невідповідних чинників на набрання абітурієнтами тих чи тих балів. У перший рік запровадження зарахування до ЗВО, відповідно до результатів ЗНО, абітурієнти були практично всі в однакових умовах щодо набрання балів тестування.

Вступні кампанії 2008 та 2009 рр. уже багатьох переконали в тому, що потрібно спрямовувати зусилля батьків та учнів на навчання, а не на пошук шляхів нелегітимного підвищення балів ЗНО. Розпочався підйом авторитету шкіл із кращими викладачами та бурхливий розвиток ринку репетиторства. Механізм самоорганізації почав діяти на нових умовах. Однак цей процес мав і має до цього часу дуже характерну рису – спрямування на успішне виконання тестових завдань. Тому мова йде не про якісне навчання в повному розумінні, а про підготовку до виконання тестових завдань, що, переважно, не забезпечує здобуття системних знань. Привабливість шкіл та репетиторів оцінюють у таких умовах за кількістю балів ЗНО у їхніх випускників.

Аналіз здобутих результатів ЗНО з математики 2019 р. показує кардинальні зміни щодо 2008 р. За цими даними гіпотезу про нормальний закон розподілу не тільки не підтверджено, згідно із критерієм Колмогорова – Смирнова, а й взагалі втрачає форму Гаусової кривої. На рис. 3

зображено емпіричні дані розподілу стохастичної величини «бали сертифікатів ЗНО з математики» 2019 р. [1, с. 399] та наведено ілюстрацію полігорбності її розподілу.

Таким чином, є очевидне порушення статистичної однорідності абітурієнтського середовища щодо набрання балів сертифікатів ЗНО.

Процес кластеризації відбувався поступово із 2008 р. Починаючи із цього року перед умотивованими батьками та учнями постала проблема пошуку школи з висококваліфікованими вчителями, або відповідних репетиторів. Таку проблему розв'язати можуть далеко не всі сім'ї. Отже, із 2008 р. починає формуватися потужний не випадковий цілеспрямований чинник, що впливає на формування випадкової величини «бали сертифікатів ЗНО». Поступово формують кластер абітурієнтів, які мають додаткову можливість заслужено показувати кращі результати в межах ЗНО. Треба підкреслити, що мова не йде про завищення кількості балів під час тестування, а про наявну можливість краще підготуватися до тестування. Для абітурієнтів із цього кластера дію закону про нормальний розподіл, безумовно, не скасовують, але середня кількість балів ЗНО в них буде більшою за ту, яку буде показано абітурієнтами з іншого кластера, що складається з тих, хто з тієї чи тієї причини не дістав доступу до кращих учителів та репетиторів. Розподіл балів сертифікатів ЗНО цих абітурієнтів також буде підпорядковано нормальному закону, але з параметрами, що відрізняються від тих, що характеризують такий розподіл в абітурієнтів із першого кластера.

За результатами дослідження значна втрата однорідності поступово формується починаючи із 2013 р. як у кожному регіоні України, так і на рівні країни загалом [1, с. 181–189]. Ця тенденція має місце не тільки для сертифікатів ЗНО з математики, а й з української мови та літератури.

Таким чином, знадобилося майже п'ять років аби проявилася у повному обсязі дія механізму самоорганізації всіх елементів освітньої системи (батьків, учнів, учителів та ін.), який було запущено прийняттям системи вступу до ЗВО на базі зовнішнього незалежного оцінювання.

Одну з гіпотез, що може пояснити неоднорідність вибірки, обумовлено все більш зростаючою різницею в якості підготовки учнів у сільських та міських школах. Для перевірки цієї гіпотези було проаналізовано розподіл балів сертифікатів ЗНО з математики та української мови й літератури в Харківській області 2019 р. окремо для учнів сільських та міських шкіл. Дійсно, розрахунки показали, що кількість учнів міських шкіл, що здобули сертифікати ЗНО з відносно низькими балами (100–139,5), майже у два рази менша, ніж учнів сільських шкіл [1, с. 185–186].

Однак графіки розподілу свідчать, про те, що полігорбність має місце як для сільських, так і міських шкіл. Інакше кажучи, є спільні чинники, що діють для всіх шкіл. Розшарування множини абітурієнтів на декілька кластерів, передусім, ілюструється полігорбністю закону розподілу стохастичної величини «бали сертифікатів ЗНО» (див. рис. 3).

Для з'ясування механізму розшарування множини абітурієнтів за критерієм кількості балів у сертифікатах ЗНО потрібно проаналізувати структуру процесу. Розглянемо категорії учасників усього навчального процесу з відповідними характеристиками та їхніми значеннями, які формують у своїх комбінаціях цілеспрямований не випадковий вплив на стохастичну величину, що досліджують. Ці характеристики наведено в табл. 2.

Комбінацію значень характеристик учасників освітнього процесу формують не випадкові чинники, які, своєю чергою, формують різні кластери абітурієнтів. Яскравим прикладом такого чинника є цілеспрямований відбір батьками для своїх дітей шкіл, де працюють кращі вчителі, відбір репетиторів, спроможних відмінно підготувати дитину до виконання тестових завдань ЗНО.

Реалізація цього чинника передбачає високу вмотивованість батьків. І тоді вони формують не випадкову множину учнів, яким доступні кращі умови підготовки до ЗНО. Ця множина за своїми когнітивними здібностями, вмотивованістю є неоднорідною, тому результати

Характеристики учасників освітнього процесу

Учасники освітнього процесу (ОП)	Характеристики учасників ОП	Значення характеристик
Батьки	Фінансові та/або адміністративні можливості	Високі, середні, низькі
	Умотивованість	Висока, середня, відсутня
Учень	Умотивованість	Висока, середня, відсутня
	Когнітивні здібності	Високі, середні, низькі
Школи	Контингент вчителів та організація навчального процесу	Відмінні, середні, слабкі
Репетитори	Здатність підготувати дитину до складання ЗНО	Відмінна, середня, слабка

проходження тестування будуть, безумовно, також випадковою величиною, підпорядкованою нормальному закону розподілу балів сертифікатів ЗНО зі своїми параметрами.

Наприклад, кластер абітурієнтів, що набрали високі бали ЗНО з великою ймовірністю містять значну кількість учнів із високою вмотивованістю, когнітивними здібностями, не меншими за середні. Батьки мають високий рівень умотивованості та не менший ніж середній рівень фінансових та/або адміністративних можливостей.

Разом із цим, за чинної системи проведення ЗНО практично неможливо набрати високі бали невмотивованою дитиною з низьким рівнем когнітивних здібностей навіть якщо вона буде робити вигляд, що навчається в найкращій школі, та буде мати найсильніших репетиторів за максимальної фінансової підтримки.

Одним із суттєвих чинників формування кластера абітурієнтів із відносно низькими балами сертифікатів ЗНО є бездіяльність демотивованих, байдужих до життя своїх дітей батьків, оскільки це визначає і вибір школи і ставлення до репетиторства і, урешті-решт, за невеликим винятком, рівень умотивованості дитини. Абітурієнти з цього кластера за своїми когнітивними здібностями також є неоднорідними, тому, незважаючи на байдужість до навчання та демотивованість, результати проходження тестування будуть, безумовно, також випадковою величиною, підпорядкованою нормальному закону розподілу балів сертифікатів ЗНО зі своїми параметрами.

Таким чином, для сукупності абітурієнтів кожного із кластерів випадкову величину «бали сертифікатів ЗНО» підпорядковано нормальному закону розподілу зі своїми характеристиками. Графіки на рис. 3 ілюструють формування трьох кластерів абітурієнтів, приблизний розмір яких із відповідними значеннями середніх балів сертифікатів ЗНО з математики у 2019 році наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Параметри кластерів абітурієнтів, що набрали бали ЗНО з математики 2019 р.

Кластери	Кількість абітурієнтів, осіб	Середній бал сертифікатів
Перший	5066	185
Другий	10724	155
Третій	8796	118

Головним позитивним результатом запровадження нової системи вступу до ЗВО є, на погляд автора, те, що було запущено механізм самоорганізації та всі зусилля вмотивованих батьків спрямовано на підготовку своєї дитини до успішного виконання тестових завдань ЗНО,

а не на пошук шляхів завищення балів. Це значить, що дитина не чекає особистих, нелегітимних преференцій, а інтенсивно працює над засвоєнням матеріалу, удосконалює свої здатності концентрувати власні зусилля на досягненні результату.

Однак спрямованість на успішне виконання тестових завдань має суттєву побічну дію. Справа в тому, що успішне проходження тестування не свідчить про системне оволодіння абітурієнтом цим конкретним предметом, а свідчить про сформованість у нього певної бази даних. Таким чином у нього не формується здатність використовувати засвоєний матеріал для розв'язання практичних проблем, не говорячи вже про здатність синтезу нових знань. Це не є провиною абітурієнтів, оскільки перед ними ніхто не ставив завдання та не навчив розв'язувати практичні проблеми, а тим більш синтезувати нові знання. Перед ними ставилося завдання навчитися виконувати тестові завдання в межах ЗНО, і вмотивовані та здібні учні цьому навчилися.

Глибоке вивчення будь-яких предметів потребує від учнів не тільки хорошої пам'яті, а й здатності системно мислити. Ця здатність ґрунтується на відповідних здібностях конкретної особистості та формується і вдосконалюється у процесі навчання.

Однак система навчання, спрямована лише на успішне складання ЗНО, не сприяє вдосконаленню здатності системно мислити, а у кращому разі залишає її на тому самому рівні, який особистість успадкувала.

Університетський вхідний контроль за рівнем оволодіння математикою першокурсниками показав низький рівень підготовки, навіть у тих із них, які мали високі бали сертифікатів ЗНО з математики. Особливі труднощі викликали завдання в текстовому викладі, які передбачали необхідність спочатку сформулювати математичну задачу, а потім уже її розв'язувати. Одиниці розв'язували задачі, які за умовами мали багато рішень, та коректним чином сформулювали відповідь у задачах, які не мали рішення за заданими параметрами.

Такий рівень математичної підготовки абітурієнтів робить майже неможливим підготовку інженерних кадрів, які вкрай необхідні для реалізації планів інноваційного розвитку України.

Таким чином, перед суспільством стоїть проблема пошуку механізму самоорганізації, який спрямує найбільш здібних учнів та їхніх батьків, родичів до системного оволодіння тими чи іншими навчальними дисциплінами, а не тільки до успішного тестування в межах ЗНО.

На переконання автора, виконати завдання щодо підготовки фахівців високого рівня із пріоритетних для України спеціальностей можна тільки за умови комплексного розв'язання проблем системи держзамовлення та правил прийому до ЗВО.

Сучасна система держзамовлення та правила прийому до ЗВО спрямовують зусилля учнів і їхніх батьків лише на забезпечення набрання максимальних балів під час тестування з кожної окремої навчальної дисципліни, що не стимулює оволодіння системними знаннями та відповідного мислення.

Тому потрібно створити такі об'єктивні умови, які б із середньої школи орієнтували учнів та їхніх батьків на максимальне використання природних здібностей дитини в тих чи інших галузях знань. Критично важливо сформулювати в батьків та учнів ще впродовж навчання у школі бажання максимально використати наявні здібності у сфері точних або гуманітарних наук у процесі вибору майбутньої спеціальності під час вступу до ЗВО.

Із цією метою потрібно створити у країні таку атмосферу, щоб батьки віддавали своїх дітей у школи, у яких надають системні знання; зверталися до репетиторів, які формують у дітей здатності системно мислити загалом, а особливо в тих галузях знань, які відповідають стратегічним інтересам держави.

Для створення такої атмосфери необхідно трансформувати громадську думку. На сьогодні стратегічно важливою є підготовка найбільш здібних у сфері математики та природничих наук учнів для діяльності в окремих галузях знань, визнаними стратегічно пріоритетними в Україні.

Потрібно враховувати й те, що в нашому суспільстві превалує так звана економіка вражень, у якій принцип «ціна – якість» перестає відігравати вирішальну роль у процесі вибору

спеціальності для дитини під час вступу до ЗВО. Дуже часто вступники віддають перевагу не тим спеціальностям, на яких більше держзамовлення та менший розмір плати за навчання, і не тим, які найбільш затребувані на ринку праці, а тим спеціальностям, які вважають престижними, з погляду громадськості [1, с. 65–72].

Потрібно не ігнорувати економіку вражень, як би ми до неї не ставилися, а використати її особливості для досягнення бажаного результату. Необхідно зробити потрібні Україні спеціальності престижними для того, щоб здібним учням та їхнім батькам було об'єктивно економічно та морально вигідно їх вибирати.

Це завдання не просте, однак може бути вирішено впродовж 5–7 років за умови напрацювання й реалізації системи заходів на державному рівні.

Така система заходів має враховувати економічний, організаційний та медійний складники.

Автор пропонує розподілити державне замовлення на два складники – стратегічний і соціально-економічний.

Розмір державного замовлення та його фінансування для спеціальностей, що становлять стратегічні потреби держави, мають суттєві особливості, зумовлено специфікою навчання й роботи за цими спеціальностями.

Не можна допустити того, щоб ЗВО припинили підготовку фахівців непопулярних, із погляду громадськості та суб'єктів господарювання, спеціальностей, оскільки це в майбутньому призведе до небажаних наслідків. Отже, потрібно створити об'єктивні умови для формування мотивів вибору таких спеціальностей. Перелік таких спеціальностей має бути дуже вузьким і визначатися на рівні КМУ.

Також дуже важливо не втратити фахівців у сфері фундаментальних наук, без яких неможливо навіть уявити значних досягнень ані в науці, ані у сфері інновацій.

Наприклад, фахівці з теоретичної фізики, хімії, біології чи математики тільки мінімально можуть бути в переліку потреб населення та суб'єктів господарювання, тоді як потреби держави, що бере курс на інноваційний розвиток, мають охоплювати ці чинники в повному обсязі.

Таких фахівців не потрібно багато. Досить кількох осіб за кожною спеціальністю. Однак для того, щоб їх підготувати, необхідно відібрати здібних абітурієнтів. Адміністративно й самими лише вмовляннями це зробити неможливо. Слід створити об'єктивні умови, які б мотивували найбільш обдаровану молодь ще в середній школі до здобуття вищої освіти за відповідними спеціальностями. У зв'язку із цим потрібно активізувати більш вагомні мотиви для залучення кращих абітурієнтів, серед яких [1, с. 236]:

- гарантоване перше робоче місце;
- надбавка до заробітної плати в розмірі 100–200 % упродовж перших 3–5 років роботи;
- забезпечення службовим житлом із наданням можливості викупу за 10–15 років;
- суттєво підвищена стипендія (на 100–200 %);
- безкоштовний гуртожиток на період навчання.

Такі мотиви, дійсно, можуть сформулювати, головним чином, з елементів першого кластера новий супер кластер абітурієнтів, які візьмуть участь у реальному конкурсі на спеціальності, що забезпечують стратегічні потреби держави, оскільки вони стануть престижними й будуть гарантувати успішним випускникам якісний соціальний пакет.

Слід зазначити, що з перелічених мотивів лише два останні є в компетенції МОН або іншого розпорядника коштів такого рівня, а головні мотиви може бути забезпечено на рівні закону чи постанови Кабінету Міністрів України.

У сучасних умовах найбільш проблемним із перелічених раніше умов є забезпечення державою першого робочого місця з відповідною зарплатою. Рішення цього питання можливо в межах великих, довгострокових міжгалузевих державних проєктів на кшталт «Велике будівництво» або «Український літак».

Координацію процесу забезпечення стратегічних потреб має взяти на себе уряд, а технічне забезпечення – відповідний відділ Мінекономіки зі спеціальними повноваженнями.

Стратегічне державне замовлення може бути організовано у формі грантів, які надають на конкурсній основі для забезпечення реалізації відповідного державного проєкту. У конкурсі можуть брати участь абітурієнти, які на ЗНО із профільних навчальних дисциплін набрали не менше ніж 190 балів. Конкурсанти складають іспит із профільних предметів і проходять фахову співбесіду. Переможці підписують угоду, у якій зазначено обов'язки як грантоотримувача, так і держави. Умови, які забезпечує держава, мають ураховувати всі зазначені раніше мотиваційні аспекти для стратегічного державного замовлення. У разі грантового підходу до проблеми адміністрування грантів із моменту організації їхнього розподілу до відстеження та забезпечення виконання обов'язків кожною стороною, залишається актуальними саме так, як і під час організації ідеї через стратегічне державне замовлення.

Що стосується держзамовлення на спеціальності, які забезпечують соціально-економічні потреби держави, його може бути значно скорочено.

Законодавче й організаційне забезпечення такого підходу, на погляд автора, має розпочинатися з ухвалення Закону України «Про кадрове забезпечення стратегічних потреб держави» або змінами до Закону України «Про вищу освіту», та ухвалення відповідної постанови КМУ, де буде розроблено положення про технологію визначення стратегічних кадрових потреб держави, систему формування мотивів для фахівців, розподіл повноважень і відповідальності між органами державної влади, зокрема розпорядниками коштів на вищу освіту (МОН, МВС, МОЗ, Міноборони тощо).

Собівартість підготовки фахівця конкретної спеціальності в межах стратегічного замовлення буде значно вищою, ніж його підготовки в межах соціально-економічного замовлення, оскільки передбачає врахування не лише витрат на навчальний процес, а й на додаткову оплату праці на першому робочому місці, витрати на житло для молодого фахівця, додаткову стипендію та оплату гуртожитку впродовж навчання, інші витрати на привабливий соціальний пакет.

Реалізація такого підходу дасть змогу запустити механізми самоорганізації задля відбору кращих учнів і вчителів для підготовки до вступу на спеціальності, що належать до стратегічних потреб України, та підготувати необхідних фахівців для розбудови держави.

Список бібліографічних посилань

1. Пономаренко, В. С. (2020). *Розвиток вищої освіти в Україні: аспекти менеджменту та маркетингу*. Харків: Вид-во «Майдан», 530 с.
2. Пономаренко, В. С. (2012). *Проблеми підготовки компетентних економістів та менеджерів в Україні*. Харків: ВД «ІНЖЕК», 328 с.

References

1. Ponomarenko, V. S. (2020). *Rozvytok vyshchoi osvity v Ukraini: aspekty menedzhmentu ta marketynhu* [Development of higher education in Ukraine: management and marketing aspects]. Kharkiv: Vydavnytstvo «Maidan», 530 p.
2. Ponomarenko, V. S. (2012). *Problemy pidhotovky kompetentnykh ekonomistiv ta menedzheriv v Ukraini* [The problems of training competent economists and managers in Ukraine]. Kharkiv: VD «INZhEK», 328 p.

Volodymyr Ponomarenko

CLUSTERIZATION OF THE APPLICANTS' ASSOCIATION AFFECTED BY THE MECHANISMS OF SELF-REALIZATION OF PARTICIPANTS IN THE WORLD EDUCATIONAL PROCESS

Abstract

The mechanisms of self-organization of the world educational process participants have been highlighted as exemplified by clusterization of the applicants' community as a result of external independent assessment (EIA) of the learning outcomes. The results achieved due to the introduction of the EIA for selection of

applicants to higher education establishments have been studied as to the short-term and strategic aspects of the higher education development. The laws of distribution of the stochastic value «EIA Certificate points in mathematics» of the 2008 and 2019 applicants have been analyzed.

The factors affecting the formation of applicants' clusters have been described in detail. The characteristics of the participants in the educational process have been investigated according to the categories and impact on the formation of clusters. An insight has been taken into the change in the decision making motivational bases of the participants in the educational process in the experience economy as well as their influence on self-organization mechanisms.

Measures have been offered to improve the government order for specialists with higher education in order to use the mechanisms of self-organization of higher education process participants to involve the most capable and well-prepared applicants in training specialists in government-supported areas.

Key words: clusterization, applicants, external independent assessment, government order, self-organization mechanism.

ВИСТУПИ ЕКСПЕРТІВ

Е. В. Астахова

ГЛОБАЛЬНАЯ «КАРТА» ОБРАЗОВАНИЯ И ЕЁ ВЛИЯНИЕ НА ФОРМИРОВАНИЕ АБИТУРИЕНТСКОЙ СРЕДЫ

Современное образовательное поле настолько динамично видоизменяется, что порой даже сложно уследить за появлением новых вызовов, рисков и проблем. Ещё вчера, казалось бы, стабильные процессы одномоментно перестают быть таковыми, а устойчивые представления меняются на противоположные по знаку. Все это лишним раз подтверждает переход общественных процессов в режим постоянной турбулентности и таких же постоянных трансформаций. Все в образовании, и, в первую очередь вышшем, меняется с головокружительной быстротой. И голова, действительно, идёт кругом от обилия аспектов и проблем, требующих быстрого анализа и принятия решений, связанных с адаптацией к новым условиям.

К числу новых, думается, относится и проблема формирования и развития абитуриентской среды, то есть, того контингента старших школьников, которые представляют из себя реальный потенциал высшей школы.

Сразу хотелось бы оговориться: речь не идёт о «наборе» или «профориентации», формах деятельности, хорошо известных как старшей школе, так и университетам. Но эти понятия – только часть более глубокого и емкого – «абитуриентская среда».

Литература пока не даёт более или менее точной трактовки определения, во всяком случае, в доступных автору источниках. Да и вошло оно в обиход не так давно. В самом общем понимании это, представляется – некая совокупность групп старших школьников, выпускников и людей старших возрастов, не имеющих или планирующих получение следующего высшего образования, которые сориентированы на выстраивание взаимоотношений с высшей школой с целью получения образования в обозримой перспективе.

Отдавая себе отчёт в том, что такое определение весьма условно, все же стоит акцентировать внимание на ряде принципиальных моментов, позволяющих расширить границы трактовки понятия и рассматривать его настолько широко, насколько это целесообразно в данном контексте. Во-первых, абитуриентская среда, представляется, состоит не только исключительно из выпускников общеобразовательной школы, завершающих свой цикл обучения. Она ощутимо шире. Здесь и те взрослые люди, которые планируют получение образования (первого или второго), и выпускники колледжей, и студенты, которых собирательно называют нетрадиционными, и не окончившие ранее вузы, отчисленные или прервавшие своё обучение. Сюда же попадают и старшие школьники невыпускных классов, которые уже ориентируются на поступление и подключаются к тем или иным формам поиска университета, знакомства с ним, выбора образовательных траекторий.

Во-вторых, при определённой доле относительности, но стоит, говоря об абитуриентской среде, учитывать родителей абитуриентов и старших школьников, учителей, преподающих в выпускных и старших классах, то есть тех, кто прямо или косвенно существенно и системно влияет на выбор и на подготовку к поступлению в университеты.

Такое расширительное трактование понятия, конечно, спорно. Но, учитывая отечественную специфику развития высшей школы и выстраивания её взаимоотношений с абитуриентами, думается, оно допустимо.

Под «спецификой» в данном конкретном случае понимается серьезная включенность родителей в процесс определения направлений образовательной траектории и подготовку

к её реализации. В отечественной практике участие родителей иногда видится более значимым и активным, чем даже самих абитуриентов.

Так или иначе, но современное состояние всей системы образования, особенно высшего, таково, что абитуриентская среда, её количественные и качественные параметры, прерогативы становятся весьма значимыми и привлекающими внимание как теоретиков так и практиков. Ещё совсем недавно совершенно по иному строились взаимоотношения средней и высшей школы, университета и абитуриента. Круг «общих проблем» ограничивался, как правило, перспективами поступления и не более. Сегодня же точек соприкосновения и проблемных зон становится все больше и больше.

В ситуации резко возросшего в системе образования права выбора, динамичной интернационализации мира университета, демографических изменений, массовизации высшего образования, быстро перетекающей в стадию всеобщего, проблемы взаимоотношений образовательного учреждения с его потенциальными студентами и слушателями стали ощутимо многообразнее и острее. Абитуриенты получили возможность выбора не только в пределах своего города или региона, а и за пределами страны. Университеты же озаботились не столько качественными характеристиками будущих студентов и их готовностью к обучению в высшей школе, но и количеством поступающих, которое напрямую связано с ресурсным обеспечением учебного заведения и возможностью реализации им своих уставных целей и миссии. Если же сюда добавить переход мира к цифровой эпохе с её сквозной транспарентностью и доступностью практически любой информации относительно конкретного учебного заведения, то становится понятно: в реальном анализе абитуриентской среды, правилах её формирования и выстраивании эффективных взаимоотношений заинтересованы практически все университеты, стремящиеся развиваться и сохранять свой статус кво.

Изначально изучение и выстраивание моделей взаимодействия с абитуриентской средой представляется междисциплинарной проблемой, препарирование которой предполагает привлечение специалистов самого широкого спектра научных областей: социологов, экономистов, философов, психологов, педагогов, историков, специалистов по использованию социальных сообществ, управлению репутацией в соцсетях, маркетологов и др. Узкоспециальный подход здесь в принципе не приемлем, ибо современная абитуриентская среда сама по себе – новое образование и формируется она для университетов, тоже пребывающих в непривычных условиях постоянных изменений. Иными словами, речь идёт об изучении важнейшего элемента мира университета в ситуации, когда этот элемент только структурируется и среда, в которой происходит его формирование, весьма изменчива.

Образовательные системы любого государства всегда были заинтересованы в поступлении в университеты хорошо подготовленных, мотивированных абитуриентов, выбор которых осознанный, а не случайный. Охота за «серым веществом», а не за черным золотом – характерная черта интеллектуально-образовательного сообщества ещё конца прошлого века. В веке нынешнем она стала, во всяком случае для ведущих стран мира, исходным обязательным условием развития. Интернационализация высшего образования, демократизация условий перемещения по миру, все это создало дополнительные возможности и для абитуриентов, и для университетов. Концентрация интеллектуального капитала, его сохранения и развития – важнейшая составляющая современных цивилизационных процессов. Экономика знаний, вызовы цифровизации резко повысили требования к качеству человеческого капитала и его количеству. Времена отдельных интеллектуальных оазисов, возвращающих гениев, канули в лету. Они, лидеры, бесспорно, нужны. Станным выглядело бы иное утверждение. Но только их усилиями цивилизации развиваться уже не смогут. Иной контекст. Массовизация высшего образования в принципиально иную плоскость поставила задачу поиска «своего абитуриента» для университета и образовательной системы. Мощные миграционные студенческие потоки, превратившие послесреднее образование в новый бизнес и весомую статью доходов – лишнее тому подтверждение.

Итак, университеты значительно больше, чем совсем недавно, заинтересованы в поиске своих абитуриентов, способных вписаться в правила корпоративной культуры, принять их, освоить образовательные программы и выйти на рынок труда с высокой степенью подготовки, создающей дополнительную капитализацию университету.

Оставив за скобками тотальное проникновение рыночной терминологии в описание образовательных процессов, ибо это предмет отдельного разговора, стоит признать: формирование собственной абитуриентской среды способно помочь университетам решить многие острые проблемы, стоящие перед ними и создать некую зону стабильности. Если, конечно, в турбулентном мире можно говорить о какой бы то ни было стабильности.

Устойчивый интерес абитуриентов к конкретному университету, образовательной системе, изучаемым программам подтверждают право университета на существование, финансирование, развитие, позволяют чувствовать себя увереннее в жестких условиях растущей конкуренции и сокращения государственного финансирования. Проще говоря, университет без абитуриентов существовать не может, как, впрочем – пока – и наоборот.

Формирование абитуриентской среды, имеющей устойчивый интерес к тому или иному университету или образовательной системе конкретной страны, задача глобальная, в решении которой необходима и политическая воля, и стратегия на государственном уровне. В условиях современной конкурентной борьбы за студента, разрозненные действия или усилия отдельных игроков обречены. Что, впрочем, не исключает поиска решений по созданию собственной микро-среды конкретным университетом. Процессы видятся параллельными.

Только в этом случае, представляется, возможно формирование условий в обществе, при которых и оно само, и потенциальные абитуриенты будут понимать чего сегодня можно и нужно ждать от системы университетского образования, какие надежды можно на неё возлагать. Ошибочные, устаревшие установки и сигналы, посылаемые обществу – или отсутствующие вообще, порождают не только ошибочные ожидания у абитуриентов и их окружения, но и необоснованные разочарования, негативное восприятие действительности после поступления.

Если говорить об отечественной образовательной системе и отношении общества к ней, то, к сожалению, при всех реформаторских посылах (которые реально есть и так же реально изменяют положение дел), представления о ней весьма и весьма устаревшие. Выбор образовательной траектории происходит либо на основании установок вчерашнего дня: на какую специальность подать документы, чтобы учиться на бюджете и потом много зарабатывать, либо вообще методом случайного выбора: куда подойдут сертификаты ВНТ и подходит пороговый бал. Нужно ли удивляться высокому проценту отсева студентов, низкому качеству образования и тотальному настроению «плохая система образования (плохой университет) не оправдали ожидания». Есть ещё и новая тенденция – массовый отъезд за пределы страны для получения образования «лишь бы не здесь». Думается, это тоже едва ли сильный мотивирующий стимул.

При рассмотрении проблемы формирования устойчивой абитуриентской среды с точки зрения глобальных подходов, представляется, необходимо учитывать ряд интереснейших тенденций развития современного мира университета. Среди них одна из важнейших: образование как государственный проект очень быстро себя исчерпывает.

На стадии классического индустриального развития государство было практически единственным заказчиком образования. Оно диктовало форму и содержание образовательной деятельности, обеспечивало заказ на специалистов с высшим образованием и их последующее трудоустройство. Однако переход к постиндустриальному развитию (в отечественных реалиях – индустриально-рассредоточенному), диктует принципиально иные запросы и государство перестаёт исполнять роль монопольного заказчика [1, с. 61]. Карьерно-образовательная траектория становится зоной ответственности самого человека [2, с. 79]. И это кардинально меняет привычную ткань образовательного поля.

Второй аспект глобальной «карты» образования – формирование на фоне усиливающейся межцивилизационной конкуренции уже в самое ближайшее время мощных образовательных ареалов. Их появление будет остро конкурентным процессом и ознаменует собой практически новый передел мира [3]. В число наиболее влиятельных ареалов войдут европейско-американский, китайский, испано-латиноамериканский и арабо-исламский. Каждый со своей страной-лидером (или группой стран), экспортирующим высшее образование [4, с. 13]. На эти процессы будет накладываться глобализация знаний и широкое распространение новых образовательных технологий.

Третий момент, весьма важный при формировании абитуриентской среды и правильных посылов обществу – это учёт тех изменений, которые следуют за сменой индустриальной модели экономики на постиндустриальную.

На постиндустриальной стадии индустрия трансформируется, меняет форму. Основной единицей производства вместо привычных заводов и фабрик становится компания [5, с. 7]. Иные технологии, иная организация производства, иное управление. Как результат – смена запросов на работников.

Массовое производство индустриальной эпохи удовлетворяло свои потребности в наемных сотрудниках за счёт квалифицированных людей, подготовленных для использования знаний и технологий при выполнении определённых функций. Такая ситуация требовала создания большого числа стандартных должностей. Как результат – высшее образование готовило некоего специалиста, обладающего «пакетом» знаний, применение и периодическое обновление которых позволяло решать производственные задачи.

На новом этапе возникла потребность в ином типе сотрудников, способных не только воспроизводить что-то по аналогам, но и выполнять кроссфункции, создавать новое. Привычная подготовка по специальностям стала замещаться междисциплинарными подходами. Этот процесс идёт в разных регионах и странах с разной интенсивностью и нигде ещё не завершился. Но тенденция замены квалификации компетентностями налицо [5, с. 19]. Стандартные образовательные программы, ранее полностью «закрывающие» подготовку специалиста, в нынешних условиях превращаются в составную часть индивидуальной образовательной траектории, которая включает в себя институционализированные и неинституционализированные формы образования [5, с. 19]. Модель становится сложнее, «многоэтажнее» и требует иных организационно-управленческих подходов и моделей поведения всех субъектов образовательного процесса.

Междисциплинарность, как запрос, уже достаточно чётко проступает со стороны работодателей, бизнес-сообщества. Но очень плохо «прочитывается» в университетских образовательных технологиях и в запросах абитуриентской среды, которая по-прежнему жёстко ориентирована на специальности и традиционное их деление: инженерные, экономические, гуманитарные.

Так или иначе, но при формировании абитуриентской среды эти и иные ключевые изменения важно не только учитывать, но и адекватно доносить до общества и до будущих студентов. Конечно, подобные задачи не решаются одномоментно. Они комплексные, долговременные и достаточно дорогостоящие. Но формирование абитуриентской среды – одно из важнейших условий полноценного сохранения и развития университета, его возможности реализовать свою миссию и адекватно отвечать на запросы общества и человека.

Критически важным на этом участке деятельности современной высшей школы представляется категория «понимания». Только через понимание происходящих в обществе и в образовании тектонических изменений можно обеспечить некую её «прорывность» и институциональную антихрупкость.

Список библиографических ссылок

1. Филонович, С.Р. (2010). Life-long learning: последствия для высшей школы. *Вопросы образования*, 4, с. 55–66.

2. Строгеецкая, Е.В. (2010). Идея и миссия современного университета. *Там же*, с. 79.
3. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Global, (2010). *Monitoring Report on EFA (Education for All)*.
4. Ефимов, В. С. и др. (2018). *Будущее высшей школы в России: экспертный взгляд. Форсайт-исследование – 2030*. Москва; Красноярск: ИНФРА-М, 293 с.
5. Фонд «Центр стратегических разработок «Северо-Запад», (2005). *Постиндустриальный переход в высшем образовании*. СПб., 281 с.

References

1. Filonovich, S.R. (2010). Life-long learning: posledstviya dlya vyssheyshkoly [Life-long learning: implications for higher education.]. *Voprosy obrazovaniya*, 4, pp.55–66.
2. Strogetskaaya, Ye.V. (2010). *Ideya i missiya sovremennogo universiteta* [The idea and mission of a modern university]. *Ibid*, p.79.
3. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Global, (2010). *Monitoring Report on EFA (Education for All)*.
4. Yefimov, V. S. et al. (2018). *Budushcheye vysshey shkoly v Rossii: ekspertnyy vzglyad. Forsayt-issledovaniye – 2030* [The future of higher education in Russia: an expert view. Foresight research – 2030.]. Moskva; Krasnoyarsk: INFRA-M, 293 p.
5. Fond «Tsentr strategicheskikh razrabotok «Severo-Zapad», (2005). *Postindustrial'nyy perekhod v vysshem obrazovanii* [Post-industrial transition in higher education.]. SPb., 281 s.

Kateryna Astakhova

GLOBAL LANDSCAPE OF EDUCATION AND ITS INFLUENCE ON THE STUDENT BODY FORMATION

Abstract

The paper deals with the issue of shaping and enhancing intellectual capacity of high school graduates who represent potential for higher education. The author introduces a relatively new term “the student body” (cohorts of higher education seekers) and defines it.

Topicality of the problem and currently rising interest to it is substantiated in the paper. The author draws special attention to recent changes in relationship between secondary and higher education institutions, as well as between universities and their applicants. The changes themselves and the causes of their emergence are explicated in the research. Approaches and methodologies applicable to investigate the issue are suggested by the author.

Shaping the student body oriented on a certain education institution or a national education system is put forward by the author as major task universities and countries are facing. The author touches upon global competition in education sphere, current world’s landscape of education with new powerful education areas emerging. Their impact on globalization of knowledge and education technologies is thoroughly analyzed. The Ukrainian education system, its ways, approaches, strengths and weaknesses is looked into in the global context; its major goals and tasks are also highlighted and substantiated.

Key words: changes, turbulence, the student body, interdisciplinarity, education as a state project, massovization, postindustrial, competences, understanding.

INSTITUTIONAL TRUST AS A FACTOR OF UNIVERSITY INFLUENCE ON THE PRE-UNIVERSITY ENVIRONMENT

In modern conditions of constant uncertainty, the answers to the questions about the choices made by social actors are becoming more and more differentiated. In general, the problem of risk, uncertainty and unpredictability of the future is significantly increasing nowadays. As a result, a rhythm of life accelerated formidably requiring social actors to enhance decision-making process. In all domains of life (e.g., consumption, education, labor, leisure, etc.) the spectrum of potential choices is vast. The field of education is no exception: given the significant diversity of educational institutions, their choice by entrants is accompanied by a mix of rational and irrational factors, to systematize which, to build on priority for several years becomes almost impossible. The more available options people face, the “less predictable are the decisions they will eventually take” [1]. In this context, the role of such social phenomenon as trust is especially relevant as trust “becomes the crucial strategy for dealing with an uncertain and uncontrollable future” [2].

Education for a long time came to trust issues, but we should recognize that its conversion and strengthening still remains IN-UNIVERSITY. These issues were actively discussed when the mechanism of communicative interaction between the real subjects of the educational process was launched, strengthening the educational effects of the present and the future.

Today, the problem trust for universities has increasingly disintegrated into external and internal: quite often the trust becomes the motive for choosing an university and an educational program, it has become an argument OUT-UNIVERSITY.

Trust as a whole has become a rational-irrational element in the choice of strategies for social actors, including education. And we are used to seeing trust as an argument for choosing a university.

However, in our opinion, such a position today is a limited position, based on the perception of a certain “exclusion” (simple presence) of universities from the selection practices: the state forms requirements, universities comply, applicants choose in accordance with them. Thus, argumentation in the field of trust is formed by several subjects who, to a certain extent, insure themselves against the risks of choice. In modern conditions, we can also say that universities are more and more actively forming strategies of their own choice from the pre-university environment and stakeholders, based on a new form of institutional trust.

General analysis shows, that while many scholars agree on the essential role trust plays as a concept in social interaction, they do not necessarily agree on its meaning. All the approaches to identifying trust as a social construct proposed by different scientists can be grouped into classical and modern. In the classical stage of trust researching (Zimmel, Luman, Barber, Giddens, Fukuyama, Gambetta, Seligman and others) we can mark that trust is considered as a variable, that allows social interactions to proceed on a simple and confident basis where, in the absence of trust, the complexity posed by contingent futures would obstruct the process of making rational decision which action to take. Along with the expectation, interpretation and suspension, trust is defined by so called ‘faith’, resulting in the belief that the certain event will take place rather than the other rationally possible options. Just in such interpretation on the macro level trust is considered as a basis for co-operation, social relations and social capital. Although trust is essential in social relationships, it always involves an unavoidable element of risk and potential doubt. According to David Lewis, “we would not have to accept this risk if there were some functional alternative to trust” [3]. It is in the classical version of trust considering universities try to form it in the pre-university environment and among stakeholders, expecting that it will lead students to them.

However, there are changes in trust accents in the transition from traditional to postmodern society, and the search for new modalities of trust continues apace with the increase of freedom and role ambiguity. In modern interpretations some sociologists (Shtomka, Mölling, Barbalett, Khodyakov, Meyerson, Wake, Kramer, Brynov, Harwood and others) argued that trust was mistakenly characterized as a ‘medium’ or ‘glue’ for the social relations. They emphasized the dynamic foundation of trust and developed the idea of

trust building. In this context, Jack Barbalet in 2009 clarified the interrelation between the emotional and rational dimensions of trust: it involves a feeling of ‘self-trust’ and ‘other-trust’ [4]. In this understanding, trust turns from an instrument into an active component of social interaction, the effect of which is not necessarily obvious, and it itself has unstable, but formed properties.

At this point a concept of Swift Trust, introduced by Meyerson, Weick and Kramer, can be used. Meyerson, Weick and Kramer aimed to provide an explanation for the situations that differ from the classical conditions for trust. According to their theory, “trust is founded jointly upon the roles inhabited by participants in an interaction” and the participants perception of the social categories they share with one another as a result [5].

However, in both classical and swift trust theories the possibility to learn from the experience of others or simply by being told by someone already trusted was not taken into account. This entirely new source of trust was defined as “the embeddedness of individuals in social information networks that provide them with information about other individuals and circumstances with which they have no direct contact” [5]. The term ‘embeddedness’ was chosen in order to exhibit the idea of established and lasting relationships, that allow to judge about the trustworthiness of the directly connected individuals. That is why modern universities do not just build trust in the university environment, they cover a wide space of stakeholders, and also define the framework of these categories for themselves. At the same time, it is important to realize that, by the opinion Sviatoslav Braynov, society needs trust because «it increasingly finds itself operating at the edge between confidence in what is known from everyday experience, and contingency of new possibilities» [6]. However, he proposed a new concept of trust describing it as a bet on one of the contingent futures that may deliver benefits. As a result, for universities, trust in a modern interpretation is a new opportunity that can bring unexpected dividends. So, modern approach positions look at trust as a social practice and process because it involves the responsibility of both parties and commitment to the relationship.

So trust has several connotations in a social context. In some cases, it gives confidence in what will happen and brings stability to the functioning of universities, while in others it is formed, created directly in the process of interaction between universities and its entrant environment. Accordingly, universities use both the first and the second type of trust. But only today, some of them are stepping into the reality of a new institutional trust, which is already directed from them to the university entrants and other stakeholders. And this is due to the fact that in order to be strong, the university itself constructs its contacts with the entrant environment, choosing those whom it trusts more, interaction with whom will bring it “benefits” (victories, image, etc.) without weakening itself reputation. However, as in the general concept of trust, when institutions tend to evaluate the reliability of social actors to determine the feasibility of providing them with their resources and minimize risks.

Thus, the new institutional trust – the trust granted by universities towards individuals who interact with them in order to reciprocally meet their needs.

Uncertainty of the future raises the role of trust. And for universities this is trust in both directions: from it and to it, in which it is important that the basic criteria of the significant characteristics of the educational process and its results coincide.

References

1. Sztompka, P. (1999). *Trust: A Sociological Theory*. Cambridge University Press, 214 p.
2. Luhmann, N. (2000). Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. *Trust: Making and Breaking Cooperative Relations*, electronic edition, Department of Sociology, University of Oxford, chapter 6, pp. 94–107.
3. Lewis, J. D., Weigert, J. A. (2012). The Social Dynamics of Trust: Theoretical and Empirical Research, 1985–2012. *Social Forces*, Oxford University Press, vol. 91, no. 1, pp. 25–31.
4. Barbalet, J. (2009). A characterization of trust, and its consequences. *Theory and society*, vol. 38, issue 4, pp 367–382.
5. Harwood, W. T. (2012). *The Logic of Trust*. University of York, 245 p.

6. Jansma, M. (2018). What are scoring models and how do they come about? [online] *Berkley Bridge*. Available at: <https://www.berkeleybridge.com/blog/what-are-the-scoring-models-and-how-do-they-come-about/> [Accessed 11 Jan. 2020].

Катерина Михайльова, Анастасія Вороненко

ІНСТИТУЦІЙНА ДОВІРА ЯК ФАКТОР ВПЛИВУ УНІВЕРСИТЕТУ НА АБІТУРІЄНТСЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Анотація

У статті визначено інституційну довіру як фактор впливу на абітурієнтське середовище. Показано, що сучасне суспільство – це суспільство вибору, а в умовах невизначеності довіра стає універсальним аргументом його здійснення, що дозволяє конструювати ефективну соціальну взаємодію. В освіті довіра стала одним із аргументів вибору університету. Розгляд класичної та сучасної інтерпретацій довіри продемонстрував, що навчальні заклади використовують обидві ракурси довіри. Як результат, довіра розглядається як стабільний елемент соціальної взаємодії між університетами, абітурієнтами та стейкхолдерами, і як динамічний. Показано роль третіх сторін у формуванні довіри між університетами та абітурієнтським середовищем. Продемонстровано, що у сучасних умовах стратегії університетів зазнають змін, внаслідок чого значний потенціал для використання довіри у взаємодії з абітурієнтським середовищем має нова форма інституціональної довіри – коли установи обирають суб'єкти довіри та розробляють різні форми взаємодії з ними, в тому числі для підтримки та розвитку довіри. Вона базується, серед іншого, на мінімізації ризиків та максимізації використання ресурсів, і розглядається як протилежність «знеособленій інституційній довірі». Підкреслюється, що для університетів обидва типи довіри є важливими, і тому розробку стратегій взаємодії з абітурієнтським середовищем слід диференціювати.

Ключові слова: довіра, інституційна довіра, університети, стейкхолдери, абітурієнт.

С. І. Посохов

ПОЛІТИКА (НЕ)ДОВІРИ В СИСТЕМІ «ШКОЛА – ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ»: СТОРІНКИ ІСТОРІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

Система освіти – це явище достатньо пізнє. Йдеться про те, що тривалий час навчальні заклади не являли собою систему, тобто існувала велика кількість різноманітних закладів, які не взаємодіяли між собою, не було чіткого поділу на початкову, середню та вищу школу. Зокрема, в Російській імперії така система виникла на початку ХІХ ст. (хоча розпочався цей процес дещо раніше – у 1780-х роках). Саме тоді було створено декілька університетів, виникла мережа гімназій, а також почало функціонувати міністерство народної освіти. Початковий етап розвитку цієї системи був пов'язаний з подоланням значних перешкод. І це були не лише матеріальні чи фінансові проблеми. Так, щоби вирішити кадрову проблему були запрошені іноземні професори. Як відомо, щоби почав працювати Харківський університет до нього в якості студентів прийняли учнів Харківського колегіуму. Університет був поставлений на чолі навчального округу, і професори змушені були здійснювати так звані «візитації», тобто відвідувати навчальні заклади, піклуючись про налагодження їхньої роботи (а, слід мати на увазі, що Харківський навчальний округ охоплював величезну територію: 12 губерній та 7 областей). Після того, як ритмічно запрацювали гімназії, університети вже не потерпали від нестачі студентів. З прийняттям Університетського статуту 1835 р. університети вже не так щільно опікувалися середніми навчальнимикладами.

За статутами 1804 р. та 1835 р. тих, хто закінчив «повний курс» гімназії приймали без вступних іспитів, а решта складала іспити в спеціальному комітеті (зазвичай, спочатку ця

процедура була досить поблажливою). Для підготовки осіб, які бажали стати студентами, були створені спеціальні курси, де викладали ад'юнкти.

«Плану набору» в університети до кінця імперського періоду не було, тобто вступ до університету не обмежувався якоюсь кількістю студентів, а значить не було й «конкурсу». Лише наприкінці XIX століття міністерство зробило спробу встановити такі обмеження. У червні 1895 р. попечителям було відправлено циркуляр, в якому пропонувалося обговорити в університетах цю справу і визначити можливий механізм такого роду дій. Ради всіх університетів України виступили проти цього проекту. В тому числі й у Харківському університеті проф. Даневський визнав важливість питання, але запропонував раді висловитися проти необґрунтованих планів [1]. Втім, у листопаді 1899 р. було видано розпорядження про «заходи щодо більш рівномірного розподілу студентів між окремими університетами» та про закріплення їх до округів «зادля запобігання на майбутнє переповнення деяких університетів». Тим не менш, зазначені заходи так і не вдалося втілити в життя.

Що ж стосується правил вступу до університету, то й у другій половині XIX ст., згідно статутів 1863 та 1884 рр., до складу студентів приймалися молоді люди, що успішно закінчили гімназичний курс і отримали атестат з позитивними оцінками. Випускники інших навчальних закладів мали долати певні перешкоди. Зокрема, якщо вони не вивчали всіх гімназичних курсів, то при бажанні вступити до університету мали скласти іспити з цих предметів у гімназії. Взагалі, згідно статуту 1863 р., університет мав право, якщо визнає це за необхідне, перевіряти знання абітурієнтів на основі особливих правил, складених радою університету та затверджених попечителем (§85) [2]. До речі, ще Постановою від 31 травня 1861 р. було визначено, що іспити в гімназіях відбуваються у присутності «депутатів від університетів» [3]. Не дивно, що у протоколі ради Харківського університету від 16 серпня 1869 р. читаємо таке: «оскільки у цьому році не були направлені депутати від університету для присутності при підсумкових іспитах в гімназіях Харківського учбового округу, то здійснити перевірочні випробування всім молодим людям, що мають право та бажання поступити до університету» [4]. На початку 70-х років, коли Вчений комітет Міністерства народної освіти поставив перед університетами питання, про відмову від перевірочних іспитів в університетах, що все частіше почали застосовуватися, Харківський університет висловився за збереження іспитів. Зокрема, у мотивованому висновку історико-філологічного факультету, серед іншого було відзначено, що перевірочні іспити мають позитивне значення, бо дозволяють спрямувати молодих людей на ті факультети, які відповідають їх здібностям, і тому, в результаті, кількість студентів, які переходять з одного факультету на інший, скоротилася [5]. Однак, статут 1884 р. фактично передав справу випробування на право вступу до університету гімназіям.

У ранній радянський період (1920–1930-ті роки) відбулися колосальні соціальні зрушення, які, серед іншого, були спрямовані й на руйнацію принципів «старої школи». Зокрема, йшлося про подолання становості та нерівності освіти. В межах політики «пролетаризації» для вихідців із робітничого класу було відкрито «зелену вулицю» до вищих навчальних закладів: від них не вимагали свідомо про закінчення середньої школи, вони не складали вступних іспитів. Втім, дуже скоро стало зрозуміло, що такий підхід дезорганізує вищу школу. Суттєвою перепоною для навчання робітників та селян у вищих навчальних закладах була їхня низька освітня підготовка. Характерним прикладом є історія Академії теоретичних знань (яка виникла на основі реорганізації «старого» Харківського університету). У липні 1920 р. цей навчальний заклад почав функціонувати. Бажаючих навчатися в Академії виявилось більше двох тисяч, і всі вони були зараховані. Серед нових студентів не рідкістю були люди віком від 25 до 40 років. Професори прагнули працювати як і раніше, однак нове студентство значною мірою було не здатне до цього. Не дивно, що кількість студентів різко зменшувалася. Вже у жовтні 1920 р. групові заняття відвідувало тільки 300–400 осіб, у лютому 1921 р. – лише 200 [6]. Дехто з студентів взагалі кидав навчання, деякі переходили до медичного, технологічного, сільськогосподарського інститутів, де «практичний ухил» був більшим і навчатися людині не підготовленій теоретично

було дещо легше. Враховуючи такий стан справ, декретом РНК УСРР у березні 1921 р. було засновано робітничо-селянські факультети, де намагалися підготувати до навчання в вищій школі.

Період пошуку нових освітніх форм, певної децентралізації освітнього життя в країні завершується наприкінці 1920-х – на початку 1930-х років. У середині 1930-х років навчальний процес у школі було остаточно упорядковано, для всієї радянської держави було встановлено єдину структуру загальноосвітньої школи з 10-річним терміном навчання. Тоді ж закінчилася смуга радикальних перетворень й у вищій школі. Знову почала розвиватися університетська освіта. Наприкінці 1935 р. були скасовані обмеження, пов'язані із соціальним походженням абітурієнтів, відроджувалися деякі традиції дореволюційної вищої школи. Втім, визначальними принципами стали уніфікація і централізація освіти.

У повоєнний час в радянській системі освіти такі принципи продовжили визначати й взаємодію середньої та вищої школи. Як відомо, всі випускники шкіл, які бажали продовжити навчання в вищій школі, мали скласти вступні випробування в конкретному закладі вищої освіти (ЗВО). Певне виключення робилося лише для медалістів, які у випадку складання профільного предмету на «відмінно» звільнялися від подальших випробувань. Суттєву роль при вступі відігравав середній бал атестату, який додавався до конкурсної суми балів. Тим самим було забезпечено певний «баланс інтересів» ЗВО та школи.

У часи перебудови (з середини 1980-х років) зазначена система знову потрапила у «смугу турбулентності». Вищі навчальні заклади почали запроваджувати різноманітні освітні форми, які надавали переваги «своїм» абітурієнтам (власні олімпіади, підготовчі курси, договори з «підшефними школами»). Водночас, з боку громадськості все частіше почали лунати докори на адресу ЗВО з приводу «непрозорості» вступних випробувань, а потім і стосовно корупції.

У результаті постала система «зовнішнього незалежного оцінювання» (ЗНО). Ця система, здається, являє собою черговий варіант компромісу між інтересами вищої та середньої школи. При цьому обидва «гравці» є формально відстороненими від цієї процедури. Втім, поступово зростає кількість зауважень та навіть докорів на адресу такого формату стосунків, як з боку середньої школи (бо «підготовка до ЗНО» заважає реалізації повноцінної шкільної програми), так і з боку ЗВО (бо ЗНО негативно впливає на стиль мислення абітурієнтів-майбутніх студентів).

Як відомо, за визначенням П. Бурд'є, символічний капітал – це довіра. При цьому важливо підкреслити, що ця форма капіталу є груповим ресурсом, що передумовою для побудови соціального капіталу є встановлення дружніх зв'язків між соціальними групами. В системі освіти роль соціального капіталу складно переоцінити, тож важливу роль відігравали й відіграють стосунки між різними гілками цієї системи. Зокрема, цей зв'язок легко зафіксувати, аналізуючи історію «абітурієнтського середовища». Вочевидь, в цьому плані було принаймні дві «зацікавлені сторони»: середня школа та заклад вищої освіти. На різних етапах розвитку суспільства періодично виникала недовіра між ними. Регулятором цих стосунків, зрозуміло, була держава, яка намагалася забезпечити баланс інтересів. Разом із тим, держава не є лише «арбітром», але й «конструктором» таких стосунків. Соціальна політика держави, перш за все, впливала на їх регуляцію. Вочевидь, що саме соціальні аспекти визначили й останні за часом процеси. Немає сумніву, що звинувачення у корупції стосувалися лише частини вищих навчальних закладів та обмеженого кола спеціальностей, які користувалися «спекулятивним попитом». Тобто запровадження системи ЗНО стало для держави засобом «компенсувати» втрати, які сталися на «полі соціальної справедливості». Водночас, для самої системи освіти, на нашу думку, цей крок став скоріше програвом, бо і середня, і вища школа втратили ознаки моральних авторитетів, які здатні адекватно оцінювати інтелектуальний рівень учнів. Цей варіант можна інтерпретувати як результат недовіри держави (суспільства) до обох гілок системи освіти водночас. Відповідно, проблема недовіри в системі освіти не була подолана, вона просто була знята з порядку денного. Втім, це означає, що її немає...

Список бібліографічних посилань

1. *Дело об установлении новых правил поступления в университеты молодых людей в видах более равномерного распределения студентов по университетам* (1886–1898 гг.). Российский государственный исторический архив, Департамент Народного Просвещения, 733. Санкт-Петербург.
2. *Общий устав императорских российских университетов* (1863). СПб., с.28.
3. *Сборник постановлений по Министерству народного просвещения* (1865). СПб., т. 3, с. 635.
4. *Протоколы заседаний совета императорского Харьковского университета* (1869). Харьков, 8, с. 243.
5. *Протоколы заседаний совета императорского Харьковского университета* (1873). Харьков, 3, с.98.
6. Короливский, С. Н. (ред.). (1955). *Харьковский государственный университет им. А.М. Горького за 150 лет (1805–1955)*. Харьков: Изд-во ХГУ, с. 229.

References

1. *Delo ob ustanovlenii novykh pravil postupleniya v universitety molodykh lyudey v vidakh boleye ravnomernogo raspredeleniya studentov po universitetam (1886-1898 gg.)* [The case of the establishment of new rules for admission to universities for young people in the form of a more even distribution of students across universities (1886–1898).] Rossiyskiy gosudarstvennyy istoricheskiy arkhiv, Departament Narodnogo Prosveshcheniya, 733. Sankt-Peterburg.
2. *Obshchii ustav imperatorskikhrossiiskikh universitetov* [General Charter of Imperial Russian Universities] (1863). Sankt-Peterburg, p. 28.
3. *Sbornik postanovlenii po Ministerstvu narodnogo prosveshcheniya* [Collection of resolutions of the Ministry of Public Education] (1865). Sankt-Peterburg, Russia, vol. 3, p. 635.
4. *Protokoly zasedaniy soveta imperatorskogo Kharkovskogo universiteta* [Minutes of meetings of the Board of the Imperial Kharkov University] (1869). Kharkov, Ukraine, 8, p. 243.
5. *Protokoly zasedaniy soveta imperatorskogo Kharkovskogo universiteta* [Minutes of meetings of the Board of the Imperial Kharkov University and annexes (1873)]. Kharkov, Ukraine, 3, p. 98:
6. Korolivskii, S. M. (Ed.). (1955). *Kharkovskii gosudarstvennyy i universitet im. A. M. Gorkogo za 150 let (1805–1955)* [A.M. Gorky Kharkiv State University for 150 years]. Kharkov: Izd-vo KhGU, p. 229.

Sergiy Posokhov

THE POLICY OF (DIS)TRUST IN THE SYSTEM “SCHOOL – AN INSTITUTION OF HIGHER EDUCATION”: PAGES OF HISTORY AND MODERNITY

Abstract

The article is devoted to the study of the interaction of such branches of the education system as secondary and higher school. In particular, it is a question of distrust, which periodically arose in these relations when determining the procedure for the transfer of school graduates to higher education institutions. The regulator of such relations was the state, which sought to ensure a balance of interests of the parties. At the same time, the state is not only an “arbiter” but also a “constructor” of such relations, because, thus, it implements its social policy. Obviously, it was the social factor that led to the creation of a system of “external independent evaluation” in modern Ukraine. This option can be interpreted as a result of distrust of the state (society) to both branches of the education system simultaneously.

Key words: admission to university, requirements for applicants, educational policy.

«КРУГЛИЙ СТИЛ»

И. Л. Ануфриева

ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ С АБИТУРИЕНТАМИ, ИМЕЮЩИМИ ОТКЛОНЕНИЯ В СОСТОЯНИИ ЗДОРОВЬЯ

«Учитель – сечение инклюзии»

Количество детей с ограниченными возможностями здоровья растет с каждым годом. Это связано как с пороками, поломками генетического, внутриутробного развития, так и с различного рода травмирующими ситуациями, катастрофами, неблагоприятными условиями проживания, включая небрежное или жестокое обращение с детьми. Вместе с тем в системе общего и профессионального образования идет процесс перехода от специализированных учреждений к инклюзивным. Однако этот переход требует значительных затрат: временных, людских ресурсов, материальных вложений и др. Поэтому наблюдается незначительное количество инклюзивных образовательных учреждений наряду со специальными и обычными общеобразовательными. В данной статье рассматриваются проблемы образования и воспитания детей слабовидящих и слепых в условиях перехода от специализированной школы-интерната к ступени высшего образования.

Дети с серьезными нарушениями зрения испытывают ряд сложностей: их восприятие мира ограничено, круг общения невелик, самооценка понижена и др. Все это способствует возникновению сложностей в плане общения, как со сверстниками, так и с педагогами, что отражается на процессе овладения знаниями, формирования личностных качеств. Как правило, такие дети не испытывают удовольствия от процесса обучения, что еще в большей степени осложняет их процесс обучения. В силу эмоциональной незрелости они не готовы к проявлению и дальнейшему формированию партнерских отношений как в микросоциуме, который в данном случае представлен коллективом учащихся и педагогов специализированного образовательного учреждения, так и в дальнейшем с социумом в широком понимании этого понятия.

Проблема получения высшего образования лицами с ограниченными возможностями здоровья сегодня очень актуальна. Законодательство Украины, в соответствии с основополагающими международными документами в области образования, предусматривает принцип равных прав на образование для инвалидов и лиц с ограниченными возможностями здоровья. Получение образования лицами данной категории является одним из основных и неотъемлемых условий их успешной социализации, обеспечения их полноценного участия в жизни общества, эффективной самореализации в различных видах профессиональной и социальной деятельности. При этом должна быть в полной мере обеспечена доступность высшего образования для инвалидов с различными нозологиями.

В настоящее время в нашем обществе в отношении лиц с ограниченными возможностями здоровья (далее – ОВЗ) предпринимается комплекс мер для обеспечения необходимого уровня жизнедеятельности и социальной защиты лиц с ограниченными возможностями здоровья. К числу этих мер принадлежат: освоение жизненных и социальных навыков, реализация права на образование, содействие в трудоустройстве, создание доступной среды, в том числе обеспечение для них доступа к информации (включая содействие использованию жестового языка, азбуки Брайля и иных способов и форматов общения), реабилитация и другие меры.

Социализация лиц с ОВЗ и инвалидностью требует готовности общества и государства к переосмыслению системы отношения к ним, признание и реализация их прав на предоставление равных возможностей в разных областях жизни, включая профессиональное образование. Конституция Украины закрепляет право на образование для каждого. Лица с ОВЗ и инвалиды должны, по возможности, максимально участвовать в учебно-воспитательном процессе, поскольку именно в период обучения формируется социальная позиция человека. Их включенность в социально-образовательную среду образовательной организации является необходимым условием гармоничного развития личностных качеств. в образовании лиц с ОВЗ и инвалидов путем инклюзивного образования на всех уровнях их обучения в течение всей жизни.

Инклюзивное образование представляет собой такую организацию процесса обучения, при которой все обучающиеся, независимо от их физических, психических, интеллектуальных, культурно-этнических, языковых и иных особенностей, обучаются вместе со своими сверстниками в образовательных организациях, которые учитывают особые образовательные потребности субъектов учения и оказывают им необходимую поддержку.

Таким образом, перед отечественной системой образования стоит актуальная задача достижения нового современного качества общего, профессионального и высшего образования лиц с инвалидностью и ОВЗ.

Формирование адекватной образовательно-реабилитационной среды для обучения и развития лиц с инвалидностью и ОВЗ невозможно без совершенствования системы образования и разработки комплексного научно-методического обеспечения учебного процесса.

Данные методические рекомендации направлены на создание условий, обеспечивающих организацию образовательного процесса для лиц с ограниченными возможностями здоровья, получения ими высшего образования с учетом состояния здоровья, а также условий для их социокультурной адаптации в обществе.

Рекомендации ориентированы на решение следующих задач организации образовательного процесса для студентов-инвалидов и лиц с ОВЗ в ХГУ «НУА»:

- разработки технологий обучения для студентов-инвалидов и лиц с ОВЗ;
- использования технических средств в соответствии со спецификой заболевания и получаемой квалификацией;
- создания системы психолого-педагогического сопровождения студентов-инвалидов и лиц с ОВЗ;
- создания системы информационного обеспечения комплексной профессиональной, социокультурной и психологической адаптации студентов-инвалидов и лиц с ОВЗ;
- подготовки педагогических кадров для работы с лицами с инвалидностью и ОВЗ.

Эти условия необходимы для коррекции нарушений развития и социальной адаптации, оказания ранней коррекционной помощи на основе специальных педагогических подходов и наиболее подходящих для этих лиц языков, методов и способов общения. Они в максимальной степени должны способствовать получению образования определенного уровня и определенной направленности, а также социальному развитию лиц с ОВЗ посредством организации инклюзивного образования.

Определено, что обучающиеся с ОВЗ могут обучаться совместно с другими обучающимися, не имеющими аналогичных ограничений здоровья, а не только в отдельных классах (группах), образовательных организациях. Для обеспечения равного доступа: «...под специальными условиями для получения образования обучающимися с ограниченными возможностями здоровья понимаются условия обучения, воспитания и развития таких обучающихся, включающие в себя использование специальных образовательных программ и методов обучения и воспитания, специальных учебников, учебных пособий и дидактических материалов, специальных технических средств обучения

Необходимым условием реализации указанных мероприятий является создание в обыч-

ном образовательном учреждении универсальной безбарьерной среды, позволяющей обеспечить полноценную интеграцию инвалидов.

В качестве важнейшего условия обеспечения доступности высшего образования законодательство определяет наличие в образовательных организациях специальных образовательных программ.

Политика доступности высшего образования на этапе поступления в вузы предполагает совокупность следующих факторов:

- условия и процедуры приёма в вузы должны иметь поливариантность и включать в себя различные льготы для отдельных групп населения;
- возможность доступа к высшему образованию расширяется за счёт различных форм довузовской подготовки (подготовительные курсы, летние экзамены в общеобразовательных школах и т.д.);
- критерии поступления совмещают в себе эффективность и простоту;
- при работе с потенциальными студентами вузы дифференцируют свою информацию и подготовку для абитуриентов различных социальных групп;
- единственным критерием при поступлении в вузы является уровень знаний и умений.

Возможность обучения в современном вузе для людей с инвалидностью и ОВЗ является чрезвычайно значимой не только с точки зрения получения определенной системы знаний и умений, подготавливающей будущего выпускника к осуществлению профессиональной деятельности. Современная образовательная организация высшего образования сегодня представляет собой определенную социально-культурную систему, гуманизирующую существование человека и общества за счет обеспечения личности развития своих способностей, способствующую формированию внутренней целостности и душевного здоровья человека, его жизнеспособности и жизнестойкости, что так необходимо современному человеку вообще, а человеку, имеющему определенные физические ограничения жизнедеятельности в особенности.

Идея достоинства и самореализации личности инвалида, обеспечивающая реализацию интересов и потребностей инвалидов, которая пришла на смену идеи их социальной полезности для общества, являвшейся до недавнего времени ведущей в системе образования и воспитания лиц с ограниченными возможностями

Идея непрерывности как основа для построения системы образования инвалидов, обеспечивающая реализацию способностей, запросов и возможностей личности на протяжении всей жизни, повышение уровня образования и квалификации, переподготовку и перекавалификацию в связи с изменением состояния здоровья и адекватно отражающая структурные изменения в экономике и социальной политике государства, запросы социальной группы инвалидов.

Создание всеобъемлющих условий для получения образования обучающимися указанной категории, а именно:

- использование материалов, специальных технических средств обучения коллективного и индивидуального пользования, предоставление услуг ассистента (помощника), который оказывает обучающимся необходимую техническую помощь, проведение групповых и индивидуальных коррекционных занятий, обеспечение доступа в здания организаций, осуществляющих образовательную деятельность, и другие условия, без которых невозможно или затруднено освоение образовательных программ» (ст. 79).

Основная специфика образовательного процесса инвалидов по зрению определяется особенностями реализации информационного обмена в условиях отсутствия (или значительного ограничения) визуального восприятия.

В условиях зрительного дефекта усиливается психоэмоциональное напряжение, обостряется восприятие индивидом трудных жизненных ситуаций, осложняется выбор адекватных средств их преодоления, возникают состояние внутреннего психического

конфликта, социальная дезадаптация, поведенческие нарушения и др. К числу специфических жизненных трудностей лиц с нарушениями зрения относятся:

- трудности в пространственной ориентировке (неумение пользоваться самостоятельными приемами ходьбы без зрения, психологические барьеры, препятствующие использованию трости и др.);

- трудности в общественной интеграции: высокая социальная неудовлетворенность, проблемы в общении с нормально видящими (формирование негативных коммуникативных установок и комплексов);

- трудности в быту и самообслуживании – несформированность элементарных бытовых умений и навыков, что наиболее характерно для слепорожденных, воспитывающихся в условиях гиперопеки, а также для лиц, потерявших зрение и адаптирующихся к измененным в результате этого условиям жизни;

- трудности в профессиональной и личностной самореализации

Глубина и характер поражений зрительного анализатора сказываются на развитии всей сенсорной системы, определяют ведущий путь познания окружающего мира, точность и полноту восприятия его образов.

Одним из главных условий обучения людей с ограниченными возможностями здоровья является создание безбарьерной среды в системе инклюзивного образования и соответствующее техническое оснащение.

Для этого предназначены специальное оборудование и приспособления, обеспечивающие доступ к аудиториям и свободное перемещение по территории учебного заведения. К ним относятся перила, поручни, пандусы, лестничные подъемники, автоматические открыватели дверей и т.д. Программа «Доступная среда» также предусматривает специализированное оборудование для санитарных комнат и адаптированную под учащихся с ОВЗ специальную мебель для учебных помещений. Для студентов, имеющих ограничения по слуху или зрению предусмотрен ряд технических устройств, облегчающих образовательный процесс. Так, например, в ХГУ «НУА» группа РП-12 в которой обучается студент с нарушениями органов зрения имеет постоянную аудиторию для учебных занятий, что заранее подготовлено учебным отделом при составлении расписания; студент имеет специальную программу для перевода текста в систему Брайля в своем персональном компьютере.

Нужно отметить, что инклюзия в образовании предъявляет повышенные требования ко всем участникам образовательного процесса. От студентов с ограниченными возможностями здоровья оно требует чрезвычайного напряжения сил – интеллектуальных и психологических ресурсов личности, от условно-здоровых студентов – толерантности, понимания, готовности оказывать помощь, то есть проверяет их на предмет человечности и этики. Однако это в то же время и вызов преподавателям, работающим в группах, где есть студенты с ОВЗ (гр. РП-12, РП-33):

- повышение квалификации педагогов;
- освоение технологий индивидуального образовательного маршрута;
- создание безбарьерной среды;
- санитарные комнаты;
- специальное оборудование.

Одна из важнейших задач инклюзивного образования – устранение внешних (объективных) барьеров, препятствующих обучению лиц с ОВЗ. Это и нормативно-правовое обеспечение инклюзивных процессов, и организация доступной образовательной среды, в том числе разработка специальных образовательных программ, применение особых методов обучения и воспитания, создание учебных пособий, учебников и дидактических материалов с учётом разнообразных образовательных потребностей обучающихся с ОВЗ, требующих специальных технических средств.

Студенты факультета «Референт-Переводчик» с ОВЗ характеризуются следующими социально-позитивными чертами:

- открытые, общительные, дружелюбные;
- вдумчивые, склонные к установлению причинно-следственных отношений и связей, способные к установлению вербально-логических связей;
- с достаточной умственной активностью и работоспособностью;
- активные, целеустремленные, с позитивной мотивацией как на учебу, так на профессиональную интеграцию;
- контактные, волевые, спокойные, активные, адекватные, дисциплинированные, организованные;
- • добрые, доверчивые, добродушные, заботливые, искренние.

Список библиографических ссылок

1. Айсмонтас, Б.Б. (2004). Некоторые психолого-педагогические особенности создания и использования компьютерных обучающих программ в вузе. *Психологическая наука и образование*, т. 9 (4), с. 51–59.

2. Васильева, Н. Н. (2006) Абитуриент с инвалидностью: где и как получить высшее профессиональное образование. Москва: МосГУ, 94 с.

3. Денискина, В. З. (2000) К вопросу о формировании уровня готовности выпускников школ для слепых и слабовидящих к вузовскому образованию. *Проблемы социально-психологической и профессиональной адаптации студентов и аспирантов с нарушенным зрением в современном ВУЗе : материалы Всероссийской научно-практической конференции студентов, аспирантов и тифлопедагогов*. СПб., с. 115–118.

References

1. Ajsmontas, B.B. (2004). Nekotorye psihologo-pedagogicheskie osobennosti sozdaniya i ispol'zovaniya komp'yuternyh obuchayushchih programm v vuze [Some psychological and pedagogical features of creating and using computer training programs at the university]. *Psihologicheskaya nauka i obrazovanie*, t. 9 (4), pp. 51–59.

2. Vasil'eva, N. N. (2006) *Abiturient s invalidnost'yu: gde i kak poluchit' vyssee professional'noe obrazovanie*. [Applicant with a disability: where and how to get higher professional education] Moskva: MosGu, 94 p.

3. Deniskina, V. Z. (2000) K voprosu o formirovanii urovnya gotovnosti vypusknikov shkol dlya slepyh i slabovidyashchih k vuzovskomu obrazovaniyu [Towards the formation of the level of readiness of school graduates for the blind and visually impaired for university education]. *Problemy social'no-psihologicheskoy i professional'noj adaptacii studentov i aspirantov s narushennym zreniem v sovremennom VUZe : materialy Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy konferencii studentov, aspirantov i tiflopedagogov*. SPb., pp. 115–118.

Iryna Anufriyeva

PECULIARITIES OF WORK WITH PROSPECTIVE STUDENTS, HAVING HEALTH PROBLEMS

Abstract

It is a common fact that lately more and more people have some health problems both physically and mentally due to various life situations. Thus, the tendency of shifting from specialized institutions to inclusive educational establishments has been noticed. The thesis deals with the issue, specifying the organization and work with prospective students with disabilities. Special attention is given to prospective students with defective eyesight: to those visually impaired and the blind ones. Such students do not take pleasure in the studying process, which complicates their studying process to a greater extent. Due to emotional instability, they are not ready for showing and further developing partner relationships in the society. Therefore, the

problem of receiving higher education by students with disabilities is very actual and important in a modern digital society. And herewith, one of the main conditions of teaching people with disabilities lies in creating a comfortable environment within a system of inclusive education with the corresponding technical provision.

Key words: students with disabilities, educational trajectory, distance learning, freshmen, applicants

В. И. Астахова

КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА КАК ОПРЕДЕЛЯЮЩИЙ ФАКТОР ВЛИЯНИЯ НА ВЫБОР АБИТУРИЕНТА

Творение человека есть высшее напряжение
всех его духовных сил. Это и жизненная мудрость,
и мастерство, и искусство.

В. А. Сухомлинский

Дискуссии по поводу миссии современного образования, его главного предназначения в жизни человека не только не утихают, но даже наоборот с каждым годом становятся все острее и ожесточеннее. Образование должно дать знания, умения и навыки, способные обеспечить достойное существование человека на протяжении всей жизни? Нет! Образование не может дать знания один раз и на всю оставшуюся жизнь. В наше сложное время глокализации и молниеносных общественных трансформаций образование призвано научить учиться постоянно, сформировать потребность в постоянном самосовершенствовании, умение находить нужные знания в нужное время. Да! Но профессиональная подготовка все-таки необходима, хотя готовность к смене профессии должна быть безусловно сформирована. Система образования должна готовить в первую очередь профессионала? А может быть интеллектуала? А быть может достойного гражданина? Вопросов множество, а ответы расплывчаты и неоднозначны.

Поиск оптимальных путей обновления образовательных систем, становления новой образовательной парадигмы происходит в современном мире практически с середины минувшего столетия, причем постоянно ускоряющимися темпами. Понимание важности четкого определения ценностных ориентиров образования и его долгосрочного прогнозирования активно проникает во все слои общества. Подтверждением этому служит достаточно объемная подборка международных документов, разработанных в мире в конце XX – начале XXI столетия [1].

Документы ЮНЕСКО, европейские программы развития образования в XXI веке, научная литература, выходящая в последние десятилетия, утверждали определяющую роль образования в дальнейшем развитии человечества, считая главным направлением образовательной политики цивилизованных стран становление непрерывного образования, их постепенное превращение в сообщества, где учатся все на протяжении всей жизни.

Научная школа ХГУ «НУА», разрабатывающая проблемы формирования интеллектуального потенциала современного общества, на протяжении многих лет отстаивает вывод о том, что главная миссия образования – сформировать в человеке потребность в постоянном обновлении знаний и умений, в самосовершенствовании на протяжении всей жизни, что в свою очередь требует сформировать у каждого уважительное отношение к труду на общее благо, к человеку труда, к значимости постоянного, систематического обучения.

Такая позиция однозначно требует кардинального изменения в определении миссии образования, где главнейшим приоритетом должна стать целенаправленная, перспективнопланируемая, всеохватывающая воспитательная работа, причем не только внеурочная, а пронизывающая собой все сферы и направления деятельности учебного заведения.

В Народной Украинской Академии воспитательная работа рассматривается как основной приоритет всей жизнедеятельности каждого образовательного учреждения, главный смысл которого мы видим в формировании у всех субъектов образовательного процесса конструктивного, созидającego мышления, жизнеутверждающего мировоззрения, преклонения перед прошлым своей семьи и своего Отечества, веры в будущее и уверенности в себе – иными словами жизнестойкости; в формировании возвышенных духовных потребностей и гражданственности как высшего проявления нравственных качеств личности.

Такой подход вызывает одобрение многих лидеров современного образования. Так, например, посетив ХГУ «НУА» в 2011 году, ректор Карлштадтского университета (Швеция) профессор Дж. Купер в книге отзывов музея истории НУА сделал следующую запись: «Могу Вас заверить, что мы глубоко потрясены Вашим чувством миссии и истории. Я не встречал в своей жизни ни одного учебного заведения, которое было бы более социально неравнодушным и когда концепция «образования от колыбели до могилы пронизывает все Ваши программы» [2, с. 29].

Воспитание как определяющая, гармоническая часть образовательной системы понимается в НУА как «процесс управления развитием индивида через создание благоприятной культурно-образовательной среды, наполнение ее разнообразными формами и методами, позволяющими максимально реализовать способности и дарования каждой личности» [3, с. 163]. Иными словами культурно-образовательная среда выступает инструментом личностного развития каждого субъекта учебно-воспитательного процесса и способствует формированию потребности в постоянном самосовершенствовании.

Культурно-образовательная среда, как базисный и определяющий фактор воспитательного воздействия, включает в себя все видимые и невидимые направления этой работы, начиная от внешнего вида всех субъектов образовательного процесса и заканчивая общей атмосферой дружелюбия, взаимоуважения, реализации принципов социального партнерства. Термин «культурно-образовательная среда» не является случайным словосочетанием, поскольку в его основе лежит не столько образование сколько культура. Именно общая культура личности в конечном счете и обеспечивает и отношение к учебе, и стремление к постоянному самосовершенствованию, и уважение к окружающим. Все это естественно формируется посредством воспитательного воздействия и составляет внутреннюю сущность культурно-образовательной среды.

Таким образом, культурно-образовательная среда выступает как некий конструкт, характеризующий культурно-образовательное пространство учебного заведения как в целом, так и в отдельных деталях, лица не общее выражение данного трудового коллектива, которое определяется не только качеством преподавания учебного материала, но и общепринятыми правилами поведения, ценностными ориентирами, уровнем организации и управления, символами (герб, гимн, флаг, памятные знаки), традициями (в НУА это День рождения Академии, Праздник Именинного пирога, День Учителя, работа студенческих трудовых отрядов и мн.др.) и, конечно, общепринятыми принципами взаимодействия между всеми членами коллектива, их последовательное вовлечение в несение «своей доли тягот» по управлению общественными процессами.

Очень важно иметь ввиду, что, приходя в любое учебное заведение, человек (абитуриент в данном конкретном случае) в первую очередь сталкивается с внешними проявлениями культурно-образовательной среды. В Народной Украинской Академии отмечают атмосферу семьи и дружелюбия, исключительную чистоту и порядок, единую школьную и спортивную форму, единый стиль оформления учебных и вспомогательных помещений. Он посещает музей истории НУА, студенты-экскурсоводы показывают ему наши тематические выставки и памятные уголки, ему рассказывают об Аллее памяти и работе поисковой группы над альбомом «Наша бессмертная рота», о совместных праздниках, путешествиях и волонтерской работе. И все это создает первое, незабываемое впечатление о культурно-образовательной среде ХГУ «НУА».

Именно об этом пишет в своем эссе выпускник БУ-2003 Денис Курдупов, опубликовавший свою работу в монографии, посвященной тридцатилетию Академии: «В XI классе я планировал связать свою жизнь с IT, пишет он, ходил на подготовительные курсы в ХНУРЭ, куда и собирался поступать. Но так получилось, что в НУА учились двое моих хороших товарищей – Артем Набока и Евгений Нестерцов, которые много и восторженно рассказывали про свой вуз и в итоге пригласили на экскурсию в нашу в будущем общую ALMA MATER.

Что же я увидел на экскурсии в НУА весной 2003 года? Современнно. Чисто. Красиво. По-домашнему уютно. Походив по коридорам и позаглядывая в аудитории, понял – остаюсь. Дальше были подача документов, небольшое собеседование в приемной комиссии, подписание контракта (спасибо родителям, что нашли финансовую возможность платить за мое обучение в те непростые годы). И вот я – студент первого курса факультета «Бизнес-управление». Даю интервью газете «Academia», фотографируюсь на фоне стелы «Огонь знаний» с четырьмя такими же счастливыми. Одним из этих счастливых была Светлана Стригуновская (Столетняя), моя будущая одногруппница и соратница по академическому театру «На Лермонтовской, 27». Но об этом узнаю много лет спустя, когда мне в руки случайно попадет тот номер газеты, где наши фотографии и интервью.

По прошествии 12-ти лет, в памяти всплывают только самые яркие события. Помню, ректор Валентина Илларионовна Астахова делилась воспоминаниями о своей студенческой молодости на одной из встреч со студентами. Мне было в диковинку, что сама ректор так запросто общается с обычными первокурсниками. Помню утренние лекции по истории Украины, которые вела Екатерина Викторовна Астахова, и которые было просто невозможно пропустить. По этому предмету я получил свою первую «4» – недостаточно полно ответил, как сейчас помню, на вопрос о политике гетмана Сагайдачного... Помню лекции по праву Виктора Викторовича Астахова, с живыми примерами и оригинальным способом подачи материала. Помню увлекательнейшие лекции экспертов-экономистов Евгения Михайловича Воробьева и Олега Леонидовича Яременко, часть которых я начал понимать только спустя годы после выпуска, когда столкнулся с «невидимой рукой Адама Смита» в реальной жизни.

Пожалуй, самые яркие учебные впечатления оставил первый курс, видимо, сказывается эффект новизны [2, с. 31–32].

Педагогика партнерства, атмосфера дружелюбия и взаимоподдержки, работа творческих коллективов и многое другое, что привлекает в НУА абитуриентов, и является важнейшей составляющей культурно-образовательной среды учебного заведения.

Создание и постоянное совершенствование этой среды – крайне сложная и ответственная, но исключительно благодарная работа, позволяющая успешнее решать весь комплекс образовательных задач.

Список библиографических ссылок

1. См. *Magna Charta Universitatum* (1998) [online]. Available at: <http://www.magna-charta.org/>; European Ministers of Education, (1999). *The Bologna Declaration of 19 June 1999* [online]. Available at: http://www.magna-charta.org/resources/files/BOLOGNA_DECLARATION.pdf; *Ministerial Conference Berlin* (2003). [online]. Berlin. Available at: <http://www.ehea.info/page-ministerial-conference-berlin-2003>; Minobrnauki. gov. ru, (2002). *О Концепции модернизации российского образования на период до 2010 года* [online]. Available at: <http://docs.cntd.ru/document/901816019>; Government.ru, (2000). *Национальная доктрина образования в Российской Федерации* [online]. Available at: <https://rg.ru/2000/10/11/doktrina-dok.html>; European Ministers Responsible for Higher Education, (2005). *The European Higher Education Area – Achieving the Goals* [online]. Available at: http://web.archive.org/web/20110721202114/http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Bergen_Communique1.pdf; European Ministers Responsible for Higher Education, (2015). *Ереванское коммюнике* [online]. Ереван, Армения. Available at: https://bc.donstu.ru/upload/iblock/1ef/yerevan-communique_final.pdf; Rada.gov.ua, (2017). *Про світу* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>; Rada.gov.ua, (2014). *Про вищу освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/>

laws/show/1556-18; Rada.gov.ua, (2020). *Про повну загальну середню освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>; Rada.gov.ua, (1998). *Про професійну (професійно-технічну) освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>; Rada.gov. ua, (2002). *Про Національну доктрину розвитку освіти* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>; Rada.gov.ua, (2002). *Державна програма «Вчитель»* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF#Text> и мн.др.

2. Астахова, В. И. (2020). Так нам сердце велело... Некоторые страницы из тридцатилетней истории НУА. Харьков: Изд-во НУА, 55 с.

3. Астахова, Е. В. и др. (ред.). (2015). Дорогу осилит идущий... Харьков: Изд-во НУА, 645с.

References

1. См. *Magna Charta Universitatum* (1998) [online]. Available at: <http://www.magna-charta.org>; European Ministers of Education, (1999). *The Bologna Declaration of 19 June 1999* [online]. Available at: http://www.magna-charta.org/resources/files/BOLOGNA_DECLARATION.pdf; *Ministerial Conference Berlin* (2003). [online]. Berlin. Available at: <http://www.ehea.info/page-ministerial-conference-berlin-2003>; Minobrnauki. gov. ru, (2002). *О Концепции модернизации российского образования на период до 2010 года* [About the Concept of modernization of Russian education for the period up to 2010] [online]. Available at: <http://docs.cntd.ru/document/901816019>; Government.ru, (2000). *Natsional'naya doktrina obrazovaniya v Rossiyskoy Federatsii* [National doctrine of education in the Russian Federation] [online]. Available at: <https://rg.ru/2000/10/11/doktrina-dok.html>; European Ministers Responsible for Higher Education, (2005). *The European Higher Education Area – Achieving the Goals* [online]. Available at: http://web.archive.org/web/20110721202114/http://www.ehea.info/Uploads/Declarations/Bergen_Communique1.pdf; European Ministers Responsible for Higher Education, (2015). *Yerevan communiqiy* [online]. Yerevan, Armenia. Available at: https://bc.donstu.ru/upload/iblock/1ef/yerevan-communique_final.pdf; Rada.gov. ua, (2017). *Pro osvitu* [On Education] [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>; Rada.gov.ua, (2014). *Pro vyshchu osvitu* [On Higher Education]. [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/>; Rada.gov.ua, (2020). *Pro povnu zahal'nyu serednyu osvitu* [About full general secondary education] [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>; Rada.gov.ua, (1998). *Pro profesiynu (profesiyno-tekhnichnu) osvitu* [About professional (vocational) education] [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80#Text>; Rada.gov. ua, (2002). *Pro Natsional'nyu doktrynu rozvytku osvity* [On the National Doctrine of Education Development] [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>; Rada.gov.ua, (2002). *Derzhavna prohrama «Vchytel'»* [State program «Teacher»] [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/379-2002-%D0%BF#Text> and other.

2. Astakhova, V. I. (2020). *Tak nam serdtse velelo... Nekotoryye stranitsy iz tridtsatiletney istorii NUA* [So our heart told us ... Some pages from the thirty-year history of PUA.]. Khar'kov: Izd-vo NUA, 55p.

3. Astakhova, Ye. V. et al. (red.). (2015). *Dorogu osilit idushchiy...* [The road will be mastered by the walking ...]. Khar'kov: Izd-vo NUA, 645p.

Valentyna Astakhova

CULTURAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF AN EDUCATION INSTITUTION AS AN INFLUENCING FACTOR FOR APPLICANT'S CHOICE

Abstract

The paper deals with cultural and educational environment of an education institution regarded as an influencing factor for applicants' choice. The question of major goals of education and education institutions, in particular, is brought out in the paper. The author refers to the works of PUA research school dealing with the issues of enhancing society's intellectual capacity, which suggest that the mission of education lies in

developing an individual's need for learning, updating one's skills and competences. According to the author, the mission could be achieved only through well-planned, comprehensive extra-curricular and in-class socially and culturally educational work and counseling. This work is seen as a priority and responsibility of an education institution and is carried out through establishing and maintaining a certain cultural and educational environment.

The concept of cultural and educational environment is defined in the paper. The ways and approaches, education content and events, forms of communication and cooperation fostering a certain cultural and educational environment of an institution are shown and analyzed. The role of cultural and educational environment in forming an institution's unique image is substantiated.

Key words: cultural and educational environment, applicants, mission, socially and culturally educational work.

В. В. Астахов

ШКОЛА И ВУЗ: ПРОФИОРИЕНТАЦИОННАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ НА ПРИМЕРЕ НУА

К своему тридцатилетию Харьковский гуманитарный университет «Народная украинская академия» (далее – Академия) подходит в качестве достаточно успешного и даже уникального учебно-научного комплекса, реализовавшего на практике модель непрерывного образования, где в рамках единого юридического лица функционируют практически все ступени образовательной вертикали. Причем изначально задуманные прочные связи по линии «школа – вуз» должны были, по задумке основателей, гарантировать максимальный приток выпускников Специализированной экономико-правовой школы в высшую школу НУА, тем самым отчасти нивелировав проблемы, вызванные демографическим кризисом. Благодаря совместным интегрированным учебным программам и внеучебным академическим проектам реализация поставленной цели стала приносить свои плоды к концу первого десятилетия существования Академии. Так из 60 чел. первого выпуска СЭПШ в 1999 году экономико-правовой факультет «Бизнес-управление» закончило 20 чел.

В последующее десятилетие эти показатели оставались примерно на том же уровне, имея тенденцию как к увеличению (2002 г. – 24 чел.), так и к уменьшению (2001 г. – 15 чел.), что было обусловлено, с одной стороны, ростом в Харькове частных школ, а с другой, но более существенной – общим состоянием развития государства, поскольку ситуация в образовании является зеркальным отражением жизни общества. То есть, когда развитие экономики страны шло опережающими темпами, а уровень ВВП имел прирост 12% в год, то и стремление молодежи в экономику и предпринимательство было соответствующим. События же 2013–2014 годов привели к существенному спаду в экономике и оттоку трудоспособного населения, в т.ч. молодежи, из страны и, соответственно, из украинских вузов. Но это – другая тема, требующая отдельного анализа. Хотя, следует отметить, что в последние годы число выпускников СЭПШ, выбирающих факультеты НУА в качестве своей дальнейшей образовательной траектории, уменьшилось до 1–3 человек.

Безусловно, немаловажную роль в сокращении числа абитуриентов на экономические специальности, в том числе, на факультет «Бизнес-управление», оказала начатая еще до кризиса 2014 года кампания по дискредитации экономического и правового образования, когда многие руководители, в том числе даже один из бывших министров образования и науки, стали высказываться о перепроизводстве в стране юридических и экономических кадров. Однако, эти утверждения не совсем верны, поскольку высококвалифицированных экономистов, как и юристов, стране остро не хватает.

При этом следует подчеркнуть, что общее снижение уровня образования в стране, в том числе уровня подготовки специалистов по указанным направлениям, обусловлено

гипертрофированным спросом на указанные профессии в постсоветском обществе, который, в свою очередь, является следствием катастрофического снижения качества обучения в средней школе и особенно в области точных наук и математики. С другой стороны, падение качества обусловлено открытием указанных направлений подготовки во множестве так называемых негуманитарных вузов, что было вызвано простым желанием свести концы с концами в условиях демографических проблем и необходимостью выжить в жесткой рыночной конкуренции. Однако, не имея для этого необходимых научно-педагогических кадров, научных школ и даже элементарного набора учебно-методической литературы, подобное «приспособление» к новым реалиям ничего, кроме вреда, принести не могло.

Тем не менее опыт ведущих вузов, в том числе НУА, подтверждает необходимость высококачественной подготовки экономистов самого широкого профиля, что демонстрирует Академия целой плеядой своих выпускников – специалистов высокого ранга, начиная от членов правительства и заканчивая руководителями отечественных и зарубежных фирм и предприятий, создающих в этой стране и в это время не только прибавочный продукт, но и рабочие места, тем самым смягчая достаточно напряженный социальный климат в обществе.

Однако, нас, прежде всего, интересует, как поднять престиж именно украинской высшей школы, сократив выезды абитуриентов за рубеж, а касательно Академии, как обеспечить увеличение выпускников СЭПШ, желающих продолжить свое образование в высшей школе НУА и, в частности, на факультете «Бизнес-управление».

С этой целью следует напомнить, что выбор направления подготовки на факультете в начале 90-х годов был в своем роде уникален. Ведь очевидно, если рыночная стихия и рыночные катаклизмы сдерживаются законом и введены в нормативные рамки, то в цивилизованном обществе право и коммерция не являются антагонистами, а выступают составляющими единого процесса. Поэтому свободное предпринимательство и обмен товарами и услугами требуют четкой правовой регламентации. Отсюда очевидно, что специалисты в области экономики, которая действует в рыночных условиях должны получать значительно больший объем правовых знаний. Именно этот вывод и был положен в основу создания факультета «Бизнес-управление», главным содержанием которого стала подготовка экономистов с углубленной правовой подготовкой. И это направление сохраняется на протяжении почти 30 лет, приняв форму обучения по наиболее востребованным в настоящее время учебным программам широкого профиля: «Бизнес экономика» для бакалавров и «Экономико-правовое обеспечение бизнеса» для магистров.

При этом следует учитывать, что при реализации выбранной модели подготовки специалиста, способного решать новые экономические проблемы на базе системных правовых знаний, нельзя ориентироваться на различные сиюминутные всплески рыночного спроса. Поэтому в основу предложенной факультетом модели специалиста в области экономики и права положена фундаментализация обучения, то есть глубокое изучение основ современных естественных и социальных наук с целью формирования прочных навыков профессионального экономико-правового анализа собственной деятельности. Что же касается содержания и объема правовой подготовки, то в её основу положено глубокое и всестороннее изучение как теории государства и права, так и базовых, профилирующих правовых отраслей, что способствует формированию у выпускника факультета как навыков работы с нормативными документами, особенно в условиях более чем динамичного законотворческого процесса, так и в целом правового образа мышления.

Однако не менее важной составляющей, на которую следует обратить самое пристальное внимание в рамках рассматриваемой проблемы, является, как это ни странно звучит сегодня, воспитательная работа. Указание на странность не случайно. Дело в том, что в новом законе Украины «Об образовании» [1] привычная формула – учебно-воспитательный процесс – отсутствует, а акценты смещены в сторону концепции смарт-образования, которая заменяет указанное словосочетание исключительно на учебный процесс, тем самым существенно

нивелируя именно воспитательную составляющую, которая хоть и присутствует в указанном законе, но содержательно в «разорванном» с процессом обучения виде.

Поэтому, основываясь на почти тридцатилетнем опыте работы НУА, который более 10 лет назад признан уникальным и рекомендован к изучению и распространению в системе образования Украины [2], следует подчеркнуть, что решающая роль в формировании общей культуры обучающихся принадлежит не только и не столько образованию, сколько воспитанию в человеке человеческого. Именно в едином процессе воспитания и обучения, под воздействием общественного мнения и многих других объективных и субъективных факторов человек усваивает существующие в обществе социальные ценности, нормы и принципы, которые превращаются в его личные убеждения, и становятся внутренними мотивами поведения.

Отсюда очевидно, что именно воспитательная работа в совокупности с обучением школьников и студентов по интегрированным учебным планам и образовательным программам различных образовательных уровней: начального, среднего и высшего, – позволяют достичь наиболее приемлемого результата в вопросах воспитания нравственной, культурной и политически активной личности. Причем личности, нравственные идеалы которой даже в обстановке тяжелейшего кризиса украинской государственности, позволяют ей оставаться в своей стране, получая в ней образование и в дальнейшем совершенствуя её через развитие собственного бизнеса и создания вокруг себя того микроклимата, который способствует формированию у окружающих позитивных представлений о будущем родного Отечества. А этому в немалой степени способствует воспитательная составляющая единого учебно-воспитательного процесса, реализуемого в НУА, развитие и расширение которой, по нашему глубокому убеждению, может стать той основой, которая крепче любых уз привяжет выпускников СЭПШ к родной Альма-матер.

Следовательно, только дальнейшее развитие и углубление воспитательной составляющей единого учебно-воспитательного процесса, реализуемого в НУА, сможет, по нашему убеждению, стать той основой, которая крепче любых других уз «привяжет» выпускников СЭПШ к родной альма-матер.

Список библиографических ссылок

1. Rada.gov.ua, (2014). *Про освіту* [online]. Київ, Україна. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [Accessed 29 June 2020].
2. ХОГА, (2007). *Решение Коллегии Главного управления по образованию и науке № 65*.

References

1. Rada.gov.ua, (2014). *Pro osvitu* [On Education]. [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> [Accessed 29 June 2020].
2. KHOGA, (2007). *Resheniye Kollegii Glavnogo upravleniya po obrazovaniyu i nauke № 65* [Decision of the Board of the Main Directorate for Education and Science No. 65].

Victor Astakhov

SCHOOL AND UNIVERSITY: VOCATIONAL GUIDANCE COMPONENT ON THE EXAMPLE OF PUA

Abstract

One of the most urgent problems in the activities of the People's Ukrainian Academy (an innovative scientific and educational complex for working out a model of lifelong education) – is the reduction of the number of graduates of the specialized economic and law school of PUA who want to continue their studies at the higher school of the Academy and, in particular, at the Faculty of Business administration". The solution of this difficult task can be found in improving the content of the educational program "Business Economics" at the Faculty of Business Administration of the PUA by fundamentalizing the training, by deep

studying the foundations of modern sciences, in order to form the solid skills in professional economic and law analysis of one's own entrepreneurial activity. The second direction for solving this problem should be the expansion of the educational component of the unified educational process, implemented in the PUA, which ultimately will increase the number of applicants of the Academy from among the graduates of the SELS.

Keywords: training of economists, business education, educational work of schools and universities.

В. Ю. Бабаєв

ВЕКТОР РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ

Останнім часом спостерігається низка інтенсивних і суттєвих змін в освітньому середовищі, механізмах, формах і методах здійснення освітньої діяльності, як на національному рівні, так і в глобальному вимірі. Безперечно, формування нової економічної системи глобального масштабу, що спричинена перебігом інформаційної революції, з новими механізмами соціальної і економічної взаємодії вимагає побудови нової системи економічної освіти або кардинальної перебудови існуючої. При цьому стратегічно недалекоглядним є зведення ролі вищої економічної освіти до формування практичних вмінь і компетенцій під вимоги до працівників конкретних робочих місць і поточні запити ринку праці.

У цьому контексті, місією закладів вищої економічної освіти доцільно визначити не стільки задоволення попиту у висококваліфікованих кадрах на ринку праці, скільки формування економічного світогляду і особистісних якостей творчо орієнтованої освіченої людини з масштабним мисленням і етичними імперативами, що не заангажована теоретичними концепціями лібералізму, тоталітаризму або ін.

Революційні зміни системи економічної освіти в Україні і світі в умовах високого рівня невизначеності відбуваються на фоні активних процесів глобалізації і локалізації. Теоретичне осмислення цих різноспрямованих процесів спричинило введення в науковий обіг терміну глокалізація.

На думку вчених, визначення глокалізації містить особливості проявів діалектики взаємовпливів між глобальним і локальним, дає шанс для розвитку і подолання негативних тенденцій, їх переростання у позитивні. Взаємопроникнення глобальних і локальних факторів наповнює новим змістом форми державного управління і трансформує та змінює його ціннісні орієнтири з істотним переплетенням локальних управлінських практик та організаційних культур. Вчені наголошують, що цінності культури і традиції визначають напрям, характер, зміст та інтенсивність суспільних перетворень, тож переосмислення та визначення локального як аспекту глобального дає змогу зменшити уніфікувальні тенденції глобалізації [6].

Глокалізація як явище формується унаслідок залучення локальних і регіональних особливостей у глобальні потоки, завдяки чому формуються специфічні форми переплетення культур, традицій, ментальних характеристик і комунікативних практик. Формування нової глобальної реальності з її надшвидкими економічними та комунікаційними інтеракціями не призводить до універсалізації підходів щодо розв'язання певних проблем, а навпаки посилює політичну та соціальну значущість місцевих проблем, стимулює увагу до локального контексту і локальних контекстуальних ефектів. При цьому вчені відмічають, що на локальному рівні в багатьох країнах глобалізація співіснує зі свого роду «новим феодализмом», якому притаманні стосунки «патрон–клієнт» і зростання ролі подібних до мафії місцевих еліт [7].

Сучасні глобалізаційні процеси, що доповнюються процесами регіоналізації, локалізації та фрагментації політики, протистоянням ідей глобальної і локальних цивілізацій, є складними та динамічними, їм притаманна нелінійність і самоорганізованість, яка, базуючись на принципі, що вимагає людиновимірності соціальних систем, передбачає якісно інший характер управління

ними. Сьогодні глобалізація, локалізація та відкрита мережева економіка (вікіноміка) є головними чинниками, які визначають сучасні тенденції розвитку світової спільноти [5].

Глокалізацію дослідники пропонують розглядати з трьох позицій: як процес глобально-локальної взаємодії; як кінцевий результат (певні соціальні умови), що сформувався внаслідок глокалізації; як світоглядна ідеологія чи політична стратегія адаптації глобальних впливів та локального середовища [5].

Можна погодитися з думкою вчених, що особливостями глокалізації сьогодні є: максимальна відкритість і некритичність локальної культури відносно дії глобальних потоків й інститутів; співіснування локальної культури з глобальними культурними формами без суттєвого взаємовпливу й інтеграції; адаптація та трансформація глобальних потоків внаслідок сильної локальної реакції; захист локальної культури від глобалізаційних процесів; наддержавна регіоналізація й інтеграція з істотним збереженням національної ідентичності [3].

Ліщинський І.О. виділяє три напрями економічних досліджень в цій сфері: гео економічна картографія світу (макрорівень); вивчення просторової організації економічної діяльності (мезорівень) та дослідження корпоративної стратегії ТНК (мікрорівень). При цьому акцентуються такі аспекти, як: наявність географічного імперативу, що виражається через синергійний взаємозв'язок економіки та простору (кліматичних, ландшафтних умов); трансформація мапи міжнародних економічних відносин та формування мегарегіонів; інтеграційні та дезінтеграційні відносини у глобалізованому світі; політика, стратегія й тактика підвищення конкурентоспроможності держави в умовах глобально-локальної бінарності; збереження національної економічної автентичності, резистентність інститутів глобального впливу тощо [4].

Розглядати напрями розвитку системи економічної освіти у сучасних умовах доцільно в контексті перебігу процесів глобалізації й локалізації в їх діалектичній єдності та значному рівні невизначеності.

Визначальним фактором розвитку системи економічної освіти сьогодні є стан ринку освітніх послуг. А.Бідюк виділяє такі тенденції, що притаманні розвитку ринку освітніх послуг в Україні: загострення конкуренції між закладами вищої освіти; оптимізація мережі ЗВО – учасників ринку через їх укрупнення; формування спрямованості ЗВО на модернізацію системи управління, побудованої на сучасних принципах академічної свободи та університетської автономії; нарощення співпраці ЗВО і роботодавців у напрямку розвитку структури підготовки кадрів за потребами ринку праці і відповідного наповнення освітніх програм практичним змістом; наявність високої мотивації молоді щодо отримання престижної професії; інтернаціоналізація вищої освіти [1].

Федоренко В.Г. наголошує, що інтеграція є одним із факторів розвитку системи економічної різнорівневої підготовки фахівців, який веде до зростання цілісності системи навчання. При цьому відбувається зближення відібраних спеціальностей, аж до їхнього об'єднання у напрями підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, яким властивий більший ступінь цілісності їхнього функціонування. Внаслідок об'єднання інформації декількох спеціальностей формується якісно нове утворення, яке не можна звести до одного часткового прояву [8].

Однією з ключових світових тенденцій розвитку ринку освітніх послуг є: укрупнення ЗВО та створення освітніх транснаціональних корпорацій, що стало початком створення потужних регіональних та дослідницьких університетів, у яких, на думку дослідників, буде зосереджено найкращий науковий, педагогічний, методичний потенціал певного регіону із сучасним матеріально-технічним забезпеченням освітнього процесу [1].

У цьому контексті перенесення ідеологічної складової вищої освіти з національного рівня на наднаціональний спричинить ідеологічне викривлення змісту і форми освіти на місцевому рівні, призведе до поширення сервісного підходу в освіті й управлінні. Підхід спрямування освіти на забезпечення потреб глобалізованого ринку праці може бути виправданим при підготовці висококваліфікованих робітників у закладах професійно-технічної освіти і підготовці молодших бакалаврів закладами вищої освіти. Повна вища освіта має спрямовуватися на

формування світогляду, етичних основ, збереження ментальної ідентичності та формування інноваційного та інтелектуального потенціалу соціально активних груп населення.

Ці ж аспекти стосуються й економічної освіти, проте, дослідники наголошують на наповненні змісту такої освіти практичними знаннями та навиками. На думку Вагонової О. Г., Горпинич О. В., Шаповала В. А., професійна економічна освіта сьогодні має формуватися у тісному взаємозв'язку з підприємницькою діяльністю, що забезпечуватиме повноцінну соціалізацію населення, яке має підприємницькі здібності, в умовах змін знаннєвого суспільства. Концептуально бізнес-освіту визначено складовою професійної економічної освіти, яка орієнтована на задоволення потреб особистості, групи, суспільства, держави. Виділення бізнес-освіти в окрему складову пов'язане з формуванням більш широкою спектру не тільки професійних, але й ділових навичок. У бізнес-освіті крім навчання підприємництву і бізнес-стандартам, значна увага приділяється розвитку лідерства та бізнес-дослідженням. Така освіта дає підґрунтя для дій підприємця з урахуванням юридичного, управлінського, морально-етичного, економічного та інших аспектів діяльності [2].

Слід наголосити, що сучасний фахівець з вищою економічною освітою має мислити не стільки категоріями економічної діяльності суб'єктів господарювання (навіть національного і наднаціонального рівня), скільки глибоко розуміти причини, прояви і наслідки економічних процесів різного рівня у їх взаємозв'язку і взаємообумовленості і свою роль з позицій ментальної ідентичності й суспільних інтересів. Система економічної освіти має сформувані у сучасного студента вміння навчатися, вміння осмислювати, абстрагувати, усвідомлювати, узагальнювати і аналізувати, відчувати свою історичну роль і відповідальність перед суспільством і прийдешніми поколіннями.

Список бібліографічних посилань

1. Бідюк, А. (2019). Вища освіта в Україні: тенденції розвитку. *Вісник КНТЕУ*, 2, с. 153–166
2. Вагонова, О. Г., Горпинич, О. В. та Шаповал, В. А. (2017). Бізнес-освіта як чинник імплементації економіки знань. *Економічний вісник*, 3, с. 142–154.
3. Кирьянова, Л. Г. (2007). *Общество в контексте глобально-локальных отношений*. Томск : Дельтаплан, 136 с.
4. Ліщинський, І. О. (2018). Глокалізація, фрагмеграція та альтернативні візії внутрішніх геоелектронічних суперечностей. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, вип. 22, ч.2, с. 77–81.
5. Ліщинський, І. О. (2018). Онтологічно-концептуальні засади глокалізації. *Причорноморські економічні студії*, Випуск 34, с. 20–24.
6. Осійчук, М. С. (2016). *Глокалізація як чинник модернізації державного управління* [online]. Available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10omsmdu.pdf>.
7. Семигіна, Т. В. (2012). Глокалізація політичних процесів: синергетика глобального і локального. *Наукові записки НаУКМА*, том 134, с. 23–26.
8. Федоренко, В. Г., Федоренко, С. В. (2017). Економічна освіта України в інтеграційно-новітніх різнорівневих системах. *Економіка та держава*. № 2, с. 4–6.

References

1. Bidiuk, A. (2019). Vyshcha osvita v Ukraini: tendentsii rozvytku. *Visnyk KNTEU*, 2, pp. 153–166.
2. Vahonova, O. H., Horpynych, O. V. and Shapoval, V. A. (2017). Biznes-osvita yak chynnyk implementatsii ekonomiky znan. *Ekonomichnyi visnyk*, 3, pp. 142–154.
3. Kyrianova, L. H. (2007). *Obshchestvo v kontekste hlobalno-lokalnykh otnoshenyi*. Tomsk : Deltaplan, 136 p.
4. Lishchynskyyi, I. O. (2018). Hlokalizatsiia, frahmehratsiia ta alternatyvni vizii vnutrishnykh heoekonomichnykh superechnosti. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vyp. 22, ch. 2, pp. 77–81.

5. Lishchynskiy, I. O. (2018). Ontologichno-kontseptualni zasady hlokalizatsii. *Prychornomorski ekonomichni studii*, vyp. 34, pp. 20–24.
6. Osiichuk, M. S. (2016). *Hlokalizatsiia yak chynnyk modernizatsii derzhavnoho upravlinnia* [online]. Available at: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10omsmdu.pdf>.
7. Semyhina, T. V. (2012). Hlokalizatsiia politychnykh protsesiv: synerhetyka hlobalnoho i lokalnoho. *Naukovi zapysky NaUKMA*, vol. 134, pp. 23–26.
8. Fedorenko, V. H., Fedorenko, S. V. (2017). Ekonomichna osvita Ukrainy v intehratsiino-novitnikh riznorivnevykh systemakh. *Ekonomika ta derzhava*, 2, pp. 4–6.

Valerii Babaev

VECTOR OF DEVELOPMENT OF ECONOMIC EDUCATION IN THE CONDITIONS OF GLOCALIZATION

Abstract

The combination of globalization and localization is a phenomenon that is formed as a result of the involvement of local and regional features in global flows, due to which specific forms of intertwining cultures, traditions, mental characteristics and communicative practices are formed.

The strategic goal of higher economic education is to meet the demand in the labor market in highly qualified personnel and the formation of economic worldview and personal competencies of economically active people with large-scale thinking and ethical imperatives.

Features of glocalization today are: maximum openness and non-criticism of local culture regarding the action of global flows and institutions; coexistence of local culture with global cultural forms without significant mutual influence and integration; adaptation and transformation of global flows due to a strong local response; protection of local culture from globalization processes; supranational regionalization and integration with significant preservation of national identity

The approach of directing education to meet the needs of the globalized labor market is justified in the training of highly qualified workers in vocational education institutions and the training of junior bachelors in higher education institutions.

Full higher education should be aimed at forming a worldview, ethical foundations, preserving mental identity and forming the innovative and intellectual potential of socially active groups.

Key words: economic higher education, globalization, localization

С. В. Бережна

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З АБІТУРІЄНТАМИ ЗВО

Сучасний ринок освітніх послуг вимагає нових форм та методів маркетингових комунікацій. Грамотно використовуючи комунікаційні інструменти із застосуванням сучасних технологій, навчальний заклад може не тільки збільшити кількість потенційних абітурієнтів, а й розширити межі своєї діяльності, що дозволить йому вигідно відрізнятись від своїх конкурентів. Сучасні ЗВО поєднують використання традиційних засобів проведення маркетингових комунікацій (реклама, участь у виставках, проведення Днів відкритих дверей, зустрічі викладачів з учнями на базі шкіл та ін.) і просування освітніх послуг через Інтернет-канали. Серед існуючих засобів і методів усе більшої популярності набувають соціальні медіа (SMM), що в перекладі означає «Маркетинг у соціальних медіа». Німецькі дослідники А. Каплан і М. Хаснлейн характеризують соціальні медіа як групу Інтернет-додатків на тій чи іншій ідеологічній і технологічній базі Web2.0, які дозволяють учасникам соціальних мереж створювати зміст (контент) і обмінюватися ним (User-generated content) [1, с. 61].

Сучасна пандемія COVID-19 суттєво змінила цифровий ландшафт. За даними експертів, глобальний Інтернет-трафік за період карантину виріс на 30%. За цей час аудиторія соцмереж зросла більше, ніж на 10% і зараз нараховує понад 4,14 мільярди користувачів. Щодня до них приєднуються майже 2 мільйони нових користувачів або 14 нових користувачів щосекунди [2]. Найбільші зміни відбулися в пошуковій поведінці користувачів. Навіть Гугл відходять на другий план, тому що молодь набагато частіше звертається до соцмереж за інформацією [2].

За даними соціологічної служби Центру Разумкова та фонду «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва», за останні 3 роки кількість українців, які не дивляться телебачення, зросла більше, ніж удвічі, а соціальні мережі стали основним ресурсом новин для аудиторії 18–29 років [3–4]. Отже, для майбутніх студентів університету соцмережі є важливим джерелом інформації про молодіжну політику ЗВО, правила вступу, особливості навчання тощо.

На сторінках та в соціальних мережах піар-відділи університетів популяризують навчальний заклад, додають актуальну інформацію, фото, відео, конкурси, хештеги, оголошення тощо. Наприклад, ХНПУ імені Г. С. Сковороди представлений у найпопулярніших серед абітурієнтів та їх батьків, студентів та викладачів, громадськості соціальних мережах: YouTube, Facebook, Instagram та Telegram та ТікТок. У зв'язку із введенням карантинних обмежень з березня 2020 р. в університеті було переорієнтовано проведення традиційних загальноуніверситетських заходів, творчих конкурсів талантів, виставок, майстер-класів в он-лайн формат. На офіційному каналі університету у YouTube навесні та восени було проведено низку профорієнтаційних заходів, як-от: Дні відкритих дверей он-лайн, випускний бакалаврів он-лайн, посвята першокурсників у студенти тощо. При цьому під час розміщення матеріалів у соціальних мережах обов'язково враховується цільова аудиторія, на яку спрямована інформація.

Так, Instagram використовують, переважно абітурієнти та студенти. Тут головні складові контенту – фотографія та коротке відео, тому особлива увага зосереджується на візуальній частині поста. В Instagram постійно проводяться різноманітні флешмоби, челенджі, вікторини тощо. Кожна публікація повинна створювати атмосферу бренду університету, якісно та естетично виглядати, адже текст читають лише після того, як картинка привернула увагу.

Цільова аудиторія Facebook – батьки абітурієнтів, учителі, викладачі – надає перевагу змістовним статтям, активно обговорює політику, діляться життєвим досвідом, стежить за бізнес-тенденціями та Інтернет-трендами. Окрім новин та візуальної частини контенту, наприклад піар-відділ ХНПУ імені Г. С. Сковороди представляє просвітницький цикл публікацій про музеї та центри, лабораторії, наукову бібліотеку університету. Спільно з Асоціацією випускників проводяться акції: спілкування з успішними випускниками он-лайн, флешмоби ретрофото та відеоматеріалів заходів минулих років.

Аналіз роботи соціальних мереж з абітурієнтами показує, що найбільше можливостей для отримання інформації та спілкування з абітурієнтами останнім часом надає Telegram-канал. На період карантину він став головним інформаційним порталом екстрених новин не лише для університетської спільноти.

Досвід показує, що для допомоги Приймальній комісії та оптимізації проведення Вступної кампанії важливим є створення Telegram-чату «Абітурієнт». Це комфортне місце для спілкування абітурієнтів, без реклами, де вони отримують цілодобово відповіді на всі запитання від модераторів-співробітників відповідних відділів та від старшокурсників-кураторів від факультетів.

Оскільки функції Telegram дозволяють проводити соціальні опитування та голосування серед аудиторії чату, то це дозволяє використання інструментів для розуміння мотивації та настрою абітурієнтів. За статистичними даними, саме такі публікації стали найпопулярнішими серед підписників. Для цілодобової підтримки роботи чатів використовуються різноманітні боти-помічники (контроль ввічливого спілкування, антиреклами, антиспам).

Саме відкрите спілкування в чаті надає можливість використовувати один з найдієвіших способів просування – систему рекомендацій від старшокурсників Тут переважає людський фактор, оскільки люди звикли довіряти відгукам одне одного набагато більше, ніж рекламі. Студенти-старшокурсники мають чималий авторитет для абітурієнтів, тож вони дослухаються

до їх влучних порад. Така реклама ефективніша за публікацію в друкованих виданнях, оскільки студент, якому подобається навчання в університеті, буде позитивно описувати та рекомендувати свій університет, що може істотно вплинути на рішення школяра щодо вибору ЗВО.

У період вступної кампанії – 2020 в ХНПУ імені Г. С. Сковороди середня кількість повідомлень у чаті для абітурієнтів складала понад 3-4 тис. на добу. Іноді ця кількість меседжів сягала 6 тис! Модераторам та студентам-помічникам фізично не вистачало часу відповісти на всі запитання від абітурієнтів та навіть зафіксувати їх. Тому було створено окремий віртуальний бот-помічник @khnpu_bot для абітурієнтів.

Бот працює за принципом анонімних запитань, якщо перейти за посиланням на бота, надрукувати своє повідомлення, то воно відразу надходить до окремої групи модераторів, які шукають та надають відповідь в окремому повідомленні чи продовжують спілкування до вирішення всіх питань.

Даний бот можна використовувати також для сайту університету, він завжди допоможе знайти абітурієнту відповіді на всі хвилюючі запитання щодо вступу. З одного боку, він виступає в якості віртуального помічника та завойовує прихильність до університету з першого контакту, а з іншого боку, – розвантажує роботу приймальної комісії від різних, навіть зовсім безглузких запитань.

За останній рік Telegram Bot став неймовірно популярними. Експерти прогнозують йому грандіозний розвиток у майбутньому. Особливості Telegram Bot полягають у тому, що, абітурієнт може в будь-який час і в будь-якому місці дізнатися необхідну йому інформацію. Абітурієнти з легкістю можуть поставити запитання студентам за допомогою чату й вирішити питання, пов'язані зі вступом та навчанням.

Віртуальний помічник у спілкуванні з абітурієнтами – це вимога часу. Саме через такі технології можна бути набагато ближче до молоді, адже підростаюче покоління для спілкування обирає переважно месенджери. Про це говорять статистичні дані й досвід роботи чат-боту університету. Майбутні студенти майже не користуються сайтом університету для пошуку необхідної інформації. Здебільшого вони обирають більш простий і звичний для них спосіб спілкування – телеграм-чатах та через повідомлення телеграм-бота й зворотній зв'язок з модератором телеграм-бота. Навіть у випадках, коли відповідь на їх питання знаходиться на головній сторінці сайту, нове покоління обирає зручніший для себе спосіб пошуку інформації – соціальні мережі та чати. У перспективі важливим завданням для поліпшення роботи бота є програмування його на здатність підказувати абітурієнту та розраховувати його шанси на вступ, а також можливість пройти тест на профорієнтацію.

Отже, 2020 рік додав світові адреналіну. Ми змінили свій підхід до контент-планування й переключилися на ситуаційний підхід у роботі, атакож відмовилися від довготривалих стратегій, навчилися бути готовими до різних сценаріїв. У результаті карантинних обмежень щодо оф-лайн спілкування з березня 2020 року навчальні заклади почали активно використовувати Інтернет-контент і, перш за все, соціальні мережі.

Соцмережі дозволили абітурієнтам зануритись у життя університетів ще до того, як вони стали студентами, отримати вичерпну інформацію під час вступної кампанії, поспілкуватись із старшокурсниками тощо.

ЗВО, у свою чергу, при використанні соціальних мереж як майданчика для профорієнтації важливо враховувати вікові, географічні та соціальні ознаки цільової аудиторії.

Коронавірус уже називають вірусом, що змінив/зламав планету. Але будь-яка проблема може стати новою можливістю для зростання, у тому числі й для ЗВО, якщо вчасно й влучно застосовувати нові маркетингові засоби.

Список бібліографічних посилань

1. Kaplan, A., Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite 1: The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53 (1), pp. 59–68.
2. *Zvim Digital 2020: October Global Stats hot Hootsuite.* (2020). [online]. Available at: <https://>

wearesocial.com/uk/blog/2020/10/social-media-users-pass-the-4-billion-mark-as-global-adoption-soars?fbclid=IwAR3hGUdpQVPEVjFSP4P3CqbE8LA2J2wPmBO0kcBJk3Jiq RKkm EHYIWwFrY [Accessed 09 Jan. 2020].

3. *Разумкова центр*. (2020). [online]. Available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylys-upodobannia-ta-interesy-ukraintsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pisliavvyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r>. [Accessed 09 Jan. 2020].

4. *Фонд «Демократичні ініціативи ім. Лька Кучеріва»*. [online]. Available at: <https://dif.org.ua/article/z-yakikh-dzherel-ukraintsi-naychastishe-otrimuyut-informatsiyu-pro-stan-v-ukraini-ta-sviti> [Accessed 09 Jan. 2020].

References

1. Kaplan, A., Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite 1: The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, 53 (1), pp. 59–68.

2. *Zvit Digital 2020: October Global Stats hot vid Hootsuite* [Report Digital 2020: October Global Stats від Hootsuite]. (2020). [online]. Available at: <https://wearesocial.com/uk/blog/2020/10/social-media-users-pass-the-4-billion-mark-as-global-adoption-soars?fbclid=IwAR3hGUdpQVPEVjFSP4P3CqbE8LA2J2wPmBO0kcBJk3JiqYRKkm EHYIWwFrY> [Accessed 09 Jan. 2020].

3. *Razumkova tsentr* [Razumkova center]. (2020). [online]. Available at: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/yak-zminylys-upodobannia-ta-interesy-ukraintsiv-do-zasobiv-masovoi-informatsii-pisliavvyboriv-2019r-ta-pochatku-pandemii-covid19-serpen-2020r>. [Accessed 09 Jan. 2020].

4. *Fond «Demokratychni initsiatyvy imen ilka Kucheriva»* [Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation]. [online]. Available at: <https://dif.org.ua/article/z-yakikh-dzherel-ukraintsi-naychastishe-otrimuyut-informatsiyu-pro-stan-v-ukraini-ta-sviti> [Accessed 09 Jan. 2020].

S. V. Berezna

SOCIAL NETWORKS AS A TOOL FOR CAREER GUIDANCE WORK WITH FREELANCERS

Abstract

In the article is examined role of social networks as a modern instrument of профорієнтаційної work of establishments of higher education. Future students of university are a generation that submerges in social networks and digital technologies. And most university entrants use these technologies as information generator, including as a method of choice of future university. Modern social networks create space of leisure, informing, dialogue. Most popular соцмережами is: YouTube, Facebook, Instagram and Telegram and ТікТок. In-process соцмереж necessarily it follows to take into account a target audience, on that the directed information is parents, university entrants, their friends. Due to the permanent being in life of the users, social networks give decision social influence. In the future they will only make progress, in the nearest years we are expected by rapid development of this interesting phenomenon of contemporaneity.

Key words: social networks, entrants, bot chats, pandemic.

Е. В. Бирченко

РЕПЛИКАЦИЯ СОЦИАЛЬНОГО НЕРАВЕНСТВА НА ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПЕРЕХОДЕ «ШКОЛА – ВУЗ»

Наращение и углубление неравенства как катализатора воспроизводства многих социальных проблем и негативных трендов жизненного мира человека становится, пожалуй, главным вызовом динамичному развитию современного общества. Неравенство шансов людей в доступе к экономическим, политическим, информационным, культурным ресурсам и благам пронизывает все структуры общества.

Система образования наряду с частичным воспроизводством социальной структуры общества, предоставляя возможности для социальной мобильности, оказывает существенное влияние на распределение ресурсов, имеющихся в обществе. *Принцип доступности образования* – один из ведущих приоритетов государственной политики в сфере образования в значительной степени является одним из самых действенных способов воплощения принципа равенства возможностей для всех членов общества. Он выражается в минимизации зависимости образовательных возможностей от социального происхождения и в максимизации их зависимости от способностей и усилий индивида. Доступность образования является комплексным понятием и включает в себя такие направления, как: доступность для детей и молодежи с особыми потребностями; доступность для одаренной и талантливой молодежи; доступность для проживающих в отдаленных от образовательных центров регионах; доступность для социально незащищенных категорий населения.

Будучи «ситом» и «лифтом», образование *через* институциональные механизмы, реализуемые государством, становится полем регуляции воспроизводства образовательного неравенства. Так, государственная политика, определяя правила доступа к тем или иным уровням образования, либо воспроизводит (*репликация*) условия неравенства доступа к качественному образованию, либо сглаживает (*модификация*) их, создавая благоприятные возможности для образовательной мобильности определенных социальных классов. Широко практикуются такие институциональные механизмы, как регуляция численности учебных заведений и число мест для обучения, законодательно-нормативное закрепление правил отбора в учебные заведения разных типов, разные пути перехода к высшему образованию, способы прямой позитивной дискриминации и др.

Образовательная политика в Украине последних лет, предопределившая нарастание тенденции массовизации высшего образования и закрепление объективных правил отбора в вузы (практика ВНО), казалось бы, должна была способствовать выравниванию шансов получения качественного образования. Однако многочисленные исследования авторитетных ученых и специалистов фиксируют стратификационные процессы на всех уровнях образования: дошкольном, школьном, высшем. Обратимся к анализу такого важнейшего этапа, как переход от среднего к высшему образованию, где проявления социального неравенства непосредственно влияют на качество абитуриентской среды.

Изучение основных институциональных характеристик, которые опосредуют процессы перехода «школа – вуз», будет способствовать пониманию тенденций воспроизводства образовательного неравенства для выходцев различных классов населения на этом этапе. Наряду с такими формализованными механизмами селекции абитуриентов, как стандартизация правил отбора, специфика профессионального образования, продолжительность обязательного образования, общая величина сектора высшего образования и его стоимость, социологи фиксируют нарастание влияния статуса родителей, их культурного и экономического капитала.

Для уяснения их влияния на выравнивание образовательных возможностей целесообразно обратиться к исследовательскому проекту С. Оксамитной «Межгенерационная классовая и образовательная мобильность». В нем раскрыта динамика шансов получения образования в Украине индивидами различного социального происхождения на протяжении второй половины XX – начала XXI века. Результаты исследования свидетельствуют о том, что ни образовательные реформы советского периода, ни многочисленные изменения правил и институциональных направлений перехода к высшему образованию (квоты, льготы по зачислению, подготовительные отделений вузов и т. п.) не привели к изменению образовательного неравенства в смысле неравенства шансов получения высшего образования. Обусловленные социальным происхождением (профессиональный статус и образование родителей) различия образовательных достижений оказались достаточно устойчивыми к институциональным мерам образовательного реформирования и образовательной экспансии [1].

Исследовательские модели автора показали, что, несмотря на две образовательные экспансии, среднего, а затем высшего образования, шансы образовательной мобильности

существенно не изменились. Институт семьи, как и ранее, выполняет свою роль классовой дифференциации возможностей как в процессе получения детьми образования, так и в процессе достижения статусов занятости и соответствующей классовой принадлежности [1].

Углубляет представление о корреляции культурного и экономического капитала семьи с образовательными шансами выпускника школы проведенное масштабное исследование «Траектории в образовании и профессии» НИУ «ВШЭ». Оно выявило социальные тупики на каждом образовательном уровне, в том числе и на переходе «вуз – школа». Шансы детей из бедных и необразованных семей на образовательный успех понижаются. Их знания показывают более низкие образовательные результаты, чем детей из богатых семей. Они демонстрируют четкую связь с культурным и экономическим капиталом родителей, их социальным статусом [2].

На уровень знаний выпускников школ значительное влияние оказывает растущая селекция школ по социальному составу. В школах, имеющих помимо государственного финансирования, дополнительные ресурсы, связи, как правило, больше охват учащихся профильным и дополнительным образованием, учителя обладают более высокой квалификацией. В целом исследование показало, что вовлеченность детей состоятельных родителей в дополнительное образование в 2 раза выше, чем бедных.

Особенно резко проявляется дифференциация возможностей при подготовке к внешнему независимому оцениванию. Расходы на репетиторство сопоставимы с теми, которые тратились в прежние времена на поступление в вуз. Хотя специалисты не фиксируют решающего влияния репетиторства на качество знаний выпускников школ, но отмечают, что дети обеспеченных родителей более активны и уверены в себе. Особо следует отметить результаты по иностранному языку, успешность которых во многом обеспечивается как раз репетиторством и возможностями поездок за рубеж.

Определяющую роль культурный и экономический капитал родителей играет и при поступлении в высокоселективные вузы.

Результаты исследования обозначили следующие константы в образовательном неравенстве: – усиление социальной и территориальной стратификации вузов и специальностей; – растущие расходы семей на репетиторство и сдачу экзаменов ВНО; – шансы учиться в высокоселективном вузе выпускника из семей с низкими доходами в разы меньше, чем у выпускника из обеспеченной семьи [2].

О качестве абитуриентской среды и связи его с проявлениями образовательного неравенства свидетельствуют и данные замера знаниевого уровня украинских школьников.

Украинские учащиеся стали участниками Международного исследования качества образования PISA-2018, которое охватывало 79 стран ОЭСР. Были сделаны замеры читательской грамотности, математической компетентности и естествознания 15-летних школьников, завершающих обучение в базовой средней школе. Комментируя результаты этого исследования, эксперт по вопросам образования и науки Инновационного пакета реформ Наталья Шульга отметила, что показатели уровня знаний и по математике, и по чтению украинских школьников, к сожалению, ниже базовых средних показателей по странам ОЭСР [3]. Анализ данных дает проекцию на множество существующих проблем в школьном образовании, в том числе, как результат, на знаниевые характеристики абитуриентской среды. Результаты выявили также сохраняющиеся проблемы доступа к качественному образованию, скрытые формы эксклюзии, т.к. выборка участников замера охватывала учащихся школ различных поселений и уровня их подготовки. Причина не только в устаревших методах обучения, но и в низком уровне финансирования средних школ. Затраты на обучение одного школьника в течение 10 лет по Украине составляет 27 тыс. дол., а по странам ОЭСР они достигают 50 тыс. дол. [3].

Внедряемая ныне Концепция «Новой украинской школы» призвана обеспечить выравнивание возможностей доступа к качественному образованию в разных регионах

и населенных пунктах формулы. Разработка и внедрение принципа «деньги ходят за ребенком» позволит выравнивать доступ к бюджетному финансированию учреждений образования всех форм собственности. Развитие разнообразных форм получения образования: дистанционное, сетевое, смешанное обучение в институциях, экстернатах и семейных формах индивидуального обучения, педагогический патронат будет способствовать доступу к качественному образованию, преодолевая тенденции репликации образовательного неравенства.

Список библиографических ссылок

1. Оксамитна, С. (2011). *Міжгенераційна класова та освітня мобільність*. Київ: Аграр Медіа Груп, 287 с.
2. Фрумин, И. (2019). Лекция «Бедность не порог? Как несправедливые университеты поддерживают неравенство...». [online] YouTube. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=6lsIxvgX4A0&t=3426s> [Accessed 14 jan. 2021].
3. Наталия Шульга об исследовании качества образования PISA-2018. (2019). [online]/ Киев. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=UTdPEHP7ER0>. [Accessed 21 jan. 2021].
4. Лібанова, Е.М. (ред.). (2012). *Нерівність в Україні: масштаби та можливості впливу*. Київ, с.166–167.

References

1. Oksamytna, S. (2011). *Transgenerational class and educational mobility*. Kyiv: Agrar Media Group, 2011, 287 p.
2. Frumin, I. (2020). Lecture ‘Poverty is not a boundary? How inequality is supported in unfair universities...’ [online] YouTube. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=6lsIxvgX4A0&t=3426s>. [Accessed 14 Jan. 2021].
3. Shulga Nataliya On PISA-2018 research of educational quality/ (2019). [online] Kyiv. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=UTdPEHP7ER0>. [Accessed 21 Jan. 2021].
4. Libanova, E.M. (red.). (2012). Inequality in Ukraine: degree and influence options. Kyiv, pp.166–167.

Olena Birchenko

REPLICATION OF SOCIAL INEQUALITY IN «SCHOOL – HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENT» EDUCATIONAL TRANSITION

Abstract

While implementing the function of social mobility, the education system fulfills a humanistic mission of creating the equality of opportunities for all members of society. However, being a ‘sieve’ and an ‘elevator’, education still continues to be an area for expressing and generating the inequality. The analysis of educational practices, which enable the replication of selective tendencies, allows to find new opportunities so that to enlarge the access to quality education for the most capable and motivated ones.

The research of educational area of modern Ukrainian society has recorded stratification processes on all levels of educational system.

Special academic and practical interest lies in revealing social deadlocks in accessibility of quality education during the ‘school – higher educational establishment’ transition, these deadlocks affecting the quality of pre-university environment.

The article deals with analyzing the research results of the role of family cultural and economic capital in social inequality reproduction in ‘school – higher educational establishment’ educational transition.

Key words: social mobility, educational inequality, pre-university environment.

КУЛЬТУРНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА ШКОЛЫ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ

Интерес к средовой проблематике в педагогической науке и практике возрос сегодня в связи с ориентацией общества на гуманистические цели и ценности. В педагогике феномен среды изучен, в основном, применительно к социуму; гораздо меньше работ по проблеме школьной среды. Для современной педагогики рассмотрение культурной среды образовательного учреждения, которая отражает качество школьной среды, помогает по-новому увидеть возможности в осуществлении эффективного процесса развития и саморазвития личности ребенка.

Проведенный анализ изучения школьной среды как педагогического явления в научной и методической литературе позволяет констатировать, что в научной педагогической литературе глубоко освещены лишь отдельные содержательные аспекты школьной среды (образовательной, воспитательной). Среди источников, в прямой постановке рассматривающих содержание культурной среды школы, только отдельные научные статьи в сборниках. Так, Погребная В.Л., Чибисова Н.Г., Чепак В.В. в своих публикациях разрабатывают понятие «культурно-образовательная среда», изучают ее структурные компоненты. Нечитайло И.С., Мачулина И.И., Подольская Т.В. рассматривают влияние культурно-образовательной среды на формирование гражданской и профессиональной идентичности. Астахова В.И., Михайлева Е.Г., Зверко Т.В. обобщают опыт совершенствования культурно-образовательной среды в ответ на вызовы времени. И все же, недостаточное количество сугубо научных изданий – диссертаций, монографий, брошюр по проблеме свидетельствует о ее недостаточной научной разработанности. Недооценка роли культурной среды в деятельности образовательных учреждений характеризует непонимание ее важности при рассмотрении любых педагогических процессов в школе, неудачах при осуществлении экспериментальных и инновационных проектов.

Целью данной статьи является уточнение методологических подходов к изучению культурно-образовательной среды. В теории образования «образовательная среда» рассматривается преимущественно как носитель важнейших комплексных факторов, определяющих сущность процесса формирования личности. Одновременно подчеркивается ее связь с воспитательной средой как компонентом воспитательной системы, обеспечивающим успешность развития и саморазвития личности ребенка путем разнообразной деятельности, создания сообществ, благоприятной атмосферы, самоуправления. Тесно связана с этим термином и категория «педагогическая среда», которая понимается как сфера творческого педагогического общения, педагогического влияния [1, с. 54]. При этом все авторы едины в том, что культурная среда современной школы представляет собой совокупность условий успешного развития личности, так как направлена на обеспечение ребенка свободой выбора разнообразных способов самостроительства и самоосуществления в процессе сотрудничества и сотворчества с другими.

Культурная среда школы определяет качество ее образовательной и воспитательной среды. Если образование является производной культуры и фактором ее развития, то образовательная среда определяется культурной средой и влияет на процесс развития новых культурных образований.

Мы считаем, что, поскольку в основе содержания культурной среды школы лежит система концептуальных взглядов, реализуемых в гуманистической парадигме, необходимо объяснить механизм становления и реализации педагогических отношений, личностного развития и формирования человека через осознание в нем такой ценности, как подлинность, в противовес культуре полезности и необходимости.

Упоминание о культурной среде можно встретить в трудах О. С. Газмана как об условии самоопределения личности; И. Е. Видт, Н. Б. Крыловой – как о совокупности условий для саморазвития личности. Е. В. Бондаревская, Н. Н. Гладченкова и другие ученые разработали понятия «культуросообразная», «национально-культурная», «культурно-информационная среда» как условие поиска индивидуальной траектории развития личности.

Понятие «культурная среда конкретного образовательного учреждения» Н. Б. Крылова понимает как пространство культурного развития детей в детской общности, вбирающее такие основные параметры среды, как отношения, ценности, символы, вещи, предметы.

Сущностным отличием от определений других авторов (Н. Б. Крыловой, Е. А. Александровой и других) является именно аспект педагогического влияния как детерминирующего процесса развития культурной среды школы и личности в ней.

Анализ литературы по проблемам совершенствования культурно-образовательной среды позволяет рассматривать её как принятый сообществом результат: во-первых, помощи и поддержки ребенка в его индивидуальном развитии и саморазвитии; во-вторых, участия педагога в инновационной деятельности; в-третьих, помощи в создании школьных традиций, личностно значимых для детей; в-четвертых, создания условий для коммуникативного обеспечения и интерактивного взаимодействия с учащимися и коллегами; в-пятых, оказания помощи в освоении правил жизнедеятельности в социуме; в-шестых, в освоении знаний, планировании, проведении, рефлексии (анализе) деятельности; в-седьмых, в овладении культурными способностями. Мы особо подчеркиваем значимость реализации культурного опыта педагога в процессе совместной деятельности с детьми, коллегами и родителями. В этом плане важным является участие в организации коллективной жизни и самоуправлении, развитие новых сообществ в соответствии с культурными запросами школьников, а также участие в развитии информационной и знаково-символической среды школы.

Проектируя культурную среду, учитель (совместно с родителями) может глубже и лучше понять ученика, адекватно помочь ему в решении его проблем, создать условия для его индивидуального развития. Тогда успешное развитие детей в школьном коллективе обеспечивает становление культурной среды, влияющей на создание общей атмосферы саморазвития школьников, «заражения» других детей (вновь прибывших или не попавших в поле зрения учителя по различным причинам) смыслами культурного самоопределения и самостроительства. Культурная среда образовательного учреждения является комплексным многоуровневым явлением, включающим весь спектр культурных направлений (имеющихся в наличии образовательного учреждения), уровень общей культуры педагогов, школьников и их родителей (культурный творческий потенциал) и механизмы их освоения.

По мнению Е. С. Мертенс, которая провела аналитический обзор современных подходов к трактовке культурно-образовательной среды, эта среда являет собой сложное интегрированное понятие, представляющее совокупность образовательно-обучающих и культурно-воспитывающих условий, которые отражают политическое и социально-экономическое развитие, отечественные национально-культурные и исторические традиции, состояние духовно- нравственной сферы общества, а также окружают, развивают и формируют личность [2, с. 58].

Мы считаем, что культурно-образовательная среда является подсистемой общества, в которой осуществляются процессы, связанные с формированием личности, культурным развитием индивидов и социальных групп, передачей социокультурного опыта. Элементом культурно-образовательной среды общества выступает культурно-образовательная среда школы, которую мы склонны трактовать как совокупность культурно-образовательных условий образовательного учреждения (организации) и совместной деятельности педагогов, учащихся и родителей.

Таким образом, в структуре культурно-образовательной среды школы можно выделить два взаимосвязанных сектора: культурный и образовательный.

В **культурный** сектор входят следующие компоненты:

1. *Ценностный* компонент, включающий правила, которым подчинена жизнь школы: правила, касающиеся дисциплины, моральные правила и нормы законодательства;

2. *Нормативный* компонент, в который входят ценности, лежащие в основе образовательного процесса в конкретной школе и включающие общечеловеческие ценности, ценности конкретного образовательного учреждения;

3. *Концептуально-мировоззренческий* компонент, то есть система знаний о мире и человеке, включающая все формы знания, как научные, так и вненаучные, выраженные как в понятийном вербализованном, так и в символическом неявном видах, транслируемые учащимся школы и формирующие их мировоззрение;

4. *Знаково-символический* компонент, представляющий собой систему знаково-символических средств, выражающих тот социокультурный опыт, те ценности, нормы, знания, которые составляют основное содержание культурно-образовательного процесса. Усвоение данных норм учащимися, прежде всего языковых, является непременным условием успешной социализации;

5. *Коммуникационный* компонент, который включает все формы и виды информационных взаимодействий в школе, как системных, организованных и целенаправленных, так и хаотичных, случайных. Сеть коммуникационных взаимодействий составляет коммуникационное пространство школы, основными субъектами в котором выступают дети, педагоги, психологи, представители школьной администрации и родители.

Образовательный сектор рассматриваемой нами среды включает все виды и формы целенаправленной и специально организованной совместной деятельности по трансляции и усвоению указанных норм, ценностей и знаний в соответствующих данной культурно-образовательной среде знаково-символических формах в ходе коммуникационных взаимодействий.

Исследование сущности культурно-образовательной среды общеобразовательного учреждения с позиции гуманитарно-целостного подхода позволило нам установить, что эта среда имеет бинарную природу, идентичную диалогической сущности социальной компетентности подростка, интегрируя в себе культурную и образовательную составляющие. Культурный аспект культурно-образовательной среды общеобразовательного учреждения связан с сохранением, соблюдением и трансляцией старых и созданием новых культурных норм и ценностей. В основе культурной составляющей культурно-образовательной среды общеобразовательного учреждения находится интеграция образовательных новаций и культурных традиций, определяющая деятельность субъекта культурно-образовательной среды общеобразовательного учреждения как Человека культуры. Образовательный аспект культурно-образовательной среды включает в себя передачу социального опыта, накопленного предшествующими поколениями; предполагает приобретение знаний, овладение первоначально ориентировочной? основой деятельности.

Культурно-образовательная среда общеобразовательного учреждения выступает важным средством достижения педагогического результата, в процессе применения которого происходит, во-первых, *интериоризация* подростком культурных норм, ценностей и культуросообразных моделей поведения извне (из культурно-образовательной среды общеобразовательного учреждения), а, во-вторых, *экстериоризация* социальной компетентности как формы проявления индивидуально-личностных и социально ценных свойств в процессе решения подростком проблем в сфере саморазвития и социального взаимодействия безопасными, гуманными для окружающих и растущего человека методами.

Понятие «культурно-образовательная среда» также можно использовать для адекватного описания общей культурно-образовательной ситуации. Поскольку современная школа не может заниматься образованием и воспитанием подрастающего поколения в одиночку, вклад каждого из культурно-образовательных институтов, составляющих определенную систему, должен быть дифференцирован.

Ставшее популярным в конце XX века понятие «образовательная среда» за последние десятилетия вышло за рамки «линейной педагогики», замкнутой на утилитарных знаниях и навыках, разобщенных с дальнейшим контекстом профессионально-личностного становления. Хотя в педагогической науке и практике вполне обозначился «средовой подход» к образованию и воспитанию, абсолютизировать его не следует. Мы считаем важным принимать в расчет совершенствование культурно-образовательной среды как направление методологически перспективное, непосредственно связанное с разработкой стратегических целей и приоритетов образования, образовательной политики и практики государственного масштаба, от глобального до регионального уровня.

Список библиографических ссылок

1. Белозерцев, Е. К., Усачев, А. (2003). К вопросу о статусе категории «культурно-образовательная среда». *Aima mater*, с. 75–78.
2. Мертенс, Е. С. (2006). *Развитие культурно-образовательной среды Смоленской губернии во второй половине XIX – начале XIX XX вв.* Канд. пед. наук. Смоленск.
3. Сокурская, Л. Г. (2006). Студенчество на пути к другому обществу: ценностный дискурс перехода. Харьков: ХНУ им. В. Н. Каразина, с. 247–253.
4. Астахова, В. И. (ред.). (2010). *Студент XXI века: социальный портрет на фоне общественных трансформаций.* Харьков, с. 300–319.
5. Яковлева, Е. В. (2003). Культурная среда и ее влияние на личность будущего учителя. Москва, т. 2, с. 108.

References

1. Belozertsev, Ye. K., Usachev, A. (2003). K voprosu o statuse kategorii «kul'turno-obrazovatel'naya sreda». *Alma mater*, pp. 75–78.
2. Mertens, Ye. S. (2006). *Razvitiye kul'turno-obrazovatel'noy sredy Smolenskoj gubernii vo vtoroy polovine XIX – nachale XIX vv.* Kand. ped. nauk. Smolensk.
3. Sokuryanskaya, L. G. (2006). *Studenchestvo na puti k drugomu obshchestvu: tsennostnyy diskurs perekhoda.* Khar'kov: KHNU im. V. N. Karazina, pp. 247–253.
4. Astakhova, V. I. (ed.). (2010). *Student KHKHH veka: sotsial'nyy portret na fone obshchestvennykh transformatsiy.* Khar'kov, pp. 300–319.
5. Yakovleva, Ye. V. (2003). *Kul'turnaya sreda i yeye vliyaniye na lichnost' budushchego uchitelya.* Moskva, vol. 2, pp. 108.

Tetiana Bondar

CULTURAL AND EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF THE SCHOOL: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS

Abstract

Cultural and educational environment is described as the whole complex of conditions for the successful development of a personality, as a factor that influences pedagogical processes in the secondary school providing general education. The effectiveness concerning the influence of cultural and educational environment on the demanded by the contemporary society result of pedagogical influence is marked out and considered. The cultural and educational sectors of cultural and educational environment is characterized and main components are given.

Key words: education, cultural and educational environment, cultural and educational space, cultural sphere of personality, upbringing environment, cultural sector, educational sector.

ФОРМИРОВАНИЕ ГОТОВНОСТИ СТАРШЕКЛАССНИКОВ К ПРОФЕССИОНАЛЬНОМУ САМООПРЕДЕЛЕНИЮ

Каждый выпускник на определенном этапе своей жизни сталкивается с вопросом выбора профессии. Для большинства молодых людей эта задача представляется трудной, так как от правильного выбора зависит благополучие человека, а иногда – и его судьба. Это важно не только для индивидуума, но и для общества в целом.

По нашему мнению, современная система профориентации недостаточным образом способствует формированию готовности старшекласников к профессиональному самоопределению, поскольку не полностью учитываются индивидуальные особенности учеников общеобразовательных школ, что проявляется в недооценивании их деятельности как полноправных субъектов профессиональной ориентации, а также недостаточно полно раскрывается взаимодействие школ с высшими учебными заведениями на ранних этапах профориентационных мероприятий со школьниками. Итогом такой работы является то, что многие студенты на этапе окончания высшего учебного заведения не видят себя в будущей профессии и не собираются работать по специальности. Именно поэтому, готовность старшекласников к выбору будущей профессии и профессиональному самоопределению является актуальной проблемой для исследования.

Анализ научных работ по профессиональному самоопределению позволяет сделать вывод о том, что большинство исследователей понимают его как длительный процесс, который начинается в подростковом возрасте, продолжается в течение всего периода обучения в школе, среднем и/или высшем учебном заведении, в ходе профессиональной подготовки (переподготовки), получения формального и неформального образования.

Помочь выпускнику в его профессиональном самоопределении призваны мероприятия профориентационной направленности. Это является неотъемлемой частью всей педагогической работы с учащимися, а в случае с выпускниками, в каком-то смысле – ее логическим завершением. Занимая свое место в списке воспитательных мероприятий, она положительно влияет на организацию учебной деятельности школьника и способствует осознанному изучению школьных предметов, которые могут пригодиться в будущей профессии. Это, в свою очередь, сказывается на его эмоциональном состоянии, так как приносит элементы спокойствия в отношении школьника к своему будущему. На этом этапе становления личности роль школы, как основного мотиватора при выборе будущей профессии, трудно переоценить. Помогая выпускнику осуществить социальное и профессиональное самоопределение, школа реализует свою гуманистическую функцию, направленную на удовлетворение потребностей личности в профессиональном самоопределении [1].

Стоит отметить, что самоопределение в профессии – это процесс вхождения в определенное профессиональное сообщество. Здесь необходим учет не только собственных способностей к занятию конкретной трудовой деятельностью, но и адекватное представление о ценностях, нормах, требованиях и возможностях той или иной профессиональной сферы. Поэтому на профессиональное самоопределение влияет целый ряд внешних факторов, представляющих собой систему влияний, мотивирующих выбор той или иной профессии.

Данные социологических исследований, ситуация в стране, экономике непосредственно отражается на профессиональных планах молодых людей.

Мы считаем, что готовность старшекласников к профессиональному самоопределению является процессом поэтапного принятия решений, при котором формируется некий баланс между личностными профессиональными интересами и способностями, а также запросами общества к определенным профессиям на этапе выбора профессии.

В настоящее время в школе сложилась традиция рассматривать профессиональную ориентацию как органическую составную часть учебно-воспитательного процесса, которую

невозможно отделить от трудового и нравственного воспитания. Опыт организации профориентационной работы лучших школ активно изучается и внедряется повсеместно. Он основан на поэтапной реализации профессионального самоопределения школьников.

Так, начиная с 9 класса, школьники знакомятся с различными областями трудовой деятельности. К этому времени самосознание девятиклассника имеет уже сформированную устойчивую систему ценностей. Благодаря хорошо продуманному плану профориентационной работы, школьники могут моделировать свое будущее. Как правило, большинство выпускников уже вплотную подходят к выбору будущей профессии. Именно в этот период задачей школы является сделать все, чтобы к этому моменту они уже четко представляли свое будущее, связав свою жизнь с образом специалиста определенной профессии и его положением в обществе [2].

Сама по себе профориентация не носит только информационный характер, поэтому предполагает определенную поэтапную работу:

Первый этап направлен на развитие понятий и представлений, которые напрямую связаны с миром профессий.

На этом этапе профориентационные мероприятия, проводимые с подростками, должны помочь им выбрать профессию, опираясь на их мечты и представления, как в соответствии с личностными особенностями, так и с ситуацией на рынке труда, чтобы выбранное направление могло принести как моральную, так и материальную пользу в будущем.

Второй этап предполагает активизацию желания самосовершенствоваться и развиваться с целью получения желаемой профессии.

Этот этап должен помочь ученику обратить его внимание на те качества, которыми необходимо обладать для успешной деятельности в области выбранной профессии.

На третьем этапе формируются умения учеников находить ключевые качества выбранной профессии.

Этот этап связан с активным развитием профессиональных качеств, необходимых для овладения выбранной профессией.

Четвертый этап способствует развитию более глубоких представлений о специальности, а также ее полезности с учетом запросов общества.

Не секрет, что, выбирая себе специальность, многие подростки ориентируются только на личные интересы и склонности. Но при этом некоторая часть подростков не принимают во внимание тот факт, что набор их личных качеств может не соответствовать требованиям выбранной профессии. И это только один из примеров, в котором правильная профориентация старшеклассников не дала бы школьнику совершить ошибку в выборе своей будущей профессии.

Проблема заключается в том, что профессиональный выбор молодых людей должен ориентироваться на перспективу. Но, по мнению некоторых исследователей, их выбор очень часто существенно отстает от реальной ситуации [3].

Безусловно, важнейшим фактором разностороннего развития и подготовки выпускника к профессиональному самоопределению является учебный процесс. Главная роль в нем отводится педагогу. Его основной задачей является вызвать у подростков желание разбираться в мире профессий. То есть, педагог должен обладать такими знаниями и талантом, которые могли бы способствовать самоопределению школьника в будущей профессии, опираясь на выявленный в себе потенциал. Заметим, что планомерная внеклассная работа позволяет старшекласснику изучить сферу труда со всех сторон и выбрать ту среду, в которой он достигнет полноценной реализации.

С возрастом интерес школьника к отдельным предметам и видам учебных занятий дифференцируется и приобретает специфическую, профессиональную направленность. Но обучение имеет свои задачи и ограниченные возможности. Поэтому внеклассные формы могут служить логическим продолжением для углубления общеобразовательных и политехнических знаний и умений, развития разносторонних интересов, склонностей и способностей, являющихся основой профессиональной ориентации учащихся. Их можно разделить на коллективные и индивидуальные.

К основным формам относятся встречи со специалистами, просмотр и обсуждение телевизионных передач, посещения выставок передового опыта, экскурсии на предприятия и в профильные учебные заведения, информационные посещения учебных мастерских с сообщением определенных сведений профориентационного характера с демонстрацией практических умений.

К индивидуальным формам относятся беседы и занятия с целью углубления знаний с учетом интересов; конкурсы для выявления склонностей; недели искусства, техники; организация клубов будущих специалистов; кружков технического творчества; школьных трудовых объединений.

Методами, позволяющими успешно реализовывать перечисленные формы внеклассной работы, являются: беседа, рассказ, объяснение, консультация, диспут, игра и другие.

Вышеперечисленные методы и формы профориентационной работы в школе были бы, по нашему мнению, более эффективными в тесном сотрудничестве школы с высшими учебными заведениями. И эта работа должна начинаться не только на этапе выбора профессии старшеклассниками, а на более ранней стадии, что могло бы способствовать более раннему профессиональному самоопределению в современном мире профессий.

Именно поэтому совместная работа школы и высших учебных заведений должна предполагать целый комплекс организационных, воспитательных, дидактических мероприятия для формирования готовности школьников к профессиональному самоопределению и подготовки к будущей профессиональной деятельности.

В заключении стоит отметить, что для комфортного проведения профориентационной работы школа должна создать все условия. Высшие учебные заведения, со своей стороны, могут и должны отвечать за педагогическое сопровождение профессионального самоопределения школьников на всех этапах их профессиональной ориентации.

Список библиографических ссылок

1. Волков, Б. С. (2007). *Основы профессиональной ориентации*. Москва: Академ. проект, 333 с.
2. Гуцан, Л. (2010). Профориєнтаційна робота зі старшокласниками: проблеми та перспективи. *Вісник Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту*, 4, с. 121–127.
3. Павлютенков, Е. М. (1983). *Профессиональная ориентация учащихся*. Киев: Рад. шк., 153 с.

References

1. Volkov, B. S. (2007). *Osnovy professional'noy orientacii*[Fundamentals of career guidance]. Moskva: Akadem. proekt, 333 p.
2. Gutsan, L. (2010). Proforientaciyna robota zi starshoklasnykamy: problemy ta perspektyvy[Career guidance work with senior pupils: problems and prospects]. *Visnyk Ministerstva Osvity Ukrainy u spravah sim 'yi, molodi ta sportu*, 4, pp.121–127.
3. Pavluetenkov, E. M. (1983). *Professional'naya orientaciya uchashchijysya*[Pupils' career guidance]. Kiev: Rad. shk, 153 p.

Tatyana Bocharnikova , Evgeny Yariz

DEVELOPMENT OF SENIOR PUPILS' READINESS FOR PROFESSIONAL IDENTITY

Abstract

The conference paper deals with the actual problem of development of senior pupils' readiness for professional identity. The analyzed scientific research on professional identity has allowed to conclude that the majority of researchers see this term as a long-term process, which begins in teens' age and continues throughout the whole period of studying at school, secondary and/or higher educational establishment, during the professional training (re-training), receiving formal and informal education.

The author has made a deduction that senior pupils' readiness for professional identity is a process of gradual decision-making where a certain balance between personal professional interests and capabilities is developed and also this readiness implies the society requests for certain professions while choosing a profession.

It has been found out that close cooperation of secondary schools with higher educational establishments at early stages of career guidance events with schoolchildren could promote their earlier professional identity in the world of modern professions.

Key words: career guidance, pupils' professional identity, readiness for professional identity, career choice.

С. О. Васильєва, Н. О. Азаркова

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ БІОЛОГІЇ ТА ХІМІЇ ХНПУ ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ

Проблему педагогічного супроводу відображено у працях В. Гриньової, Р. Дорогих, С. Масич, Т. Розумної та інших педагогів. Зазначимо, що сьогодні поняття «Психолого-педагогічний супровід» і досі не має єдиного загальноприйнятого визначення. Виходячи з аналізу науковців даного терміну зазначимо, що в ньому спостерігаються ознаки, різноманітних галузей: філософії, педагогіки, психології, соціології.

І. Лученцова зазначає, що педагогічний зміст супроводу більш адекватно відображається в двох підходах до його визначення як психолого-педагогічної технології, спрямованої на вирішення проблем особистості, пов'язаних із засвоєнням соціальних норм, розвитком соціально-психологічної компетентності; виробленням життєвої стратегії [1].

Ми погоджуємось з ствердженням дослідниці, що широка інтерпретація педагогічного змісту супроводу пов'язується зі створенням сприятливих умов, безпечного середовища, необхідних для розвитку і саморозвитку, розкриттям, реалізацією внутрішнього потенціалу, формуванням здатності до самостійних дій та вільного вибору.

У ХНПУ ім. Г.С. Сковороди психолого-педагогічний супровід впроваджується як втілення гуманістичного, особистісно-зорієнтованого підходу, який тісно взаємопов'язаний з реалізацією права здобувачів вищої освіти на повноцінне опанування професійними компетентностями, визначених освітніми програмами, внаслідок модернізації освітнього середовища.

Психолого-педагогічний супровід є не простим поєднанням різноманітних методів діагностико-корекційної роботи, він виступає як комплексна технологія, особлива культура підтримки і допомоги здобувачам в опануванні знаннями, вміннями та навичками застосування їх на практиці.

Як складова психолого-педагогічного супроводу в вищій застосовується психолого-педагогічна підтримка майбутніх вчителів спрямована на допомогу їм в становленні як професіоналів. Педагогічна підтримка реалізується виходячи з поняття даного терміну – як прихована від студентів позиція педагога, заснована на системі їхнього взаємозалежного й взаємодоповнюючого діяльнісного спілкування [2, с. 130].

У ХНПУ ім. Г.С. Сковороди на природничому факультеті психолого-педагогічний супровід професійного розвитку майбутніх вчителів біології та хімії реалізується у такий спосіб (див. табл.).

В подальшому аналіз реалізації педагогічного супроводу буде розкрито відповідно до його видів: супровід-співробітництва, супровід-ініціювання, супровід-інформування, супровід-попередження.

Педагогічний ресурс супроводу-співробітництва певним чином є унікальним і базується на суб'єкт – суб'єктних відносинах, що допомагають майбутнім вчителям біології та хімії виявити власні реальні та потенційні можливості, ефективно аналізувати варіанти рішень і обирати

Допомога	Застосування у навчальному процесі сучасних активних та інтерактивних методів навчання з метою активізації пізнавальної діяльності студентів; опора в процесі опанування навчального матеріалу на їх досвід; підбір завдань для самостійної роботи з урахування сучасних тенденцій, а саме цифрових засобів. Надання індивідуальних консультацій при необхідності. Створення умов емоційного комфорту шляхом допомоги у подоланні страхів перед вирішенням проблем, подоланні бар'єру. Подолання бар'єрів спілкування через організацію групової, парної роботи, застосування проектної діяльності у навчанні.
Підтримка	Спілкування зі студентами з позиції суб'єкт – суб'єкт, передбачення негативних дій під час практичної діяльності особливо педагогічної практики, надання порад. Виявлення зацікавленості студентів та врахування їх в організації подальшої спільної праці. Уважне, толерантне ставлення до кожного студента.
Сприяння	Висловлювання підбадьорення, впевненості в знаннях та вміннях студентів, налаштування їх на успіх, використання спонукання як посилення позитивних емоцій, створення умов для досягнення мети.
Співучасть у спілкуванні, яке забезпечує піднесення, успіх	Виявлення інтересу до результатів навчання студентів, до їх індивідуальної особистості, повага до студента, ставлення як до партнера, наголошення на його гідностях, значущості, знаходження педагогічних завдань які спрямовані на: об'єднання студентів в колектив, розвиток вміння працювати в команді, формування та розвиток комунікативних здібностей.
Створення ситуацій успіху	Реалізується у забезпеченні сприятливої атмосфери у навчанні, що дозволяє студенту отримати задоволення від власної діяльності, незважаючи на її результат, тобто очікування успіху, хоча поки що його немає, проектування позитивних в діяльності якостей особистості, використання прийомів заохочення, схвалення вселення в студентів віри у власні можливості.
Психологічна підтримка	Надання допомоги у пізнанні своєї особистості, через проведення тестів, в організації взаємодії між учасниками педагогічного процесу, в саморозвитку особистості через складання програм саморозвитку на 2 курсі.
Консультавання	Надання порад щодо використання набутого досвіду, допомога в аналізі і прийнятті правильного рішення щодо труднощів під час навчання або проходження педагогічної практики. Роз'яснення за проханням студента.

найбільш оптимальні із них. Зазначений напрям реалізується через сумісну діяльність на лекційних та практичних заняттях які проходять у різних організаційних формах, із використанням інтерактивних методів навчання серед яких: світове кафе, ажурна пилка, баскет-метод, різні види ігор тощо.

Робота студентів п'ятого та другого курсу організована таким чином, що вони виступають в ролі викладача на практичних заняттях, підбирають навчальний матеріал, розробляють доповіді які супроводжуються власноруч розробленими презентаціями.

На лекційних заняттях відбувається живе спілкування застосоване на використанні сучасних інноваційних методів викладу матеріалу, використовують проблемні питання, створюють проблемні ситуації.

Всі лекційні заняття супроводжуються відео матеріалами (презентаціями, кінофільмами, відеороликами тощо), звертається увага на новини в галузі освіти. На першому занятті проводяться співбесіди з метою встановлення очікувань від певного модуля, на при кінці

студенти висловлюють свої побажання з удосконалення модуля. Курс «Педагогіка» у вищі є інтегрованим курсом і читається на протязі 1, 2 курсів, та складається з декількох модулів: кібербезпеки, загальної педагогіки, основ педагогічної майстерності, історії педагогіки та порівняльної педагогіки які викладають різні викладачі. Проведення співбесід зі сподівань та побажань студентів надає змогу відкорегувати змістове наповнення модуля, що сприяє сумісному плануванню та організації навчального процесу, рефлексія же на надає змогу вдосконалити дисципліну.

Супровід-ініціювання, реалізується викладачами вишу природничого факультету завдяки створенню умов для творчого, індивідуального, самостійного професійного розвитку. Так студентка 3 року навчання А. Гладких та студентка 4 року навчання М. Федрікова досліджували педагогічні проблеми та брали участь в педагогічних наукових конференціях, олімпіадах. Дослідження А. Гладких містило моніторингове дослідження, яке охоплювало опитуванням студентів з декількох міст України.

Творчий потенціал студенти розвивають, виконуючі творчі завдання, як на практичних заняттях, так і самостійно.

В межах курсу «Педагогіка» студенти розробляють інтелект карти в програмі Х-майнд, створюють інфографічні картинки з педагогічних тем, всі матеріали розміщують на власно створеній он-лайн дошці в програмі Padlet. Данні знання вони отримують на першому курсі в процесі вивчення модуля кібербезпека та застосовують на другому курсі в модулі загальна педагогіка.

Із зацікавленням студенти природничого факультету створюють навчальні відеоролики, таким чином реалізується проектна діяльність на факультеті.

На факультеті навчаються студенти із особливими потребами, для яких викладачі окремо добирають форми та методи навчання з урахуванням їх індивідуальних можливостей, надають додаткові консультування, приділяють особливу увагу при організації групової роботи.

Інформаційний супровід реалізується через розміщення навчального матеріалу в системі moodle, організації дистанційних занять, консультацій на платформі meet, zoom. Створення за необхідності гул класів, використання он-лайн дошок, соціальних мереж у навчальних цілях.

Необхідну інформацію здобувачі можуть отримати на сторінці факультету, а також Інтернет сторінок кафедри педагогіки, які систематично інформують про актуальні події на сайті вишу, а також в фейсбуці.

Підтримка ініціативних студентів і студентів-лідерів відбувається завдяки відображенню результатів їх роботи на інформаційних дошках факультету, висвітлюється досвід кращих студентів-активістів на сторінках університетської газети «Учитель»; створюються можливості для прояву лідерських якостей, самостійності, ініціативності у студентів (зокрема в процесі підготовки та участі в конкурсі «Кращий студент року»).

Супровід-попередження, передбачає набуття досвіду безпосередньої педагогічної діяльності на практиці. Практика студентів починається з другого курсу та проходить на всіх подальших курсах.

Список бібліографічних посилань

1. Лученцова, І. С. (2015). *Адаптація до професійної діяльності студентів педагогічного коледжу в процесі педагогічних практик*. Канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Харків, 342 с.
2. Гриньова, В.М., Дорогих, Р.В., Масич, С.Ю. та Розумна, Т.С. (2013). *Взаємодія суб'єктів педагогічного процесу*. Харків, 206с.

References

1. Luchentsova, I. S. (2015). *Adaptatsiia do profesiinoi diialnosti studentiv pedahohichnoho koledzhu v protsesi pedahohichnykh praktyk* [Adaptation to the professional activity of students of

pedagogical college in the process of pedagogical practices]. *Kand. ped. nauk: 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity»*. Kharkiv, 342 p.

2. Hrynova, V.M., Dorohykh, R.V., Masych, S.Yu. and Rozumna, T.S. *Vzaiemodiiia sub 'iektiv pedahohichnoho protsesu* [Interaction of subjects of pedagogical process]. Kharkiv, 206p.

Svitlana Vasylieva, Natalia Agarkova

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS OF BIOLOGY AND CHEMISTRY NATIONAL PEDAGOGICAL UNIVERSITY G.S.SKOVORODA

Abstract

Note that today the concept of "Psychological and pedagogical support" still does not have a single common definition. Based on the scientists' analysis of this term, we note that there are some grounds in various areas: philosophy, pedagogy, psychology, sociology.

The pedagogical content of support is more adequately reflected in two approaches to its definition as a psychological and pedagogical technology aimed at solving personal problems associated with the assimilation of social norms, the development of socio-psychological competence; developing a life strategy at National Pedagogical University G.S.Skovoroda, psychological - pedagogical support is implemented as an embodiment of a humanistic, personality-oriented approach, which is closely interrelated with the realization of students' right to full mastery of professional competencies defined by educational programs, resulting in modernization of the educational environment. In National Pedagogical University G.S.Skovoroda are sold in different types of support: support-cooperation, support-initiation, support-information, support-warning.

Key words: support, training, students, experience.

М. И. Вишнеvский

ГЛОКАЛИЗАЦИЯ И ОБРАЗОВАНИЕ ВЗРОСЛЫХ

Общие процессы глобализации, которые охватывают и сферу образования, всегда имеют существенное локальное выражение или преломление. Локализация же бывает пространственной, временной, а также социальной. Например, мы вполне правомерно рассуждаем о месте той или иной общности людей как в пределах определенной пространственной организации и глобальной темпоральной динамики общественной жизни, так и в рамках более широкой социальной структуры. Эти измерения локализации нужно учитывать при рассмотрении процессов образования, где, очевидно, каждый возраст имеет свою существенную специфику или, так сказать, социокультурную индивидуальность.

Особое значение здесь имеют вопросы образования взрослых, которые органично вписаны в общий социальный и культурный контекст развития современного человечества. Национальная система образования, создаваемая и поддерживаемая государством, призвана способствовать сохранению и упрочению целостности и относительной стабильности общества и, вместе с тем, обеспечивать восходящее развитие страны, прочность ее позиций во взаимодействиях с другими странами. Осознание опасностей и вызовов, с которыми сталкиваются самые разные страны, и поиск адекватных ответов на них предполагает соответствующую образованность людей как реальных субъектов истории. Проблемное поле образованности населения охватывает не только заботы и особенности выбора пути молодежи, которая впервые получает специальное образование, но и взрослых, уже участвующих в самостоятельной трудовой деятельности и настроенных доучиваться или переучиваться.

Особого внимания заслуживает разрабатываемая М. В. Клариним концепция инновационного образования, рассматриваемого как «порождение и освоение объективно

нового культурного опыта» [1, с. 71]. Дело в том, что привычные представления о содержании образования как о педагогически адаптированном социальном опыте, подлежащем усвоению учащимися, не охватывают многие ключевые моменты современного образования. Прежде всего, это относится к образованию взрослых, которые, в отличие от детей дошкольного и школьного возраста, обладают, как правило, немалыми знаниями и жизненным опытом. Однако опыт взрослого человека, даже если он весьма обширен и в чем-то даже уникален, может оказаться все же недостаточным для решения новых проблем, встающих порой перед определенным работником или организацией, в которую он включен. Нередко перед людьми возникает задача не просто получения каких-то дополнительных знаний, выработки новых умений, но и расширения кругозора, предполагающего способность по-иному взглянуть на сложившуюся ситуацию, переосмыслить ее суть.

Дополнительное или продолжающееся образование взрослых, работающих людей, как правило, тесно связано с их непосредственной трудовой деятельностью, в процессе которой генерируется новый опыт. При надлежащей обработке и концептуализации данный опыт может иметь не только личностное или групповое, но и более широкое измерение. Этот опыт способен стать достоянием других людей и коллективов, как решающих сходные проблемы, так и занятых другими вопросами, работающих в иных сферах деятельности; в принципе он может даже войти в общий фонд культуры. Люди в процессе общения в своих организациях или через сети массовой коммуникации включаются в совместную интеллектуальную деятельность, в ходе которой происходит обмен и взаимообогащение опытом. Новый опыт не только закрепляется, но и обогащается смыслами либо изменяет форму в процессе трансляции в культуре. Решая значимую новую задачу и действуя нестандартно, создавая новые образцы решений, организационные принципы, понятия и методы деятельности, люди при этом трансформируют свое мышление, развиваются сами, изменяются как личности. Преобразуется не только их профессиональный опыт, но, в определенной степени, также и их мировоззрение.

Накопленный опыт и жизненные позиции людей неодинаковы, чем и обусловлены в конечном итоге специфические особенности их мировоззрения. Приобретение же опыта и его осмысление по существу совпадает с нашим образованием, личностным становлением и развитием. Именно это имеется в виду, когда мы говорим о непрерывности образования. Оно действительно продолжается в течение всей сознательной жизни и вовсе не сводится к получению имеющей четко очерченные рамки общеобразовательной или какой-либо специальной подготовки. Обретая опыт и образуясь как личности, мы не только учимся, но и переучиваемся, корректируя прежде сформировавшиеся воззрения и исправляя ранее допущенные ошибки. Реальный, жизненно значимый опыт неразрывно связан с нашей деятельностью и многообразными общественными связями, отношениями.

Инновационное образование рассматривается М. В. Клариним как важнейшее средство конструктивного разрешения разнообразных проблемных ситуаций, преодоления жизненных, профессиональных, производственных либо организационных кризисов, с которыми нередко сталкиваются люди как социальные субъекты. Поэтому инновационное образование способно обеспечивать позитивный ненасильственный путь социальной трансформации, поступательного развития современного общества. Этот вывод непосредственно основан на анализе опыта дополнительного последиplomного образования взрослых и едва ли может быть механически перенесен на другие уровни системы непрерывного образования. Однако заслуживает внимания вывод М. В. Кларина о том, что одной из ключевых сфер применения инновационного образования является развитие профессиональной культуры педагогов, действующих на всех ступенях образовательной лестницы. Здесь вновь следует напомнить мысль о том, что образование, если мы стремимся сообщить ему инновационный характер, не должно ограничиваться лишь педагогической обработкой уже имеющегося багажа культуры. Оно призвано активно включаться в процесс культуротворчества, который имеет существенное мировоззренческое измерение – как личностное, так и общественное.

В процессе инновационного образования в высшей школе и при осуществлении последипломного образования изменяется роль педагога, который зачастую уже не может выступать безоговорочно авторитетным экспертом и призван, прежде всего, организовывать продуктивное обсуждение возникающих вопросов, быть посредником в дискуссии, ведущей к генерации нового опыта. Данное положение органично связано с современным представлением о миссии философа в культуре – быть, по словам Р. Рорти, партнером в разговоре о жизненно важных вещах, помогать установлению взаимопонимания между собеседниками, представляющими различные виды деятельности [2, с. 272–273]. Философы-наставники, как полагает Р. Рорти, не претендуют на построение некоей всеобъемлющей науки, равно как и на объяснение всего того, что еще не получило строгого научного истолкования. Свою задачу они скорее видят в том, чтобы сберечь чувство удивления, вызываемое осознанием необыкновенного многообразия мира, предостеречь от опасностей догматизма и односторонности и способствовать конструктивному диалогу между представителями разных видов деятельности и разных мировоззрений.

В обширном ряду получивших широкую известность определений философии вполне конкурентоспособным представляется ее понимание как концептуализированного поиска смыслов бытия. Подразумевается, что данные смыслы неочевидны или не исчерпываются очевидностью, и их нужно искать, используя возможности нашего понятийного мышления. П. Рикер рассматривал философию как герменевтику, поскольку за явным смыслом она обнаруживает другой, более глубокий с точки зрения нашей экзистенции [3, с. 34]. Философствуя, мы имеем дело непосредственно с нашей собственной духовной реальностью, связь которой с окружающей нас действительностью может быть истолкована по-разному, что и порождает пестрое разнообразие философских концепций. Различия между ними не следует, однако, чрезмерно заострять или драматизировать, если согласиться с тем, что общий предмет философских исканий составляют глубинные смыслы нашего бытия.

Успешное решение задачи трансформации существующей ныне системы образования предполагает пересмотр его философско-мировоззренческих оснований с упором на максимальный учет локальных образовательных запросов как абитуриентов вузов, так и взрослых людей, желающих найти в педагогическом коллективе учебного заведения консультантов и квалифицированных сотрудников, совместно с которыми можно приобретать и углублять новый опыт саморазвития и культуротворчества.

Список библиографических ссылок

1. Кларин, М.В. (2014). Практика непрерывного образования: вызовы для дидактической теории. В: Е.В.Астахова, Н.А.Лобанов.сост. *Непрерывное образование в объективе времени*. Харьков: СПб., с.71–81.
2. Рорти, Р. (1997). *Философия и зеркало природы*. Новосибирск: Изд-во Новосиб. ун-та, 320 с.
3. Рикер, П. (1995). *Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике*. Москва: Медиум, 416 с.

References

1. Klarin, M.V. (2014). *Praktika neprerivnogo obrazovaniya: vyzovy dlya didakticheskoy teorii* [The practice of continuing education: challenges for didactic theory]. In: E. V. Astahova, N. A. Lobanov, eds. *Neprerivnoe obrazovanie v ob'ektive vremeni*. Khar'kov: SPb., pp.71–81.
2. Rorti, R. (1997). *Filosofiya i zerkaloprirody* [Philosophy and the mirror of nature]. Novosibirsk: Izd-voNovosib. un-ta, 320 p.
3. Riker, P. (1995). *Konfliktinterpretacij: Oчерki o germenevtike* [Conflict of Interpretations: Essays on Hermeneutics]. Moskva: Medium, 416 p.

GLOCALIZATION AND ADULT EDUCATION

Abstract

Globalization processes have a local expression that manifests itself in spatial, temporal and social dimensions. These aspects of the localization of education highlight issues of adult education. Additional or ongoing education of adults, working people, is usually closely related to their direct work activity, during which new experience is generated. This experience affects people's worldview and can have not only a personal or group, but also a wider socio-cultural dimension. Innovative education is an essential tool for the constructive resolution of various problem situations, which can provide a positive non-violent path of social transformation. The modern teacher, like the philosopher, is called upon to fulfill the role of a consultant and a wise partner in the adult education system in a discussion aimed at establishing the meanings of being and deepening the experience of self-development.

Key words: globalization, adult education, outlook.

О. Л. Войно-Данчишина

АКТУАЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗВИТИЯ ПОСЛЕДИПЛОМНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Большинство стран мира интенсивно развивают и совершенствуют систему образования взрослых как важный элемент образования в течение жизни, который обеспечивает развитие общества. По оценкам экспертов, к 2050 г. большая часть образовательных практик будет связана со взрослым населением [1].

Глобальное увеличение продолжительности жизни и старение населения все чаще становятся предметом обсуждения на разных уровнях, начиная от образовательной общественности и заканчивая правительственными и международными организациями. Глобализационные мировые процессы так же оказывают значительное влияние на образование. А основные принципы образования взрослых особенно востребованы в условиях глобализующегося мира. Взаимодействие глобальных и локальных тенденций происходит диалектически.

Система высшего образования в целом и последипломного образования в частности в последнее десятилетие переживает серьезные изменения, направленные на создание единых международных стандартов для оценки качества знаний и навыков студентов и выпускников университетов по всему миру. При этом наблюдается локальная тенденция к сохранению традиционного подхода к обучению. Высшие учебные заведения должны развиваться, но развитие в современных условиях возможно только при условии соответствия единым глобальным требованиям. Это нередко ведет к потере вузом или образовательным центром своей уникальности. В то же время, чтобы не раствориться в потоке глобальной, универсальной модели образования, университет вынужден создать свой уникальный бренд, узнаваемый и в региональном, и в мировом образовательном пространстве. Сегодня престиж вузов определяется их местом в рейтингах как своей страны, так и в мировых рейтингах. Это означает, что учебные заведения осуществляют свою деятельность по определенным универсальным научным и образовательным стандартам, определяющим их успешность. При этом важным аспектом является наличие у каждого университета своей истории, культуры и традиций, что объединяет учащихся и сотрудников и влияет на формирование определенного вектора внутреннего развития, единой культурно-образовательной среды. Именно этот фактор представляет собой локальную составляющую [3]. Таким образом, глокальные изменения в образовательной среде проявляют себя в первую очередь в стремлении университетов выйти на международный уровень, сохранив национальный характер.

Для взрослого человека глобальная сеть непрерывного образования позволяет максимально удовлетворить свои образовательные запросы, приобщиться к мировой системе знаний, развить навыки самообразования, выстроить индивидуальную траекторию обучения с применением дистанционных технологий. События последнего года, повсеместное закрытие странами своих границ привело к тому, что мировой рынок образования сконцентрировался исключительно на работе в онлайн формате. В то же время отдельные системы образования должны учитывать национально-культурные особенности при разработке программ образования взрослых, чтобы универсализация сочеталась с существующим разнообразием, «уважением к жизни и человеческому достоинству, равными правами и социальной справедливостью, культурным и социальным разнообразием, чувством человеческой солидарности и коллективной ответственности за наше общее будущее» [2]. Учитывать локальные особенности в глобальных образовательных программах или платформах, доступных благодаря информационным технологиям по всему миру, к сожалению, не всегда получается. И зачастую происходит нивелирование уникальности национальных образовательных и воспитательных систем, приводит иногда к их разрушению, усиливает распространение западных ценностей и английского языка. Ведущие англоязычные страны в значительной степени определяют содержание учебных программ и планов. Яркой иллюстрацией этого является такое стремительно развивающееся направление последипломного образования как получение степени Магистра делового администрирования (МВА), когда ведущие западные университеты предлагают свои, главным образом англоязычные, программы в разных регионах мира. Но, локальные тенденции проявляются себя в и этом направлении бизнес-образования, хотя не очень активно, осуществляя программы, адаптированные под региональную специфику. Но из-за отсутствия единой системы сертификации и оценки качества образования документы об их окончании не столь престижны.

В деятельности научно-педагогического сообщества в условиях влияния глобальных и локальных процессов существует определенная напряженность. Хотя знание и носит интернациональный характер, сегодня оно зачастую оценивается в соответствии с тем, насколько она признано международными правилами. Даже крайне актуальная научная публикация во внутренних изданиях рассматривается менее престижной и может негативно отразиться на карьере ученого.

Непростой вопрос встает перед преподавателем по объему использования в учебном процессе глобальных ресурсов. Ведь взрослые слушатели стремятся к мгновенной реализации полученных знаний, которые должны быть актуальными, так как скорость их обновления является огромной. Полученные в процессе обучения знания они стремятся сразу же применить в своей профессиональной деятельности, а значит они должны учитывать определенный региональный аспект и специфику. Поэтому используемые преподавателем глобальные ресурсы необходимо адаптировать для местного использования.

Различные научно-педагогические и академические сообщества, ректоры вузов, общественные деятели играют важнейшую роль в сохранении локальных особенностей высшего образования на фоне всепроникающих глобальных процессов. В Украине в результате отсутствия системной и законодательно оформленной государственной политики в отношении образования взрослых, инициативы и проекты, связанные с обучением взрослых, развиваются именно в регионах. Все существующие в стране формы обучения взрослых, находящиеся организационно в различном подчинении, не объединены соответствующими координирующими структурами, научно-методическими принципами обучения. То есть на фоне глобализационных процессов все активнее проступают глокализационные аспекты проблемы.

Система образования взрослых, являясь отдельным направлением в образовании, значение которого только усиливается, нуждается в некотором совершенствовании. Речь идет о создании единой нормативно-правовой базы образования взрослых, обеспечении эффективного взаимодействия и общего курса развития для всех заинтересованных сторон (министерств, учебных заведений, местных органов власти, организаций и т.п.). Назрела

необходимость создания оптимальной системы независимого оценивания и сертификации знаний, полученных через неформальное и информальное образование. Региональная политика в отношении последиplomного образования должна быть направлена на максимальный учет местного контекста, принимая во внимание глобальные подходы, как определенный ориентир.

Список библиографических ссылок

1. Береговая, О. А. (2016). *Глобализация и развитие непрерывного образования* [online]. Available at: http://elib.sfu-kras.ru/bitstream/handle/2311/30501/beregovaya_o.a.pdf?sequence=1 [10 Jan 2021];
2. Доклад ЮНЕСКО по науке: на пути к 2030 году (2015). UNESCO Library. [online]. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235407r.pdf> [10 Jan. 2021].
3. Кузнецов, Д. И., Симанова, Н. В. (2016). Проблема развития глокальных цивилизаций в рамках глобального образовательного мира [online]. Available at: <https://www.sibran.ru/upload/iblock/11b/11b46330cbaeac3ce00f9d4fbc5530c5.pdf> [10 Jan. 2021].
4. Сметанина, О. М. (2012). Процессы глокализации в современной языковой образовательной культуре [online]. Available at: <https://regionsar.ru/ru/node/918> [10 Jan. 2021].

References

1. Beregovaya, O. A. (2016). *Globalizaciya i razvitie nepreryv'nogo obrazovaniya* [Globalization and development of lifelong education] [online]. Available at: http://elib.sfu-kras.ru/bitstream/handle/2311/30501/beregovaya_o.a.pdf?sequence=1 [10 Jan. 2021].
2. Doklad YuNESKO po nauke: na puti k 2030 godu [UNESCO Science Report. Towards 2030] (2015). *UNESCO Library* [online]. Available at: <http://unesdoc.unesco.org/images/0023/002354/235407r.pdf> [10 Jan. 2021].
3. Kuznecov, D. I., Simanova, N. V. (2016). *Problema razvitiya global'ny'kh civilizacij v ramkakh global'nogo obrazovatel'nogo mira* [The problem of the development of global civilizations within the global educational world] [online]. Available at: <https://www.sibran.ru/upload/iblock/11b/11b46330cbaeac3ce00f9d4fbc5530c5.pdf> [10 Jan. 2021].
4. Smetanina, O. M. (2012). *Prozessy' globalizacii v sovremennoj yazykovoj obrazovatel'noj kul'ture* [Glocalization processes in modern language educational culture] [online]. Available at: <https://regionsar.ru/ru/node/918> [10 Jan. 2021].

Olga Voino-Danchyshyna

ACTUAL ASPECTS OF THE DEVELOPMENT OF POSTGRADUATE EDUCATION UNDER THE INFLUENCE OF MULTIDIRECTIONAL TRENDS OF OUR TIME

Abstract

The paper studies the globalization of the world processes that have a significant impact on education. The basic principles of the education for adults are especially in demand in a globalizing world. The interaction of global and local trends occurs dialectically.

The author analyzed the influence of the global and local aspects on the content of postgraduate education, the activities of scientific and pedagogical personnel, the possibilities of adult students in various educational programs.

The conclusion is made about the need to improve the adult educational system under the influence of modern development trends. We are talking about creating a unified regulatory framework for adult education, ensuring effective interaction and a common course of development for all stakeholders (ministries, educational institutions, local authorities, organizations, etc.). There is a need to create an optimal system of independent assessment and certification of knowledge obtained through non-formal and informal education. Regional policy of postgraduate education should be aimed at maximizing local context, taking global approaches as a specific direction.

Key words: adult education, globalization, glocalization.

ФОРМИРОВАНИЕ ПСИХОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ СОВРЕМЕННОГО АБИТУРИЕНТА

Институт образования Украины в последние десятилетия находился в фокусе глобализационных изменений, связанных с его интеграцией не только в европейскую систему, но и в мировую в целом. Это связано с усилениями процессов академической мобильности среди студентов и преподавателей, развитием межвузовских контактов, обменом опытом и идеями. Однако стремление к унификации может привести к содержательным потерям, связанным с учетом особенностей психологической культуры личности, которые делают образовательный процесс уникальным.

Понятие глокализации как противоположность глобализации активно используется в сфере экономики, культуры, туризма, рекламы, управления персоналом, в разработке брендов для акцентирования места индивидуальности в глобальном мире. В сфере образования глокализация подкрепляется усилением тенденции к инклюзивности как, с одной стороны, возможности доступа к образовательной среде независимо от когнитивных, поведенческих, социальных и возрастных характеристик, а с другой стороны, как необходимости учета этих особенностей в процессе непосредственного взаимодействия.

Именно развитая культура в целом и психологическая культура, в частности, позволяет в полной мере подготовить личность к успешному функционированию на пересечении процессов глобализации и глокализации [2].

В широком смысле психологическую культуру можно определить, как «сформированную и усвоенную личностью систему конструктивных способов, умений саморегуляции эмоций и действий, рефлексии, общения и взаимодействия, креативности, саморазвития и планирования. В развитом виде характеризуется высоким уровнем интернального локуса контроля различных видов жизнедеятельности. Это преобладание произвольного компонента личностного развития человека, организуемое его «оперативным Я» [3].

Структура психологической культуры проанализирована в исследованиях Н.И. Исаева, О.О. Кисенко, Л.С. Колмогоровой, О. И. Моткова, Н.Н. Обозова, И. П. Родиной, В.В. Семикина, Г.Е. Улуновой и др. Обобщая различные подходы, Т.Б. Тарасова выделяет когнитивный, эмоциональный и конативный компоненты [4], что в целом соответствует субмодальностям Я-концепции личности.

Когнитивный компонент включает в себя наличие обоснованного фундамента знаний об особенностях функционирования психики (память, мышление, воображение и т.д.), разнообразие когнитивных стилей восприятия пространства и времени; умения использовать эти знания и их развивать в процессе взаимодействия и восприятия людьми друг друга.

Эмоциональный компонент соотносится с развитием так называемых «soft skills» (сопереживания, сочувствия, понимания других людей, анализа их эмоций), в том числе общего интереса к другому человеку, уважения его индивидуальности, что становится особенно важным при инклюзивном подходе в образовании, а также умения управлять собственными эмоциями.

Конативный компонент связан с внутренним духовным развитием, соблюдением моральных норм, умением вести себя в конфликтных ситуациях, распознаванием психологических манипуляций и цивилизованным противодействием им, развитием асертивности и пониманием необходимости целенаправленной работы над собственной психологической культурой.

Формирование психологической культуры будет напрямую связано с личностными особенностями современных старших подростков, так называемого поколения «Z». Однако интересным является тот факт, что мы можем говорить о таком явлении, как конфликт психологических культур не только применительно к срезу «преподаватель-абитуриент-студент»

(поколений «X» и «Z»), а именно, в условиях инклюзивного подхода в образовании, постепенного увеличения разновозрастных абитуриентов, получающих не только вторую или третью специальность, но и продолжающих свое обучение после перерыва (поколения «Y» и «Z»).

К психологическим особенностям поколения «Z» можно отнести эго-направленность во взаимодействии и общении, использование в коммуникации маркерных символов, ориентацию в потребностях на сегодняшний момент, инфантилизацию представлений о будущем профессиональном успехе. В когнитивной сфере основные изменения связаны с преобладанием визуального типа репрезентативной системы, механической памяти, сложностями с произвольным вниманием и освоением длинных и сложных текстов, так как мышление адаптируется к восприятию информации, представленной в различных электронных форматах [1].

Эти особенности должны быть учтены при разработке профориентационных мероприятий как предпосылок интеграции широкой категории абитуриентов в образовательное пространство вуза и первичного соприкосновения различных культур. На этапе выбора вуза абитуриенты могут быть включены в мероприятия общей направленности. Системное погружение в образовательную среду вуза происходит в рамках обучения на факультете довузовской подготовки. Интересным и охватывающим наибольшее количество категорий абитуриентов является формат тренингов, вебинаров, мастер-классов по выбору профессионального будущего, образовательных программ бакалавра и магистра, по особенностям прохождения ВНТ, развитию умений управлять своим временем, пониманию преимуществ и недостатков индивидуальных когнитивных стилей. Ярким примером такого комплексного подхода является «Ночь науки», которая позволяет задействовать различные категории возможных абитуриентов на разнообразные образовательные уровни и программы.

Таким образом, формирование психологической культуры современного абитуриента является необходимым условием профориентационной работы вуза. Понимание современных глокализационных процессов позволяет, с одной стороны, сохранить уникальность корпоративной культуры, а с другой стороны, становится основой для формирования привлекательной образовательной среды вуза.

Список библиографических ссылок

1. Андреева, А. Люди будущего: какие они – дети поколения «Z» и «Alpha» [online]. Available at: <https://trends.rbc.ru/trends/futurology/5dfcabbf9a7947a532b7f9a5/> [Accessed 05 Dec. 2020].
2. Малиновский, А.С. (2013). Культурная глобализация (глокализация). Локальное и транснациональное. Вестник ТГПУ, 1 (129), с. 176–179.
3. Мотков, О.И. Психологическая культура в мозаике личности. Психологос: энциклопедия практической психологии [online]. Available at: <https://www.psychologos.ru/articles/view/psihologicheskaya-kultura-v-mozaike-lichnosti-o.i.-motkov> [Accessed 12 Dec. 2020].
4. Тарасова, Т. Б. (2013). Психологічна культура особистості як актуальний виклик сьогодення. Збірник наукових праць, вип. 4, с. 315–324.
5. Родина, И. П. (2014). Структурно-содержательные и уровневые характеристики психологической культуры личности. Ученые записки [online], 3 (31). Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/strukturno-soderzhatelnye-i-urovnevye-harakteristiki-psihologii-cheskoj-kulturylichnosti/viewer> [Accessed 11 Dec. 2020].

Reference

1. Andriieva, A. Lyudi budushchego: kakiye oni – deti pokoleniya «Z» i «Alpha» [People of the future: what they are - children of generation «Z» and «Alpha»]. Available at: <https://trends.rbc.ru/trends/futurology/5dfcabbf9a7947a532b7f9a5/> [Accessed 05 Dec. 2020].
2. Malinovskii, A. (2013) Kul'turnaya globalizatsiya (glokalizatsiya). Lokal'noye i transnatsional'noye [Cultural globalization (glocalization). Local and transnational. Vestnik TGPU [TSPU Bulletin], 1 (129), pp. 176–179.

3. Motkov, O. Psikhologicheskaya kul'tura v mozaike lichnosti [Psychological culture in the personality mosaic]. Psychologos [online]. Available at: <https://www.psychologos.ru/articles/view/psihologicheskaya-kultura-v-mozaike-lichnosti-o.i.-motkov> [Accessed 12 Dec. 2020].

4. Tarasova, T. (2013) Psikhologichna kul'tura osobystosti yak aktual'nyy vyklyk s'nohodennya [Psychological culture of personality as an urgent challenge of today]. Collection of scientific works, vol. 4, pp. 31–324

5. Rodina, I. (2014) Strukturno-soderzhatel'nyye i urovnevyye kharakteristiki psikhologicheskoy kul'tury lichnosti [Structural-meaningful and level characteristics of the psychological culture of the individual]. Scientific notes [online], 3 (31) Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/strukturno-soderzhatelnye-i-urovnevye-harakteristiki-psihologi-cheskoy-kulturylichnosti/viewer> [Accessed 11 Dec. 2020].

Nataliia Hoha

FORMATION OF THE PSYCHOLOGICAL CULTURE OF A MODERN ENTRANT DURING THE PERIOD OF GLOCALIZATION

Abstract

The paper considers peculiarities of modern applicants' psychological culture formation in the process of glocalization as a strategy to combine divergent trends in social development.

The concept, structure and types of psychological culture of an individual, based on an inclusive approach to learning as an opportunity for full access to the educational environment of applicants regardless their age, physical, cognitive, social and emotional characteristics, have been analyzed.

Modern applicants' psychological peculiarities directly related to the peculiarities of their self-concept (self-perception and one's place in the world, personal self-regulation and self-organization, motivation for education, their professional perspectives) have been determined.

Possible contradictions in the psychological culture expression of different generations' representatives ("X", "Y", "Z") both in career guidance activities provided by the educational institution and within the framework of the psychological education program for senior pupils (development of emotional intelligence, communication skills, career choice). Practical activities aimed to form modern applicants' psychological culture have been provided.

Key words: applicant, glocalization, psychological culture, self-concept, inclusive approach, "X", "Y", "Z" generations.

I. Ю. Гусленко

ПРОФЕСІЙНЕ САМОВИЗНАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Професійне самовизначення – це комплексне явище, до якого входять філософські, психологічні, соціологічні, педагогічні аспекти, яке не зводиться до одномоментного акту вибору професії. Попри те, що питання вибору професії та професійне самовизначення найчастіше постає перед людиною на момент закінчення школи та початку дорослого життя, у часи перманентної нестабільності, за умов неперервності освіти та швидкого росту інформаційних технологій, необхідність у професійному самовизначенні може актуалізуватися на різних етапах становлення особистості [1, с. 107].

У загальному вигляді професійне самовизначення може бути сформульовано як ставлення людини до своєї (майбутньої або реальної) професії і до себе як (потенційного або реального) суб'єкта професійної діяльності [2]. Цей процес є динамічним та неперервним, він не припиняється навіть з вибором професії й характеризує, як зазначає А. К. Маркова, весь шлях розвитку професіонала у динаміці: від зміни ставлення до себе, до зміни критеріїв самооцінювання. Таким чином, професійне самовизначення розглядається «не лише як

конкретний вибір професії, а і як неперервний процес пошуку сенсу в професійній діяльності, що вибирається, освоюється та виконується» [3], це процес, який супроводжує весь життєвий шлях людини та має декілька стадій: навчання, професійна адаптація, самореалізація та інтеграція.

Вибір професії визначає, що особистість досягла нової стадії в процесі свого професійного самовизначення, сформувавши позитивне ставлення до себе як до суб'єкта професійної діяльності. Тобто, професійне самовизначення тісно пов'язане з особистісним самовизначенням, визначенням своєї індивідуальності, своїх здібностей та бажань, співвіднесенням себе з іншими людьми та реальністю. Особистісне самовизначення – є вирішальним чинником розвитку у професійному плані. Саме тому теоретичні аспекти професійного самовизначення розглядаються в контексті загальних теорій розвитку особистості.

На професійне самовизначення впливає низка чинників: зовнішніх та внутрішніх. До зовнішніх – соціальних – чинників входять соціально-економічні умови, соціальне середовище, соціальна ситуація. Внутрішні мотиви – психологічні. Одна група внутрішніх мотивів пов'язана з інтересами та потребами людини, цілями у житті. Друга, яка більшою мірою стосується професійного самовизначення дорослих, – це питання професійного та кар'єрного розвитку, отримання певного статусу, що гарантує професійне самоствердження.

Серед каналів, або «ліфтів» кар'єрного розвитку та соціальної мобільності – соціальні інститути або канали соціальної циркуляції, до яких відноситься і освіта [4] як простір особистісної самореалізації. За таких умов, отримання однієї освіти один раз і на все життя стає «утопією». І це є загальною тенденцією, оскільки в усьому світі освіта перестає бути просто способом підготовки фахівців для різноманітних сфер діяльності, а дедалі більше перетворюється на обов'язковий етап розвитку особистості, обумовлює потребу переходу до реалізації запропонованою ЮНЕСКО парадигми «навчання через все життя» або безперервної освіти. Отримана раніше базова освіта розглядається як фундамент для подальшого доповнення іншими програмами, що відповідають динамічному розвитку потреб особистості, суспільства, економіки [5].

Людина має змінюватись і вчитися усе життя, як наслідок, сама система освіти також має бути варіативною та гнучкою. Однією з умов її ефективності є орієнтованість на потреби соціальних замовників і вдосконалення системи післядипломної освіти задля задоволення соціального замовлення суспільства та інтересів особистості.

У Законі України «Про вищу освіту» післядипломна освіта визначається як «спеціалізоване вдосконалення освіти та професійної підготовки особи шляхом поглиблення, розширення та оновлення її професійних знань, умінь та навичок або отримання іншої професії, спеціальності на основі здобутого раніше освітнього рівня та практичного досвіду» [6]. Отже, післядипломна освіта не обмежується закладами, що здійснюють підвищення кваліфікації у різних професійних галузях, а включає ті заклади освіти, які надають можливості отримання нової спеціальності.

Комплекс НУА, з цієї точки зору, є яскравим прикладом практичної реалізації концепції неперервної освіти та вирішення питання про професійне вдосконалення особистості під час навчання на факультеті післядипломної освіти, де друга вища освіта – «це не надбудова над базовою вищою освітою і не підвищення кваліфікації. Це така ж саме освіта, як і базова перша» [7, с. 236].

Виходячи з того, що післядипломна освіта як системно-організований процес набуття знань, умінь та навичок дорослими людьми, спрямована на тих, хто вже має базову вищу освіту, цікавим є факт мотивації здобуття другої вищої освіти та бажання витратити на це свої матеріальні, морально-психологічні ресурси та час.

Згідно з проведеними дослідженнями [8, с. 32], найпоширеніший мотив подальшого навчання для тих, хто має вищу освіту, – це бажання отримати вищий соціальний статус, а саме: просунутись по службі, отримати вищу кваліфікацію, посаду. Другий за значущістю мотив – бути більш освіченим та культурним. Він свідчить про те, що певна частина суспільства визнає цінність освіти, їх приваблює сам процес навчання та набуття нового знання. Для таких людей

важливим є розвиток своїх можливостей та самовдосконалення. На третьому місці виявився мотив поліпшення матеріального стану.

На жаль, мотиви «соціальної статусності» та «матеріального стану» можуть насправді приховувати бажання лише отримати диплом про освіту, а не знання. Для цієї групи студентів зміст навчання, якість освітньої послуги знаходяться на другому плані, що позначається і на виборі навчального закладу та відношенні до навчання. Водночас, серед найпоширеніших чинників, що впливають на вибір ЗВО для післядипломного навчання, зазначають: державний статус навчального закладу; якість навчання; популярності ЗВО у місті, регіоні; рекомендації колег, знайомих, які там навчалися раніше; вартість навчання [8, с. 35].

Отже, можна зробити висновок про те, що післядипломна освіта є важливою умовою для розвитку особистості та професійного самовизначення. Це перспективний напрямок розвитку для ЗВО, що вимагає ретельного визначення змісту освітніх програм відповідно до потреб ринку праці, надання якісного навчання, використання позитивного іміджу ЗВО для залучення нових студентів.

Список бібліографічних посилань

1. Погрібна В. Л, Підкуркова І. В. (2017). Професійне самовизначення: проблеми теорії та практики. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Харків, 4 (35), с. 106–117.

2. Пряжнікова Е. Ю. (2005). *Профорієнтація*. М. : Академія, 496 с.

3. Маркова А. К. (1996). *Психологія професіоналізму*. М. : Міжнарод. гуманіт. фонд «Знання», 308 с.

4. Сорокін П.А. Влияние профессии на поведение людей и рефлексология профессиональных групп. Available at: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Sorokin/31.php [Accessed 11 Dec. 2020].

5. Олійник В. В. (2015). Підготовка управлінської еліти в умовах формування нової демократичної моделі управління. *ScienceRise. Pedagogical Education*, 9/5(14), с. 4–12. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_9\(5\)_2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_9(5)_2) [Accessed 11 Dec. 2020].

6. Rada.gov.ua (2014). Про вищу освіту [online]. Київ, Україна. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> [Accessed 11 Dec. 2020].

7. Астахова В.И. (2006). *Непрерывное образование в контексте образовательных реформ в Украине*. Харьков: Изд-во НУА, 300 с.

8. Сухорукова, Н., Филатов, С. (2005). Последипломное профессиональное образование (социологическое исследование). *Высшее образование в России*. Москва, 10, с. 31-36. Available at: <http://vovr.ru/upload/10-05.pdf> [Accessed 11 Dec. 2020].

References

1. Pogribna V. L, Pidkurkova I. V. (2017). Profesiine samoviznachennya: problemi teorії ta praktiki [Professional identification: problems, theory, and practice]. In: *Visnik Natsional'nogo universitetu «Yuridichna akademiya Ukraїni imeni Yaroslava Mudrogo»*. Kharkiv, 4 (35), pp. 106–117.

2. Pryazhnikova E. Yu. (2005). Proforientatsiya [Career guidance]. Moskva: Akademiya, 496 p.

3. Markova A. K. (1996). Psikhologiya professionalizma [Psychology of professionalism]. Moskva: Mezhdunar. gumanit. fond «Znanie», 308 p.

4. Sorokin P.A. Vliyanie professii na povedenie lyudei i refleksologiya professional'nykh grupp [The influence of profession on person's behavior and reflexology of professional groups]. Available at: https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Sociolog/Sorokin/31.php [Accessed 11 Dec. 2020].

5. Oliinik V. V. (2015). Pidgotovka upravlins'koi elity v umovakh formuvannya novoi demokratichnoi modeli upravlinnya [Chief executives training under conditions of formation of new democratic model of governing]. *ScienceRise. Pedagogical Education*, 9/5(14), pp. 4–12. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_9\(5\)_2](http://nbuv.gov.ua/UJRN/texc_2015_9(5)_2) [Accessed 11 Dec. 2020].

6. Rada.gov.ua (2014). Pro vyshchu osvitu [On Higher Education]. [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/> [Accessed 11 Dec. 2020].

7. Astakhova V. I. (2006). Nepreryvnoe obrazovanie v kontekste obrazovatel'nykh reform v Ukraine [Second high and post graduate education in Ukraine]. Khar'kov: Yzd-vo NUA, p.300.

8. Sukhorukova, N., Filatov, S. (2005). Poslediplomnoe professional'noe obrazovanie (sotsiologicheskoe issledovanie) [Second high education (sociological research)]. *Vyshee obrazovanie v Rossii* [High education in Russia]. Moskva, 10, pp. 31-36. Available at: <http://vovr.ru/upload/10-05.pdf> [Accessed 11 Dec. 2020].

Iryna Guslenko

PROFESSIONAL IDENTITY IN SECOND HIGHER EDUCATION CONTEXT

Abstract

The paper deals with the problem of the impact of second higher education on a person's professional identity. Professional identity is a dynamic and continuous lifelong process that does not stop with the choice of career. Professional identity is connected with a personal identity, which are under the external and internal factors. Internal or psychological motives are of crucial importance for a person's professional identity while education turns into the environment of personal identity both for school leavers and those who have already gained basic higher education. That becomes obvious under exploring the lifelong learning paradigm, for instance, at the faculty of second higher education at Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy". The paper investigates the motives for second higher education and the determinants for the university choice.

Key words: determinants for the university choice, lifelong learning, motives for second higher education, personal identity, professional identity, second higher education.

Janet Duke

RECOGNITION AND INTEGRATION OF HERITAGE LANGUAGES IN EDUCATION SYSTEMS

1. Europe's multilingual potential and the role of heritage languages

Multilingualism is regarded both as a challenge and an opportunity, but EU policy clearly stresses the latter: Multilingualism is highly valued as an economic and cultural asset, and must be promoted. According to the EU's Barcelona Objective from 2002 (Barcelona European Council 2002), ideally all EU citizens should have advanced skills not only in their mother tongue but also in two other languages (L1 + 2). Within this framework the EU has also sought to promote non-official and regional or minority languages. However, the measures focus on European languages and not on languages imported into the EU by migrants. Languages present in Europe due to migration *are* mentioned in policy documents, e.g. the Council Resolution on European Strategy for Multilingualism (Council of the European Union 2008) as an aspect of European multilingualism which is to be valued and capitalized upon. Yet the multilingual potential inherent in the linguistic backgrounds of migrants in the form of *heritage languages* remains undervalued and underexploited in European educational systems. The term *heritage languages* (HL) (also called *immigrant languages*) are often, but not necessarily, spoken in the home and are mastered to vastly varying degrees by the second and subsequent generations.

Since the late 1990s there has been a notable shift in the EU's statements and goals regarding multilingual policy. The most notable aspect of this shift is the EU's adoption and promotion of **plurilingualism** as a goal for Europe and its citizens as opposed to multilingualism. *Plurilingualism* contrasts with the term *multilingualism*, which refers to the use of several languages within a society. *Plurilingualism*, on the other hand, is generally used with reference to the individual's unique linguistic profile, which consists not only of standardised written and spoken languages used at an advanced level, but is comprised of the whole

of an individual's linguistic and cultural knowledge derived from all experiences in the public and private spheres. These competences are neither static nor discrete. They may change with respect to time and place and influence one another. It is important to stress that plurilingualism places a high value on partial competence (e.g. receptive multilingualism) and on competence in non-standard varieties such as dialects. Furthermore, plurilingual didactics call for the learner to consciously draw on all linguistic and metalinguistic knowledge in negotiating communicative situations. In the plurilingual classroom, advanced and partial knowledge of *all* languages is welcomed and exploited with enthusiasm. At least in theory, in such an educational setting, heritage languages are just as highly valued as those already established in the education system. However, the question remains how HL can be integrated into the education system most effectively, especially when financial resources for language education are limited.

HL are currently not the focus of Europe's plurilingualism goals, however. These call for widespread societal multilingualism and individual plurilingualism, as well as respect for the linguistic diversity found within its member states. This diversity is most often closely associated the majority languages and cultures of the EU's member states and its autochthonous minorities. HL only appear, if at all, on the periphery of EU multilingualism policy. Traditionally, many European countries have either ignored or neglected the fostering of multilingualism with these languages, although several models are found both in and outside Europe. This paper argues that a better integration of heritage languages into education systems could provide a major contribution toward the achievement of the EU's more recent goals for plurilingualism and diversity.

2 Models of integration for heritage languages in education

In this section a brief description of four widely-used models for the integration of heritage languages in education is provided. The advantages and disadvantages of each are discussed, not only with respect to the potential to increase the profile of HL, but also as to how realistic the chances of successful implementation are in a European context.

2.1 Home language instruction

In many European countries, children with a home language other than the majority language of the country of residence have access to instruction in the heritage language. These programs are most closely identified with the Swedish model developed in the 1970s at a time when research began to indicate that educational attainment in the majority language improves if literacy in the home language is strengthened. In many countries this model is considered transitional in nature, instruction generally being only from 1 to 3 hours for a number of years. Many pupils do not receive instruction beyond the primary school level, as the goal is not for students to achieve a high level of language written and spoken proficiency to a high academic level (e.g. B2 or C1) but rather to build literacy and skills in the home language so as to boost skills in the majority language. In general, students do not receive academic credit in lower and upper secondary school for the heritage language taught, although there are some exceptions for languages where large numbers of pupils are learning the same language. This type of program is often well organised in urban centres for the languages with a large number of pupils, but for smaller languages and for families outside urban areas, access to home language instruction is more difficult to obtain, not least due to difficulties in finding qualified teachers and access to learning materials in the language in question. Pupils and/or parents often opt out of programs and do not push for instruction if school authorities cite organizational difficulties.

2.2 Instruction as a foreign language subject and CLIL

HL can be offered as a subject as a foreign language. This model is seldom applied for HL in Europe. However, there are examples of three-, six- or nine-year programs developed for pupils with no previous exposure to the language, but such curricula are most often reserved either for other official languages within the country or for larger international languages. In some cases, however, this may also simply coincidentally be the HL of pupils, or a large community of speakers may drive demand for instruction. In Canada there are cases where languages such as Spanish, French, German, or Arabic are offered as a foreign language in schools and these are popular among pupils for whom this is also their heritage language. Generally, these programs are subject to high standards in terms of curriculum development and teacher training, and they are therefore not very sensitive to demand. This translates to high barriers to HL being integrated into the system, although there are some examples within Europe.

In this group I also include CLIL (content language integrated learning) programs which are often considered part of intensive language as subject programs. In these, following some instruction in the target language, the target language is then used as a medium of instruction for some of the curriculum (e.g. geography and history in French for German L1 students in Germany). These programs are exceedingly rare for heritage languages.

2.3 Immersion and bilingual programs

In bilingual or immersion programs the target language is also used as a medium of instruction. There are significant differences between models within the immersion framework, the most important being the age immersion begins at (early, middle, or late immersion) and the amount of time spent in the target language. In the most intensive immersion models, pupils begin their first year of schooling with 100% instruction in the target language. This is reduced to roughly 80% after two or three years, and a further reduction to 50% is made by the end of lower secondary education. In the bilingual model the amount of instruction is more evenly divided among the two languages. The immersion model emerged in Canada (generally French immersion for Anglophone pupils) in the late 1960s and has since proved wildly popular across the country. It is also well established for Swedish in Finland and has also been applied in Europe, e.g. in Spain for Catalan and Basque, and Irish in Ireland. Much like the language as subject programs presented above, standards are high in terms of curriculum development, materials, and teacher training. So far the programs have been applied in countries or regions with official bilingualism or multilingualism such as Canada and Finland. Because of the enormous resources required for these programs, they are rarely found for HL with only small language communities to support them and without some sort of official minority language status to spur institutional support and funding. Exceptions can be found, however, in particular outside of Europe.

2.4 Recognition of heritage language skills for academic credit

The final model presented represents pragmatic compromise in terms of finding a space for HL within the educational system. In this model, no instruction in the HL is provided but students with more advanced proficiency may take an oral and written exam in the language and receive academic credit for this as a foreign language. This is the least well known of the models and in recent years it has been expanded in a number of countries. Germany currently has high levels of immigration and some programs have been developed to ease the transition into the German school system by recognizing HL skills for academic credit. In the state of Baden-Württemberg, e.g., newly-arrived immigrants may apply to have their L1 skills recognised as a second foreign language at the upper secondary level through a testing (*Feststellungsprüfung in einer modernen Fremdsprache*). Students are tested on an individual basis by an examiner who has teaching expertise in that language but who is not necessarily a certified teacher in the state. There is no formal list of languages to which can be tested. Much as is the case with home-language instruction, the goal of the program is not to foster plurilingualism, but rather to support academic achievement for new migrants, many of whom are already having to learn German *and* a first foreign language (usually English or French) at a very fast pace. Providing academic credit for their HL exempts them from the requirement to learn a further foreign language.

Norway, e.g., has intensified its efforts to give children with HL skills academic credit for a foreign language by providing testing for a large number of languages (*fremmedsprek for privatister*). Currently the test is available in roughly 40 languages. Crucially, the test is not dependent on ethnic background or immigration history as we saw in the German example. Rather, it is open to anyone. This means it can be used for HL but also for others who have learned another language out of interest or while living abroad.

3 Conclusions

Although there are precedents for all four models being applied to HL, home language instruction and recognition of language skills for academic credit are the two models most closely associated with HL. They are also the areas where the greatest strides could be made in the short-term. Although home language instruction programs have now been in place in some countries for over 40 years, there is still room for improvement. The least likely to be implemented in Europe are the immersion and bilingual programs. At present it appears that these programs, which require expensive, long-term commitments have only been implemented with the kind of lobbying that official recognition of a language brings. Administrators should

nonetheless look at cases where these programs have been implemented with great success for HL, e.g. in Canada. The model with the greatest potential in the short-term is clearly the recognition of language skills for academic credit. Costs are lower than for other models and it can be implemented very quickly, making it more sensitive to changes in demand than the other models. The formal recognition this model provides also captures the spirit of diversity – as promoted by the EU – in a way that home language instruction often falls short of because it places *academic value* on the unique skills pupils or their families bring to society through their migration histories. This recognition may well contribute to fostering a more trusting environment between immigrant communities and education systems. All the models presented in this paper would be most successful if embedded more consistently in a curriculum which uses plurilingual didactics and stresses the value the learning of any language can provide in cognitive, social, and economic terms.

4 References

Barcelona European Council (2002). *Presidency Conclusions 15-16 March 2002*.

Council of the European Union (2008). *Council Resolution of 21 November 2008 on a European strategy for multilingualism*.

Дженет Дьюк

ВИЗНАННЯ ТА ІНТЕГРУВАННЯ МОВНОЇ СПАДЩИНИ ЛЮДИНИ СИСТЕМАМИ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДАХ КАНАДИ, ГЕРМАНІЇ ТА НОРВЕГІЇ)

Аннотація

Відповідно до Європейської політики мультилінгвізму, усі мешканці Європейського Союзу мають, в ідеалі, вільно володіти не лише рідною мовою, а ще й двома іншими мовами країн Європи. У межах цього підходу ЄС також намагається підтримувати малі та менш вживані мови. Незважаючи на те, що мультилінгвізм є характерним для мігрантів до країн ЄС, ці їхні знання та навички залишаються поза увагою Європейської системи освіти. В багатьох країнах не вважають за потрібне або не вміють інтегрувати рідні мови мігрантів, хоча приклади успішної інтеграції їх в систему освіти є і в середині, і поза кордонами Європи. Прикладами такої інтеграції є наступні підходи: 1) інструктування рідною мовою, 2) рідна мова як окрема дисципліна в школі або внз, 3) двомовні програми, 4) визнання навичок з рідної мови академічними кредитами. Стаття знайомить з практиками в цій сфері, що існують в Канаді, Германії та Норвегії.

Автор обґрунтовує необхідність використовувати рідні мови або мовну спадщину студентів, вихідців з різних країн, в системі освіти тими перевагами, які така політика має. По-перше, лінгвістичні ресурси мігрантської спільноти сприяють мультилінгвізму в суспільстві в цілому, а по-друге, офіційне визнання їх рідної мови дозволяють мігрантам швидше інтегруватися в суспільство країни, що їх приймає.

Ключові слова: мультилінгвізм, мовна спадщина, інтеграція, спільнота мігрантів.

Ю. В. Єременко

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ОБДАРОВАНОЇ МОЛОДІ

У сучасному українському суспільстві актуальними стають питання формування та розвитку особистості, здатної проявляти й реалізовувати себе в умовах постійних змін, гнучко і самостійно використовувати набуті знання та компетентності в різноманітних життєвих ситуаціях, створювати інноваційні інтелектуальні продукти та технології, яка здатна свідомо та активно визначати спосіб власного життя, нести відповідальність за результати дій і вчинків, спроможна на активний саморозвиток, творче вирішення нестандартних ситуацій, реалізацію своєї унікальної індивідуальності. Це зумовлює той факт, що реформування вітчизняної системи

освіти, перш за все, спрямовано на виявлення, підтримку та розвиток обдарованості, використання потенціалу обдарованої особистості.

Ідея розвитку в системі освіти обдарованої молоді є не тільки відображенням спроб протистояння деструктивним процесам у суспільстві, але й визначає пошук шляхів збереження й розвитку людського потенціалу країни. Завдання держави полягає у тому, щоб створити можливості і всі умови для самореалізації талановитої молоді настільки, наскільки це можливо, і тим самим забезпечити приток в економіку, науку, культуру високоінтелектуальних сил. Це матиме безпосередній позитивний вплив на соціальний стан держави і дозволить Україні динамічно розвиватись, щоб вона стала через деякий час одним з лідерів у глобальній конкуренції [1].

Зрозуміло, що у шкільному середовищі, в цілому, створюються педагогічні, психологічні, організаційні можливості, умови для виявлення і розвитку творчо обдарованих учнів, проте, на жаль, сучасна школа настільки захоплена швидкістю в результатах, що майже не акцентує увагу на створенні процесуальних можливостей для роботи з обдарованими дітьми. Проте в силу того, що обдарованій дитині властиві особливі риси характеру, особливості в мисленнєвій сфері і в навчальній діяльності, вона якраз і потребує до себе підвищеної уваги і опікування. Тому педагоги, виявляючи будь-яку обдарованість дитини (інтелектуальну, творчу, соціальну і т. п.), мають розширювати діапазон підтримки можливого вибору обдарованої дитини.

Взагалі, увага до обдарованої дитини має носити безперервний характер – вона не повинна вичерпуватися лише періодом її навчання у школі. Зі значними труднощами обдаровані люди часто зіштовхуються і у період професійного самовизначення, і у подальшому процесі творчої діяльності. Іншими словами, таланту потрібне постійне піклування всього суспільства.

А для цього важливо не поспішати з визначенням лінії майбутнього розвитку, наперед не визначати її, не маніпулювати, а давати можливість обдарованій дитині самій обирати сферу майбутньої самореалізації і способи досягнення успіху.

Зрозуміло, що найбільш високим і цінним варіантом розвитку дитячої обдарованості є її переростання у «велику творчість», пов'язану з відкриттям чогось принципово нового. Однак не всі учні стають справжніми творцями. Життєві стратегії обдарованих учнів можуть реалізовуватись по різному. Лише невелика частина обдарованих учнів перетворюються з учнів, що мають високий інтелект і розвинуту фантазію, у справжніх новаторів. Люди, які у зрілі роки демонструють «велику, дорослу креативність», у ранньому віці суттєво відрізняються від звичайних учнів за своїми особистісними характеристиками і цілісною структурою особистості. Вони прагнуть перевернути світ, проявляють надзвичайну тривожність, весь час намагаються зруйнувати статус-кво; для них дуже болісні травми і стреси. Враховуючи це, не можна очікувати, щоб всі обдаровані учні стали дійсно великими творцями і реформаторами; скоріше це виключення з правил [2].

Слід зазначити, що одним з ключових моментів самореалізації обдарованих учнів є їхнє професійне майбутнє. Згідно з даними соціологічного дослідження, проведеного серед учнів випускних класів Інститутом обдарованої дитини «Проблеми розвитку обдарованих дітей» у 2012 році більша частина талановитої молоді за кордоном планують займатися наукою в обраній сфері або розвиватись у рамках своєї професії. Тоді, як в Україні, серед опитаних 14% планують займатися бізнесом і торгівлею, а 14% – займатися політикою [3, с. 70–71].

Опитування учнів старших класів і випускників загальноосвітніх шкіл м. Харкова з метою виявлення професійних планів випускників і визначення їх вірогідної територіальної мобільності для отримання бажаної професійної освіти показало, що 12% випускників ліцеїв і гімназій Харкова планують навчатися в іншій країні [4]. У зв'язку з цим особливо важливим є вирішення проблеми утримування від від'їзду обдарованих молодих людей, що можуть приносити користі місту і регіону більше, ніж черговий інвестиційний проект. На наш погляд, взагалі всі витрати на роботу з обдарованим підлітками слід розглядати як інвестиції у майбутнє міста, регіону, країни.

Таким чином ми вважаємо важливим завданням залучення обдарованих випускників шкіл до вітчизняних університетів, для чого доцільно створювати спеціальні (елітні) навчальні

групи студентів, для яких будуть передбачені додаткові освітні послуги. Вважаємо, що такі заходи будуть сприяти закріпленню обдарованих молодих людей у рідному місті і регіоні.

Розвиток обдарованості повинен розглядатися з урахуванням внутрішніх і зовнішніх факторів цього процесу. Визначення параметрів освітнього середовища, що є значущими для процесів розвитку обдарованості, створення умов для розвитку пізнавального інтересу і розгортання персонального простору особистості як творчої індивідуальності виявляються, на наш погляд, ключовими в питаннях розвитку обдарованості, що сприяє вирішенню нагальних завдань сучасного суспільства.

Робота з обдарованими дітьми і молодими людьми потребує чималих організаційних, інтелектуальних зусиль і матеріальних витрат, проте, тільки створивши максимально сприятливі умови для їх освіти, можна розраховувати у середньостроковій і довгостроковій перспективі на помітне зростання інтелектуального потенціалу нації.

Список бібліографічних посилань

1. Організація роботи з обдарованими учнями: досвід харківських шкіл (за результатами відкритого конкурсу-захисту проєктів) : метод. посіб. для заст. директорів ЗНЗ та вчителів, які працюють з обдарованими дітьми. Харків, 2009. 40 с.

2. Подольская, Е. А. (2014) Институционализация непрерывного образования в Украине. *Непрерывное образование в объективе времени : монография / Ленинград. гос. ун-т им. А.С. Пушкина, НИИ соц.-экон. и пед. проблем непрерыв. образования, Харьк. гуманитар. ун-т «Нар. укр. акад.»* ; под ред. Н.А. Лобанова, В.Н. Скворцова. СПб. ; Харьков, С. 123–135.

3. Сагалакова, А. Б., Соколовська, Н. Б. (2013) Специфіка соціально-психологічних проблем обдарованих випускників України. Освіта та розвиток обдарованої особистості. № 2. С. 68–72.

4. Єременко, Ю. В. (2018) Обдаровані учні як ресурс розвитку сучасного суспільства (на прикладі Харківського регіону). *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики: зб. наук. праць Запоріжжя : КПУ. Вип. 78. С. 95–99.*

References

1. Orhanizatsiya roboty z obdarovanyamy uchnyamy: dosvid kharkivs'kykh shkil (za rezul'tatamy vidkrytoho konkursu-zakhystu proektiv) : metod. posib. dlya zast. dyrektoriv ZNZ ta vchyteliv, yaki pratsuyut z obdarovanyamy dit'my. Kharkiv, 2009. 40 s. [Organization of work with gifted students: experience of Kharkiv schools (according to the results of open competition-protection of projects): method. tool. for dep. ZNZ directors and teachers who work with gifted children]. Kharkiv, 2009. 40 p.

2. Podol'skaja, E. A. (2014) Institucionalizacija nepreryvnogo obrazovanija v Ukraine / E.A. Podol'skaja // Nepreryvnoe obrazovanie v ob#ektive vremeni : monografija / Leningrad. gos. un-t im. A.S. Pushkina, NII soc.-jekon. i ped. problem nepreryv. obrazovanija, Har'k. gumanitar. un-t «Nar. ukr. akad.» ; pod red. N.A. Lobanova, V.N. Skvorcova. SPb. ; Har'kov. S. 123–135.

3. Sahalakova, A. B., Sokolovska, N. B. (2013) Spetsyfyka sotsialno-psykholohichnykh problem obdarovanykh vypusknykiv Ukrainy / A. B. Sahalakova, N. B. Sokolovska // Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti. № 2. S. 68–72.

4. Yeremenko, Y. V. (2018) Obdarovani uchni yak resurs rozvytku suchasnoho suspilstva (na prykladi Kharkivskoho rehionu). *Sotsialni tekhnolohii: aktualni problemy teorii ta praktyky: zb. nauk. prats Zaporizhzhia : KPU, 2018. Vyp. 78. S. 95–99.*

Yuliya Eremenko

FEATURES OF CONSTRUCTION OF AN EDUCATIONAL TRAJECTORY OF GIFTED YOUTH

Abstract

Radical changes in the social, political, spiritual and economic life of the Ukrainian society have highlighted the need for a person who can be flexible and innovative in non-standard situations of permanent changes.

It should be borne in mind that the detection of giftedness at an early age is not always a guarantee of high achievements in adulthood. Life strategies of gifted pupils can be implemented in different ways. Giftedness requires the constant care of society.

The constant tendency of gifted youth to go abroad can be considered a threat to the national security of Ukraine.

All this has formed the need to create conditions that would optimally contribute to the opening of opportunities for the gifted youth and the preservation of the intellectual potential of Ukrainian society.

Working with gifted pupils requires considerable organizational, intellectual efforts and material costs, but only by creating the most favorable conditions for their education, we can expect in the medium and long term to significantly increase the intellectual potential of the nation.

Key words: Educational environment, giftedness, gifted youth, self-realization, professional future

Т. В. Зверко

АБИТУРІЄНТ У ПОЛІ ОСВІТНІХ МОЖЛИВОСТЕЙ: ПРОБЛЕМИ ВИБОРУ

Сучасний освітній контекст, вектори його розвитку, сприймаючи виклики часу, переформатують освітнє поле, яке характеризується багатовекторністю. Різний «набір полів» створює специфічні особистісні конструкції для молодої людини, яка прагне отримати більш вищий рівень освіти, професійно самовизначитися.

Основним фігурантом у цьому контексті виступає, безумовно, абітурієнт. Сьогодні для нього диктує не тільки зміну руху, але й ролі, в якій він виступатиме. Очевидно, його слід підготувати – до випробувань, до вибору, до ризиків, готовності конструювати свій навчальний процес і бути проактивним, здатним адекватно оцінювати себе й реагувати на швидкоплинні процеси.

Певна річ, освоєння освітнього простору здійснюється успішно, коли кожний ясно бачить мету, має орієнтир її досягнення. У такому ракурсі виникає необхідність зіставлення певної властивості оцінюваного з визначеним еталоном. Це і є поштовхом до вибору власної освітньої траєкторії.

Правильність її вибору, і це незаперечний факт, є основою успішності в професії. І поряд з усвідомленою орієнтованістю при вступі до закладу вищої освіти часто виникають і проблемні ситуації. У відповідь на запитання: «Як зорієнтуватися старшокласнику – майбутньому абітурієнту в сучасному освітньому просторі?» – багато хто використовує такі критерії: «куди візьмуть», «куди скажуть батьки», «які предмети на ЗНО», «куди ідуть друзі» тощо, чітко не уявляючи особливості професії, конкурентні переваги, специфіку освітніх програм закладу вищої освіти. Така невизначеність, як правило, ускладнює вибудовування освітніх траєкторій. Одночасно більша частина абітурієнтів пов'язує свої плани навчання у ЗВО з можливістю отримання цікавої для них професії.

Причому, як одні, так і інші уявлення можуть варіюватися з роками. Тому для нас важливо було виявити домінуючі уявлення потенційних/учорашніх абітурієнтів про професії, причини їх вибору, визначити освітні плани. Для аналізу звернімося до дослідницьких візій, які розкривають це питання.

Перша візія. За даними загальнонаціонального опитування «Вища освіта в Україні: громадська думка студентів»¹, абсолютна більшість студентів (учорашніх абітурієнтів) (87%) звертають увагу на якісну підготовку у вищій, з них 36% вважають це першочерговим завданням.

Правильність вибору вищу та спеціальності – один з індикаторів продуктивного освітнього поля студента. Так, результати вказаного нами загальнонаціонального опитування

¹ Результати загальнонаціонального опитування «Вища освіта в Україні: громадська думка студентів», проведеного з 5 по 12 березня 2015 р. Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва (n=1001).

демонструють, що основним мотивом вибору ЗВО респонденти назвали власне бажання, інтерес (48%), далі – орієнтація на престиж професії, можливість подальшого працевлаштування (18%) (див. табл. 1)².

Друга візія. Дослідження³ уявлень студентів першого курсу про вищу освіту показало, що вони передусім розглядають її як можливість реалізації своїх життєвих планів (60,0%) і забезпечення високого матеріального достатку (54,5%). Значущими для них також стали такі мотиви, як отримання затребуваної, престижної спеціальності (52,7%) та отримання цікавої професії (49,1%).

Таблиця 1

Розподіл відповідей респондентів на запитання: «Що було головною причиною вибору Вами ЗВО та спеціальності?» (в %)

Причини вибору	%
Обрав за власним бажанням, тому що мені цікаво	47.6
Обрав, орієнтуючись на престиж професії, можливості подальшого працевлаштування	18.0
Обрав таку спеціальність, яка дозволить заробляти гроші	9.7
Обрав те, що порадили батьки	9.8
Обрав ту спеціальність, куди зміг пройти на бюджет	7.4
Обрав ту спеціальність, де менший розмір оплати за навчання	4.8
Інше	0.2
Важко сказати	2.5

Звернення до питання про якості, які першокурсники хотіли б розвивати в період навчання у закладі вищої освіти, виявило, що серед таких характеристик здебільшого вказані працездатність (48,2%), комунікабельність (42,9%), уміння досягати визначену мету (33,9%), здатність до ділової співпраці та самоорганізації (по 30,4%).

В ході оцінювання першокурсниками ступеня впливу тих чи інших чинників на вибір вишу з'ясовано, що передусім студенти орієнтувалися на отримання якісної професійної підготовки (4,57 бала за 5-бальною шкалою). Крім того, вони вважають, що ЗВО надасть можливість отримати цікаву спеціальність (4,55), забезпечить гарними перспективами (4,5) й дозволить реалізувати їхні здібності (4,47).

Відповіді на запитання про канали інформації про ЗВО показали, що більш популярні серед них такі: сайт вишу (55,4 %), батьки, родичі (42,9 %), друзі (37,5 %) й зустрічі з викладачами (28,6 %); також значущим є обговорення цього питання на форумах. Тут уже виявляється тенденція впливу батьків (поряд із інтернет-ресурсами) на вибір вишу, що останнім часом займає одну з важливих позицій.

Третя візія. Опитування старшокласників – потенційних абітурієнтів⁴ виявило, що уявлення учнів про майбутню професію пов'язані з певними вигодами: висока оплата праці (45%), затребуваність праці (36%), цікавий робочий процес (33%).

² Результати загальнонаціонального опитування «Вища освіта в Україні: громадська думка студентів», проведеного з 5 по 12 березня 2015 р. Фондом «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва (n=1001).

³ Результати опитування першокурсників «Портрет першокурсника», проведеного Лабораторією проблем вищої школи Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» (2019 р.), (n=101).

⁴ Результати опитування старшокласників харківських шкіл, що навчалися у Центрі довузівської підготовки «Чинники вибору закладу вищої освіти та спеціальності», проведеного студентським сектором Лабораторії проблем вищої школи Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» (2018, 2019 р.).

Причинами вибору професії указані: необхідність досягнути чогось у житті (52%); заробляти гроші, утримувати себе й свою сім'ю (49%); реалізовувати свої здібності, свої таланти (37%). Отже, на перший план виступають мотиви матеріальної забезпеченості та самореалізації (див. табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл відповідей на запитання: «Що є причинами Вашого вибору професії?»

Причини	%
Заробляння грошей, утримання себе та сім'ї	49,0
Реалізація своїх здібностей, талантів	37,0
Досягнення чогось у житті	52,0
Корисність для суспільства	15,0
Продовження справи батьків	2,0
Повага людей до професії	6,0
Кар'єрне зростання	37,0

Опитування також показало, що плани більшості старшокласників після закінчення школи орієнтовані на вступ до закладів вищої освіти, хоча 17% респондентів мають намір вступати до зарубіжних вишів. Частина опитаних старшокласників планує одночасно з навчанням у ЗВО вступити на професійні курси (12%), 14% бажають і навчатися, і працювати.

Проте 16% респондентів не вмотивовані на продовження навчання. Вони вважають, що сьогодні наявність диплому не має значення, тому «легше закінчити курси і йти працювати, а не витратити час на освіту». Очевидно, в цьому виявляються певні процеси щодо самовизначення старшокласників, пов'язані з багатьма чинниками. Але ця проблема має бути розглянута окремо в подальших публікаціях.

Узагальнюючи проведений нами аналіз дослідницьких візій, зазначимо, що на тлі високих освітніх амбіцій, домагань більшості абітурієнтів (адже вища освіта стала нормою у нашому суспільстві) все ж таки виявляється низка проблем щодо вибору ними освітнього поля. А проблеми, на нашу думку, передусім пов'язані з певними обмеженнями. По-перше, правильний вибір неможливий без проактивної позиції абітурієнта, без уміння діяти самостійно, аналізувати свої потреби, можливості та перспективи. Мабуть, тому опитані абітурієнти вибір професії розглядали більше з матеріальної точки зору, а не як можливість самореалізації. Окрім того, не всі старшокласники вільно орієнтуються в «атласі сучасних професій».

Одночасно виникає запитання: «Наскільки зроблений вибір самостійний і продуманий?». В окремих випадках це, можливо, наслідування, вплив певних стереотипів та інших чинників, про що доказово свідчать дослідницькі розвідки [1]. Це по-друге.

А по-третє, часто старшокласники взагалі не знають, які мають бажання і ким хочуть стати, тобто навіть не уявляють свого майбутнього. В цьому випадку освітні (та й життєві) обрії «малюють» батьки, штучно обмежуючи вибір закладу освіти. Невипадково дослідники [2] твердять про парентократію – тотальний батьківський вплив, який не завжди усвідомлений, такий, що вимагає орієнтації на інтереси й потреби самого абітурієнта, а також розуміння сучасних змін у системі освіти, фахової підготовки.

В цілому результати таких дослідницьких розвідок мають безперечну практичну значущість для діагностування освітніх планів абітурієнтів, ефективності існуючих стратегій закладів вищої освіти щодо впливу на абітурієнтське середовище.

Список бібліографічних посилань

1. *Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів» (2 етап дослідження)* [online]. Available at: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/Zvit_sots_ekon_rez_2017_II_chast.pdf [Accessed 1 Dec. 2020].

2. Браун, Ф. (1990). «Третья волна»: образование и идеология родительской бюрократии. *Британский журнал социологии образования* [online], 11:1. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0142569900110105> [Accessed 11 Jan. 2021].

References

1. *Vpliv soczialno-ekonomichnogo seredovishha na rezultati navchannya uchniv (vikhovancziv) zagalnoosvitnikh navchalnikh zakladiv» (2 etap doslidzhennya)* [online]. Available at: https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2018/01/Zvit_sots_ekon_rez_2017_II_chast.pdf [Accessed 1 Dec. 2020].

2. Braun, F. (1990). «Tret'ya volna»: obrazovanie i ideologiya roditel'okratii. *Britanskij zhurnal sociologii obrazovaniya* [online], 11:1. Available at: <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/0142569900110105>. [Accessed 11 Jan. 2021].

Tamara Zverko

APPLICANT WITHIN THE AREA OF EDUCATIONAL OPPORTUNITIES: CHALLENGES OF CHOICE

Abstract

The paper reviews educational opportunities and plans of education seekers as for Higher Education.

On the grounds of sociological research results, predominating views and attitudes of secondary school graduates concerning their future careers are studied; reasons and factors determining their university/speciality choice are analyzed; value and motivational aspects of their preferences are investigated.

The paper emphasizes the fact that the demand for high quality education is one of the major factors, therefore, the main motives of education seekers include individual interest, perspective of getting a prestigious job, access to employment, and a high standard of living.

The major sources of information about Higher Education opportunities are also explicated; they include university websites, parents, extended family, and friends.

The most troublesome zones in forming school graduates' views on Higher education, in prioritizing their individual education strategies, the challenges in finding directions on the vast field of educational opportunities are outlined by the paper as well.

Key words: applicant, higher education, educational opportunities, educational plans, challenges of university choice.

Л. Д. Зеленська, В. В. Ворожбит-Горбатюк

АЛГОРИТМ МОНИТОРИНГУ ЗАПИТІВ ЦІЛЬОВОЇ АУДИТОРІЇ МАГІСТЕРСЬКИХ ПРОГРАМ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ»

Концепцією реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016) [1], Концепцією педагогічної освіти (2018) [2], Проектом професійного стандарту «Вчитель ЗЗСО» (2020) [3] визначено базові положення підготовки педагогічних працівників, які ґрунтуються на компетентнісній основі. До переліку загальних і фахових компетентностей вчителя ЗЗСО, які узгоджуються з його трудовими функціями, віднесено інформаційно-цифрову, мовно-комунікативну, проєктувальну, інклюзивну, оцінювальну-аналітичну, компетентність педагогічного партнерства тощо. Водночас законодавством передбачено зміну ролей учителя, покладання на нього функцій тьютора, коуча, супервайзера, фасилітатора.

Це вимагає від закладів вищої педагогічної освіти швидкого реагування на виклики часу, не лише перегляду освітніх програм (ОП) підготовки здобувачів вищої освіти бакалаврського і магістерського рівнів спеціальності 014 Середня освіта, але й запровадження нових ОП, зокрема

для здобувачів магістерського рівня вищої освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Із цією метою професорсько-викладацьким складом кафедри педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди ініційовано моніторингове дослідження запитів цільової аудиторії – потенційних здобувачів магістерського рівня вищої освіти спеціальності «Освітні, педагогічні науки». Підкреслимо, що освітній моніторинг дає змогу провести багатофакторне системне дослідження, виокремити сегменти ринку освітніх послуг, вивчити попит, сформулювати пропозиції і якісно спроектувати ОП [4].

Аналітика діяльності українських університетів і зарубіжного досвіду дозволила визначити групи потенційних здобувачів, які формують абітурієнтське середовище спеціальності «Освітні, педагогічні науки» на другому (магістерському) рівні вищої освіти: педагогічні працівники, які мають ступінь вищої освіти бакалавра, магістра, спеціаліста за відповідною спеціальністю і прагнуть до професійного й кар'єрного зростання; здобувачі бакалаврського рівня вищої освіти, які завершують навчання на ОП відповідних спеціальностей; особи, що набувають педагогічного фаху через педагогічну інтернатуру; громадяни іноземних держав.

Методом збору інформації обрано анкетне опитування, яке дозволяє оперативно отримувати інформацію безпосередньо від цільової аудиторії. З цією метою професорсько-викладацьким складом кафедри педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди згідно з чинним Порядком проведення моніторингових досліджень в Університеті [5] розроблено Програму опитування. Збір даних здійснювали за допомогою інструментів Google Форми (docs.google.com), що дозволяє автоматизовано формувати базу даних за результатами надходження відповідної інформації. Опитувальник розмістили на офіційному ресурсі відділу менеджменту і моніторингу діяльності Університету.

Першими до опитування залучили педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти Харківського регіону. Для цього спільно з роботодавцями – директором Департаменту науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації А.С. Крутовою, начальником та головними спеціалістами відділу загальної середньої, позашкільної освіти та ліцензування освітньої діяльності управління освіти Департаменту було узгоджено мету опитування: «...визначення цільових і змістових орієнтирів розроблення освітніх програм підготовки й професійного розвитку педагогічних працівників у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди на другому (магістерському) рівні вищої освіти зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки». Анкета містила 10 питань, із яких два – відкриті [6].

З метою отримання узагальненої інформації скористалися методами описової статистики. Для кожного питання анкети було побудовано одновимірні табличні розподіли відносних частот (відсотків) та проілюстровано ці розподіли у вигляді діаграм різного виду. Станом на 14 листопада 2020 р. в опитуванні взяли участь 371 особа: 20% – директори закладів загальної освіти, 25% – заступники директорів з навчально-виховної роботи, 48% – учителі-предметники, 7% – інші педагогічні працівники. Результати засвідчили, що 85,2% опитаних уважають на часі забезпечення спеціальної підготовки педагогічних працівників на магістерських програмах спеціальності «Освітні, педагогічні науки»; 61,5% виявили готовність на них навчатися; 59,8% віддали перевагу дистанційній формі навчання, 16,4% – заочній, 10,8% – дуальній, 12,9% – очній.

Із переліку запропонованих професійних компетентностей додаткового «прокачування» в умовах розбудови Нової української школи, на переконання респондентів, потребують інформаційно-цифрова (68,5%), психологічна (42,9%), інклюзивна (43,4%), проектувальна (41,2%).

Серед найбільш затребуваних напрямів магістерської підготовки за спеціальністю «Освітні, педагогічні науки», представники першої визначеної групи цільової аудиторії вказали такі: цифрова педагогіка (56,3%), тьюторство і коучинг (43,7%), оцінювання якості освіти (25,6%), робота з дітьми з особливими освітніми потребами (25,6%). Серед висловлених пропозицій щодо забезпечення якості ОП спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» та її затребуваності на ринку освітніх послуг переважали такі: практична спрямованість, наближеність до життя, гнучкість форм підготовки, використання цифрових девайсів.

Кафедрою педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди був проведений поточний аналіз запитів першої групи цільової аудиторії. З урахуванням отриманих результатів конкретизовано освітні компоненти ОП, спроектовано навчальний план, укладено матриці відповідності програмних компетентностей компонентам ОП та забезпечення програмних результатів навчання відповідними компонентами ОП. У межах навчально-методичної роботи кафедри заплановано привести у відповідність до структури освітньої платформи MOODLE інформаційно-методичні матеріали визначених освітніх компонент, розширити інструментарій ІКТ для навчально-пізнавальних взаємодій у дистанційному форматі.

Серед перспектив подальших досліджень визначено проведення моніторингу інших цільових груп, що формують абітурієнтське середовище спеціальності «Освітні, педагогічні науки» на магістерському рівні вищої освіти, їх аналітики з позицій гендерного підходу, зональності місця проживання тощо. Це дозволить вибудувати різні стратегії організації профорієнтаційної роботи, виокремити спільне й відмінне у їх запитах на освітні послуги, запропонувати альтернативні варіанти ОП.

Список бібліографічних посилань

1. Концепція реалізації державної політики у сфері загальної середньої освіти «Нова українська школа» (2016). Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> [Дата звернення 10.10.2020]
2. Концепція педагогічної освіти (2018). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> [Дата звернення 10.10.2020]
3. Проєкт професійного стандарту «Вчитель ЗЗСО» (2020). Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-profstandartu-za-profesiyami-vchitel-pochatkovih-klasiv-zzso-vchitel-zzso> [Дата звернення 11.10.2020]
4. Технологія проведення моніторингових досліджень (Із досвіду роботи) (2013). Харків: Харківська Академія неперервної освіти, 85 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.edu-post-diploma.kharkov.ua>. [Дата звернення 19.12.2020]
5. Порядок проведення моніторингових досліджень у ХНПУ імені Г.С. Сковороди. Режим доступу: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Normal_dokum/poryadok_provedenna_monitor_doslidjen.pdf [Дата звернення 10.10.2020]
6. Анкета для опитування роботодавців в галузі 01 Освіта/ Педагогіка. Режим доступу: https://docs.google.com/forms/d/17bRd-UAtmqabxocSjXO2-916yG7wSsUAdLWRr6V_wdc/viewform?edit_requested=true [Дата звернення 18.12.2020]

References

1. *Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola»* [The concept of implementing state policy in the field of general secondary education ‘New Ukrainian School’] (2016). Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> [Accessed 10 October 2020]
2. *Kontseptsiiia pedahohichnoi osvity* [The concept of pedagogical education] (2018) Available at: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-koncepciyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> [Accessed 10 October 2020]
3. *Proiekt profesiinoho standartu «Vchytel ZZSO»* [The project of professional standard ‘Secondary education institution teacher’] (2020). Available at: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-proponuye-dlya-gromadskogo-obgovorennya-proyekt-profstandartu-za-profesiyami-vchitel-pochatkovih-klasiv-zzso-vchitel-zzso> [Accessed 11 October 2020]
4. *Tekhnolohiia provedennia monitorynhovykh doslidzhen (Iz dosvidu roboty)* [Technology of monitoring research (From work experience)] (2013). Kharkiv: Kharkivska Akademiia neperervnoi osvity, 85 s. [Elektronnyi resurs]. Available at: <http://www.edu-post-diploma.kharkov.ua> [Accessed 19 December 2020]
5. *Poriadok provedennia monitorynhovykh doslidzhen u KhNPU imeni H.S. Skovorody* [The procedure for conducting monitoring studies at KhNPU n.a. H.S. Skovorody] Available at: <http://hnpu.edu.ua/>

sites/default/files/files/Normat_dokum/poryadok_provedenna_monitor_doslidjen.pdf [Accessed 10.10.2020]

6. *Anketa dlia opytuvannia robotodavtsiv v haluzi 01 Osvita/ Pedahohika* [Questionnaire for the survey of employers in the field of 01 Education/ Pedagogy]. Available at: https://docs.google.com/forms/d/17bRd-UAtmqabxocSjXO2-916yG7wSsUAdLWRr6V_wdc/viewform?edit_requested=true [Accessed 18 December 2020]

Liudmyla Zelenska, Viktorija Vorozhbit-Horbatiuk

ALGORITHM OF MONITORING REQUESTS OF THE TARGET AUDIENCE OF MASTER'S PROGRAMS OF THE SPECIALTY 'EDUCATIONAL, PEDAGOGICAL SCIENCES'

Abstract

In the conditions of globalization and European integration, higher education institutions of Ukraine are forced to struggle for entrants. In this way, the priority is to obtain reliable up-to-date information about the requests of potential applicants, which form the entrant environment of a particular specialty/ educational program. Educational monitoring allows implementing this task, which involves collecting data using developed tools, including GoogleForms, covering a wide range of respondents and automatically creating a database on the results of relevant information. This tool was used to analyze the labour market, educational services and identify the needs of the target audience in order to develop Master's programs to train applicants for the specialty 'Educational, Pedagogical Sciences'. The monitoring algorithm included analysing the regulatory framework in the education field; selecting potential entrant groups; compiling a questionnaire for a specific target audience of potential applicants and implementing it on the APA Code of Ethics basis; analysing generalized information; adjusting and expanding potential applicant groups, which form the entrant environment of the named specialty; and representing monitoring results in the content of educational programs.

Key words: monitoring, educational, pedagogical sciences, Master's preparation, entrant environment, educational programs.

Г. Н. Зобова

ПРЕИМУЩЕСТВЕННОСТЬ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ШКОЛЫ И УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ – НЕОБХОДИМОЕ УСЛОВИЕ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ПОДГОТОВКИ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

В контексте современных образовательных тенденций происходит переосмысление и обновление иноязычного образования подходов к изучению/преподаванию иностранного языка: целей, содержания, технологий, средств и форм обучения. Актуализация личностно-образующих функций привела к тому, что иностранный язык стал рассматриваться не только как средство коммуникации, но и инструмент познания и развития личности в диалоге культур: родной и иностранной. Происходит переориентация конечных целей с обучения иностранному языку как технологической стороны учебного процесса на иноязычное образование как более широкий учебно-воспитательный процесс, обеспечивающий коммуникативное и социокультурное развитие обучаемого средствами иностранного языка. Иными словами, иностранный язык в современном социально-культурном контексте мира является не только средством международной коммуникации, но и одним из основных факторов, обеспечивающих возможность профессионального и социального развития личности.

В 2019 году Министерство образования и науки Украины утвердило *Концепцию развития английского языка в университетах*. Этот документ определяет концептуальные основы государственной политики по поддержке развития и применения английского языка в высшем образовании в Украине. В документе подчеркивается европейский выбор и внешнеполи-

тический вектор нашего государства, приверженность европейской интеграции и глобализации. Английский язык признается как ключевая компетенция в условиях интеграции и глобализации экономики, инструмент международного общения, средство присоединения к европейскому образовательному, научному и профессиональному пространству, как условие эффективной интеграции и фактор экономического роста страны [1].

Для достижения надлежащего уровня сформированности иноязычной коммуникативной компетентности отечественная система образования должна обеспечить *преемственность* иноязычного образования в системе «средняя школа – учреждение высшего образования», что обусловлено многочисленными вызовами, связанными с актуальной проблемой «образования в течение жизни» («lifelong education»). Рассматривая преемственность как последовательность в овладении знаниями, умениями и навыками, представляется необходимым четкое определение уровня учебных достижений учащихся на момент завершения отдельных этапов обучения.

Советом Европы был разработан документ «*Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, преподавание, оценка*» (Common European Framework of Reference – CEFR), который отражает модернизацию содержания обучения иностранному языку [2]. В документе определены шесть уровней владения иностранным языком (A1 – C2) на основе предложенной шкалы дескрипторов во всех видах речевой деятельности (говорении, чтении, письме, аудировании). Конкурентным преимуществом этой шкалы наряду с национальными системами (в том числе широко распространенной в Украине британской системой *Beginner, Elementary, Pre-Intermediate* и т.д.) является то, что уровни владения иностранным языком были четко формализованы и представлены в лаконичной, удобной для практического пользования форме. Такой подход к конструированию шкалы знаний позволяет проследить, как каждый следующий уровень владения языком качественно отличается от предыдущего. Поэтому положения Общеввропейских Рекомендаций стали основой для преподавания иностранных языков в Украине, а шкала уровней начала использоваться для описания достижений обучающихся.

С одной стороны, предложенное разделение по уровням дает возможность ученикам и руководству школы определить качество иноязычной подготовки, которая должна быть достигнута на момент завершения обучения в средней школе и считается достаточной для выбранного ими профиля обучения, с другой – является отправной точкой для продолжения иноязычного обучения в учреждениях высшего образования по соответствующему направлению.

Стоит отметить, что сегодня обязательным звеном между средним и высшим образованием является *внешнее независимое оценивание (ВНО)*, которое должно показать достижения выпускниками школы определенного уровня обученности и их готовность к дальнейшему профессиональному обучению. Характерно, что экзамены ВНО не являются унифицированными и делятся по уровням сложности. Так, согласно программе ВНО по иностранным языкам для общеобразовательных школ сложность тестовых заданий должна соответствовать уровню В1. Тестовые задания ВНО для учащихся специализированных школ с углубленным изучением иностранных языков должны соответствовать уровню В2.

Необходимо подчеркнуть, что только тесное взаимодействие между школой и вузом может обеспечить преемственность в обучении иностранным языкам. Именно этот принцип положен в основу *Интегрированной программы непрерывной подготовки по английскому языку*, созданной в Харьковском гуманитарном университете «Народная украинская академия» (ХГУ «НУА»), являющимся уникальным в Украине учебным комплексом непрерывного образования. Данная программа объединяет следующие этапы: дошкольный – младшая – средняя – старшая – высшая школа. Целевой направленностью программы является предоставление выпускникам школы языковой, речевой, социокультурной и стратегической компетенций, необходимых и достаточных для продолжения обучения в учреждении высшего образования. Интегриро-

ванная программа предполагает такую последовательность учебно-воспитательной работы, когда в каждом последующем звене продолжается закрепление, расширение и углубление тех знаний, умений и навыков, которые составляли содержание учебной деятельности на предшествующем этапе [3]. Среди четырех основных принципов – коммуникативной направленности, личностной ориентации, учебной автономии, взаимосвязанного (интегрированного) обучения видам речевой деятельности (аудированию, говорению, чтению и письму) – Интегрированная программа акцентирует внимание на очень важном принципе в системе непрерывного образования – учебной автономии как способе усиления ответственности каждого учащегося за результат и процесс учебного труда, как способности к самообразованию в целом, что включает умение определять, что и как учить, как контролировать и оценивать динамику собственного процесса учения.

Отличительной особенностью обучения иностранному языку на современном этапе является сотрудничество с международными образовательными структурами с целью улучшения качества преподавания. В 2017 году в ХГУ «НУА» был подписан договор о сотрудничестве с Представительством «Pearson Education» (Великобритания). Данное событие открыло широкие возможности как для студентов и преподавателей Академии, так и для учащихся и учителей Специализированной экономико-правовой школы (СЭПШ) ХГУ «НУА». Народная украинская академия получила статус «Учебное заведение-партнер Пирсон». Такое партнерство – не просто статус, а и реальные проекты сотрудничества, новые образовательные возможности в сфере преподавания и изучения английского языка, а также оценивания полученных знаний. В рамках реализации договора о сотрудничестве с Представительством «Pearson» продолжено использование аутентичных учебников английского языка издательства «Pearson» на всех уровнях СЭПШ: в начальной, средней и старшей школе; становятся все более популярными языковые тесты и экзамены «Pearson».

Следует отметить, что научно-методические комплексы издательства «Pearson» построены на принципах педагогики сотрудничества и предоставляют материал для развития всех четырех речевых навыков (чтения, говорения, письма, аудирования). Характерными особенностями аутентичных учебных курсов является постоянный акцент на развитии коммуникативных навыков, последовательном соблюдении принципов автономии ученика и интегрированного обучения. Овладение коммуникативными компетенциями является целью обучения иностранному языку и в высшей школе. Таким образом, соблюдается принцип преемственности в обучении между школой и вузом.

Популяризация языковых тестов среди учащихся и студентов, их приобщение к подготовке и сдаче международных языковых экзаменов – важный аспект сотрудничества Народной украинской академии с компанией «Pearson», поскольку способствует повышению уровня мотивации и качества изучения иностранного языка. Экзамены «PTE General» рассчитаны на подростков от 13 лет, а также взрослых и имеют шесть уровней (A1 – C2) согласно Общеввропейской системе оценивания знаний иностранных языков (CEFR). Данные экзамены имеют аккредитацию Ofqual, Великобритания (Office of Qualifications and Examinations Regulation – государственная организация, контролирующая и регулирующая стандарты и качество экзаменов и тестов в Англии и Северной Ирландии). Необходимо подчеркнуть, что международные сертификаты «PTE» признаны Министерством образования и науки Украины. Немаловажным является и тот факт, что экзамены «PTE» отвечают требованиям коммуникативной методики.

Невозможно представить эффективное иноязычное образование без *внедрения новейших технологий*, методов и приемов изучения иностранных языков, основанных на коммуникативном подходе, признанном в качестве ведущего. При этом и в школе, и в вузе часто используются мультимедийные технологии, которые предусматривают применение таких аудиовизуальных и интерактивных средств обучения, как мультимедийные презентации, видео-, аудиоролики, ресурсы сети Интернет.

Возможности использования Интернет-ресурсов огромны. Глобальная сеть Интернет создает условия для получения любой необходимой учащимся и студентам информации: страноведческий материал, новости из жизни молодежи, статьи из газет и журналов и т. д. На занятиях по английскому языку с помощью Интернета можно решать целый ряд дидактических задач: формировать навыки и умения чтения, используя материалы глобальной сети; совершенствовать умения письменной речи; пополнять словарный запас; формировать мотивацию к изучению английского языка. Учащиеся и студенты могут принимать участие в тестировании, викторинах, конкурсах, олимпиадах, проводимых по сети Интернет, переписываться с ровесниками из других стран, участвовать в чатах, видеоконференциях и т.д. Учащиеся и студенты могут получать информацию по проблеме, над которой работают в данный момент в рамках проекта.

Использование Интернета при коммуникативном подходе к обучению иностранному языку как нельзя лучше мотивировано: его цель состоит в том, чтобы заинтересовать обучаемых в изучении иностранного языка посредством накопления и расширения их знаний и опыта. Коммуникативное задание должно предлагать проблему или вопрос для обсуждения, причем обучаемые не просто делятся информацией, но и оценивают ее, высказывая свое мнение по тому или иному вопросу [4].

Нет сомнения в том, что в современном обществе иноязычное образование выступает одной из важнейших характеристик, определяющих конкурентоспособность отдельных учебных заведений и национальных систем образования в целом. Усиление интеграционных процессов в системе «школа – учреждение высшего образования» на основе единых подходов и методов преподавания является залогом соблюдения принципа преемственности в обучении иностранным языкам, что будет способствовать повышению качества иноязычного образования, реализации европейских и глобальных устремлений нашего государства.

Список библиографических ссылок

1. Mon.gov.ua (2019). *Концептуальні засади державної політики щодо розвитку англійської мови у сфері вищої освіти* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/2019-06-24-proekt-konts-angl-movi-1.docx> [Accessed 06 January 2021].
2. Совет Европы, (2003). *Общеввропейские компетенции владения иностранным языком: изучение, обучение, оценка*. Москва: МГЛУ, 256 с.
3. Артеменко Л.А. и др. (сост.). (2012). *Авторская интегрированная программа непрерывной подготовки по английскому языку в Харьковском гуманитарном университете «Народная украинская академия»*. Харьков: Изд-во НУА, 338 с.
4. Поддуба, С. Г. *Инновационные технологии в обучении английскому языку* [online]. Available at: <http://samson-corp.ru/Developments/MM23/mm23-18.pdf> [Accessed 06 January 2021].

References

1. Mon.gov.ua, (2019). *Kontseptualni zasady derzhavnoyi polityky shchodo rozvytku angliyskoyi movy u sferi vyshchoyi osvity* [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/2019-06-24-proekt-konts-angl-movi-1.docx> [Accessed 06 January 2021].
2. Sovet Evropy. *Obscheyevropeyskiye kompetentsiyi vladeniya inostrannym yazykom: izucheniyе, obucheniyе, otsenka*. (2001). Strasburg. (2003). Moskva: MGLU, 256 p.
3. Artemenko, L. A. et al. (2012). *Avtorskaya integrirovannaya programma nepreryvnoy podgotovki po angliyskomu yazyku v Khar'kovskom gumanitarnom universitete «Narodnaya ukrayinskaya akademiya»*. Khar'kov: Izd-vo NUA, 338 p.
4. Podduba, S.G. *Innovatsionnyye tekhnologiyi v obucheniyi angliyskomu yazyku* [online]: Available at: <http://samson-corp.ru/Developments/MM23/mm23-18.pdf> [Accessed 06 January 2021].

Galina Zobova

CONTINUITY OF SCHOOL AND UNIVERSITY ACTIVITIES – A NECESSARY CONDITION FOR INCREASING THE QUALITY OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION

Abstract

The article is devoted to the problem of the continuity of teaching foreign languages in the “school – university” system. The author examines the features of the implementation of the principle of continuity on the example of a unique in Ukraine educational complex of continuous education – Kharkiv University of Humanities “People’s Ukrainian Academy”. It is this principle that forms the basis of the “Integrated Continuing Education Programme in English”, created at the People’s Ukrainian Academy. The article focuses on the cooperation of the People’s Ukrainian Academy with the international educational structure “Pearson Education”, which contributes to improving the quality of foreign language education. The author of the article mentions the document “Common European Framework of Reference”, which defines six levels of proficiency in a foreign language (A1 – C2) and is presented in a concise, easy-to-use form. This approach to the construction of the knowledge scale allows us to trace how each next level of language proficiency is qualitatively different from the previous one. Therefore, the provisions of the Common European Recommendations became the basis for teaching foreign languages in Ukraine, and the scale of levels began to be used to describe the achievements of students at various levels – from school to university. It is emphasized that today an obligatory link between secondary and higher education is external independent assessment, which should show the achievements of school graduates of a certain level of training and their readiness for further professional training.

Key words: principle of continuity, lifelong education, communicative competence, external independent assessment, integrated programme, international language exams.

О. А. Иванова

ОРГАНИЗАЦИОННО-УПРАВЛЕНЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ИНТЕРЕСА УЧАЩИХСЯ К НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Долгое время считалось, что содержанием школьного образования является группа фундаментальных понятий, законов, теорий, формирующих мировоззрение учащихся, развивающих логику и мышление, которые позволяют учащемуся стать компетентным и грамотным в различных областях человеческой деятельности. Но проблема формирования интереса к учебе, компетентностей для жизни в современном обществе, личностной направленности обучения, организация рефлексии были и остаются одними из основных проблем повышения качества образования [1]. В настоящее время от молодежи, обучающихся в школах, гимназиях, лицеях требуется, чтобы они не только хорошо разбирались в специальных и научных областях знаний, но и умели грамотно организовать и проводить научную работу, уметь формировать и защищать свои идеи и предложения. Для этого, прежде всего, необходимо научить школьников самостоятельно формулировать цели и задачи научного эксперимента, анализировать и обобщать научные факты, явления и информацию.

В этой связи, как одну из важнейших форм учебного процесса следует рассматривать научно-исследовательскую работу. К ней в различной степени могут быть привлечены школьники, поскольку в результате выполнения научного эксперимента они учатся проводить самостоятельные исследования, пусть даже самые простые. В процессе исследовательской деятельности школьники приобретают практические навыки научной работы, постановки и осуществления опыта. У них вырабатывается умение систематизировать и анализировать полученные результаты. Таким образом, реализуется европейский принцип формирования

списка основных (базовых) компетенций современного человека, который включает критическое мышление, анализ, аргументирование, решение проблем, принятие решений, управление проектами, планирование, координация, администрирование, сотрудничество [2]. Формирование этих сложных компетенций высокого уровня требует длительного времени, использования специальных методов, следовательно, оно должно начинаться еще на уровне школьного образования.

Поэтому, по нашему мнению, является целесообразным привлечение учащихся, к научно-исследовательской работе. Это помогает им осознанно в дальнейшем выбрать научное направление исследовательской работы, и, возможно определиться с будущей профессией. Следовательно, поступление в учебное заведение высшего образования будет более обоснованным, также в дальнейшем и вузовские подходы в учебном процессе станут для начинающего студента более доступными и понятными. Умение учиться мыслить и презентовать свои результаты исследований станет серьезным подспорьем для формирования компетентного выпускника в будущем в рамках университетской среды [1].

Актуальность исследования также обусловлена модернизацией современного образования, ориентированного на создание условий для развития успешной личности ученика в образовательном процессе. Полагаем, что одним из основных принципов такого подхода к образованию является ориентация образовательного процесса на развитие мотивации учащихся. Анализ научной литературы позволяет утверждать, что в последние годы усилилось понимание роли положительной мотивации в обеспечении успешного овладения знаниями и умениями. Все вышеизложенное привело нас к четкому осознанию необходимости включения старшеклассников в исследовательскую деятельность, что дает им возможность проявить свои способности, способствует активности ученика и его положительной установке на образовательный процесс.

Реализация поставленной задачи должна решаться с использованием комплексного и системного подходов, учитывать многофакторность данного процесса – процесса формирования интереса учащихся к исследовательской деятельности [3]. Так, например, одной из ключевых ролей в этом формировании выделяется значение педагога. Научно-исследовательская деятельность школьников – это деятельность учащихся под руководством учителя, связанная с решением творческой исследовательской задачи с заранее неизвестным результатом и предполагающая наличие основных этапов, характерных для исследования в научной сфере. Научно-исследовательская деятельность требует высокого уровня знаний, в первую очередь, самого педагога, хорошего владения методиками исследования, наличия библиотеки со специализированной литературой, и вообще, желания углубленно заниматься исследовательской деятельностью с учащимися. То есть научно-исследовательская деятельность и преподавание являются системообразующими элементами целостной системы деятельности преподавателя [3].

В той связи требуется построение системы организации взаимодействия «ученик-учитель», с постоянным подкреплением такого взаимодействия как внутренней, так и внешней мотивацией, в том числе связанной с формированием компетентностей, востребованных в настоящее время, так и с перспективой их применения, в том числе в вузе, а также в рамках будущей профессии. С целью реализации поставленных задач в Харьковском гуманитарном университете «Народная украинская академия»» (ХГУ «НУА») как учебно-научном комплексе непрерывного образования была сформирована система организации и управления научно-исследовательской деятельностью всех субъектов образовательного процесса. Значительным методологическим научным потенциалом в настоящее время обладает система непрерывного образования, которая успешно реализуется в ХГУ «НУА», где учащиеся, студенты, преподаватели университета и школы вовлечены в научную работу в том либо ином объеме. Научно-исследовательская работа в ХГУ «НУА» как учебном заведении го непрерывного образования нового типа приобретает свои особенности, которые связываются с инновационностью, повышением инструментальной значимости такого рода деятельности для

социальных субъектов всех уровней [4]. Данный вид деятельности осуществляется посредством работы научных школ и научных лабораторий академии, реализуя, так называемую сквозную тематику научно-исследовательской работы. Центр научно-гуманитарной информации в ХГУ «НУА» аккумулирует учебно-методическую, научную, художественную литературу, которая становится отправной точкой для формирования мотивации к познанию и материальной базой для ее реализации.

Учащиеся, начиная с младших классов Специализированной экономико-правовой школе ХГУ «НУА», осуществляют свои первые шаги в науку путем выполнения проектной работы, использования в учебном процессе учителями развивающей методики преподавания, участия в научной практической конференции «Старт в науку». Учащиеся средней школы готовят свои научные работы под руководством студентов-старшекурсников и курированием учителей на секции Юниор-МАН, затем принимают участие в научных конкурсах и турнирах, МАН, научных конференциях и др. Это подтверждает, что школьники, занимающиеся исследовательской деятельностью, принимают активное участие в различных научно-практических конференциях на различных уровнях, что позволяет развивать у школьников познавательный интерес, самостоятельность, культуру учебного труда, а также систематизировать, обобщать и углублять знания в определенной области учебного предмета, применять их на практике.

В академии функционирует Ассоциация молодых ученых, объединяющая Студенческое научное общество и представителей школьных лидеров в области науки. Такая интеграция школы и вуза, формы взаимодействия и контакты способствуют формированию мотивации к научной работе у всех участников образовательного процесса, в том числе и учащихся, особенно старших классов. Учителя также реализуют такую форму работы посредством подготовки научных статей и тезисов в рамках конференций на Дне науки в ХГУ «НУА», привлечения их к участию в общеакадемических монографиях, научных сборниках.

Четко очерченная линия координации научно-исследовательской деятельности в НУА позволяет системно планировать и реализовывать самые смелые планы в рамках научно-исследовательской работы, охватывая все заинтересованных участников образовательного процесса, включая студентов и школьников.

Список библиографических ссылок

1. Иванова, О. А. (2018). Организация научно-исследовательской работы в системе непрерывного образования. *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.»*, т. 24, с. 98–105.
2. Bourgeois, E. (2002). Developing Foresight for the development of Higher Education: Research Relations in the Perspective of the European Research Area (ERA). *Final report of the Strata-Etan Expert Group. European Commission, Directorate-General for Research. Unit RTD-K2*. 80 p.
3. Астахова, Е. В., Астахова, В. И. и Батаева, Е. В. (2015). *Дорогу осилит идущий...* Харьков: Изд-во НУА, 644 с.
4. Михайлева, Е. Г. (2016). Особенности научно-исследовательской работы в условиях непрерывного образования (25-летний кейс Народной украинской академии). *Вчені зап. Харків. гуманітар. ун-ту «Нар. укр. акад.»*, т. 22, с. 55–70.

References

1. Ivanova, O. A. (2018). Organizacziya nauchno-issledovatel'skoj raboty v sisteme nepreryvnogo obrazovaniya. [The organization of the academic research activities in the lifelong learning system]. *Vchenni zap. Kharkiv. gumanitar. un-tu «Nar. ukr. akad.»* [Research bulletin of Kharkiv university of humanities People's Ukrainian academy], vol. 24, pp. 98–105.
2. Bourgeois, E. (2002). Developing Foresight for the development of Higher Education: Research Relations in the Perspective of the European Research Area (ERA). *Final report of the Strata-Etan Expert Group. European Commission, Directorate-General for Research. Unit RTD-K2*. 80 p.
3. Astakhova, E. V., Astakhova, V. I., Bataeva, E. V. (2015). *Dorogu osilit idushhij...* [A Journey of a Thousand Miles Begins with a Single Step...]. Harkov: Izd-vo NUA, 628 p.

4. Mikhajleva, E. G. (2016). Osobennosti nauchno-issledovatel'skoj raboty v usloviyakh nepreryvnogo obrazovaniya (25-letnij kejs Narodnoj ukrainskoj akademii) [Features of a scientific and research activity in life-long education (25-year case of the People's Ukrainian Academy)]. *Vchenn zap. Kharkiv. gumanitar. un-tu «Nar. ukr. akad.»* [Research bulletin of Kharkiv university of humanities People's Ukrainian academy], vol. 22, pp. 55–70.

Olga Ivanova

SPECIAL ORGANIZATIONAL AND MANAGERIAL ASPECTS OF THE FORMATION OF STUDENTS' INTEREST IN RESEARCH ACTIVITIES

Abstract

The importance of persistent forming students/pupils' interest in research as a way to establish conditions for their personality development in the education process is highlighted in the paper. Students' competences developed through active participation in various kinds of research work are identified. Interrelationship between research, carried out by secondary school pupils in their final years, and their career choice and, consequently, their choice of the university to study in is analyzed. The paper points out organizational and managerial specificity of fostering research in a continuing education institution in the framework of "school-university" integration. Main directions of interaction between education institutions and society are defined; there potential for a personality living in a cognitive situation of a currently-forming "society of knowledge" is shown.

According to scientific and methodological publications and practices employed by "People's Ukrainian Academy" as an experimental complex of continuing education, specific approaches to research work include: integration of students' research work into learning and professional training, fostering vertical and horizontal integration in research, employing university staff potential on different stages of the education complex in various educational activities.

Key words: research work, pupils, continuing education, competence development, People's Ukrainian Academy.

Ilchenko Valeriia, Karpenko Olena

PREPARATORY TRAINING OF SENIOR HIGH SCHOOL STUDENTS: ORGANIZATION AND EFFECTIVENESS IN A COMPLEX OF CONTINUOUS EDUCATION

Testing is far from being an emerging trend in education; the use of tests can boast a long history both on the global educational scale and in particular educational institutions. In the recent years, the growth in testing has been parallel with the development of sophisticated computer hardware and software shifting from conventional Computer-Based Testing (CBT) to Computerized Adaptive Testing (CAT) and online testing which offer new possibilities for both learners and educators.

Various testing means have always been in the focus of attention at Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy". Being a complex of continuous education, "PUA" is persistently implementing reasonable testing at all of its educational levels from Specialized Economics and Law School (SELS) to Continuing Education Department in order to meet daily instructional needs in various academic subjects [1, pp. 169–189; 2, pp. 97-107] and activate students' potential and skills for an independent search [3, pp. 281–298].

The use of CBT and online testing programmes has multiple benefits for both students and teachers in terms of instruction, assessment and administration. Some of the 'tangible' benefits would include testing tasks that are personalized and tailored to individual students' needs; immediate grading allows the instructor to reallocate time and focus on personalized feedback – written, voice or video-based – which is absolutely

critical for learning, though time consuming; with inclusive teaching and learning, online testing programmes and various apps can facilitate the learning process of variously challenged students or simply allow more time for slow-paced learners. Enhancing motivation of students to both teaching and learning or eliciting/further developing students' creating potential through incorporating other types of technologies would be just a few of the 'intangible' benefits of using testing in current educational environment [4, pp. 129–131].

Although the use of CBT, CAT and online testing has traditionally been considered the prerogative of higher education, the latest developments in secondary education coupled with the imposition of COVID-19 quarantine have paved the way for practical and effective use of testing in secondary schools. As exemplified by "PUA", it is possible to demonstrate that testing has proved an effective tool of preparing senior high school students for taking Independent External Evaluation (IEE).

At "PUA" EIT preparatory testing routinely takes place at two stages: firstly, at the senior grades of SELS; secondly, at the Department of Pre-University Training. Both branches of pre-university training at "PUA" constitute an integral part of a complex system of continuing education, which ensure high-quality IEE preparatory training, the readiness of applicants for further education at higher educational institutions and pre-professional training to meet the educational and professional needs of senior high school students [5, pp. 96–98].

Among all the methods and approaches used at these two stages, testing requires special attention. To begin with, it serves a number of practical purposes:

- ensures better understanding of the IEE format and testing methods;
- develops exam coping strategies;
- increases knowledge in a certain academic subject to a level, necessary for successful completion of the exam;
- helps pinpoint areas for improvement;
- mitigates such stress factors as test anxiety which can influence students' performance;
- drawing from a back-end database of test items, provides a wider variety of test items than any paper-based test or a test preparatory textbook.

Another benefit of the testing method worth noting is a variety of assessment approaches. Vertically aligned assessment allows testing core knowledge in a particular area but at various levels of difficulty (criterion-based testing). Horizontally aligned assessment makes it possible for the instructor to compare the performance of the learners in a certain group against one another (norm-referenced testing).

The inherent property of testing systems – value-added growth measurement – is a useful means of tracking and measuring the learner's individual growth over a certain period of time and benchmarking their position during and at the end of the training period based on the entry test results.

The majority of present-day educators believe that standardized testing can benefit students; the testing approach is not devoid of drawbacks, though. One of the main cons of the testing system is the assumption that "teaching to the test" may stop instructors from trying new teaching methods and techniques in the classroom. Another assumption that is after the heart of most parents is that test scores do not provide a true picture of the student's ability and academic progress since they are equally likely to result from a lack of knowledge about the subject or a problem with taking the standardized test.

However, notwithstanding the pros and cons of standardized test, they are here to stay and be extensively used both in the classroom and as a means of external assessment. In the experience of "PUA", mitigating the testing system drawbacks and putting its advantages to good use make tests a powerful tool of senior high school students' preparation for IEE in any subject.

References

1. Sumets, A., Tarasova, Ye. (2018). Problem Learning as an Effective Instrument of Developing Students' Creativity. In: K. Mykhaylyova, ed., *To Be Creative and Active: How Modern Universities Develop Students*, 1st ed. Beau Bassin: LAP LAMBERT Academic Publishing, pp. 169 -189.
2. Ilchenko, V., Karpenko O. (2010). The Use of Adaptive Testing Programmes in the Formation of Translator's Competence. In: *Research Bulletin of Kharkiv University of Humanities "People's Ukrainian Academy"*, 1st ed. Kharkiv: PUA Publishing, pp. 97-107.

3. Hoha, N., Panenko, I. (2018). Psychological Aspects of Students' Creative Activity Stimulation under Modern Conditions. In: K. Mykhaylyova, ed., *To Be Creative and Active: How Modern Universities Develop Students*, 1st ed. Beau Bassin: LAP LAMBERT Academic Publishing, pp. 281-298.

4. Mykytenko, P., Shyshkin, G. (2015). Use of Computers in Test Control Quality of Education. *European Science Review*, [online] Issue 7-8, pp. 129-131. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/use-of-computers-in-test-control-quality-of-education/viewer> [Accessed 2 Jan. 2021].

5. Karpenko O. (2016). The Organization of Educational Process at the Department of Pre-University Training. In: T. Timoskenkova, ed., *The Training of the Interpreter and Translator in an Innovative Higher Educational Institution*, 1st ed. Kharkiv: PUA Publishing, pp. 96-98.

В. В. Ільченко, О. В. Карпенко

ТРЕНУВАЛЬНЕ ТЕСТУВАННЯ СТАРШИХ ШКОЛЯРІВ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ В УМОВАХ КОМПЛЕКСУ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

Анотація

Автори розглядають сучасний стан справ зі стандартизованими тестами у сфері освіти. Наведено причини недавнього істотного зростання кількісних показників використання тестів і тестових додатків у середній освіті з урахуванням останніх подій у секторі підготовки до навчання в ЗВО й буму онлайн-навчання, викликаного введенням карантину, зумовленого COVID-19. Автори спираються на досвід Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія», щоб продемонструвати, як отримати вигоду з переваг існуючих систем тестування й додатків і пом'якшити їх недоліки при підготовці старшокласників до зовнішнього незалежного оцінювання.

Ключові слова: зовнішнє незалежне оцінювання, середня освіта, системи тестування, стандартизовані тести, підготовка до навчання в ЗВО, старшокласники.

Martin Kalamkovic

ASSISTIVE TECHNOLOGIES, WAY TO INCLUSION FOR STUDENTS WITH SPECIAL NEEDS

Introduction

Working with students with special needs is very specific. It is estimated that about 10% of the student population belongs to the group of children with special needs (<https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/>, 8. XII 2020). The goal of educating students with special needs is to complete inclusion in society. What is inclusion? 'Inclusion is the continuous process of increasing the presence, participation, and achievements of all children and young people in local community schools' (Manchester, 2012). For inclusive processes to be successful, it is necessary to use adapted teaching methods and didactic tools. Assistive technologies are one of the ways for students with special needs to successfully participate in the learning process. The Technology-Related Assistance for Individuals with Disabilities Act (Assistive Technology Act, 1998, 105-394), and Public Law 105- 17, the IDEA amendments of 1997, define an assistive technology device as "any item, piece of equipment, or product system that is used to increase, maintain, or improve the functional capabilities of a child with a disability" (Section 300.5). The newly signed IDEA (2004). In the application of assistive technology it is very important to initially evaluate motor skills, senses, nonverbal communication. This is followed by a training phase in which the child learns how to use the selected tools. Finally, we come to the stage of their application in everyday life. This means the use of different operating systems, applications, software, electronic toys, specialized equipment, and a combination of them. The use of assistive technologies in school has a lot of problems. All problems can be classified into several groups:

- Price of assistive technology
- Training of teaching staff for use

- Adaptation of assistive technology to the end-user – student

Lack of suitable training for school personnel, however, constitutes a major barrier to effective AT implementation (Beck, 2002, 44-48; Parker et al., 1990, 532-533). In a survey of 405 teachers, only 19% believed that they had adequate AT training (Derer, Polsgrove, Rieth, 1996. 62-80). Overcoming these problems requires a series of systematic measures involving the country, schools, and individuals who work with students with special needs.

The division of assistive technologies is easiest to perform based on the type of disability:

- assistive technology for people with physical disabilities,
- assistive technology for the visually impaired,
- assistive technology for people with communication difficulties,
- assistive technology for people with learning disabilities.

In this paper, we try to categorize types of assistive technology for the types of disabilities among students.

Assistive technologies for people with physical disabilities

There are many types of assistive technologies that are available to people with physical disabilities. This type of assistive technology allows people to perform tasks that they would not otherwise be able to or would have great difficulty in accomplishing. All assistive technology for people with physical disabilities can be divided into two categories: Low tech assistive technology and hi-tech assistive technology. Low tech assistive technology includes various writing aids and other mechanical aids that make everyday life easier. When users cannot work with a computer in the usual way, and they need it to perform various tasks such as communication, internet browsing, typing, playing, or learning, they can use assistive technology to access a computer. Computer assistive technology for people with disabilities includes a wide range of computer hardware and accessories such as:

- Special computer mice that are activated by body movements. Depending on the condition (functionality) of the user they can be activated by different parts of the body: arms, head, lips, legs, knees. ...
- Special keyboards that are adapted to users with motor disabilities with their shape and size of keys.
- Devices for control of computers without contact. In recent years, devices have been developed that enable communication with a computer by monitoring eye or head movements. The best-known device of this type is "Tobii" by Swedish company Dynavox.

Assistive technology for students with visual impairments

Visual disturbances are manifested as reduced or completely absent sensory sensitivity to light stimuli, which significantly interfere with visual communication. Assistive technology used in the presence of vision problems involves signal amplification or signal replacement. In recent years, there are mechanical assistive technologies that help the blind and visually impaired people in school and everyday life. These are texts in Braille alphabet and different tools for reading and writing in Braille. Over the past decade, advances in technology have provided new opportunities for people who are visually impaired (that is, are blind or have low vision) to be independent at work, school, and home (Gerald, Abner, Lahm, 2002, 98).

- Computer programs "text to speech". These are programs that convert textual data on the monitor into audio tracks that users can listen to.
- Different types of scanners (mostly handheld, pen) to scan the letters on paper and turn them into an audio format that the user can listen to.
- Keyboards for the blind and visually impaired people. Keyboards for the visually impaired have enlarged keys with contrasting colors. Keyboards for the blind are marked in Braille alphabet.
- Printers are designed for the blind and visually impaired people. This category includes two types of printers. The first type is printers that print in Braille alphabet. The second type is the so-called relief printers. These printers use special paper and pen. The trace left by a special pen on the paper, after being "passed" through this printer, becomes embossed, which enables visually impaired people to understand a drawing or textual record by touch.
- Different types of magnifiers. These aids can be stand-alone (ordinary magnifying glass) or connected to a computer. In this case, the magnified material is displayed on the monitor.

Assistive technologies for people with communication difficulties

People with severe speech or language problems rely on augmentative and alternative communication (AAC) to supplement existing speech or replace speech that is not functional. There are many, various means to improve or “augment” (increase) the ability to communicate: images, symbols, and printed words, which can be printed on paper, whiteboard, computer, or using special devices. A more complex form of image communication is the use of communication boards (such as Go Talk), which is a communicator with variable content and the ability to record speech. The communicator has fields on which printed images are placed. In each field, it is possible to add a sound recording of the spoken word. Also, various applications can be installed on a tablet or mobile phone that have the function of a communication board, but have a greater choice of words and are more attractive for children to use.

Assistive technologies for people with learning disabilities

Learning difficulties are usually associated with slow or uneven development of intellectual abilities. Learning difficulties are caused by a slower memory, unstable and fluctuating attention, poor speech development, reduced powers of deduction, and generalization (Becta, 2007, An Overview of Special Educational Needs and ICT Provision). Assistive technologies that can be applied to work with children with learning disabilities depend on the individual problems of students. Depending on the status of students and the cause of the learning problems, it is possible to use any of the following assistive technology:

- Special custom textbooks
- E-learning software that enables individual advancement through personalized teaching materials
- Multimedia learning

Future trends in assistive technology

Assistive technologies are constantly improving. Progress trends follow the development of IT technologies. Implementing most of the assistive technologies in smartphones is currently taking place. Much work is being done on the application of artificial intelligence as a form of assistive technology. Artificial intelligence has great potential in this field. Virtual reality will in the future enable people with special needs to facilitate their education and work. An exoskeleton that will facilitate the movement of people with cerebral paralysis is also one of the ideas for improvement.

Conclusion

Assistive technologies are very useful in the process of educating students with special needs. However, they are not in themselves a solution to all problems. To optimally use the potential of assistive technologies, it is necessary to fulfill several preconditions:

- Assistive technology should be used systematically. It is necessary to carefully analyze the needs and capabilities of each user.
- Procurement of assistive technologies should be regulated systemically and legally.
- Teaching staff and end-users should be systematically trained in the use of assistive technologies.
- All results of the use of assistive technology should be recorded and analyzed, to correct errors and improve future work.

The development of assistive technologies follows the development of modern technologies. Educational institutions must be in contact with research institutions and faculties so that they can keep up with all new technologies. Another reason for this connection is to find out the needs of research institutions, educational institutions, and students with special needs. The ultimate goal of the use of assistive technology in the educational process is to enable the full inclusion of students with special needs into the community.

References

1. <https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/> (Accessed: 8. XII 2020).
2. Manchester. (2012). *Manchester Inclusion Standard* [online]. Available at: http://www.manchester.gov.uk/info/200086/schools_and_learning/1944/manchester_inclusion_standard/1 [Accessed 8.Dec. 2020].
3. *Assistive Technology Act* (1998). Pub L. 105–394.
4. Beck, J. (2002). Emerging literacy through assistive technology. *Teaching Exceptional Children*, 35(2), pp.44–48.

5. Parker, S., Buckley, W., Truesdell, A., Riggio, M., Collins, M. and Boardman, B. (1990). Barriers to the use of assistive technology with children: A survey. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, Dec., pp.532–533.

6. Derer, K., Polsgrove, L. and Rieth, H. (1996). A survey of assistive technology applications in schools and recommendations for practice. *Journal of Special Education Technology*, XIII(2), pp.62–80.

Мартин Каламкович

ДОПОМІЖНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ШЛЯХ ДО ІНКЛЮЗІЇ СТУДЕНТІВ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація

Стаття присвячена шляхам оптимального впровадження допоміжних технологій для створення кращих умов навчання студентам з особливими потребами.

Студенти з особливими потребами стикаються з багатьма викликами під час навчання, що іноді стає причиною припинення навчання. Допоміжні технології дозволяють вирішувати значну частину цих проблем. Розвиток ІТ-технологій за останні роки закономірно тягне за собою швидкий прогрес у сфері допоміжних технологій. Це, у свою чергу, веде до здешевлення та більшої доступності товарів, що ці технології використовують, для кінцевого споживача. Ціллю впровадження допоміжних технологій є повноцінне включення студентів з особливими потребами в навчальний процес. Для оптимального використання сучасних технологій подібного призначення необхідна співпраця вчителів, батьків та самих студентів. Стаття презентує та класифікує існуючі допоміжні технології та торкається деяких проблем, пов'язаних з їх впровадженням. Автор також пропонує оптимальні шляхи використання конкретних технологій.

Ключові слова: допоміжні технології, інклюзія, студенти з особливими потребами.

О. Ю. Кашаба, Т. С. Обидьєннова

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ АБІТУРІЄНТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЗАСОБИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Функціонуючи в умовах ринку, професійна освіта має зважати на сучасні виклики – вплив ринкових стосунків, особливості територіальних ринків праці, соціально-демографічну специфіку структури трудового потенціалу, вартісну кон'юнктуру робочих місць, динаміку зайнятості в різних секторах економіки певного регіону, зміни в тенденціях інвестиційної активності, рівень технологій виробництва тощо.

Разом з тим, спостерігаємо жорстку конкуренцію на ринку освітніх послуг. Це у свою чергу вимагає від ЗВО пошуку шляхів удосконалення і осучаснення технологій діяльності. Сприяє створенню відповідного креативного контенту.

Головною проблемою професійної освіти є формування контингенту майбутніх фахівців. Витоки даної проблеми – в «інакшості» сучасного абітурієнта, особливостях його психологічного, соціологічного та економічного портретів.

Сучасні абітурієнти – це діти цифрового покоління, для якого дійсність буття ототожнюється із віртуальною реальністю, а гаджети як засоби комунікації замінюють звичне людське спілкування. Вони по-іншому сприймають будь-яку інформацію та можуть залишатись байдужими до неї через незвичність (читай – «застарілість») технологій донесення інформації.

В Україні майбутні абітурієнти, ростуть в умовах економічної нестабільності сім'ї й постійного дефіциту задоволення першочергових потреб – через економічну ситуацію в країні батьки не в змозі забезпечити оплату освіти й безтурботне студентство. Нерідкою є ситуація,

коли діти цього віку змушені паралельно з отриманням професії матеріально допомагати сім'ї, що зменшує фокус їх уваги до самого процесу навчання. Нове покоління абітурієнтів формувалось і підросло в умовах постійної стагнації української економіки, занепаду промислового сектору, а тому є професійно дезорієнтованим, має низький рівень мотивації до вибору майбутньої професії і слабе бажання опанувати фах. Не останню роль в цьому грає відсутність в країні планового регулювання системи освіти й своєчасного доведення інформації про тенденції на ринку праці до потенційних абітурієнтів. В той же час, не знаючи інших форм суспільного буття, дане покоління гостро відчуває необхідність бути затребуваним на ринку праці і реагує на конкуренцію пропозицій освітніх установ при виборі освітніх послуг.

Проблема складності формування контингенту майбутніх фахівців поглиблюється негативними факторами такими, як:

- демографічна ситуація, що веде до зменшення кількості абітурієнтів;
- впровадження індикативної собівартості навчання на певні спеціальності;
- ускладнення процедури вступу до закладів вищої освіти;
- введення ЗНО для вступу на базі молодшого спеціаліста та затвердження нових стандартів вступу;
- зменшення максимальної кількості поданих заяв на місця за державним замовленням;
- встановлення прохідного балу не менше 125 (на фоні падіння якості загальної середньої освіти) на місця держзамовлення;
- наростаюче домінування пропозицій про більш прості умови вступу до зарубіжних освітніх установ.

Неабиякий негативний вплив на формування абітурієнтського середовища відіграє впровадження карантинних обмежень внаслідок світової пандемії COVID-19, результатом чого стає неможливість використання стандартних методів проведення профорієнтаційної роботи.

Негативні тенденції позначилися і на функціонуванні закладів вищої освіти, спричинивши з одного боку зменшення кількості абітурієнтів, а з іншого, підсилення конкурентної боротьби на ринку освітніх послуг. Сьогодні метою кожного ЗВО є залучення до навчання якомога більшої кількості абітурієнтів. Проте, студент, який вступив на навчання несвідомо, без максимальної інформованості щодо майбутньої спеціальності, дуже швидко втрачає інтерес до навчання і опиняється в кандидатах на відрахування. Тому задачею кожного вишу є формування інформаційного поля через проведення профорієнтаційної роботи, щоб майбутні студенти мали максимальну поінформованість стосовно діяльності ЗВО, спеціальностей та студентського життя. Саме такі заходи формують конкурентні переваги кожного окремого ЗВО, абітурієнти якого стають його випускниками.

Розвиток сучасних технологій дає закладам вищої освіти можливості використовувати нові методи і форми для залучення абітурієнтів до навчання. Отже, першочерговим і актуальним питанням для вирішення даної проблеми є формування відповідного інформаційного поля, яке б створювало умови для дистанційної передачі потрібної інформації до абітурієнтів. Розв'язати цю проблему можуть допомогти сучасні технології, а саме використання соціальних мереж, месенджерів, Інтернет майданчиків тощо.

Порівняння сучасного і традиційного маркетингового інструментарію, який використовується при формуванні абітурієнтського середовища, дозволяє виділити низку переваг користування Інтернет спільнотами:

- невисока вартість рекламної кампанії (ціна за один контакт коштує мінімум в два рази дешевше традиційної друкованої реклами, при цьому кожен контакт являє собою реальну цінність);
- більш широке і точне охоплення цільової аудиторії. Адже, соціальні мережі за своєю популярністю перевершують всі традиційні ресурси, не перевищуючи хіба тільки актуальності пошукових систем. І аудиторія соцмереж зростає щодня;
- можливість отримувати швидкий зворотний зв'язок від абітурієнтів і оперативно реагувати на нього;

– соціальні мережі не схильні до кризи і взагалі впливу будь-яких зовнішніх факторів, вони не залежать від політичної та економічної обстановки в країні або регіоні. Єдина небезпека, якої вони можуть піддаватися – це падіння відвідуваності (в цьому випадку можна перейти на більш затребувану користувачами платформу).

Сучасні соціальні мережі дають можливість отримувати докладні звіти про рейтинг використання посилань, статей, роздачі контенту на веб-ресурсі ЗВО тощо. Навчальні заклади самі можуть відстежувати популярність створеного співтовариства або групи серед користувачів, дії учасників на своїй платформі (наприклад, за допомогою Google Webmaster Tools, Facebook Insights) – бачити, проблеми і теми, актуальні для цільової аудиторії, і навпаки, ті, які втратили популярність, дізнаватися думки про той чи інший продукт тощо. Все це в підсумку дозволяє створити лояльну базу абітурієнтів.

Сьогодні в Українській інженерно-педагогічній академії формування інформаційного поля ЗВО та проведення професійної орієнтації активно впроваджується саме через соціальні мережі. У ЗВО розроблена стратегія використання соціальних мереж саме як інноваційний інструмент проведення професійної орієнтації серед абітурієнтів.

На офіційних акаунтах Української інженерно-педагогічної академії у соціальних мережах та месенджерах (Instagram, Facebook, Telegram) ведеться систематична щоденна робота, яка дозволяє залучати нових підписників та бути цікавими для тих, хто вже підписаний на веб-сторінки академії.

Для цього, перш за все, прописується контент-план на кожен тиждень, за необхідності вносяться зміни чи доповнення до нього. Матеріали контент-плану мають інформаційне, навчальне та розважальне спрямування. Це робиться для того, щоб зацікавити якомога ширшу аудиторію і молодь змогла знаходити корисні для себе матеріали саме на веб-сторінках академії.

Тематики постів наступні:

- матеріали, які стосуються підготовки та основних дат пробної та основної сесій ЗНО, а також усіх етапів вступної кампанії поточного року;
- інформування щодо нововведень Умов Прийому 2021;
- новини з життя академії (заходи, що пройшли, анонси, привітання тощо);
- корисний контент (наприклад, організація свого часу, лайф-хаки для навчання, здоров'я, цікаві вікторини та запитання-опитування з варіантами відповідей, корисні алгоритми планування, постановки цілей, добірки книг, які варто читати спеціалістам певних галузей (тільки ті, за якими готують спеціалістів в академії тощо);
- розважальний контент та лайк-тайми, що підвищує активність на сторінках та допомагає «втягувати» підписників до активного «діалогу»;
- з певною періодичністю, робляться пости про переваги вступу та навчання до Української інженерно-педагогічної академії, спеціальності, які можна отримати, про унікальність ЗВО тощо.

Усі ці активності допомагають бути дійсно корисними для підписників, дізнаватись на сторінках УПА актуальні новини та отримувати нові цікаві знання, а отже, з користю проводити свій час у соціальних мережах.

Про це свідчать цифри: за понад 3 роки існування профілю в соціальній мережі Facebook сторінка УПА налічує у друзях 2 839 осіб, 1 121 поставили відмітку «Подобається», ще 1 236 підписані. Це дозволяє їм одними з перших бачити усі пости безпосередньо у своїй стрічці новин [1].

Щодо сторінки Instagram, за 1 рік активної роботи академія має 923 фоловерів. Здебільшого – це потенційні абітурієнти. Приріст підписників та охоплення аудиторії також у плюсі, а саме +10-20% за місяць [2].

Позитивним для розвитку та просування академії в соцмережах є те, що студенти роблять пости та сторіс, відмічають офіційні акаунти академії, пишуть свої відгуки та рекомендації, що розширює межі аудиторії. Крім того, всі кафедри академії мають свої сторінки в соцмережах і також використовують цю можливість для проведення інформаційно-аналітичної роботи по

створенню абітурієнтського середовища. Отже, це сприяє розширенню цільової аудиторії, яка дізнається про Українську інженерно-педагогічну академію.

На Facebook у певних тематичних публікаціях відмічаються сторінки навчальних закладів або робляться публікації на даних сторінках (наприклад, оголошення про дні відкритих дверей, запрошення вступати в академію тощо), вони автоматично висвічуються на сторінках загальноосвітніх навчальних закладів і їх бачать усі підписники даних сторінок, коли заходять туди.

Про ефективність використання соціальних мереж, як фактора залучення абітурієнтів, свідчать результати соціальних досліджень «Першокурсник УПА 2020», яке проведено у вересні 2020 року.

Рис. 1. Результати соціальних досліджень «Першокурсник УПА 2020»

Залучення сучасних, інформованих абітурієнтів до навчання шляхом проведення маркетингової роботи через соціальні мережі є необхідним та економічно вигідним способом формування конкурентних переваг ЗВО на сучасному ринку освітніх послуг. Використання таких конкурентних переваг є запорукою успіху закладу вищої освіти в формуванні свого абітурієнтського середовища.

Список бібліографічних посилань

1. Офіційна сторінка Української інженерно-педагогічної академії в Instagram. [online]. Available at: <https://instagram.com/uepa.official> [Accessed 27 Jan. 2021].
2. Офіційна сторінка Української інженерно-педагогічної академії в Facebook. [online]. available at: <https://www.facebook.com/uepakharkiv/> [Accessed 27 Jan. 2021].

References

1. Ofitsiina storinka Ukrainskoi inzhenerno-pedahohichnoi akademii v Instagram [online]. Available at: <https://instagram.com/uepa.official> [Accessed 27 Jan. 2021].
2. Ofitsiina storinka Ukrainskoi inzhenerno-pedahohichnoi akademii v Facebook online]. Available at: <https://www.facebook.com/uepakharkiv/> [Accessed 27 Jan. 2021].

Olga Kashaba, Tetiana Obydiennova

CONTEMPORARY PROBLEMS OF SHAPING THE ENTRANT'S ENVIRONMENT AND WAYS TO SOLVE THEM

Abstract

The paper deals with a topical problem facing contemporary universities. Today's challenges display the obsolescence and inefficiency of career guidance traditional formats. Younger generation is characterized by appropriate dynamism and pragmatism; they make use of multiple innovations in their lives. All that put together makes educational institutions figure out new methods and formats while shaping the entrant's environment.

Fierce competition in the educational services market encourages educational institutions to use a platform that is understandable for a modern entrant. That is why Ukrainian Engineering Pedagogics Academy has been using options provided by social media in order to shape the target audience. The University has developed a strategy to use innovative tools for effective career guidance of entrants.

Key words: entrant, institution of higher education, entrant environment, social media, career guidance activities.

С. О. Китаєнко

РОБОТА ХНУРЕ ЩОДО ФОРМУВАННЯ ВЛАСНОГО КОНТИНГЕНТУ АБИТУРІЄНТІВ

Харківський національний університет радіоелектроніки – це сучасний високотехнологічний університет, який не має аналогів в Україні за концентрацією науково-технічного та навчально-педагогічного потенціалу в галузях радіоелектроніки, інформаційних технологій, телекомунікацій та обчислювальної техніки. На базі університету діють 7 факультетів та декілька навчально-методичних центрів, навчання здійснюється за 30 освітніми програмами підготовки фахівців освітнього ступеня «бакалавр» та 39 – «магістр». Також університет радіоелектроніки здійснює прийом абітурієнтів на перший (за скороченим терміном навчання) або другий (третій) курс (з нормативним терміном навчання на вакантні місця) осіб, які здобули освітньо-кваліфікаційний рівень «молодший спеціаліст» для здобуття освітнього ступеня «бакалавр».

Сучасна інженерна та технічна діяльність характеризується інтеграцією наукових, технічних і виробничих знань, високими темпами зміни науково-технічної інформації, яка використовується у виробничих процесах. Тому підготовка майбутніх фахівців технічного та ІТ- профілю та компетентностей, а й на творчий, інноваційний характер діяльності. Тому підготовка висококваліфікованих фахівців у технічних закладах освіти вимагає відбору абітурієнтів з достатньо високою фізико-математичною підготовкою, широким технічним світоглядом, професійно зорієнтованих, з технічними здібностями та мисленням, розвинутою просторовою уявою тощо.

В зв'язку з цим, ми можемо стверджувати, що формування студентського контингенту вищих технічного профілю має деякі особливості. Це підтверджують і фахівці, які вивчають це питання на науково-дослідницькому рівні відмічаючи, що «удосконалення системи формування контингенту студентів вищих навчальних закладів на засадах демократичності, прозорості та гласності, створення умов для забезпечення навчання відповідно до потреб особистості та ринку праці, результативність освітньої діяльності і процесу підготовки фахівців у вищих закладах освіти технічного профілю, насамперед, визначається якісним відбором абітурієнтів, детермінованим адекватними Умовами прийому. У зв'язку з цим постає завдання, яке вимагає розробки моделі формування якісного контингенту студентів 1-го курсу, складовими якої повинні стати методи, форми, засоби та специфічні педагогічні умови відбору абітурієнтів» [2].

Для організації прийому абітурієнтів університет проводить систематичну роботу щодо формування контингенту майбутніх студентів. У ХНУРЕ цю роботу традиційно здійснює Приймальна комісія на чолі з ректором. Саме Приймальна комісія координує роботу всіх кафедр, факультетів та служб університету. З цією метою у Приймальній комісії введена окрема посада заступника відповідального секретаря з організації профорієнтаційної роботи.

Багаторічна робота з формування контингенту абітурієнтів привела до висновку щодо необхідності проведення профорієнтаційної роботи з майбутніми абітурієнтами, починаючи з початкових класів за допомогою різноманітних курсів, прививаючи зацікавленість дітей саме до спеціальностей університету. В університеті таку роботу здійснює Підготовче відділення, а також приватні фізико-математичні курси «Фізматик». Для учнів 9–11 класів на Підготовчому

відділенні ХНУРЕ діють курси з підготовки до ЗНО та складання ДПА з базових дисциплін та комп'ютерні курси.

З метою залучення випускників технікумів та коледжів кафедрами університету радіоелектроніки організовуються різноманітні профорієнтаційні заходи, розпочинаючи від підготовки до вступу, так і курсів за фахом. За приклад беремо курси NUREITAcademy – освітньої ініціативи кафедри інфокомунікаційної інженерії імені В.В. Поповського.

Ще одним напрямком роботи є участь у освітніх виставках, які проходять у м. Харкові, а також аналогічних виставках у м. Києві, Кременчуці, Полтаві, Дніпрі, Сумах, Херсоні та інших містах України, що дозволяє спілкуватися з абітурієнтами «наживо» та виявляти тих, хто має схильності саме до технічних спеціальностей. Плідна співпраця з Харківським обласним центром зайнятості дає можливість поширити охоплення майже всіх районів області, а також залучати доросле населення для підвищення кваліфікації в університеті.

Окремо необхідно відмітити роботу кафедр університету з профільними загальноосвітніми закладами, зокрема, робота кафедри програмної інженерії ХНУРЕ з Харківським науковим ліцеєм-інтернатом «Обдарованість» Харківської обласної ради, де викладачі кафедри проводять додаткові заняття з учнями та готують проекти для Малої академії наук України.

Для роботи в інформаційному середовищі активно залучається відділ технічних засобів навчання «Телевізійний центр», який забезпечує створення і розповсюдження мультимедійної профорієнтаційної продукції. Так, був створений і зареєстрований YouTube-канал NURETV. Крім того, відділ забезпечує доведення інформації до абітурієнтів у соціальних мережах, що є особливо важливим в умовах діючої пандемії.

Таким чином, можемо зробити наступні висновки щодо особливостей формування континенту студентів сучасного технічного вишу:

1. Для успішного формування контингенту абітурієнтів необхідні зусилля всього колективу університету. При цьому важлива робота не тільки педагогічного складу, але й навчально-допоміжного.

2. Розпочинати формування контингенту абітурієнтів слід з роботи з учнями як можна раніше, систематично та безперервно.

3. Залучати різноманітні форми профорієнтації, спрямовані на різні верстви абітурієнтів: від учнів шкіл до дорослого населення, яке бажає отримати другу вищу освіту.

4. Використовувати в профорієнтаційній роботі сучасні інформаційні технології (YouTube, соціальні мережі).

5. Залучати рекламні агенції, інформаційні майданчики та ЗМІ з метою перебування ХНУРЕ в постійному інформаційному полі

6. Створення і підтримка сучасного інформаційно насиченого сайту університету радіоелектроніки.

Список використаних джерел

1. Корнєшчук, В.В. (2016). Профорієнтація і профвідбір як передумова підготовки конкурентоспроможних фахівців. *Український соціум*, 2(57), с. 130-133.

2. Ляховченко, Н. В., Мокін, Б. І. (2010). *Педагогічні умови формування якісного контингенту студентів у вищих технічних навчальних заклада* [online]. Вінниця: ВНТУ, 216 с. Available at: <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/download/329/622/661-1?inline=1> [Accessed 11 Jan. 2021].

3. Мельник, О. В. (ред.). (2011). *Професійноорієнтація: теорія і практика*. Івано-Франківськ: «Тіповіт», 279 с.

References

1. Korneshchuk, V. V. (2016). Proforientaciya i prof vidbir yak peredumova pidgotovki konkurentospromozhnihi ahivciv. *Ukrain's'kij socium*, 2 (57), pp. 130–133.

2. Lyahovchenko, N. V., Mokin, B. I. (2010). *Pedagogichn iumovi formuvannya yakisnogo*

kontingentu studentiv u vishchih tekhnichnih navchal'nih zakladah [online]. Vinnicya: VNTU, 216 p. Available at: <https://press.vntu.edu.ua/index.php/vntu/catalog/download/329/622/661-1?inline=1> [Accessed 11 Jan. 2021].

3. Mel'nik, O. V. (red.). (2011). *Profesijnaorientaciya: teoriya i praktika*. Ivano-Frankivs'k: «Tipovit», 279 p.

Serhii Kytaienko

KNURE ACTIVITIES IN DEVELOPING ITS OWN BODY OF PROSPECTIVE STUDENTS

Abstract

Fields of study in Kharkiv National University of Radio Electronics have been determined. The specific nature of training technical specialists has been analyzed. The following logic chain has been built: demands for modern specialists with technical education – the specific nature of the student body development – the usage of special forms and events of vocational counseling as for quality and profession-oriented development of the student body. Departments, engaged in vocational counseling, have been determined: admissions committee, preparatory courses, specialized departments, the department of technologies in studies.

Forms of vocational counseling, using modern technical appliances and social networks, have been considered.

Key words: prospective student, the student body, technical specialties, technical education, vocational counseling.

B. A. Kurvas

СОСТОЯНИЕ ЦИФРОВОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ АБИТУРИЕНТОВ ГУМАНИТАРНЫХ ВУЗОВ

Одним из основных элементов цифровизации образования является цифровая грамотность. В XXI веке практически на любой ‘ в перечне востребованных базовых навыков, цифровая грамотность занимает приоритетное место. Отмечается, что цифровая грамотность будет столь же востребована, как способность писать и читать [1].

Можно смело утверждать, что цифровая грамотность сегодня является основой для непрерывного обучения, это навык выживания в информационный век. В самом широком смысле цифровая грамотность – это способность продуктивно использовать цифровые инструменты в достижении поставленных целей и включает в себя личностные, технические и интеллектуальные навыки, необходимые для комфортной жизни в цифровом мире [2].

В обновлённой редакции (от 17 января 2018) ключевых компетентностей для обучения в течение всей жизни Европейским Парламентом и Советом среди основных определена «Цифровая компетентность». Согласно «Рамки цифровой компетентности для граждан» цифровая компетентность включает в себя уверенное, критическое и ответственное использование и взаимодействие с цифровыми технологиями для учёбы, работы и участия в обществе. Она включает в себя информационную грамотность и грамотность данных, компетенции: по коммуникации и сотрудничеству, по созданию цифрового контента (включая программирование), по безопасности (включая цифровое благополучие и компетентности, связанные с кибербезопасностью) и решения проблем. Индекс цифровой компетентности рассчитывается как среднее значение по всем указанным компонентам.

Однако нарастающие темпы компьютеризации и цифровизации намного опережают цифровые умения и навыки основной массы школьников, поэтому сегодня активно поднимается вопрос о состоянии их цифровой грамотности и, в частности, цифровой компетентности абитуриентов гуманитарных вузов периода глокализации.

Процесс экономического, социального, культурного развития, характеризующийся сосуществованием разнонаправленных тенденций: на фоне глобализации вместо ожидаемого исчезновения региональных отличий происходит их сохранение и усиление, называют глокализацией (англ. glocalisation).

Рассматривая в своей статье [3] грамотность в глобальной перспективе Джеффри С. Брукс и Энтони Х. Нормор давно отметили, что педагогам нужно развивать *глокальную* грамотность в девяти конкретных областях знаний: политической, экономической, культурной, нравственной, педагогической, *информационной*, организационной, духовной, религиозной и светской.

Обсуждая сегодня *глокальную* грамотность в информационной сфере, нужно обратить внимание на актуальную тему – «цифровой раскол» («digital divide») – расслоение общества по принципу вовлеченности в мир информационно-коммуникационных технологий (ИКТ), и как следствие – некоторая маргинализация населения. Элитарная (в некоторой степени) система интернет-услуг вызывает некий вид социального неравенства внутри общества [4].

Так, абитуриенты разных регионов страны в своих образовательных учреждениях могут осваивать различные языковые (украинский, английский, русский и др.) версии компьютерных программ, например, ОС Windows и приложений интегрированного пакета Office. Кроме того, для некоторых групп абитуриентов существует разрыв в уровне освоения цифровых навыков из-за следующих причин:

- низкий уровень интернет-коммуникаций в отдельных местностях проживания абитуриентов (за исключением больших городов);
- неудовлетворительный уровень компьютерной грамотности и достаточно низкое техническое (компьютерное и интернетом) оснащение потенциальных студентов;
- отсутствие во многих школах современных средств обучения;
- отставание существующих отдельных школьных учебно-методических комплексов и учебников по информатике от реальной жизни, от требований по развитию всех составляющих цифровой грамотности.

Результат этих проблем характеризуется как «цифровой разрыв» между «имущими» и «неимущими» по социально-экономическим признакам. Это касается неравных возможностей, неравенства доступа к современным цифровым технологиям. Определённая позитивная динамика показателей роста реальных доходов населения сопровождается поляризацией общества по уровню жизни в результате стремительного роста наивысших доходов и заработных плат, концентрация которых увеличивается. Украина стала одним из рекордсменов неравенства на постсоветском пространстве – коэффициент Джини здесь достиг 0,33. По данным Института демографии и социальных исследований НАН Украины доходы 10% самых богатых и 10% самых бедных украинцев с учётом тени различаются в 40 раз. В Украине практически отсутствует средний класс, который уравнивал бы ситуацию хотя бы на уровне субъективных ощущений граждан. Всё это влияет на развитие маргинализированных и иных учащихся из неблагополучных семей. В результате такие абитуриенты с ограниченным доступом к цифровой среде имеют достаточно низкую цифровую грамотность, меньше подготовлены к жизни в информационном обществе. Таким образом мы имеем подтверждение цифрового разрыва, цифровой неравности абитуриентов, неравных условий и возможностей доступа к информации и вообще к образованию.

Следует обратить внимание и на тот факт, что при наборе студентов на гуманитарные специальности необходимо учесть ряд возникающих проблем. Абитуриенты гуманитарных направлений и профилей, как правило, исключают сдачу экзамена (ВНО) по информатике и, следовательно, имеют недостаточный уровень школьной подготовки по информатике и низкую мотивацию к её освоению. Они менее подготовлены к освоению в вузе информационно-коммуникационных дисциплин, чем дисциплин гуманитарного профиля. Поэтому преподаватели, работающие в дальнейшем с такими студентами, должны разработать структуру

и содержания дисциплин по информационным технологиям с учётом индивидуализированного и персонализированного обучения, а также изменить формы и методы организации учебного процесса с использованием компьютерной техники и ИКТ.

Кроме этого, нам представляется целесообразным, обязательное обеспечение абитуриентов гуманитарного профиля довузовской подготовкой по информационным технологиям. При этом, необходимо создавать условия для реализации дифференцированного и индивидуального подхода к дидактическому обеспечению обучения. Следует рассмотреть направленность и содержание дополнительных образовательных программ; объем времени на их освоение; уровень подготовленности и мотивированности обучающихся; виды учебных занятий, проводимых с абитуриентами; методику подготовки и проведения учебных занятий; профессиональное мастерство, опыт и компетентность преподавателей, привлекаемых для довузовской подготовки.

Несмотря на все эти обстоятельства перед гуманитарными вузами стоит задача подготовить грамотного студента, готового использовать в учебном процессе средства ИКТ, обладающего цифровой компетентностью и продолжающего использовать цифровые технологии в своей профессиональной деятельности [5].

Список библиографических ссылок

1. Пешкова, Г. Ю., Самарина, А. Ю. (2018). Цифровая экономика и кадровый потенциал: стратегическая взаимосвязь и перспективы. *Образование и наука*, т. 20, 10, с. 50–75.
2. Бороненко, Т. А., Кайсина, А. В. и Федотова, В. С. (2019). Развитие цифровой грамотности школьников в условиях создания цифровой образовательной среды. *Перспективы науки и образования*, 2, с. 167–193.
3. Brooks, J. S., Normore, A.H. (2010) *Educational Leadership and Globalization: Literacy for a Glocal Perspective, Educational Policy*, Vol. 24, Iss. 1, pp. 52–82.
4. Несговорова, Г. П. (2012). Информационные технологии в гуманитарных исследованиях и гуманитарном образовании. В: В. Н. Касьянов, ред. *Информатика в науке и образовании*. Новосибирск, вып. 21, с. 90–105.
5. Попова, Л. В. (2016). Проблемы преподавания информатики у студентов гуманитарных специальностей. В: *Информационно-коммуникационные технологии в педагогическом образовании*, [online]. Available at: <http://infed.ru/articles/307/> [Accessed 11.11.2020].

References

1. Peshkova, G. Yu., Samarina A. YU. (2018). *Tsifrovaya ekonomika i kadrovyy potentsial: strategicheskaya vzaimosvyaz' i perspektivy* [Digital Economy and Human Resources: Strategic Relationship and Prospects]. *Education and Science*, Vol. 20, 10, pp. 50–75.
2. Boronenko, T. A., Kaysina A. V. and Fedotova V. S. (2019). *Razvitie tsifrovoy gramotnosti shkol'nikov v usloviyakh sozdaniya tsif-rovoy obrazovatel'noy sredy* [Development of Digital Literacy of Schoolchildren in the Context of Creating a Digital Educational Environment]. *Prospects for Science and Education*, 2 (38), pp. 167–193.
3. Brooks, J. S., Normore, A.H. (2010). *Educational Leadership and Globalization: Literacy for a Glocal Perspective, Educational Policy*, Vol. 24, Iss. 1, pp. 52–82.
4. Nesgovorova, G. P. (2012) *Informatsionnye tekhnologii v gumanitarnykh issledovaniyakh i gumanitarnom obrazovanii* [Information Technologies in Humanities Reseach and Humanities Studies]. In: V. N. Kasyanov, ed. *Informatics in Science and Education*, Iss. 21. Novosibirsk, pp. 90 – 105.
5. Popova, L.V. (2016). *Problemy prepodavaniya informatiki u studentov gumanitarnykh spetsial'nostey* [Problems of Teaching Informatics among Students of Humanitarian Majors]. In: *Information and Communication Technologies in Academic Teaching Education*, [online] Available at: <http://infed.ru/articles/307/> [Accessed 11.11.2020].

Victor Kirvas

THE STATE OF DIGITAL COMPETENCE AMONG APPLICANTS OF HUMANITIES UNIVERSITIES IN THE PERIOD OF GLOCALIZATION

Abstract

The article provides definitions of digital literacy and digital competence. Glocal literacy in the information sphere is being discussed. The topic of Digital Divide as the stratification of society according to the involvement in the world of information and communication technologies is examined by the author. The article notes the existence of a digital divide, digital inequality among applicants, unequal conditions and opportunities for accessing information and education in general. Existing reasons for the digital skills acquisition gap are being presented. It is argued that when recruiting students for humanities studies, it is necessary to take into account the fact that the majority of applicants possess an insufficient level of school training in computer science as well as have a low level of motivation to master it. They are less prepared for mastering information and communication disciplines than courses in the humanities.

Attention is drawn to the fact that instructors working with such students in the future should develop the structure and content of disciplines in information technology considering individualized and personalized training needs, and also adopt the forms and methods of organizing the educational process. It is also desirable to provide applicants with a humanitarian profile with pre-university training in information technology.

Key words: glocalization, digital literacy, digital competence, digital divide, digital inequality of applicants

Małgorzata Kowalczyk

MATURISTS AS THE SOCIAL ENVIRONMENT OF A REGIONAL UNIVERSITY (globalization and educational provincialism)

The key expression of the subject is the term “regional university”, which should be understood as an academic university/college that carries out its mission mainly in relation to its location. The size of the university may also be a reason to define it as regional. However, this is not the equivalent¹. The main function assigned to a specific academic institution is more important, e.g. the nature of a universal university or a university with a vocational attitude, a reference to a specific specialization - medical, technical, economic, etc. However, the decisive factors are the traditions of a specific academic university, as well as its location in a specific socio-cultural space². This factor has often determined or still determines the evolution towards the position of the capital university integrating various fields of study and disciplines of science, or atomization into small industry or even local higher vocational schools. Although the globalization impulse should enforce organizational standards and quality (high or low), it does not have to be so, and most often it is not.

The signaled factors have been influencing individual academic circles since the mid-1960s. A large urban center as the center of an important and recognized region is most often a factor contributing to positive qualitative changes and the promotion of local universities to the status of a leading university, often equivalent to a capital university or to a leading university in a supra-regional dimension. Most often it is also associated with administrative pressure³ to participate in international competition, and if successful in this field, the university in question gains great social recognition and becomes popular among students of local

¹ The Higher School of Business (National-Louis University) in Nowy Sącz is a relatively small university located in a small poviat town in the south of Poland, but it plays an important role in the national educational system.

² R. Tomaszewski, *University in education system and the socio-cultural area*, Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія». Том XXIII, Charkyв 2017.

³ This is mainly the pressure of the administrative center as a state centralized management strategy. This is practically absent in decentralized systems, such as the US school system.

secondary schools. High school graduates, and at the same time graduates of these schools, then decide to continue their education at these universities, facing competition from high school graduates from other regions or from provincial school graduates. This is a factor that has a destructive effect on raising the quality of an academic university already at the recruitment stage, as it prevents a positive selection of candidates for studies.

The analysis of the behavior of high school graduates must take into account the differences that occur and quite often change in their relations with potential places of study. On the one hand, it means an increase in the offer of academic universities, on the other hand, asymmetric, usually slower development of secondary schools. In Poland, between 1990 and 2000, the number of universities increased from approximately 90-120 to 300, while the number of secondary schools practically did not change. This trend was maintained until 2010, and between 2010 and 2020 it deepened as a result of the demographic decline. In the 2000-2020 period, there was a clear division into elite or mass secondary schools, which respectively create the surroundings of academic universities. Reputable universities were surrounded by elite high schools in a decentralized constellation⁴, and regional academic and vocational colleges gained a centralized environment for local provincial secondary schools of varying levels/qualities. The signalled system was fostered by the increased mobility of high school graduates, along with new opportunities to study in major European Union countries or in the United States.

Apart from Poland, in other EU countries, the high school graduation rate in subsequent years did not increase so quickly. On the other hand, a rapid increase was noted in Poland after 2000 as a result of the so-called Handke's reform, which resulted from the two types of secondary school-leaving examination introduced at that time: extended or simplified, and which stigmatizes high school graduates to this day for the better and the worse. As a result, the effect of averaging the levels of secondary schools was obtained, in addition to the averaging of the levels of Polish universities as a result of the implementation of the Bologna Process. It took place from 2010 to 2012, causing not only a partial qualitative leap, but also an extensive effect by increasing the number of universities by 3–4 times (to 457) and the number of students 6 times (to approx. 2 million). A comparable increase in the number of high school graduates also took place in Germany after the reunification of FRG with the GDR, but the stimulated educational aspirations collided with the decline in state expenditure per student. This resulted in a reaction in the form of student riots in 2003–2004⁵. A similar educational impulse was felt in France, but it was mitigated by the phenomenon of self-limiting the aspirations of French high school graduates in confrontation with the requirements imposed on candidates for studies by elite universities or the so-called grandes écoles.

A component of the globalization impulse is the so-called “ranking culture” exerting pressure on high school graduates as a form of advertising for elite universities, on government administrations managing national higher education systems, but mainly on local or regional academic universities. This is a serious threat to smaller academic centers, despite the fact that in each of these local cases both the origins of the university and the mission correspond to local needs and justify the need for their functioning⁶. In this

⁴ Which means that it is difficult to clearly define the immediate local environment of these elite universities by elite high schools located at different distances.

⁵ Tomaszewski R., *Dwie strategie implementacji Procesu Bolońskiego (na przykładzie Polski i Niemiec) [Two strategies for implementing the Bologna Process (on the example of Poland and Germany)]*, Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Кієв 2013, s. 211-214.

⁶ An example is the stratification of universities in Austria, where out of 12 as many as 5 are located in Vienna, 4 of them should be considered as high-class universities. Against this background, the University of Klagenfurt, which has its origins derived from the local higher pedagogical school (college), occupies a specific position. It is currently an academic university with a status analogous to the Pomeranian University in Siupsk. Both universities also have similar geographic and sociodemographic conditions. They are situated approx. 150 km from the nearest competitive university (Stolarczyk H., *Uniwersytety regionalne – sprawozdanie z konferencji w Klagenfurcie [Regional universities - report from the Klagenfurt conference, Kultura i Edukacja 2/1995, s. 161]*).

perspective, how should we evaluate capital or leading universities which, by organizing their provincial branches, actually recreate the institution of a local university?

In large Polish urban centers, and at the same time in large academic centers, as early as in the 1960s there was a tendency to differentiate secondary schools into reputable or average ones. This offended the tradition of the period of the Second Polish Republic, where there were no noticeable differences in quality, and in particular reputable high schools functioned in the provinces, e.g. in Kremenets a state secondary school and a foundational secondary school in Rydzyna. Another paradox is the fact that since the 1960s, academic universities did not have to worry about recruiting due to a large surplus of high school graduates (on average 10 candidates for one place). Nevertheless, in large centers, universities usually provided the patronage of one of the local high schools. As a result, these schools quickly became renowned. A similar, informal status had high schools with a foreign language of instruction (English, French or Russian) and denominational high schools existing in the Polish People's Republic. The quality of education of graduates of these schools was clearly higher than that of their colleagues from average secondary schools. A similar quality was achieved throughout the Polish People's Republic by graduates of several selected high schools, mainly in Warsaw, where there was an accumulation of students from families belonging to the cultural or political elite. To a large extent, these schools maintained their position after the regime system change in 1990.

The indicated tendencies in creating the environment of renowned universities by elite high schools persisted after the regime change, which is indicated by the research of Piotr Mikiewicz⁷. This trend generally did not apply to small or medium-sized urban or academic centers. It should be noted that, in essence, a school is a local institution, while an academic university should be supra-regional. In practice, elite universities in large cities set standards, and small academic centers originating from former higher pedagogical schools (colleges) were characterized by provincialism⁸. The lack of ambitious, outstanding high schools in their surroundings turned out to be a barrier to the development of these colleges after 1990. This state of affairs was only partially mitigated by the 1999 education reform implemented until 2005. On the other hand, three systemic changes in higher education introduced in the Third Polish Republic between 2005 and 2020 clearly result in a tendency to reduce or even close down local academic colleges. The signaled process is parallel to the demographic decline. In this situation, the decisive factor seems to be the attitude of high school graduates - graduates of local secondary schools, complemented by local resources of potential unconventional students.

In the 21st century, the globalization impulse had the effect of a partial flattening (leveling) of the levels of secondary schools but contributed to a limited extent to the quality of provincial secondary schools. Paradoxically, however, it improved the situation of rural primary or junior high schools. This creates hope for positive qualitative changes in secondary schools in the future. Still, it does not guarantee study choices by future high school graduates of provincial secondary schools, who once preferred regional universities. However, there is a noticeable tendency to create better-quality non-state secondary schools not only in large but also in medium-sized urban centers with a population of 100,000 or more. There is a high probability that it is these schools, like the British public schools or the American boarding-school (preparatory school), or French high schools (*grandes lycées*)⁹ that will dominate the surroundings of elite universities.

Globalization should shorten educational distances in the case of high school graduates, and it does so, for example, by creating the mentality of teenagers in the field of information technology, supra-regional

⁷ Mikiewicz P., *Spoleczne swiaty szkól srednich – od trajektorii marginesu do trajektorii elit [Social worlds of secondary schools - from underclass trajectory to elite trajectory]*, Wrocław 2005.

⁸ As part of the education reform in the Polish People's Republic in 1973-74 (the so-called Kuberski's reform), a group of higher pedagogical schools (colleges) was created as academic universities specialized in educating teachers. The reform adopted the assumption that every teacher must obtain a master's degree - this was what the above-mentioned universities served.

⁹ The task of these schools is to prepare the graduate to start studies at a reputable, elite university

mass culture and triggering mobility to international displacement of high school graduates¹⁰. At the same time, it creates opportunities to shorten distances to all academic centers: local, leading, capital or foreign. Perhaps the decisive factor in choosing a university will be the support of parents of high school graduates and their suggestions. The stimulating role of the economic factor is gradually decreasing in this respect, and the social maturity of high school graduates begins to dominate. This means that the differences between provincial and metropolitan high school graduates are narrowing. At the same time, differences persist between regional and leading universities. This tendency is noticeable in Polish realities. The decisive factor for local universities is gradually striving for high school graduates in the conditions of the demographic decline and increasing the offer for non-standard students.

Factors influencing the attitudes of modern high school graduates cannot be clearly cataloged or the hierarchy of their values can be established. They differ from country to country despite the impact of globalization. However, it can be assumed that almost everywhere the phenomenon of “striving for academicity” is important¹¹. In Poland, it is determined by marketing due to the dominant choices of academic universities by high school graduates and the low popularity of higher vocational colleges. This is confirmed by the fact that in the group of non-state universities only strong academic universities survived the crisis of 2012-2020. On the other hand, in Germany, it is noticeable that the lowest unemployment rates among university graduates concern the “Akademiker” group - ie university graduates who have completed a full 5-year or longer study program on the basis of the Matura exam¹². The same is true for the careers of American college graduates.

Probably the reaction of high school graduates and universities to the conditions resulting from covid-19 will be two-dimensional. On the one hand, the possibilities of university functioning result from technological progress and the network of connections caused by globalization. On the other hand, it reduces the quality level of high school graduates¹³, as well as the attitudes of a significant part of unconventional students or potential unconventional students¹⁴. Covid-19 meant that for high school graduates the distance to the regional university is the same as to the elite capital or leading university.

References

Melosik, Z. (2000). Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości [Instant culture - pop-identity paradoxes]. *Edukacja. Społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości*. Poznań.

Mikiewicz, P. (2005). *Społeczne światy szkół średnich – od trajektorii marginesu do trajektorii elit* [Social worlds of secondary schools - from underclass trajectory to elite trajectory]. Wrocław.

Stolarczyk, H. (1995). Uniwersytety regionalne – sprawozdanie z konferencji w Klagenfurcie [Regional universities – report from the Klagenfurt conference]. *Kultura i Edukacja*, 2.

Thieme, J.K. (2009). Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku: Polska – Europa – USA [Higher education. Challenges of the 21st century: Poland – Europe – USA]. Warszawa.

Tomaszewski, R. (2013). Dwie strategie implementacji Procesu Bolocskiego (na przykładzie Polski i Niemiec) [Two strategies for implementing the Bologna Process (on the example of Poland and Germany)]. Kijów.

Tomaszewski, R. (2017). University in education system and the socio-cultural area. *Scientific notes of Kharkiv Humanities University “People’s Ukrainian Academy”*, vol. XXIII

¹⁰ Melosik Z., Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości [Instant culture - pop-identity paradoxes]. *Edukacja. Społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości*, red. M. Cyłkowska-Nowak, Poznań 2000, s. 378-384.

¹¹ Thieme J.K., *Szkolnictwo wyższe. Wyzwania XXI wieku: Polska – Europa – USA* [Higher education. Challenges of the 21st century: Poland - Europe – USA], Warszawa 2009, s. 209-210 i 218-219.

¹² In Germany, it is possible to study at higher vocational schools without a high school diploma.

¹³ For example, the Polish Ministry of Education, after the experience of matriculation exams in 2019, signals a reduction in the required level in 2020.

¹⁴ Such a conclusion results from the statements of the students themselves, dissatisfied with the form of online education.

Малгожата Ковальчик

ВИПУСКНИКИ СЕРЕДНІХ ШКІЛ ЯК СОЦІАЛЬНЕ ОТОЧЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ (глобалізація та освітній локальний простір)

Анотація

Регіональні або невеликі вищі навчальні заклади оточені, як правило, пересічними середніми школами, ця обставина найчастіше впливає на рівень подібного університету. Однак глобалізація сприяє тому, що рівень більшості загальноосвітніх шкіл стає приблизно однаковим, а кількість елітних загальноосвітніх закладів зменшується (хоча вступ до них обмежений надалі економічним бар'єром). Головною загрозою для локального університету є адміністративний тиск з боку держави, яка прагне перетворити його на вище училище. Незважаючи на те, що сучасні абітурієнти дуже мобільні і можуть обрати будь який заклад освіти від столиці до периферії, цей факт не є вирішальним чинником при виборі вузу. Представлений матеріал має за мету описати подібні явища на прикладі Польщі, на тлі європейських та світових тенденцій.

Ключові слова: імпульс глобалізації / глобалізація, локальність освіти, регіональний заклад вищої освіти, місцевий випускник середньої школи \ локальний абітурієнт, глобальний випускник середньої школи / глобальний абітурієнт.

О. С. Ковтун

ОСВІТНЯ МІГРАЦІЯ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ РЕГІОНІВ

З позицій центрально-периферійного підходу розвиток регіонів в Україні є нерівномірним. Внаслідок міграційних та демографічних процесів регіони втрачають свій найважливіший капітал – людський. Хоча втрата людського капіталу – це загальнодержавна проблема, все ж, варто говорити про те, що в Україні існують суттєві нерівності між регіонами. Ці нерівності проявляються головним чином в існуванні чітко вираженого економічного, інтелектуального, демографічного центру та периферійних зон, які виступають стосовно нього джерелом людських ресурсів [4, с. 36–40].

Сьогодні особливу увагу необхідно зосередити на такій групі як абітурієнти, адже вони виступають основою формування інтелектуального та професійного потенціалу країни в цілому, та регіонів, зокрема.

Сучасні тенденції освітньої міграції останніх років створюють серйозні довгострокові ризики розвитку регіонів.

Так, за даними щодо освітньої міграції у 2017 році в таких університетських центрах, як Київ та область, Харків та область, залишалися у своїх регіонах більш, ніж 90% випускників шкіл. На іншому полюсі знаходились такі області, як Хмельницька (бл. 40%), Донецька (бл. 40%) та Кіровоградська (бл. 30%) області. Пропорції найкращих випускників шкіл (більше 180 балів за ЗНО), які залишалися у своїх регіонах, виглядали наступним чином. Лідери: Київ та область (трохи менше 100%), Харків та область (бл. 90%), Львівська область (більше 80%). Аутсайтери: Луганська та Донецька, Хмельницька та Кіровоградська (менше 20%) [3]. Загальне сальдо виглядало так: у Київ та область приїхало у 30 разів більше, ніж поїхало. Аутсайтери: у 16 разів більше поїхало, ніж приїхало. У 2018 році тенденція централізації абітурієнтів продовжилась і для більшості областей кількість абітурієнтів, що вступали до київських ЗВО, збільшилась у порівнянні з 2017 роком. Так, найбільшу кількість абітурієнтів на користь київських ЗВО втратила Чернігівська область: 45% абітурієнтів області. До лідерів втрати абітурієнтів належать

також Черкаська та Житомирська області: 38% та 37% відповідно [3]. У 2018 році тенденції приїзду / виїзду абітурієнтів якісно не змінились в контексті централізації інтелектуального ресурсу. Наприклад, серед усіх регіонів, кількість абітурієнтів у яких зросла за рахунок міграції з інших регіонів, всього 5, серед яких Київ (+20900), Харківська (+5941), Львівська (+3528), Одеська (+1201), Чернівецька (+549) області [3]. Як бачимо, до Києва прибувало абітурієнтів більше, ніж у інші чотири регіони-лідери разом узяті. При цьому збільшення абітурієнтів у Харківській області відбулось здебільшого за рахунок міграції із Луганської та Донецької областей, які у 2018 році «віддали» 45% та 35% своїх абітурієнтів, відповідно [3].

Результати пілотажного дослідження освітніх міграційних установок школярів, проведеного у листопаді 2020 р. Хмельницьким інститутом соціальних технологій Університету «Україна», підтвердили збереження міграційних тенденцій на рівні окремого регіону. Так, 53,3% учнів 11-х класів м. Хмельницького (n=564) планують вступати у ЗВО в іншому регіоні, 7,4% – закордоном, 35,6% планують залишитися в Хмельницькому або Хмельницькій області, 3,7% – не визначились.

За агрегованим показником (учні 9-х та 11-х класів) найбільш бажаним для виїзду на навчання є Київ. Серед усіх учнів, що вказали бажаний регіон виїзду на навчання (n=400), 55% обрали Київ і 35% обрали Львів. Усі інші регіони набрали від 7% і менше.

Цей приклад дає підстави говорити про існування напівпериферії, яка намагається конкурувати з центром за людські ресурси. У цьому випадку мова йде про Львів, який виступає своєрідним центром притягання для Західної України.

По області ці показники виглядають наступним чином. Серед учнів 11-х класів (n=1105) 65% планують вступати у ЗВО в інших регіонах, 5,6% планують виїхати на навчання закордон, 24,4% планують навчатися в Хмельницькому або в Хмельницькій області, 5% не визначились. Для школярів області найбільш бажаним регіоном навчання також залишається Київ. Агреговані дані (учні 9-х та 11-х класів, n=1099) виглядають так: виїхати на навчання до Києва планує майже половина, до Львова трохи менше чверті.

Такі тенденції призводять до централізації інтелектуального потенціалу країни. Так, Київ, в якому сконцентровано три чверті працюючих, які мають вищу освіту, забезпечує більше половини сукупного приросту ВВП України [1, с. 117].

Відзначимо, що абітурієнти області частково компенсують втрати обласного центру. Таким чином, область потрапляє в ситуацію подвійної експлуатації, виступаючи поставником ресурсів для центру області та країни. Але, очевидно, при незмінних демографічних та міграційних тенденціях цей процес не може тривати постійно. Будь-які ресурси є вичерпними. Тому, сьогодні в Хмельницькій області, як і країні загалом відзначається зменшення кількості студентів. Але якщо для великих міст, таких як Київ, Львів, Харків, Дніпро проблема відтоку абітурієнтів є не настільки критичною (два останні міста притягують абітурієнтів з окупованих територій), то для інших регіонів особливої актуальності набуває проблема кризи регіональних освітніх ринків та ризики відтворення, збереження та розвитку людських ресурсів. Адже проблема полягає не просто у виїзді абітурієнтів за межі регіону проживання, але й у кількості тих, хто залишається там жити. Плани повернення серед 11-ти класників Хмельницької області (n=930) виглядають так: 29% – планують залишитись там, де навчатимуться, 10% – планують виїхати за кордон, 20% – планують повернутись, 41% – не визначились. Тоді як для Хмельницького (n=429) розподіл виглядає наступним чином: 20% – планують залишитись там, де навчатимуться, 10% – планують виїхати за кордон, 20% – планують повернутись, 50% – не визначились. Враховуючи те, що найбажаніші міста для виїзду на навчання є великими економічними та культурними центрами, то з великою ймовірністю і серед тих, хто планує повернутись, і особливо серед тих, хто не визначився буде велика кількість тих, хто все ж залишатиметься там, де навчається. А це означатиме менший відсоток повернень в регіон попереднього проживання.

Щодо освітньої міграції за кордон, варто відзначити те, що основним центром притягання абітурієнтів з України залишається Польща. Так, за даними аналітичного центру CEDOS у 2014-

2015 рр. з усіх українських студентів за кордоном навчались у Польщі – 55%, у Росії – 6,8%, у Німеччині – 2,9% [2]. Результати дослідження ХІСТ показали, що за агрегованими даними, серед тих, хто планує виїхати за кордон на навчання (n=134) 60% школярів м. Хмельницького планують виїхати в Польщу. Показники інших країн складають менше 9%. Для області Польща також залишається найбажанішою країною навчання.

Отже, для розвитку регіонів в Україні сьогодні виникають значні ризики, які пов'язані у першу чергу із втратою ними людського потенціалу. Це є наслідком центр-периферійного характеру розвитку країни, де центр виступає експлуататором ресурсів регіонів. Особливу загрозу несе відтік з регіонів абітурієнтів, які є основою для інтелектуального та професійного потенціалу регіонів та країни. Таким чином, виникає необхідність у подальших дослідженнях цих процесів, з метою налагодження ефективної політики збереження, відтворення та розвитку людського потенціалу регіонів.

Список бібліографічних посилань

1. Романюк, С. (2019). Регіональний розвиток в Україні: минуле, сучасне, майбутнє? *Демографія та соціальна економіка* [online], 3 (37), с. 117. Available at: <https://doi.org/10.15407/dse2019.03.113> [Accessed 13 Dec. 2020].
2. Слободян, О., Стадний, Є. Українські студенти за кордоном: скільки та чому? [online] *Аналітичний центр CEDOS*. Available at: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu> [Accessed 13 Dec. 2020].
3. Стадний, Є. (2018). Рух абітурієнтів між областями України: порівняння 2017 та 2018 років. [online] *Аналітичний центр CEDOS*. Available at: <https://cedos.org.ua/uk/articles/rukhabituriientok-ta-abituriientiv-mizh-oblastiamy-ukrainy-porivniannia-2017-ta-2018-rokiv> [Accessed 13 Dec. 2020].
4. Чайковський, М. Є., Ковтун, О. С. (2019). Центр-периферійні процеси в Україні. *Грани*, т. 22, 3, с. 35–42. DOI: 10.15421/171930.

References

1. Romanyuk, S. A. (2019). Regionalnyi rozvytok v Ukraini: mynule, suchasne. Maibutnie? [Regional development in Ukraine: past, today. Future?]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 3 (37), p. 117.
2. Slobodjan, O., Stadnyk, Ye. Ukraijnsjki studenty za kordonom: skiljky ta chomu? [Ukrainian Students Abroad: How many and Why?]. [online] *CEDOS*. Available at: <https://cedos.org.ua/uk/osvita/ukrainski-studenty-za-kordonomskilky-ta-chomu> [Accessed 13 Dec. 2020].
3. Stadny, E. (2018). Rukh abiturijentiv mizh oblastjamy Ukrajinjy: porivnyannja 2017 ta 2018 rokiv [The movement of entrants between the regions of Ukraine: comparison 2017 and 2018 years]. [online] *CEDOS*. Available at: <https://cedos.org.ua/uk/articles/rukhabituriientok-ta-abituriientiv-mizh-oblastiamy-ukrainy-porivniannia-2017-ta-2018-rokiv> [Accessed 13 Dec. 2020].
4. Chaikovskiy, M., Kovtun O. (2019). Tsentro-peryferiini protsesy v Ukraini [Center-peripheral processes in Ukraine]. *Hrani*, vol. 22, 3, pp. 35–42. DOI: 10.15421/171930.

Alexandr Kovtun

EDUCATIONAL MIGRATION AS A FACTOR IN THE DEVELOPMENT OF THE HUMAN CAPITAL IN REGIONS

Abstract

This article presents the tendencies of the social development in Ukraine as a socio-territorial system. The demographic trends and tendencies of internal migration in Ukraine are considered taking into account the center-peripheral approach. As a result of the analysis of these outstanding trends, it was established that the center acts as an exploiter of regional human resources that at the same time creates additional risks of the regional development.

The educational migration in Ukraine is aimed at a small number of university centers, where the

largest is the city of Kyiv. Therefore, despite the negative balance of the educational migration rates in most regions of Kyiv the largest amount of university entrants is accumulated here All listed reasons present a significant imbalance in the distribution of the intellectual potential of the country in favor for the center and increases its competitiveness regarding to the regions.

Key words: educational migration, periphery, center-peripheral relations, return plans, human capital

В. П. Козыренко, С. И. Козыренко

ИНФОРМАЦИОННАЯ СРЕДА АБИТУРИЕНТА В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВОЙ ТРАНСФОРМАЦИИ

Существенные изменения в социальной реальности, обусловленные внедрением новых цифровых технологий в общественную жизнь, является решающими при анализе социального и духовного состояния общества. В целом речь должна идти о создании стройной системы непрерывного образования, учитывающей и возможности конкретного индивида, и потребности общества [1].

В январе 2018 года правительство Украины утвердило Концепцию развития цифровой экономики и общества на 2018–2020 годы, а также план мероприятий по ее реализации. Концепция предусматривает ключевые политики, первоочередные сферы, инициативы и проекты цифровизации Украины на ближайшие три года. Одно из основных направлений Концепции – цифровизация образовательных процессов и стимулирование цифровых трансформаций в системе образования с дальнейшим развитием цифровых компетенций для обеспечения готовности к использованию цифровых возможностей.

Цифровизация в образовании подразумевает:

- создание цифровых образовательных платформ, основанных на интерактивных и мультимедийных технологиях с обеспечением общего доступа учебных заведений к таким ресурсам;

- создание и развитие научно-исследовательских STEM-центров;
- полное обеспечение широкополосным Интернет всех участников учебного процесса;
- развитие дистанционных и он-лайн технологий обучения с максимально возможным наполнением мультимедийной цифровой информацией.

Задачи цифровой трансформации значительно расширились в условиях удаленного обучения. Нагрузка на транспортную среду Интернет, состояние программной среды, методика обучения и методическое обеспечение, безопасность и конфиденциальность, цифровая компетенция участников процесса обучения – незначительная часть задач, требующих решения непосредственно в процессе учебы.

В статье рассматриваются особенности информационного обеспечения абитуриентов – выпускников средних школ, готовящихся к поступлению в средние или высшие учебные заведения.

В условиях цифровой трансформации системы образования информационная среда абитуриента должна включать:

1. Высокоскоростной Интернет, обеспечивающий производительную и комфортную работу, в том числе при работе с медиа ресурсами.

2. Средства и платформы, направленные на обеспечение удаленного обучения. Основными требованиями к таким ресурсам – безопасность и доступность.

3. Единую цифровую среду, обеспечивающую интерактивное обучение в соответствии с потребностями развития новых цифровых технологи и содержанием учебных программ.

Реализация и развитие единой цифровой образовательной среды требуют рассмотрения рисков в области здоровья и социальных навыков.

4. Программы подготовки, содержащие практические аспекты работы с базами данных, защищенными ресурсами при авторизованном доступе, вопросы безопасной работы в условиях удаленного обучения. Необходимы определения в области цифровой компетенции абитуриента с критериями оценки и достижения требуемых уровней обучения.

5. Аппаратно-программную и сетевую среду школы, обеспечивающую абитуриентов современными операционными системами и средствами поиска.

6. Рассмотрение в качестве активных участников образовательного процесса в цифровом формате не только учителей и абитуриентов, но и родителей.

Анализ обеспечения информационными ресурсами школ на государственном уровне представляет целый ряд нерешенных вопросов и невыполненных обещаний.

По результатам анализа обеспеченности Интернет каналами передачи информации без оптоволоконного соединения сегодня работают более 6,5 тыс. общеобразовательных учреждения – или 40% от их общего числа в Украине. Более 2,5 тыс. из них не только не имеет доступа к качественному Интернет, но и в ближайшее время в принципе не могут быть к нему подключены, так как находятся в населенных пунктах, где не проведена магистральная оптоволоконная сеть.

Нерешенными остались и вопросы, связанные непосредственно с обеспечением учебного процесса цифровыми образовательными ресурсами. Еще в 2018 году предполагалось создать единую Национальную образовательную электронную платформу, которая бы собрала для учащихся и педагогов интерактивные материалы, е-учебники, образовательные программы, средства оценивания, то, что определено как электронные образовательные ресурсы. Сервис, на который были выделены средства из бюджета, так и не заработал, попав в коррупционный скандал.

Для всех уровней обучения, всех участников образовательного процесса актуальным становится вопрос анализа состояния и соответствия уровня цифрового обеспечения в домашних условиях. При удаленном обучении именно эта часть становится основной в обеспечении учебного процесса. Практика обучения в условиях карантина поставила достаточно много вопросов, связанных с несоответствием и просто не готовностью домашних цифровых ресурсов к качественной поддержке процесса обучения. Украинские школы, учителя и даже семьи не были готовы к дистанционному обучению. По данным правительства, менее 30% украинских детей более или менее качественно учатся на карантине, и только около 20% украинских учителей были готовы к дистанционному обучению.

Рассмотрение информационного обеспечения абитуриента будет неполным, если не обратить внимание на вопросы, связанные с информационной безопасностью и конфиденциальностью (персональные данные, цифровые документы, цифровые подписи и другое) [2]. Цифровая трансформация информационной среды учебного заведения существенно обостряет вопросы, связанные с физической и информационной безопасностью.

Особую роль в цифровом обеспечении абитуриента играет система довузовской подготовки. Информационная среда высших учебных заведений имеет значительно больше возможностей и должна в полной мере использоваться не только для подготовки к вступительным экзаменам, но и для повышения цифровой компетенции абитуриентов.

Основные причины недостаточного уровня информационного обеспечения абитуриентов и актуальные задачи:

1. Отсутствие мотивации абитуриентов на развитие собственной цифровой компетенции, которая играет решающую роль в дистанционном образовании. Причина и в значительном смещении интересов, ресурсов в сторону «актуальных» обязательных предметов, принимающих формы натаскивания для получения достаточного количества баллов.

2. Низкий уровень цифровой компетенции и методической подготовки учителей. Умению

преподавать дистанционно не готовят. Цифровая педагогика развивается крайне медленно и значительно отстает от сегодняшних требований [3; 4].

3. Третья причина – инфраструктурная. И здесь ведущая роль должна быть у государства.

Список библиографических ссылок

1. Козыренко, В. П. (2011). Информационно-техническое обеспечение учебно-воспитательной и научной работы в системе непрерывного образования. В: В.И. Астахова, ред. *Непрерывное образование как принцип функционирования современных образовательных систем : (первый опыт становления и развития в Украине)*. Харьков, разд. 2.2, с. 130–139.

2. Барашев, К. С., Козыренко, В. П. (2015). Информационная безопасность высшего учебного заведения. В: *Экспертные оценки элементов учебного процесса*. Харьков, с. 13–15.

3. Козыренко, С. И., Козыренко, В. П. (2016). Формирование информационной компетенции субъектов обучения. В: *Стратегия качества в промышленности и образовании*. Дніпропетровськ; Варна, с. 372–374.

4. Козыренко, В. П., Дьячкова, О.В. (2012). Развитие информационно-коммуникационных компетенций как фактор формирования интегративной образовательной среды. *Вісн. Нац. техн. ун-ту «Харків. політехн. ін.-т»*. Серія: *Нові рішення в сучас. технологіях*. Харків 68, с. 147–151.

References

1. Kozyrenko, V. P. (2011). Informacionno-technicheskoye obespecheniye uchebno-vospitatelnoy i nauchnoy raboty v sisteme neprerivnogo obrazovaniya [Information and technical support of educational and scientific work in the system of continuous education]. In: *Neprerivnoye obrazovaniye kak princip funkcinirovaniya sovremennykh obrazovatelnykh system : monografiya* [Continuing education as a principle of functioning of modern educational systems: (the first experience of formation and development in Ukraine): monograph]. Kharkiv, Vol. 2.2, pp. 130–139 (in Russian).

2. Barashev, K. S., Kozyrenko, V. P. (2015). Informacionnaya bezopanost vyshchego uchebnogo zavedeniya [Information security of higher education institutions]. In: *Ekspertnyye ocenki elementov uchebnogo uchebnogo processa* [Expert assessment of the elements of the educational process]. Khrarkiv, pp. 13–15 (in Russian).

3. Kozyrenko, S. I., Kozyrenko, V. P. (2016). Formirovaniye informacionnoy komperencii subyektov obucheniya [Formation of information competence of subjects of training]. In: *Strategiya kachestva v promishlennosti i obrazovanii* [Quality Strategy in Industry and Education]. Dnipropetrovsk, Varna, pp. 372–374 (in Russian).

4. Kozyrenko, V. P., Dyachkova, O. V. (2012). Razvitiye informacionno-kommunikatsionnykh kompetencyi kak factor formirovaniya integrativnoy obrazovatelnoy sredy [Development of information and communication competencies as a factor in the formation of an integrative educational environment]. *New Solutions in Modern Technologies*, 68, pp. 147–151 (in Russian).

Victor Kozyrenko, Svitlana Kozyrenko

INFORMATION ENVIRONMENT OF THE UNIVERSITY ENTRANT IN THE CONDITIONS OF DIGITAL TRANSFORMATION

Abstract

Substantial changes in social reality, due to the introduction of new digital technologies in public life, is crucial when analysing social and spiritual state of society. The concept of the development of the digital economy and society on 2018-2020 provides key policy priority areas, initiatives and projects of digitalization of Ukraine for the next three years. One of the main thrusts is digitalization of educational processes.

The article discusses the features of information support for university entrant – graduates of secondary schools, preparing for admission to secondary or higher educational institutions. The composition of the information environment of the university entrant in the context of the digital transformation of the educational

system is given. The issues related to the state of the home information environment of the university entrant in the conditions of distance learning are analyzed.

It was noted that the digital transformation of the information environment of an educational institution significantly exacerbates issues related to physical and information security.

In the conclusion, the current tasks of information support for the university entrant are presented.

Key words: University entrant, digital transformation, risks of digitalisation.

Sven-Olof Yrjö Collin¹

THE TRANSFORMATION OF THE UNIVERSITY, FROM ENCLOSED TO ELASTIC

Hegel taught us that we cannot learn from history, i.e., we cannot make predictions of the future. But, at the same time, Hegel taught us about dialectics, that today's situation, with its contradictions, will be transformed through *aufhebung*, and create a new situation, on a more advanced level but containing elements of today and the past. While not being a philosopher and not trained in Hegel's dialectics, I will here use my 38,5 years of personal experience from working at different universities and present a potential future of the university institution.

I will describe three types of universities, using an analytical set of categories that put focus on some aspects of a university, and I will speculatively indicate some forces that produce the transformation of the university.

My claim is that western Europe experience a transformation period of the university, where the university is moving from the old type, the Enclosed university, via today's transformational type, the Open university, to a new type, the Elastic university. The Enclosed university were a stable institution, with a distance to society, confined to its own activities in its own houses. The Open university is an institution exposed to and sensitive to the ideological and political forces of society, making the university inclined to adapt and adjust to these forces, and even magnifying them. The Elastic university has an enclosed character through its stress on scientific knowledge and guards against political influence but is open to society through its societal engagement as academics and through societies engagement at the university.

Somme analytical categories of a university

A university is an organization producing scientific knowledge about nature and society through the activity of research, based on the scientific method, and distributing the knowledge through the activity of education. The location of the university has been a campus, in which the main bulk of the two activities have been located. The university is part of a value chain of knowledge, (e.g., kindergarten, elementary school, high school, university) where the university is located down-stream, at the end of the educational value chain. The receiver of the knowledge has mainly been the student, but also organizations and society. The staff of the universities have an orientation, expressing their function and identity at the university. The governance of the university is how its operations are directed, but here I also add how the university brand is created and maintained. Finally, academia as such has values, such as academic freedom and the Enlightenment's value of free thought, where the emphasis on these values differs between the type of the university.

The university type of yesterday: The Enclosed university

The Enclosed university have all its main activities on a campus. The research is conducted in distinct and separate subjects and the education is performed in these subjects through separate courses. It has a distinct place in the value chain, where it receives young pupils from the lower-level educational institutions and then distribute their students into society. Sometimes they cooperate with other universities. The receiver of the university product is mainly the student in the education activities and staffs at other universities. The staff of the university is academic passive, which means that their identity is mainly expressed in their communication through books and through education at campus. The university is governed through a

¹ I am indebted to Yuliya Ponomareva's critical comments on the paper.

colloquium where the full professors have a seat and act as leaders, where the Rector, the primus inter pares, is elected among the professors. The university creates its brand mainly through its reputation. The academic value of academic freedom is strongly guarded, while the Enlightenment value of Sapere aude, to think freely, is weak due to strong paradigms with a scholastic character, supported by the tendency of a professorship empire.

The university type of today: The Open university

The Enclosed university changed into the Open university. Several forces have contributed to this change. The principle of mass university has been established, with the aim of having more than half of the young population at least entering the university. Deprofessionalization has occurred, where the academic profession has been reduced in influence at the university, while the politicized university administration has gained power. Marketization has occurred, where university training and research have got characteristics as being a commodity offered in a marketplace. Politicization has appeared, both in society and at the university, implying that values and opinions are more important and more influential than scientific knowledge.

The Open university conduct education through courses subordinated into university programs. The research tends to follow policy, be it the university policy, government policy or policy of influential political organizations, such as the United Nations (UN), for example policy concerning political values such as sustainability and diversity. The university activities are so extensive that all the activities cannot be contained at a single campus, with the effect that the university activities are scattered around, not only in a city but in a region, and even internationally. While the university still gets supply from the lower-level educational institutions, it has now entered cooperation downwards in the value chain, with cooperation with organizations and corporations. They also teach older people, under the idea of life-long education. It has co-creation activities with other universities on the vertical dimension in the value chain. The receiver of the service is both students and organizations. The staff contains categories of specialised teachers and specialised researchers, and have a third category, the political activist, sometimes termed communicators, that put out the university in the expanding political environment of opinions and values. The governance is through a corporate hierarchical administration, characterised by managers. In the branding, due to the commodification and the international competition, accreditation has become important. The academic values of academic freedom and freedom of thinking is markedly reduced in importance.

The university type of tomorrow: The Elastic university

The Open university can transform into the Elastic university. This is partly due to tensions in the Open university, mainly through the tension within the university between the Enclosed university focus on knowledge and the Open university focus on politics, but also due to strong material forces. The climate change and the Covid-19 virus pandemic put an emphasis on scientific knowledge. These factors have forced government organizations, both national and international, to take a lead in society. For example, while the market, through its private corporations, produce the vaccine, no country, to my knowledge, has decided to lean on the market for its distribution, but rather on government decisions about rules for distribution. Additionally, the pandemic has expanded the usage of the Internet, through e-trading in the marketplace, and at the university, meetings and education have moved from physical to virtual space.

The Elastic university will be a university where singular courses dominate but contains a mix of subjects. The research will put attention on societal issues but will be guided by the academic community's scientific interest. The location of its activities will, due to internet and extensive cooperation with a variety of organizations, be scattered in the society. Activities can be physically located, for example, at a corporation, but mainly they will be virtually located. The unclear location will be reproduced in the value chain, where the university co-create both downwards and upwards. Staff of the university will be engaged in lower-level educational institutions, as experts and as teachers, as well as staff at those institutions will be engaged at the university, as students, teachers, and researchers. Employees of organizations that today are receivers of the university students, will be engaged at the university, as students through life-long learning, and as teachers and researchers. Since the scientific knowledge has regained its prominence and preserved its societal influence, the university staff will be academic activists, which mean that they are active parts of society, but not promoting political values, such as sustainability and diversity, as the Open university is doing, but being confined to presenting their scientific knowledge. Thus, the university is elastic. The governance of the

university will return to the professional form, where the governance will be conducted through the colloquium, but now with the staff as the members. The branding will be through social reputation, produced through its relationships with society, since the members of the university, both staff and students, are scattered in the society. Finally, being subject to all those societal forces by being present in the society, the academic culture of the university will be strong, thus, academic freedom will be hailed. Due to its exposure to a diverse society, the staff will exploit, and therefore promote, the freedom of thought.

Conclusion

The idea of the Elastic university can easily be criticized, partly because size restrictions limit the opportunity for extensive argumentation, but also because it appears to be a dream, created by a person that does not support the Open university type. But, the wisdom of dialectics teaches us that what appears to be new is just the old things, with its contradictions, but on a more advanced level. My prediction is based on the belief that the societal orientation of the Open university will continue its development, while at the same time, the Elastic university will revive some factors from the Enclosed university, that has been repressed in the Open university. These factors together, being open, yet being enclosed, are needed in the Elastic university in order to make the university able to survive as a creator and distributor of scientific knowledge.

Свен-Олоф Урьо Коллін

ТРАНСФОРМАЦІЯ УНІВЕРСИТЕТІВ: ВІД ЗАКРИТИХ ДО ЕЛАСТИЧНИХ

Анотація

У тезах представлені роздуми автора про тенденції розвитку університетської освіти. Досліджено особливості трьох типів університетів (закритих, відкритих і еластичних), позначаються фактори, що впливають на їхні трансформації. Зазначається, що університети закритого типу все більше знаходяться під впливом маркетинга, коли університетське навчання і дослідження набувають характеристики товару, що пропонується на ринку. Політизація, як в суспільстві, так і в університеті, призводить до того, що заангажовані цінності і думки стають більш важливими і більш впливовими, ніж наукові знання. Це, в свою чергу, призводить до депрофесіоналізації, коли вплив академічної професії в університеті зменшується, а влада знаходиться в руках політизованої адміністрації університету. Стверджується, що в даний час відбувається перехід від університетів закритого типу до університетів відкритого типу, що веде до появи нових «еластичних» університетів, найважливішою характеристикою яких є замкнутість. Не зважаючи на те, що наукові знання в університетах нового типу мають бути захищені від політичного впливу, університети залишаються відкритими для суспільства та активно беруть участь в його житті. Ця умова є важливою для виживання університету як установи, де формується і поширюється знання. Вказується також на значення бренду університету і на його взаємозв'язок з репутацією і академічної свободою.

Ключові слова: академічна свобода, бренд університету, еластичні університети, закриті університети, тенденції розвитку університетів.

В. В. Компаниец

О НОВОЙ СТРАТЕГИИ ОБУЧЕНИЯ И РАЗВИТИЯ УНИВЕРСИТЕТА В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

Куда пойти учиться и какую профессию выбрать? Этот вопрос для сегодняшних абитуриентов и их родителей является достаточно сложным. Современный мир стал как никогда непредсказуемым, нестабильным и изменчивым. Изменения происходят настолько стремительно, что завтра те сферы, профессии, соответственно, навыки, которые востребованы сегодня, станут неактуальными. Что же делать?

Можно проиграть сценарный вариант. Матрица (карта) игры включает такие

независимые от нас переменные как: глобальные и национальные тенденции социального, культурного, политического экономического, технологического развития, состояние рынка труда. Также в нее входят в той или иной мере зависимые от личностного и общественного выбора переменные: страна (Родина или чужая страна), социум (его требования к уровню образования), сфера будущей работы и масштаб выбранной для работы организации (крупные корпорации, средний или мелкий бизнес), ипостась работника (хозяин-предприниматель, управленец или наемный работник).

Чтобы разобраться нужно пройти эту матрицу (карту) и понять, ответы на вопросы:

1. Кто будет востребован в экономике (на рынке труда) при разных вариантах развития независимых переменных?

2. Какие качества, навыки, знания будут актуальны при реализации того или иного пути?

И еще одна проблема, которую необходимо решить. Каждый человек хочет быть счастливым и, несмотря на то, что представления о счастье различаются, оно не мыслится без семьи, без самореализации и без хорошей работы, в которой можно раскрыть свой потенциал и получить материальную опору жизни.

Точки пересечения этих трех вопросов в конечном итоге две – абитуриент как личность и работник, и работодатель (рынок труда).

Автор публикации пробовал проигрывать сценарную матрицу выбирая оптимистический или пессимистический варианты развития внешней среды (независимых переменных), разные страны и сферы экономики. В процессе были изучены экспертные опросы и прогнозы по поводу развития мировой экономики, рынка труда, образования, в частности [1–3] и другие. Конечно, важными факторами были собственный опыт работы, мышление и интуиция. *В конечном итоге автор пришел к такому выводу: в сложном, быстромменяющемся, нестандартном будущем сможет реализовать себя и быть счастливым лишь тот, кто станет личностью и профессионалом. Именно поэтому эту стратегию должен реализовывать современный университет, стремящийся к обеспечению высокого качества образования и претендующий на высокие рейтинги.*

Личность. Высокие нравственные качества (нравственное достоинство), человеколюбие, трудолюбие, любознательность, творческая энергия, сила воли и целеустремленность, помогают достигать многого в любых, самых экстремальных условиях, оставаясь при этом человеком и реализуясь как личность и как профессионал. И это не зависит от выбранной сферы (конечно, если она не криминальна). Примером может быть жизненный путь, наполненный тяжелыми испытаниями и достойным преодолением их, таких выдающихся ученых и людей, обладающих высочайшими нравственными качествами, как святитель Лука Войно-Ясенецкий, С.П. Королев, И.И. Сикорский, Виктор Франкл и др.

Профессионал. Почему важна не профессия, а профессионал будущего? Конечно, профессии не исчезнут, но, во-первых, под влиянием технологической революции, старые профессии видоизменяются, что потребует новых навыков. А, во-вторых, многие из старых профессий будут исчезать, а им на смену придут совершенно новые. Так что на протяжении своей трудовой жизни будущему студенту нужно будет освоить как минимум три, а то и пять профессий. Некоторые эксперты утверждают, что цикл перемен может составить семь лет, так что формально получив одну профессию в вузе через два-три года можно столкнуться с необходимостью получения нового образования.

Поэтому необходимо сделать доминанту на формировании в процессе обучения навыков и качеств будущего. Это: личностные качества, являющиеся ядром (ценностно-смысловые, ценностно-нормативные; направленные на личностное самосовершенствование, межкультурные); когнитивные; творческие; социально-поведенческие (действенно-эмоциональные); цифровые; профессиональные [4]. Начало их формирования – семья, школа, а продолжение – вуз (техникум), работа, жизнь. При этом новому поколению нужно будет учиться всю жизнь, т.е. реализовать стратегию обучения на протяжении всей жизни, и к этому их также нужно подготовить.

Формирование качеств и навыков будущего достигается за счет: высокого нравственного и профессионального потенциала профессорско-преподавательского состава, мотивированного на творческий труд; изменения методологии и содержания обучения. Также необходимо сочетание, комплексное и системное развитие в процессе образования и его оценки шести взаимосвязанных составляющих – духовно-нравственной, социокультурной, инновационно-интеллектуальной, профессиональной, прикладной, цифровой.

К сожалению, и это показывают как опросы [2], так и реалии жизни, современная система высшего образования (за исключением зарубежных закрытых элитных учреждений) в целом слабо подготовлена к озвученным вызовам современности – к подготовке личности и профессионала будущего. Качество образования упало во всем мире, а не только в украинских вузах.

Сейчас выйти из образовательного тупика в принципе могут только мощнейшие университеты при огромных финансовых вливаниях, сосредоточении там наилучших специалистов, технологий, при поддержке государства и отсутствии коррупции. Для Украины это единицы вузов и сложный, долгий процесс.

Но есть и другой вариант – это небольшие частные вузы, которым по их природе, присуща мобильность, гибкость, инновационность, отсутствие коррупции и развитая сеть потенциальных работодателей – бывших выпускников.

Что может сделать частный вуз в отличие от государственного?

Обеспечить уникальную корпоративную культуру, как условие для возрастания личности и формирования профессионала будущего. Предоставить возможности обучения по нестандартным учебным программам, в которых вариативная компонента обучения и практической подготовки учитывает индивидуальные особенности личности и меняющиеся требования внешней среды, а значит, позволяет дать знания, сформировать качества и навыки, необходимые для профессионала будущего.

Главное, выбрать эту, принципиально новую, стратегию развития и обучения, направленную на формирование личности и профессионала будущего, только она обеспечит конкурентное преимущество университета и конкурентное преимущество формирующегося специалиста в современных условиях.

Список библиографических ссылок

1. From careers to experiences: New pathways 2018 Global Human Capital Trends – URL: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/focus/human-capital-trends/2018/building-21st-century-careers.html>
2. Rainie, Lee & Anderson, Janna. The Future of Jobs and Jobs Training. Pew Research Center, (2017) – URL: <http://www.pewinternet.org/2017/05/03/the-future-of-jobs-and-jobs-training/>
3. Schwab K., Malleret T. COVID-19: The Great reset, (2020) – URL: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf2020>
4. Kompaniets V., Plevaya V., Poliakova E. Shramenko E. Readiness of workers for a new economy in condition of systemic changes (man - technologies – economy). SHS Web Conf. Vol/ 67, 2019. Fifteenth Scientific and Practical International Conference “International Transport Infrastructure, Industrial Centers and Corporate Logistics” (NTI-UkrSURT 2019) – URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/20196706028>

References

1. From careers to experiences: New pathways 2018 Global Human Capital Trends. – URL: <https://www2.deloitte.com/insights/us/en/focus/human-capital-trends/2018/building-21st-century-careers.html>
2. Rainie, Lee & Anderson, Janna. The Future of Jobs and Jobs Training. Pew Research Center, (2017) – URL: <http://www.pewinternet.org/2017/05/03/the-future-of-jobs-and-jobs-training/>
3. Schwab K., Malleret T. COVID-19: The Great reset, (2020) – URL: <http://reparti.free.fr/schwab2020.pdf2020>
4. Kompaniets V., Plevaya V., Poliakova E. Shramenko E. (2019) Readiness of workers for a new economy in condition of systemic changes (man - technologies – economy). SHS Web Conf. Fifteenth

Victoria Kompaniets

ABOUT THE NEW STRATEGY OF EDUCATION AND DEVELOPMENT OF THE UNIVERSITY IN THE MODERN WORLD

Abstract

The article provides a conceptual approach to the formation of a university development strategy and a strategy for building its educational programs in the context of the transformation of the familiar world.

This strategy is aimed at shaping the personality and professional of the future and helps to ensure the competitive advantage of the university and the competitive advantage of the emerging specialist in modern conditions.

The formation of the qualities and skills of the future is achieved due to: high moral and professional potential of the teaching staff, motivated to creative work; changes in the methodology and content of training. It also requires a combination, complex and systemic development in the process of education and its assessment of six interrelated components - spiritual and moral, sociocultural, innovative and intellectual, professional, applied, digital.

What can a private university do as opposed to a public one?

Provide a unique corporate culture as a condition for personal growth and the formation of a professional of the future. Provide opportunities for training in non-standard curricula, in which the variable component of education and practical training takes into account the individual characteristics of the individual and the changing requirements of the external environment, which means that it allows you to give knowledge, form the qualities and skills necessary for the professional of the future.

Key words: university development strategy, education strategy, skills and qualities of the future, personality, professional.

А. В. Красуля

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРИКЛАДНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ

Система рыночных отношений требует подготовки конкурентно-способных специалистов, имеющих не только специальные знания и умения, но и высокий уровень работоспособности. Профессионально подготовленный, но не здоровый специалист не может быть востребованным к конкретной высокопроизводительной деятельности. Мы с особой бережностью и вниманием должны отнестись к нынешним и будущим студентам – элите нашей молодежи. Низкий уровень их здоровья неизбежно отразится на снижении эффективности их труда, повлечет за собой кризисные ситуации в стране, как в экономическом, так и в социальном плане, явится усугубляющим фактором демографических кризисов в последующих поколениях [1].

В связи с этим одними из основных задач в подготовке студентов-экономистов, в формировании личности высококвалифицированного специалиста являются:

– обеспечение успешного выполнения общих задач, реализуемых в системе профессиональной подготовки кадров, воспитание нравственных, духовных, волевых и других качеств, характеризующих целеустремленных, высокоактивных членов общества, созидających его материальные и духовные ценности;

– создание социально и личностно ориентированной среды с учетом взаимообусловленности и единства функционирования духовных и физических начал в человеке как важного компонента системы воспитания личности студента;

- знакомство студента с элементами психофизического тренинга с учетом специфики обучения и будущей профессиональной деятельности, изучение разносторонних психологических аспектов, связанных с умением преодолевать стрессовые ситуации;
- формирование мотивационно-ценностного отношения к своему здоровью, потребности в здоровом, творческом и высокопродуктивном стиле жизни как предпосылки воспитания гармонично развитой личности [2];
- приобретение студентами специальных знаний здорового образа жизни и формирование у них практических навыков по профессиональной прикладной подготовке;
- освоение принципов, форм, методов и средств физического воспитания, обеспечивающих психическое и физическое благополучие;
- пополнение и усовершенствование индивидуального фонда двигательных умений, навыков и физкультурно-образовательных знаний, способствующих освоению избранной профессиональной деятельности;
- повышение степени резистентности организма по отношению к неблагоприятным воздействиям условий среды, в которых протекает трудовая деятельность, содействие увеличению его адаптационных возможностей, сохранению и улучшению здоровья;
- разработка и внедрение программ психофизического развития и мониторинга здорового образа жизни.

Для решения указанных задач предлагаются следующие **уровни** достижения физкультурно-оздоровительной компетентности выпускников:

1. *Знание*: методов физического воспитания и самовоспитания для повышения адаптационных резервов организма, укрепления здоровья, обеспечения охраны жизни и здоровья студентов в учебно-воспитательном процессе и внеучебной деятельности, способов защиты от возможных последствий аварий, катастроф, стихийных бедствий; основ своей профессиональной деятельности, включая вопросы воспитания и духовно-нравственного развития.

2. *Понимание*: ответственности за результаты своей профессиональной деятельности и социальной значимости своей будущей профессии; необходимости ведения здорового образа жизни для обеспечения высокой работоспособности, развития личности и мотивации к осуществлению профессиональной деятельности.

3. *Применение*: средств укрепления здоровья, умений и навыков физического самосовершенствования для сохранения здоровья; культурных норм здорового образа жизни (в частности, соотношения работы и отдыха, двигательной и умственной активности).

4. *Анализ*: понимание взаимосвязи собственного физического состояния и работоспособности, самоопределение физического развития и подготовленности; анализ профессиональной физической культуры личности, готовности к профессиональной физической самоподготовке.

5. *Синтез*: комбинирование методов физического воспитания и самовоспитания с развитием психофизической подготовленности для укрепления здоровья и охраны жизни [3], поддержания высокого уровня трудоспособности и надежности в профессиональной деятельности; личностная потребность в физическом усовершенствовании для профессиональной реализации через развивающие, оздоровительные, профилактические, компенсаторные физические упражнения;

6. *Оценка*: эффективности результатов своей профессиональной деятельности и социальной значимости своей будущей профессии; ценностного отношения к себе, к своему здоровью.

Список библиографических ссылок

1. Ярмолинский, В. И., Коледа, В. А. (2008). Современные механизмы формирования культуры личности в системе непрерывного образования. *Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта*. Харьков, 11, с. 155–161.

2. Приймак, А. Ю., Пристинский, В. Н. (2016). Педагогические условия формирования преемственности в физическом воспитании учащейся молодежи как фактор развития ценностей здоровья и здорового образа жизни. В: *Актуальные проблемы экологии и здоровья человека (материалы IV Международной научно-практической конференции)*. Череповец, с. 29–33. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=26432040> [Accessed 06 April 2019].

3. Мурзагалин, Т. Ш., Кашафутдинов, М. С., Крылова, С. В. и др. (2019). Здоровьесбережение студенческой молодежи средствами физической культуры и спорта. В: *Актуальные проблемы физической культуры, спорта и туризма*. Стерлитамак, с. 122–126. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37529873> [Accessed 21-23 March 2019].

References

1. Yarmolinskiy, V. I., Koleda, V. A. (2008). Sovremennyye mekhanizmy formirovaniya kulturyi lichnosti v sisteme nepreryvnogo obrazovaniya [Modern mechanisms of personality culture formation in the system of lifelong education]. *Pedagogika, psikhologiya i mediko-biologicheskie problemy fizicheskogo vospitaniya i sporta* [Pedagogy, psychology and medico-biological problems of physical education and sports]. Harkov, 11, pp. 155–161.

2. Priymak, A. Yu., Pristinский, V. N. (2016). Pedagogicheskie usloviya formirovaniya preemstvennosti v fizicheskom vospitanii uchacheysya molodezhi kak faktor razvitiya tsennostey zdorovya i zdorovogo obraza zhizni [Pedagogical conditions for the formation of continuity in the physical education of student youth as a factor in the development of values of health and a healthy lifestyle]. In: *Aktualnyie problemyi ekologii i zdorovya cheloveka (materialy IV Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii)* [Actual problems of ecology and human health (materials of the IV International Scientific and Practical Conference)]. Cherepovets, pp. 29–33. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=26432040> [Accessed 06 April 2019].

3. Murzagalin, T. Sh., Kashafutdinov, M. S., Kryilova, S. V. i dr. (2019). Zdorovesberezhniei studencheskoy molodezhi sredstvami fizicheskoy kulturyi i sporta [Health preservation of student youth by means of physical culture and sports]. In: *Aktualnyie problemyi fizicheskoy kulturyi, sporta i turizma* [Actual problems of physical culture, sports and tourism]. Sterlitamak, pp. 122–126. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37529873> [Accessed 21-23 March 2019].

Andriy Krasulia

PROFESSIONALLY APPLIED PHYSICAL TRAINING OF ECONOMICS STUDENT

Abstracts

In the abstracts the issues of physical training of future specialists-economists are considered, the tasks that need to be solved for the preparation of healthy, efficient, stress-resistant specialists as well as for the formation of personality are indicated. The levels of physical culture and health-improving competence of graduates are proposed, which must be achieved to solve the assigned tasks.

Key words: professional activity, health, competencies, professional training.

М. А. Красуля

ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ КАК СРЕДСТВО АДАПТАЦИИ АБИТУРИЕНТОВ К УСЛОВИЯМ УЧРЕЖДЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В современных условиях предъявляются значительные запросы к личностному, интеллектуальному и физическому развитию будущих специалистов, к обладанию ими профессиональными умениями, знаниями, навыками, творческими способностями. Это является одной из главных задач современной системы образования.

Важнейшим этапом на пути социализации и становления личности является переход из учреждения общего среднего образования в учреждение высшего образования. Это зачастую

влечет за собой кардинальные перемены в жизни человека. Первокурсники представляют собой одну большую группу людей, совместно и одновременно проходящих одну ступень социальной адаптации к новым условиям жизни. На данном этапе молодому человеку приходится сталкиваться с огромным количеством трудностей, в том числе, это вхождение в новый коллектив, в новую образовательную среду, что предполагает умение рационально распределять время и лучше усваивать учебный материал, проявлять самостоятельность.

Первый курс может стать точкой опоры для студента, а может привести к различным деформациям в поведении, общении и обучении. Сложность адаптации заключается не только в смене социального окружения, но и в необходимости принятия решения, возникновении тревоги по поводу правильности самоопределения [4].

В процессе учебы к студентам предъявляются большие требования: им необходимо освоить достаточно большой объем разнообразной информации, кроме того, студенты должны быть способны к самостоятельной работе с целью получения знаний. В связи с этим, кроме основных целей – образования, воспитания и всестороннего развития личности студентов-первокурсников, немаловажной является задача их социальной адаптации.

Физическая культура и спорт как специфичные виды человеческой деятельности могут быть мощным стимулом социализации личности в любом социуме. Важно, что в системе культурных общечеловеческих ценностей степень здоровья и уровень физической подготовленности определяют возможности освоения других ценностей, т. е. являются фундаментом, без которого процесс социализации будет мало результативен. [3].

Учебная дисциплина «Физическое воспитание» является одним из компонентов образовательной программы, который помогает студентам успешно адаптироваться в новых для них условиях высшего учебного заведения [2]. Преподаватели физического воспитания осуществляют свою деятельность, решая проблемы сохранения физического и психического здоровья. При этом формирование у студентов потребности в занятиях физическими упражнениями – это важнейшая мотивация для соответствующего поведения личности. Однако для того, чтобы у студентов возник интерес к физкультурно-спортивной деятельности, необходимы следующие условия:

- получение удовлетворенности непосредственно от самого процесса занятий;
- достижение определенных результатов или поставленных целей в процессе занятий;
- осознание получения дальнейших перспектив от процесса занятий.

Чтобы выполнить данные условия, прежде всего надо изучать студента, что возможно только при индивидуальном подходе; необходимо обладать педагогическим тактом, сдержанностью; стремиться создавать для студентов ситуации успеха. Доверие между преподавателями физического воспитания и студентами рождается, когда в процессе занятий они не разделены трибунами, а работают плечом к плечу в спортивном зале. Это дает возможность и для неформального общения, и для использования принципов гуманистического взаимодействия: принципа позитивности; принципа интерактивности; принципа сотворчества; принципа диалогизации [5].

В целом с помощью физической культуры и спорта решается целый комплекс важных задач: удовлетворить потребность студентов в движении, стабилизировать эмоции, научить владеть своим телом, развивать не только физические качества, но также умственные и творческие способности, нравственные качества [1].

Таким образом, можно сделать вывод, что именно в сфере физической деятельности в учреждениях высшего образования имеются определенные резервы повышения эффективности адаптационных процессов. Физическая культура и спорт помогают справиться с возможными проблемами адаптации к новым условиям жизни. Регулярная физическая активность помогает студентам расширить свои коммуникативные возможности, способствует созданию благоприятных условий для психологической адаптации к обучению.

На сегодняшний день осознание важной роли физической культуры и спорта как общественной и индивидуальной ценности, физкультурно-оздоровительных технологий как

одного из важных средств социализации личности будущих молодых специалистов является общепризнанным у специалистов и не вызывает сомнений.

Список библиографических ссылок

1. Попова, Ю. А. (2019). Актуальные проблемы адаптации студентов младших курсов. В: *Лучший преподаватель 2019*. Пенза, с. 16–18. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37790436> [Accessed 05 June 2013].
2. Мугаттарова, Э. Р. (2019). Адаптация студентов первокурсников в вузе средствами физкультурно-оздоровительных технологий. В: Р. С. Сафина, Е. А. Корчагина, ред. *Высшее и среднее профессиональное образование как основа профессиональной социализации учащихся*. Чебоксары, с. 155–159. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=38211136> [Accessed 28 May 2013].
3. Мачурова, Н. Н. (2013). Адаптация студентов первого курса к новой образовательной среде. В: *Февральские чтения*. Сыктывкар, с. 190–194. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=24966874> [Accessed 18-20 Febr. 2013].
4. Яковлева, Н. Н. (2016). Гуманистическое взаимодействие преподавателей и студентов в процессе адаптации студентов. В: *Педагогический опыт: теория, методика, практика*. Чебоксары, 1(6), с. 137–140. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=25614800>
5. Балакина, А. Е. (2018). Влияние физической культуры и спорта на адаптацию иностранных студентов к обучению в вузе. В: *Студенческая наука и XXI век*. Йошкар-Ола, 2-2, с. 177–178. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=38216067>

References

1. Popova, Yu. A. (2019). Aktualnyie problemy adaptatsii studentov mladshih kursov [Actual problems of adaptation of junior students]. In: *Luchshiy prepodavatel 2019*. [Best teacher 2019]. Penza, pp. 16–18. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=37790436> [Accessed 05 June 2013].
2. Mugattarova, E. R. (2019). Adaptatsiya studentov pervokursnikov v vuze sredstvami fizkulturno-ozdorovitelnyih tehnologiy [Adaptation of first-year students at the university by means of physical culture and health technologies]. In: R. S. Safina, E. A. Korchagina, red. *Vyisshee i srednee professionalnoe obrazovanie kak osnova professionalnoy sotsializatsii uchashchihya*. [Higher and secondary vocational education as the basis for the professional socialization of students]. Cheboksaryi, pp. 155–159. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=38211136> [Accessed 28 May 2013].
3. Machurova, N. N. (2013). Adaptatsiya studentov pervogo kursa k novoy obrazovatelnoy srede [Adaptation of first-year students to the new educational environment]. In: *Fevralskie chteniya* [February readings]. Syiktyivkar, pp. 190–194. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=24966874> [Accessed 18-20 Febr. 2013].
4. Yakovleva, N. N. (2016). Gumanisticheskoe vzaimodeystvie prepodavateley i studentov v protsesse adaptatsii studentov [Humanistic interaction of teachers and students in the process of adaptation of students]. In: *Pedagogicheskiy opyt: teoriya, metodika, praktika* [Pedagogical experience: theory, methodology, practice]. Cheboksaryi, 1(6), pp. 137–140. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=25614800>.
5. Balakina, A. E. (2018). Vliyanie fizicheskoy kultury i sporta na adaptatsiyu inostrannyih studentov k obucheniyu v vuze [The influence of physical culture and sports on the adaptation of foreign students to study at a university]. In: *Studencheskaya nauka i XXI vek* [Student Science and the XXI Century]. Yoshkar-Ola, 2-2, pp. 177–178. Available at: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=38216067>.

Marina Krasulia

PHYSICAL CULTURE AND SPORT AS A MEANS OF ADAPTATION OF APPLICANTS TO THE CONDITIONS OF A HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

Abstract

The article deals with the issue of means of physical culture and health technologies in the process of adaptation of first-year students, as well as the role of physical culture and sports in the education and

development of complex qualities of the individual, which play an important role in the professional culture of the future qualified specialist.

Key words: students, adaptation, physical culture and health technologies, physical culture and sport.

В. В. Кузьмін, М. О. Кузьміна

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ВИПУСКНИКІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ПРОБЛЕМНЕ ПОЛЕ РЕАЛІЗАЦІЇ КАР'ЄРНИХ СТРАТЕГІЙ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Студент, коли вступає до закладу вищої освіти, прагне отримати професійні компетентності для того, щоб почати реалізовувати власну кар'єрну стратегію. Вища освіта має великий функціональний набір, але все ж головною функцією вищої освіти як соціального інституту та освітньої програми в межах конкретного закладу вищої освіти є саме формування професійних компетентностей у конкретного здобувача.

Формування професійних компетентцій є важливою складовою навчального процесу в рамках сучасної вищої освіти. Навчальний процес повинен бути побудований відповідно до визначених компетентностей у робочих і навчальних програмах, а також силабусах. Компетентності, закладені в зазначені вище документи, визначаються на рівні профільного міністерства, закладу вищої освіти та профільних кафедр, що реалізують конкретні освітні програми. Зауважимо, що у формуванні компетентнісного компонента робочої програми майже не беруть участі здобувачі вищої освіти. Хоча за логікою саме вони повинні формувати запит на засвоєння тих чи інших освітніх програм. Процес оволодіння професійними компетентціями є важливим елементом формування кар'єрної стратегії для здобувача вищої освіти, оскільки реалізація будь-якої кар'єрної стратегії – це виконання специфічного функціоналу на різних етапах професійної реалізації. Адже в сучасному демократичному суспільстві кожна особа сама вибирає власну кар'єрну стратегію та має лише можливість опосередкованого впливу на вибір компетентцій, які вона буде засвоювати в рамках освітнього процесу. Сформувати важливі компетентції для реалізації власної кар'єрної стратегії допомагає вибір циклу вибіркових дисциплін. Хоча цей вибір є умовним і в реаліях сучасної української вищої освіти заклади вищої освіти здебільшого спроможні задовольнити лише побажання більшості здобувачів вищої освіти. Адже зазвичай заклади вищої освіти проводять голосування з вибору пріоритетів студентів у сфері вибіркових навчальних дисциплін, де більшість студентів вибирають одну навчальну дисципліну з кількох запропонованих. Через неможливість забезпечити всіх здобувачів вищої освіти заняттями з вибраної дисципліни застосовується модель, коли обрана більшістю студентів навчальна дисципліна викладається представникам усієї академічної групи. Тобто в такому разі ми спостерігаємо номінальність вибору дисциплін серед студентів, що суттєво звужує їх можливості в сфері засвоєння необхідних для реалізації кар'єрної стратегії компетентцій. Альтернативним шляхом впливу на розширення можливості впливу студента на отримання додаткових професійних компетентцій є активна участь у діяльності студентського самоврядування та виробнича практика. Завдяки самоврядуванню студенти можуть бути учасниками та організаторами громадських заходів, де можна на практиці засвоїти певні навички та компетентції. Хоча в такому разі справа не йде про комплексність, і зазвичай отримання тих чи інших професійних компетентцій відбувається спонтанно й іноді випадково. Зазначені приклади свідчать про те, що процес засвоєння тих чи інших професійних компетентцій відбувається без суттєвого впливу самих здобувачів вищої освіти. І в такому разі студентам залишається довіритися представникам закладу вищої освіти.

У зазначеній ситуації важливим є факт довіри здобувачів вищої освіти до самого університету чи іншого закладу вищої освіти. Починаючи з 2013 року в Україні спостерігається

стійка тенденція до збільшення кількості абітурієнтів, що цілеспрямовано їдуть навчатися закордон. На думку С. Трошук, «на це їх спонукають недоліки тутешньої системи освіти, тамтешні перспективи або ж два чинники одразу» [1]. Тобто можна зазначити, що українські абітурієнти, вступаючи до європейських закладів вищої освіти, розраховують отримати компетенції, що дозволять їм у майбутньому працевлаштуватися як на вітчизняному, так і на європейському ринках праці. Працевлаштування в такому випадку відображає активну фазу реалізації кар'єрної стратегії. Вибираючи для вступу європейські університети чи коледжі, українські абітурієнти вибирають безпосередньо освоєння компетенцій, необхідних для реалізації на європейському ринку праці, а також отримання соціальних і культурних навичок, важливих для функціонування в рамках суспільств європейських країн. Адже професійні компетенції не завжди дають можливість реалізовувати кар'єрну стратегію без знання мови, традицій та інших соціальних ритуалів, які є важливою складовою для майбутнього ефективного функціонування як у конкретних європейських країнах, так і в ЄС у цілому. Такий стан справ зумовлює ситуацію, коли європейський заклад освіти використовується українськими абітурієнтами як соціальний ліфт для підвищення власного соціального статусу й для покращення власного матеріального становища та добробуту родини. У такому разі можемо констатувати вторинність самого факту європейської освіти української молоді, оскільки українські студенти використовують навчання в європейських ЗВО не як можливість долучитися до кращих практик європейської освіти, а як фактор адаптації до країни, де вони збираються реалізовувати власні кар'єрні стратегії на ринку некваліфікованої чи малокваліфікованої робочої сили. Через дефіцит робочої сили в багатьох країнах ЄС навіть такий шлях може призвести до працевлаштування молодого українця в сегменті як середнього, так і високого рівнів оплати праці. Досягнення зазначеного рівня працевлаштування представників української молоді на європейському ринку праці здебільшого має випадковий і несистемний характер, та слід відмітити й відносно невеликий відсоток українців, які з допомогою батьків або самостійно зі шкільних років шляхом вивчення іноземних мов та ринку освітніх послуг європейських країн спланували власні кар'єрні стратегії з орієнтацією на європейський ринок праці.

Вищезазначений досвід українських абітурієнтів спонукає замислитися з приводу того, наскільки досвід формування професійних компетенцій в закладах вищої освіти є корисним для реалізації кар'єрних стратегій української молоді. На думку Л. Черенько, у процесі здобуття вищої освіти «розширюються горизонти мислення, що, укупі з новими знаннями, сприяє кращій адаптивності людини до мінливого середовища. Особливо цінним такий досвід може бути в періоди суспільних трансформацій, коли руйнуються попередні статусні ознаки, з'являються нові професії та сфери діяльності, розширюється коло нових можливостей» [2]. Як бачимо, українська молодь може розраховувати не на розвиток саме професійних компетенцій, що стануть запорукою її успішному старту в рамках національного ринку праці, а саме на розвиток комунікативних та міждисциплінарних компетенцій. У такому випадку постає питання, а чи взагалі є сенс українській молоді здобувати вищу освіту з метою формування професійних компетенцій? За сучасного стану речей відповідь на зазначене питання не є очевидною, і головна причина такого стану речей полягає у відсутності адекватного діалогу між представниками всіх ланок освітнього процесу в закладах вищої освіти та організацій роботодавців.

На нашу думку, існують такі шляхи підвищення рівня впливу здобувачів вищої освіти на вибір професійних компетенцій випускника закладу вищої освіти під час навчання в закладах вищої освіти:

1. Проведення соціологічних досліджень із застосуванням методу фокус-груп серед школярів старших класів та інших потенційних абітурієнтів з приводу необхідних для них компетенцій, які, на їх думку, будуть запорукою початку реалізації їх кар'єрних стратегій у випадку, якщо вони стануть здобувачами вищої освіти за тією чи іншою освітньою програмою. Результати зазначених досліджень повинні враховуватися на етапі внесення коректив в освітні програми, що вже існують, та при створенні нових.

2. Застосування проєктивних індивідуальних та колективних завдань у межах навчальних дисциплін. Важливість застосування зазначеного методу дозволяє студенту вибрати напрям, за яким йому цікаво засвоювати професійні компетенції. Під час консультацій з виконання проєктних індивідуальних та колективних завдань студент має можливість індивідуально співпрацювати з науково-педагогічним складом кафедри, яка забезпечує освітню програму. Зазначена форма виконання завдань спонукає здобувачів вищої освіти до співпраці зі спеціалістами-практиками за напрямом практичного завдання, що сприяє набуттю нових професійних компетенцій студентами.

3. Розвиток менторських освітніх технологій в рамках освітнього процесу закладів вищої освіти. Загалом менторство передбачає передання практичного досвіду спеціалістами в рамках освітньої програми. На відміну від практики, менторство передбачає різноманітні варіації передачі практичного досвіду від практичних працівників до студентів без відриву від навчального та виробничого процесу, що в реальності означає поєднання освітнього та виробничих процесів. Зазначений фактор забезпечує можливість коригування процесу засвоєння професійних компетенцій. І в такому форматі можливість коригування професійних компетенцій мають як особа, що забезпечує менторську діяльність, так і сам студент, навіть з можливістю консультування з боку представників закладу вищої освіти. Такий формат засвоєння професійних компетенцій має значні перспективи в рамках діяльності закладів вищої освіти.

Слід зазначити й той факт, що незважаючи на те, що українська молодь активно планує власні кар'єрні стратегії, вона в той же час досить зверхньо ставиться як до процесу детального планування кар'єрної стратегії, так і до процесу її покрокової реалізації на практиці. На нашу думку, ставлення до засвоєння професійних компетенцій є досить безвідповідальним, і це полягає в тому, що здебільшого здобувачі вищої освіти сліпо довіряють ЗВО вибір професійних компетенцій, які на час їх навчання можуть бути застарілими або такими, що не відповідають саме їх потенційним роботодавцям. Таке безвідповідальне ставлення до планування кар'єрних стратегій є одним з головних факторів кар'єрних невдач сучасної української молоді. Вирішення цієї проблеми повинно мати комплексний характер із залученням закладів вищої освіти, держави, органів місцевого самоврядування та студентської спільноти.

Список бібліографічних посилань

1. Трошук, С. (2019). *Між батьківщиною і перспективою* [online]. Available at: https://zaxid.net/mizh_batkivshhinoyu_i_perspektivoyu_n1488722 [Accessed 11 Jan. 2020].
2. Черенько, Л. (2020). *Чи гарантує вища освіта успіх і невідне життя?* [online]. Available at: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/diplom-vs-znannja-.html> [Accessed 11 Jan. 2020].

References

1. Troshhuk, S. (2019). *Mizh bat'kivshhy'noyu i perspekty'voyu* [Between homeland and perspective] [online]. Available at: https://zaxid.net/mizh_batkivshhinoyu_i_perspektivoyu_n1488722 [Accessed 11 Jan. 2020].
2. Cheren'ko, L. (2020). *Chy garantuye vy'shha osvita uspix i nebidne zhy'ttya?* [Does higher education guarantee success and a prosperous life?] [online]. Available at: <https://zn.ua/ukr/EDUCATION/diplom-vs-znannja-.html> [Accessed 11 Jan. 2020].

Victor Kuzmin, Maria Kuzmina

THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF GRADUATES OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS AS A PROBLEM FIELD IN CAREER IMPLEMENTATION STRATEGIES OF MODERN UKRAINIAN YOUTH

The article considers the fact, that when a student enters a higher educational institution, he wants to gain professional competencies in order to start implementing his own career strategy. It is emphasized that modern higher education has a large functional set, but still the main function of higher education as a social institution and educational program within a particular institution of higher education is the formation of

professional competencies of a particular applicant. Ukrainian youth actively plans their own career strategies, but at the same time they are quite superficial both to the process of detailed career strategy planning and to the process of its step-by-step implementation in practice. In our opinion, applicants for higher education are quite irresponsible in the acquisition the professional competencies, and it happens because mostly students blindly trust the choice of professional competencies, which at the time of their training may be outdated or unsuitable for their potential employers. This irresponsible attitude to career strategy planning is one of the main factors in the career failures of modern Ukrainian youth. It was noted that the solution of this problem should be comprehensive with the involvement of higher educational institutions, the state, local authorities and the student community.

Key words: Professional competencies, career strategies, youth, graduates of higher education institutions, implementation of career strategy.

Т. В. Медіна, К. Ю. Шестакова

МОТИВАЦІЯ ВИБОРУ АБІТУРІЄНТАМИ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ «СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ»: СВІДОМИЙ КРОК ЧИ ВИПАДКОВІСТЬ?

Вибір освітньої програми та місця навчання для майбутнього абітурієнта – складний процес. З одного боку, він пов'язаний з питанням безпосереднього визначення школяра, адже вища освіта визначає життєві стратегії молоді. З іншого боку, можна вести мову про ефективність вступної кампанії та боротьбу ЗВО за власного абітурієнта й розробку стратегій залучення студентського контингенту. У дискусії щодо вибору майбутньої професії дослідники переконані, що готовність отримувати професію – це складна багатофакторна структура. Зокрема, за А. Ганєвою, можна виділити мотиваційний рівень (відповідальність за рішення), орієнтаційний (знання та розуміння про діяльність); вольовий (уміння управляти діями, спрямованими на виконання завдання) та оціночний (оцінка власної готовності до виконання професійних завдань) [1]. Власне орієнтаційний рівень та його інтерпретація дає розуміння того, яким чином ЗВО може поглиблювати та урізноманітнювати напрямки профорієнтаційної роботи. З метою вивчення мотивації вибору освітньої програми «Соціальне забезпечення» у січні 2021 р. серед студентів 1-4 курсів спеціальності 232 «Соціальне забезпечення» (галузь знань 23 Соціальна робота) у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича проводилось онлайн-опитування. Генеральна сукупність складає 35 студентів, вибіркова – 30 студентів, отже, результати дослідження є репрезентативними щодо генеральної сукупності.

Автори виходили з припущення, що основними мотиваційними чинниками вибору ОП «Соціальне забезпечення» є можливість вступу на бюджетну форму навчання, привабливість міста та регіону, престижність закладу, вартість проживання у місті Чернівці, можливість проживання в гуртожитку, зручність міжміського транспортного сполучення.

Аналіз отриманих даних засвідчив, що велика кількість студентів освітньої програми «соціальне забезпечення» походять з Чернівецької області (див. рис. 1), проте більше половини (56%) – це представники сусідніх та інших областей України.

Отримані результати виглядають цілком логічними, оскільки абітурієнти тяжіють до тих ЗВО, які розташовані ближче до дому. Разом з цим, останнім часом помітна тенденція зменшення кількості абітурієнтів з сусідніх областей, що пов'язано зі збільшенням зусиль профорієнтаційної роботи з боку місцевих ЗВО, зі зростанням бідності населення, а також прогалинами у рекламній кампанії Чернівецького університету.

Складовою вивчення мотивації вибору спеціальності «соціальне забезпечення» є вивчення рівня поінформованості про неї. Згідно отриманих даних, 73,3% респондентів знали лише про сертифікати ЗНО, необхідні для вступу, і по 13,3% орієнтувались в сфері працевлаштування, а також у затребуваності на ринку праці. Такий варіант відповіді, які «заробітна плата», не обрав жоден студент(-ка).

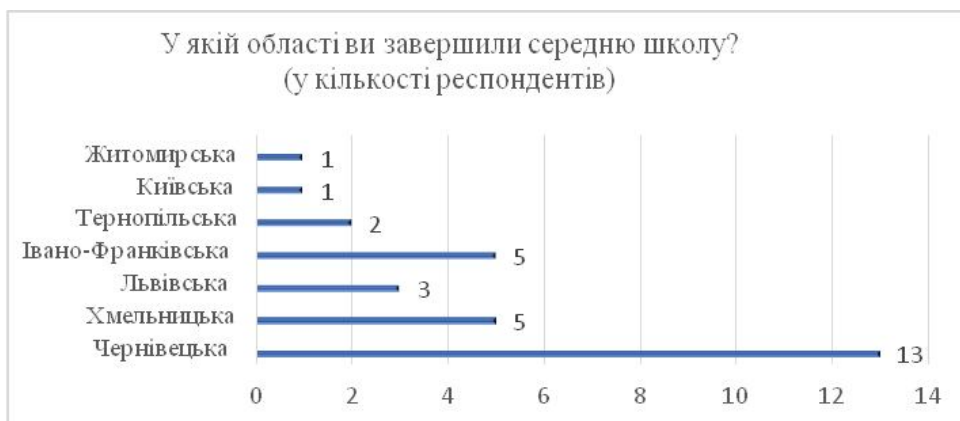

Рис. 1. Розподіл відповідей на запитання: «У якій області ви завершили середню школу?» (у кількості респондентів)

Незначна кількість учасників опитування, а також непропорційний розподіл студентів за курсами не дозволяють вважати репрезентативними відповіді учасників в залежності від курсу навчання, проте зауважимо, що серед відповідей студентів 2–3 курсу частіше зустрічалась опція «затребуваність на ринку праці». Це можна пов'язати з появою досвіду в пошуку роботи і кращою обізнаністю щодо тенденцій на ринку праці, проте не варто відкидати і такий момент, як поглиблення поінформованості внаслідок навчання за освітньою програмою.

Безпосередні мотиви вибору спеціальності містяться в рисунку 2.

Як бачимо, результати опитування свідчать про переважно випадковий вибір освітньої програми, яка дає можливість навчатися на бюджетній формі студентам з невисокими балами ЗНО. Разом з тим, не останню роль відіграє можливість роботи з людьми, а також працевлаштування у державних і недержавних установах. Ці чинники можна віднести до системи мотивації, пов'язаної з вибором спеціальності. Водночас існують окремі чинники, пов'язані з вибором закладу вищої освіти (див. рис. 3).

Вищенаведені дані свідчать про важливість для абітурієнтів престижності закладу вищої освіти (56,7%), а також географічного розташування ЗВО (23,3%). Зручність транспортного сполучення важлива для 10 % студентів. Зауважимо, що матеріальні аспекти вибору (як, наприклад, вартість проживання або можливість дешевшого проживання в гуртожитку) виявилися неважливими.

Вивчення мотивації вступу на освітню програму було би неповним, якби ми не дослідили роль батьків у прийнятті рішення колишніх абітурієнтів. Однією з гіпотез була та, що батьки відіграють визначальну роль у виборі спеціальності для навчання своїх дітей. Згідно отриманих результатів (див. рисунок 4), лише у 6,7% опитаних (це 2 студентів) батьки відігравали вирішальну роль в професійному виборі студентів.

Можливо, збільшення обсягів самостійності в процесі прийняття рішень є сучасним трендом у більшості сімей (60% респондентів обрали варіант відповіді «я обрав(-ла) спеціальність самостійно»). Разом з цим, частина студентів (33,3%) прислухалась до порад дорослих.

Відповіді на запитання «Як оцінюють ваш вибір батьки/родичі?» повинні були продемонструвати те, чи виправдались очікування абітурієнтів та їх батьків. З метою збереження анонімності відповідей форма не збирала адрес респондентів, тому відповіді можна вважати відвертими. 25 респондентів з 30 дали відповідь на це питання, і всі вони були позитивними.

Підводячи підсумки, зауважимо, що більшість опитаних студентів до моменту вступу на освітню програму продемонстрували низьку обізнаність щодо неї. Основними мотиваційними чинниками вибору ОП «Соціальне забезпечення», у порядку зменшення значущості, є можливість вступу на бюджетну форму навчання, престижність закладу, привабливість міста та регіону. Не дивлячись на те, що в різні роки частка студентів ЧНУ, які походять з сусідніх регіонів, коливалась від 40% до 80% (тобто, зручність міжміського сполучення могла би впливати

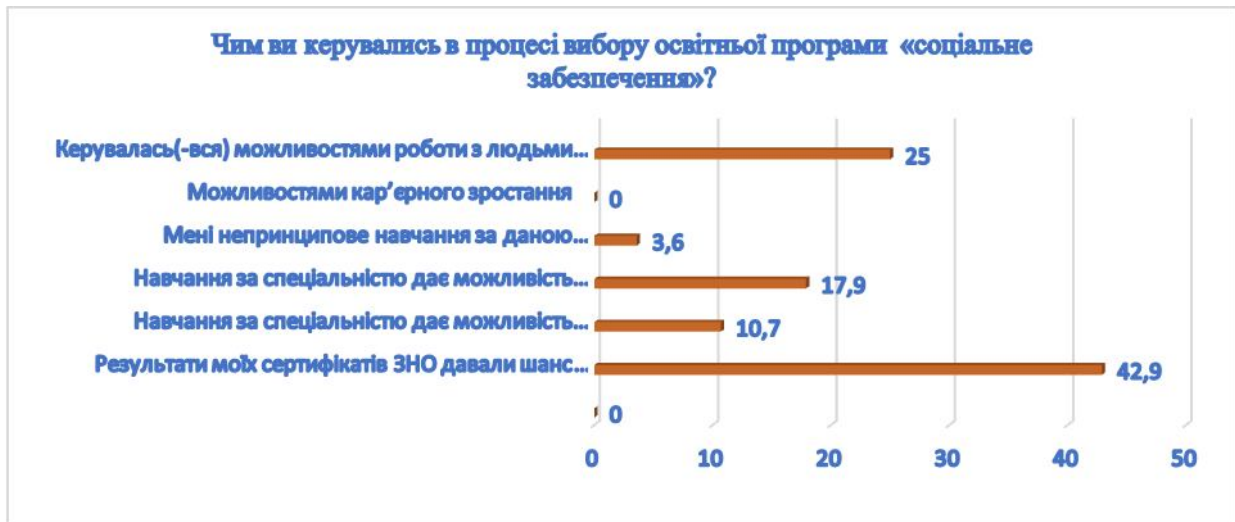

Рис. 2. Розподіл відповідей на питання «Чим ви керувались в процесі вибору освітньої програми «соціальне забезпечення»?», у % до загальної кількості респондентів

Які інші чинники, окрім професії та змісту навчання, вплинули на ваше рішення вступити до ЧНУ за спеціальністю «соціальне забезпечення» (позначте всі можливі варіанти відповіді)

30 відповідей

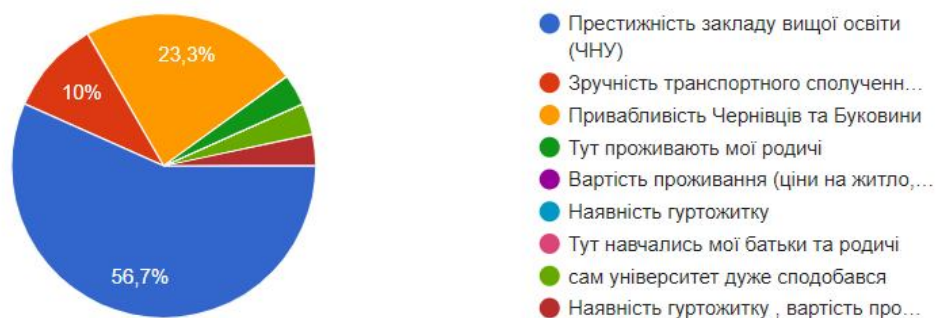

Рис. 3. Розподіл відповідей на питання: «Які інші чинники, окрім професії та змісту навчання, вплинули на ваше рішення вступити до ЧНУ за спеціальністю «соціальне забезпечення»?»

Яку роль відіграли батьки/родичі в прийнятті рішення щодо вибору спеціальності «соціальне забезпечення»?

30 відповідей

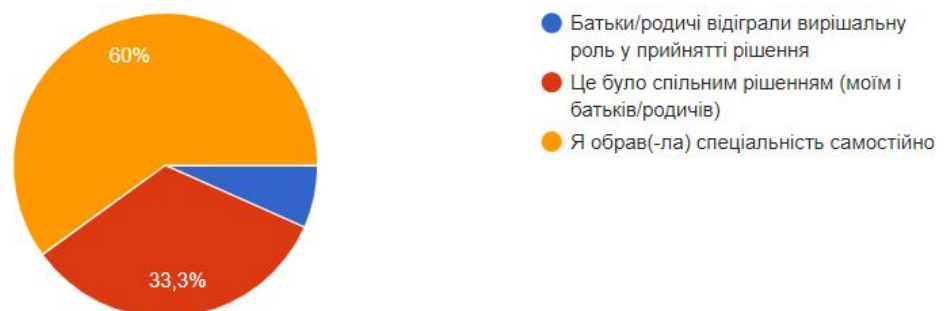

Рис. 4. Розподіл відповідей на питання: «Яку роль відіграли батьки/родичі в прийнятті рішення щодо вибору спеціальності «соціальне забезпечення»?»

на вибір закладу навчання), лише незначна частка опитаних вказує на важливість цього фактору. Це дає підстави зробити висновок, що потенційний абітурієнт освітньої програми в першу чергу орієнтований на наявність місць держзамовлення, тобто можливість безкоштовного навчання. Разом з цим, відсутність відрахувань студентів, а також позитивне ставлення батьків абітурієнтів свідчать про те, що вони не розчаровані у власному виборі, тому університету варто прикладати більше зусиль для реклами даної освітньої програми.

Список бібліографічних посилань

1. Ганеева, А. А. (2011). Основные затруднения и ошибки старшеклассников в выборе профессии. *Вестник Башкирск. ун-та* [online], 1. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-zatrudneniya-i-oshibki-starsheklassnikov-v-vybore-professii> [Accessed 10 Jan. 2021].

References

1. Ganeeva, A. A. (2011). Osnovnye zatrudneniya i oshibki starsheklassnikov v vybore professii]. *Vestnik Bashkirsk. un-ta* [online], 1. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/osnovnye-zatrudneniya-i-oshibki-starsheklassnikov-v-vybore-professii> [Accessed 10 Jan. 2021].

T. Medina, K. Shestakova

MOTIVATION FOR CHOOSING THE EDUCATIONAL PROGRAM “SOCIAL PROTECT”: A CONSCIOUS CHOICE OR A CHANCE?

Abstract

The motivation of the entrant's choice of educational program and free economic education provides an understanding of how the university can diversify the areas of career guidance work. In order to study the motivation for choosing the educational program “Social protect” in January 2021 among students 1-4 courses of specialty 232 “Social protect” conducted an online survey at the Chernivtsi National University named after Yuri Fedkovych.

As a result of the research, it was found that the majority of entrants when entering this educational program are not oriented to employment opportunities in the specialty.

The primary motives for choosing the specialty “Social protect” is the opportunity to enter the budget form of education. Other important factors include the prestige of the institution and the attractiveness of the city and region.

The lack of student deductions, as well as the positive attitude of parents of entrants indicate that they are not disappointed in their own choice, so the university should make more efforts to promote this educational program.

Key words: entrant, social protect, motivation to choose an educational program.

Л. В. Михайлова

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА ЛЮДЯМ ТРЕТЬЕГО ВОЗРАСТА

Необходимость получения второго высшего образования является совершенно очевидной в современных условиях. Постоянно меняющаяся экономическая ситуация, вызовы времени заставляют нас быстро реагировать и принимать решения, которые помогут «выжить» и найти себя в это непростое время. Не секрет, что люди, так называемого третьего возраста, весьма неохотно принимают такие вызовы времени, а необходимость быстро реагировать и что-то менять, не всегда находят положительный отклик, и в целом желание что-то менять вызывает лишь сильный психологический дискомфорт. Мотивацией служит неизбежность ситуации, а проще говоря, зачастую тот факт, что можно потерять работу, даже несмотря на довольно внушительный срок стажа работы. В первую очередь мы говорим о преподавателях вузов,

которым необходимо знание английского языка для продолжения трудовой деятельности и подтверждения ученого звания, ученой степени. Изучение английского языка стало насущной необходимостью для доцентов и профессоров наших вузов.

Факультет последипломного образования был открыт в Народной Украинской Академии более двадцати лет назад, а подготовка слушателей по специальности «Филология» началась десять лет назад. К работе на этом факультете были привлечены изначально преподаватели с большим опытом работы, преподаватели-практики, способные работать с таким контингентом слушателей, имеющих за плечами солидный опыт работы и, безусловно, высокую мотивацию. Отличительной чертой такого контингента является, как было отмечено выше, прежде всего мотивационные установки, а главной сложностью для преподавателей, работающих с такими слушателями, является частое нежелание слушателей принимать тот факт, что что-то может не получаться, не всегда являясь очевидным. Как показывает опыт работы на нашем факультете, преподаватели, работающие в вузе более 20 лет, чрезвычайно трудно и зачастую болезненно принимают тот факт, что они не могут освоить новый материал, что иногда это получается у них гораздо хуже, нежели у их одноклассников.

Неприятие того факта, что что-то непонятно и не получается и в особенности, если это получается у тех, кто моложе, является несомненно большим психологическим препятствием, которое не всегда удается преодолеть. Как бы банально это не звучало, но личность преподавателя играет огромнейшую роль. Умение успокоить, похвалить при каждом удобном случае, ни в коем случае не дать понять, что слушатель успевает хуже всех в своей группе. Создание комфортного психологического климата, дружелюбной атмосферы, умение внушить слушателю уверенность, в том, что он непременно справится – это, несомненно, необходимое умение, которым должен обладать преподаватель, работающий с таким контингентом слушателей.

На наш взгляд, одним из успешных «ходов» при работе с такими слушателями является не выставление оценок, да именно не выставление.

Получение плохой оценки для человека, вышедшего из «советской» школы, является болезненным ударом по самолюбию, сравнение своих результатов с результатами других, все это может служить демотивационным фактором, который мы стараемся избегать.

Работая на факультете последипломного образования в Народной Украинской Академии около 10 лет, я никогда не ставила текущие оценки (исключением служили только зачеты и экзамены) и это всегда давало положительный результат. На занятиях мы разбираем ошибки, анализируем их, но слушатели не получают оценок.

К отличительным особенностям работы со слушателями третьего возраста относится и отсутствие необходимости строгого контроля посещаемости в связи с наличием высокой мотивации осознанности принятого решения получить второе высшее образование без отрыва от постоянного места работы.

В Народной Украинской Академии созданы все условия для осуществления такого рода подготовки на качественно высоком уровне. Прежде всего, это гибкие рабочие программы и учебные планы, позволяющие быстро реагировать и вносить необходимые коррективы в зависимости от уровня подготовки слушателей. В Академии превалирует индивидуальный подход к каждому отдельному слушателю, подготовка по английскому языку, также как и по другим специальностям, имеет максимальную практическую направленность. Поступая на факультет последипломного образования в Народную украинскую академию, слушатель имеет возможность максимально сконцентрироваться на выбранной им специальности.

Так, выбирая изучение английского языка, слушатель посещает занятия по английскому языку, а изучение английского языка подразделяется на аспекты. Эффективность такого подхода к изучению иностранного языка доказана многолетней практикой во многих вузах Украины.

Как уже и было отмечено выше, требования к преподавателю чрезвычайно высоки. Достаточно не просто воспринимаются преподаватели с небольшим опытом работы, даже в том случае, если речь идет о, безусловно, квалифицированных преподавателях.

Слушателю третьего возраста психологически трудно воспринимать преподавателя, который значительно моложе его, в большинстве случаев это лишь усиливает психологический дискомфорт.

Одним из важных условий реализации учебного процесса, на наш взгляд, является и способность преподавателя убедить слушателя в том, что он тоже постоянно вынужден учиться, совершенствоваться. Это стало особенно актуальным при переходе на дистанционную форму обучения, когда и преподаватель, и слушатель стали в определенном смысле равноправными партнерами или участниками учебного процесса, когда нам пришлось осваивать новые технологии для успешной реализации учебного процесса в условиях карантина. В определенном смысле это сблизило преподавателя и слушателя.

Высокая мотивация участников учебного процесса, разумный и взвешенный подход к слушателям третьего возраста, безусловно, обеспечивает максимально эффективные результаты, и слушатель, прилагая усилия и несомненно трудолюбие, вправе рассчитывать на высокий результат обучения, который может быть обеспечен в стенах Народной украинской академии.

Luidmila Mikhailova

THE CHARACTERISTICS OF A FOREIGN LANGUAGE TEACHING TO THE PEOPLE OF THE THIRD AGE

Abstract

Getting the second higher education is extremely actual nowadays.

People of the so-called third age face a lot of difficulties and very often have to suffer psychological discomfort and some tension while trying to get the second higher education. But this group of students have a very high motivation and in most cases they do their best to achieve positive results, but their attempts are not always successful. Much depends upon the personality of the teacher, his sensible and flexible approach, experience and certainly the level of knowledge.

People Ukrainian Academy provide all the possibilities for effective preparation of the students who come to get their second higher education. Experienced teachers, taking into account the practical approach and psychological aspect of teaching people of this age provide the effective results of learning in People Ukrainian Academy.

Key words: the second higher education, motivation, economical situation, a foreign language, psychological comfort, individual approach, practical orientation, aspects.

Ewald Mittelstädt & Claudia Wiepcke

SOCIAL ENTREPRENEURSHIP EDUCATION IN A GLOCALIZED WORLD

The 20th and 21st centuries are characterized not only by immense progress but also by global problems such as poverty, environmental degradation and social conflicts. The global social development issues were specified by the UN in September 2015 in the form of 17 goals within the framework of the Agenda 2030 for sustainable development. Agenda 2030 serves as a basis for reconciling global economic progress with social justice and for shaping the earth within its ecological limits.

The Agenda is a plan of action specifying goals concerning people, planet and prosperity. It also seeks to strengthen universal peace in larger freedom. Eradicating poverty in all its forms and dimensions, including extreme poverty, is recognized as the greatest global challenge and an indispensable requirement for sustainable development. All countries and all stakeholders, acting in collaborative partnership, are supposed to be implementing this plan. It manifests that progressive people are determined to take the bold and transformative steps which are urgently needed to shift the world onto a sustainable and resilient path. The 17 Sustainable Development Goals and 169 targets which we are announced by the United Nations Organization demonstrate the scale and ambition of this new universal Agenda. They are integrated and

indivisible and balance the three dimensions of sustainable development: the economic, social and environmental.

The key directions are identified as follows:

- to end poverty and hunger, in all their forms and dimensions, and to ensure that all human beings can fulfill their potential in dignity and equality and in a healthy environment;
- to protect the planet from degradation, including through sustainable consumption and production, sustainably managing its natural resources and taking urgent action on climate change, so that it can support the needs of the present and future generations;
- to ensure that all human beings can enjoy prosperous and fulfilling lives and that economic, social and technological progress occurs in harmony with nature;
- to foster peaceful, just and inclusive societies which are free from fear and violence. There can be no sustainable development without peace and no peace without sustainable development;
- to mobilize the means required to implement this Agenda through a revitalized Global Partnership for Sustainable Development, based on a spirit of strengthened global solidarity, focused in particular on the needs of the poorest and most vulnerable and with the participation of all countries, all stakeholders and all people.

If the purpose of the new Agenda is realized, the lives of all will be profoundly improved and our world will be transformed for the better [1].

Life at the local level is closely linked to life at the global level with other continents. This is exemplified by the Corona crisis. Work, education and political conditions play a key role in the question of how to compensate for the economic losses of many local people. However, conventional governmental organizations often reach their limits with their capacity for sustainable solutions to local social development issues. And this is a sphere where social entrepreneurship can make a significant difference.

Social entrepreneurship focuses on solving such globally prevalent social problems in an entrepreneurial way. Social entrepreneurs are individuals who find innovative solutions that respond to exactly those challenges, and support their solutions with innovative business models (Choi and Majumdar 2014). Innovation is a key dimension of social entrepreneurship because the entrepreneurs need to engage in innovation to develop solutions for the societal problems that they want to tackle (Chell et al. 2010; Phillips et al. 2015). Where others accept or tolerate inconvenient situations, social entrepreneurs see it as an opportunity to create something new. They have the inspiration to alter the situation by exploiting their creativity to develop a solution. Subsequently, they act and have the courage to pursue the solution and have the strength to bring the solution to market (Martin and Osberg 2007) [2].

Social Entrepreneurship comprises organizations that formulate a social goal as their primary business objective. They aim at social change, produce products or services with a social added value or apply an inclusive production method. At the same time, they use entrepreneurial approaches (see OECD 2013, Wiepcke 2019, p. 199). Through social entrepreneurship the 17 goals for sustainable development also become a civil society mandate. Entrepreneurial activity can motivate and mobilize people to develop ideas for solving local and global social problems (cf. Schwarz 2014, p. 58). Social and societal responsibility is decoupled from politics and also transferred to social entrepreneurs (see Spiess-Knafl et al. 2013, p. 26 f.).

The presentation shows how students are empowered with the help of targeted social entrepreneurship project seminars to address social problems at the local level and to develop entrepreneurial solutions to these problems. Through the independent business idea development on a local level, a contribution is simultaneously made to fulfilling the 17 sustainability development goals, which brings a global added value.

References

1. United Nations, (2015). *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development* [online]. USA, New York. Available at: <https://sdgs.un.org/2030agenda> [Accessed 11 Jan. 2020].
2. Lubberink, R. (2019). *Social Entrepreneurship and Sustainable Development* [online]. Available at: <https://www.researchgate.net/publication/332957780> [Accessed 11 Jan. 2020].

ОСВІТА ДЛЯ СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА В ГЛОКАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

Анотація

Автори тез звертаються до Плану Дій 2030 щодо сталого розвитку, який був запропонований в 2015 році Організацією Об'єднаних Націй і має на меті пов'язати економічний розвиток з соціальною справедливістю та екологічною поведінкою людини, таким чином, врівноважуючи три виміри сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний. В тезах наголошується, що План Дій може бути реалізований лише завдяки поєднанню зусиль усіх країн та усіх зацікавлених інституцій або акторів, при цьому роль соціального підприємництва на локальному рівні є однією з ключових. За думкою авторів, соціальне підприємництво вступає в гру тоді, коли традиційні урядові організації виявляються неспроможними запропонувати ощадливі/невиснажливі рішення у відповідь на локальні соціальні негаразди. Саме соціальне підприємництво здатне вирішувати подібні проблеми, пропонуючи інноваційні бізнес-підходи з відповідними бізнес-моделями для їх реалізації. Націленість на соціальні зміни, виробництво продуктів і послуг з доданою соціальною вартістю або шляхом інклюзивного виробництва, при цьому, використання саме підприємницького підходу є, на думку авторів, головними рисами соціального підприємництва. Тому вкрай важливим вважається включення соціального підприємництва в програму підприємницької освіти, в тезах також висвітлюється, як участь в спеціальних семінарах з соціального підприємництва розширює можливості студентів знаходити та реалізовувати бізнес-рішення соціальних проблем на місцевому рівні.

Ключові слова: соціальне підприємництво, сталий розвиток, глобальне партнерство, бізнес освіта.

Н. С. Молодчая

ИНСТИТУТ ТЬЮТОРОВ В ВУЗЕ И ЕГО РОЛЬ В АДАПТАЦИИ ПЕРВОКУРСНИКОВ К ТРЕБОВАНИЯМ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ

В системе высшего образования серьезным ресурсом для реализации принципа индивидуализации в обучении [1], создания условий для развития карьерно-профессиональных и личностно-ценностных компетенций каждого участника учебно-воспитательного процесса является институт тьюторов в вузе.

Реконструкция понятия тьюторства в социально-культурном контексте указывает на наличие особенностей тьюторской деятельности в вузах разных стран. В Великобритании тьюторское сопровождение заключается в организации образовательного движения субъекта в системе образования, которое строится на постоянном рефлексивном соотнесении его достижений с интересами и устремлениями. В Оксфорде и Кембридже тьютором (tutor) является высоко квалифицированный преподаватель, профессор, работающий с небольшой группой студентов (tutorees, тьюторанты) во время тьюторских семинаров (tutorials, тьюториалы) и предоставляющий студентам индивидуальную помощь, совет. Под его наблюдением и руководством осуществляется обучение и проживание студентов [2].

Интеллектуальное попечение и духовную заботу в вузах США оказывают нередко профессора и их семьи, живущие в университетских общежитиях, и открытые к обсуждению тем, волнующих студентов. Американские ученые рассматривают тьюторство как жизненно необходимую образовательную практику, призванную помочь как педагогу, так и подопечному постигнуть принципы самосовершенствования и самореализации в быстро меняющемся мире [2; 3].

Тьюторы (фу дао юань), работающие в университетах Китая, это идеологи, занимающиеся политическим воспитанием студентов, руководят состоянием их психического здоровья,

нравственным поведением, трудоустройством. Каждый тьютор обычно работает с группой, состоящей из 200–250 студентов [4].

В Украине сберегается давняя традиция индивидуального наставничества в вузах. Однако, принимая во внимание потенциал деятельности тьюторов (кураторов) в университетах, отметим, что еще предстоит большая работа по систематизации лучших современных тьюторских практик в университетах и знакомство с ними в формате конференций, тьюторских мастерских, должны быть предусмотрены программы, объединяющие педагогику с технологиями тьюторского сопровождения, учитывая тот факт, что профессия тьютор входит в атлас профессий 21 века [5].

В Харьковском гуманитарном университете «Народная украинская академия» (ХГУ «НУА») с самого основания (1991 г.) заявлена интеграция учебно-профессиональной и воспитательной деятельности как фундаментального принципа, обеспечивающего всестороннее формирование личности. Коллектив Академии выстраивает учебно-воспитательную работу в вузе на принципах гуманитаризации и гуманизации, насыщая учебные курсы и внеучебные мероприятия гуманитарной составляющей, способствуя профессиональному росту, формируя уважение к истории, наследию, традициям, культуре своего народа, прививая общечеловеческие добродетели. Учебно-воспитательная деятельность Академии – это целый комплекс развивающих мероприятий [6, с. 9–10].

Первокурсники, поступающие в ХГУ «НУА», погружаются в атмосферу, способствующую динамичному целостному развитию личности будущего специалиста. Культурно-образовательная среда, наполненная разнообразными формами и методами, позволяет развивать способности и талант каждого участника образовательных программ. В системе форм учебно-воспитательной деятельности – мероприятия для развития патриотического, экологического, эстетико-художественного, физического, нравственного и трудового сознания, содействующие всестороннему развитию личности. Студенты участвуют в конкурсе «История моей семьи», способствующему формированию бережного отношения к собственной семье, роду, стране, выступают в студенческом театре «Театр на Лермонтовской, 27», вокально-инструментальном ансамбле Аэлита – коллективах, признанных за пределами родного города. Студенты также посещают кратковременные и долгосрочные профессионально-ориентированные стажировки и экскурсии на предприятия выпускников Академии, которые с радостью рассказывают о своей работе, трудностях, жизненных принципах.

Особая роль в учебно-воспитательной деятельности вуза отводится тьюторам, содействующим интеллектуальному, физическому, духовному совершенствованию участников образовательного процесса с учетом пожеланий и вовлечения семей в воспитательный процесс [6, с. 10]. Обязанности тьюторов ХГУ «НУА» включают ежегодное планирование работы со студенческой группой, анализ проведенной работы, ежемесячные собрания тьюторов с целью информирования о приоритетных мероприятиях на предстоящий месяц, связь с родителями, подготовка к родительскому собранию на первом и втором курсах.

Одной из важнейших задач, которая ставится перед тьюторами вуза, является работа со студентами первого курса, оказание им поддержки с целью быстрой и успешной адаптации к новым условиям обучения. Потребность в адаптации у человека возникает тогда, когда он начинает взаимодействовать с какой-либо новой системой в условиях определенного рассогласования с ней. Необходимость изменений является пусковым механизмом процесса адаптации человека, преодоления затруднений, связанных именно с новизной условий [7].

Тьютор помогает студентам-первокурсникам включиться в новую социальную среду, интегрироваться в новую социальную группу, что сопровождается принятием корпоративных норм, ценностей, стандартов и требований. В процессе адаптации первокурсник меняет стратегии поведения, чтобы справиться с заметно возросшим объемом учебной нагрузки, освоением новых учебных дисциплин, выстраиванием отношений со студентами в группе и преподавателями.

В процессе индивидуализации программы тьютор использует три основных метода – диагностику, составление траектории, оценивание. Диагностические методики предполагают принятие личности тьюторанта и, исходя из социально-образовательного контекста развития личности, а также запроса обучаемого, последующее указание на приоритеты в развитии личностных особенностей студента. Составление личностно-ресурсной карты совместно с тьюторантом включает определение нескольких направлений, по которым может идти развитие субъекта, визуализируется анализ открытого образовательного пространства, выявляются ресурсы и определяется траектория движения. Оценивание и корректировка индивидуального образовательного маршрута осуществляется в рамках различных форм тьюторского взаимодействия (консультаций, тренингов).

Личный опыт автора публикации, исполняющей обязанности тьютора в студенческой группе в течение двух лет, показывает, что первокурсники, ощутившие насыщенность учебно-развивающего процесса в Академии, посетившие концерты классической музыки, выставки художественных работ, церемонии их открытия с участием меценатов города и покровителей искусства, общегородские мероприятия, посвященные экологическим проблемам, становятся более уверенными в новой для них образовательной среде, чувствительными к вопросам гуманитарного характера, устойчивыми к социальным изменениям.

Рост в вопросах общей культуры и профессиональном направлении мотивирует студентов на втором году обучения принимать более активное участие в академических мероприятиях. Они выступают на заседаниях студсоюза, собрании профбюро, пробуют себя в роли ведущих, вплотную занимаются научно-исследовательскими проектами. Осуществляется реализация цели формирования у студентов устойчивых навыков самостоятельного обучения, профессионально-этических компетенций, приобщения к корпоративной культуре НУА. Для формирования духовно-нравственных ориентиров запланированы встречи с настоятелем университетской часовни, компетентным в вопросах духовного развития личности и этики. Фрагменты о работе тьютора представлены в видео материале «Тьютор/куратор вуза 2021» [8].

В дистанционном режиме обучения кроме указанных функций тьютора большое признание получают педагогические навыки сетевого взаимодействия, навыки технического применения дистанционного обучения, создания учебного дизайна, поддержки обучения, оценивания обучения онлайн, широко обсуждаемые в современных публикациях.

Таким образом, современный тьютор в вузе это высококвалифицированный педагогический работник, организатор профессионально-личностного роста участников образовательного процесса, оказывающий непосредственную поддержку первокурсникам с целью их динамичной адаптации к требованиям высшей школы при помощи методики выстраивания образовательного пути.

Список библиографических ссылок

1. Вища освіта (2020). *Визначено пріоритети Європейського простору вищої освіти на наступні 10 років*. [online] Available at: <http://vnz.org.ua/novyny/osvita/11285-vyznachen-priorytety-evropejskogo-prostoru-vyschoyi-osvity-na-nastupni-10-rokiv> [Accessed 10 Dec. 2020].
2. Бокова, Т.Н. (2013). Развитие тьюторской системы в высших учебных заведениях США, Великобритании и России. *Business. Education. Law. Bulletin of Volgograd Business Institute*, [online] 1 (22). Available at: <http://vestnik.volbi.ru/upload/numbers/122/article-122-549.pdf> [Accessed 10 Dec. 2020].
3. Гордон Э., Морган Р., О'Мэлли Ч. и Понтиселл Д. (2010). *Революция в тьюторстве: прикладное исследование передового опыта, вопросов политики и достижений учащихся*. Ижевск: ERGO, 332 с.
4. Межрегиональная тьюторская ассоциация (2019). *Тьютор (Фу дао юань) в современных китайских университетах*. [online] Available at: https://thetutor.ru/direction_of_activity/soprovozhdenie-inostrannyh-studentov/tjutor-fu-dao-juan-v-sovremennyh-kitajskih-universitetah [Accessed 10 Dec. 2020].

5. Магистерская программа «Тьюторство в сфере образования» (МГПУ). *Тьюторство в сфере образования (в т.ч. с применением дистанционных технологий)*. [online] Available at: <https://www.mgpu.ru/programs/magister/tyutorstvo-v-sfere-obrazovaniya> [Accessed 10 Dec. 2020].

6. Астахова В.И., Анучина Л.В., Божко О.И., Барташ Н.И., Головнева И.В., Межова Н.Г. та Ольховська З.П. (1997). *Методичний посібник по організації виховної роботи в Харківському гуманітарному інституті «Народна українська академія» (для викладачів, класних керівників, тьюторів, кураторів)*. Харків: ХГІ «НУА», 24 с.

7. *Большой психологический словарь* [online]. Available at: https://gufo.me/dict/psychologie_dict [Accessed 10.12.20].

8. Natalia Molodcha /Raising winners (2020). *Тьютор / куратор вуза 2021*. [видео файл]. Available at: <https://www.youtube.com/watch?V=OX4RpphVk3c> [Accessed 10 Dec. 2020].

References

1. Vshycha osvita [Higher education] (2020). *Viznachenno pryoriteti Kvropeyskogo prostora vishchon osvnti na nastupniye 10 let* [The priorities defined in the system of higher education of Ukraine]. [online] Available at: <http://vnz.org.ua/novyny/osvita/11285-vyznachenno-priorityety-evropejskogo-prostoru-vyschoyi-osvity-na-nastupni-10-rokiv> [Accessed 10.12.20].

2. Bokova T.N. (2013). Razvitiye t'yutorskoy sistemy v vysshikh uchebnykh zavedeniyakh SSHA, Velikobritanii i Rossii [Tutor program development at universities of USA, Great Britain and Russia]. *Business. Education. Law*, [online]. 1 (22). Available at: <http://vestnik.volbi.ru/upload/numbers/122/article-122-549.pdf>. [Accessed 10.12.20].

3. Gordon E., Morgan R., O'Melli CH., Pontisell D. (2010). *Revol'yutsiya v t'yutorstve: prikladnoye issledovaniye peredovogo opyta, voprosy politiki i dostizheniy uchashchikhsya* [Revolution in tutoring: applied research of the progressive experience of the students' achievements]: transl. edit. S. F. Sirotkina, M. L. Mel'nikovoy. Izhevsk: ERGO, 332 p.

4. Mezhhregional'naya t'yutorskaya assotsiatsiya [Interregional tutor association] (2019). *Tutor (Fu dao yuan') v sovremennykh kitayskikh universitetakh* [Tutor in modern Chinese universities] [online]. Available at: https://thetutor.ru/direction_of_activity/soprovozhdenie-inostrannyh-studentov/tutor-fu-dao-juan-v-sovremennyh-kitajskih-universitetah/. [Accessed 10.12.20].

5. Т'юторство в сфере образования (с применением дистанционных технологий) [Tutoring in the higher education sphere (using distance learning technologies)]. *Magisterskaya programma «Т'юторство в сфере образования» (МГПУ)* [Master program "Tutoring in education" (Moscow city pedagogical university)] [online]. Available at: <https://www.mgpu.ru/programs/magister/tyutorstvo-v-sfere-obrazovaniya/>. [Accessed 10.12.20].

6. Astakhova V.H., Anuchina L.V., Bozhko O.H., Bartash N.H., Golovneva H.V., Mezhoва N.G., Ol'khov's'ka Z.P. (1997). *Metodichniy poshbnik po organhzatsnii vikhovnoi roboti v Khar'kovskom gumanitarnom nstitutn «Narodna ukranns'ka akademnya»* [A handbook to organize an educational program in Kharkov university of Humanities "People's Ukrainian academy"] (for teachers, head teachers, tutors). Kharkiv: KHGH «NUA». 24 p.

7. Bol'shoi psikhologicheskii slovar' [Large Psychology dictionary] [online] Available at: https://gufo.me/dict/psychologie_dict. [Accessed 10.12.20].

8. YouTube. Natalia Molodcha (2020). *University tutor 2021*. [Video file]. Retrieved from : <https://www.youtube.com/watch?V=OX4RpphVk3c> [Accessed 10.12.20].

Natalia Molodcha

INSTITUTE OF UNIVERSITY TUTORS AND ITS ROLE IN ADAPTATION OF FRESHMEN TO HIGHER EDUCATION REQUIREMENTS

Abstract

The article is devoted to the problem of determining the role of university tutors in the process of freshmen adaptation to new conditions of the educational environment. Considering the stated cultural characteristics of university tutors in different countries and the experience of the author as a tutor of a

student group within two years, the conclusion is formulated that a tutor is an expert, organizer of professional and personal growth of participants in the educational process, providing support and guidance directly to freshmen with the aim of their dynamic adaptation to new educational environment using the method of designing an individual educational path. Freshmen, having experienced the richness of the educational and developmental process at the People's Ukrainian Academy and attended different cultural events and citywide events, have shown more confidence in a new educational environment, sensitivity to humanitarian issues, resistance to social changes. In distance learning, the tutor's functions are stated to include pedagogical skills in networking, skills in distance learning, educational design skills, supporting learning process skills, online learning assessing skills.

Key words: educational trajectory, distance learning, freshmen, institute of university tutors, tutor, tutorial, university tutor.

Т. В. Нев'ядомська

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ВИШІВ ТА ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ АБИТУРІЄНТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Питання взаємодії школи і закладів вищої освіти постійно знаходяться в центрі уваги і обговорення, як теоретиків, так і практиків, а в більшості фахівців, які мають відношення до формування студентського контингенту.

Концептуально ця взаємодія має на меті вирішити такі основні завдання: підвищення рівня загальноосвітніх знань випускників – майбутніх абітурієнтів; спільна інформаційно-профорієнтаційна діяльність, спрямована на усвідомлений професійний вибір випускника школи та на його підставі вибір закладу вищої освіти, факультету та спеціальності.

Основні напрямки взаємодії вишів зі школами вже давно мають форми, що склалися та в більшості ефективно реалізуються:

- «участь представників вишів в навчальному процесі з профільних дисциплін;
- контакти вчителів шкіл з викладачами ЗВО з метою консультацій та обміну досвідом;
- науково-методична робота: проведення круглих столів з найбільш важливих питань спільної діяльності; організація методичних семінарів при кафедрах з участю викладачів школи; організація щорічних студентських науково-практичних конференцій із залученням учнів шкіл; рецензування викладачами ЗВО дослідницьких і проектних робіт учнів шкіл; залучення до участі в науково-практичних конференціях на базі ЗВО вчителів шкіл; проведення у вишах предметних олімпіад і конкурсів серед учнів середніх шкіл; організація роботи факультативів і наукових гуртків, орієнтованих на учнів шкіл; надання методичної допомоги викладачами ЗВО при розробці навчальних програм середніх освітніх установ з профільних дисциплін» [2].

Таким чином, ця взаємодія як за формою та за змістом, спрямована на подальшу інтеграцію ланок середньої та вищої освіти і дозволяє в ході окремих заходів виявити професійно-орієнтовану молодь на ті або інші напрями подальшої фахової підготовки. Але «вектор» і зміст цієї взаємодії останній час змінюється в залежності від ситуації, в першу чергу, в системі вищої освіти.

Не секрет, що функціонування сучасних вишів в деякій мірі залежить не тільки від якості загальноосвітньої підготовки і професійної вмотивованості школярів, а на цей час і від кількості, тих хто заповнює студентські аудиторії. З цієї точки зору ми можемо констатувати зростання інтересу ЗВО до взаємодії зі школами саме задля формування свого абітурієнтського, а у подальшому і студентського середовища. При реалізації певних заходів, представники вишів створюють можливість отримати «агентів впливу» в учительському/директорському середовищі; в процесі співпраці, а саме при реалізації корисних для школи заходів, виші формують сприятливе середовище, яке починає «працювати на заклад вищої освіти», тому що будь-яка робота

представників вишу в школі – це заява про цей ЗВО для школярів та їхніх батьків, своєрідний PR для того, щоб згодом випускники зробили вибір саме на користь цього навчального закладу. Таким чином, ми можемо стверджувати, що вдала взаємодія закладів середньої та вищої освіти впливає на формування абітурієнтського середовища в цілому. При цьому, у школах можуть проходити певні заходи щодо сприяння обізнаності старшокласників та їх батьків щодо системи вищої освіти в Україні, сучасних спеціальностей та Умов вступу на навчання до ЗВО.

Таким чином, вистроюється ланцюжок формування абітурієнтського середовища саме в школі: з'ясування та формування професійних уподобань школярів – організація зустрічей з представниками вишів відповідних спеціальностей – знайомство майбутніх абітурієнтів з процедурами та порядком вступу. При цьому, найбільш проблемною ланкою для школи є роз'яснення Умов прийому до ЗВО, тому що це не є сферою компетенцій вчителів або класних керівників, тому актуальним стає залучення до цієї роботи представників приймальних комісій.

Крім цього, на сучасному етапі різноманіття вибору для абітурієнтів важливими є і таких форми роботи з абітурієнтами як екскурсії до вишів, зустрічі зі студентами – випускниками школи, спільна робота учнів і студентів по реалізації освітніх та інших творчих проєктів, що дозволяє школяру познайомитися з закладом вищої освіти в реальній дійсності в протизагагу інформації з інтернету, що може носити необ'єктивний характер.

В реалізації взаємодії школи та закладів вищої освіти є, безумовно, проблеми. По-перше, інколи активність представників ЗВО заважає навчальному процесу у школі, що недопустимо. По-друге, на зустрічі до учнів приходять представники різних вишів з однаковим набором інформації про спеціальність та фах підготовки, що інколи приводить до поверхневого її сприйняття. І по-третє, так звана профорієнтаційна робота з боку вишів носить скоріш характер їх популяризації ніж глибинне роз'яснення сутності фахової підготовки та особливостей подальшої професійної діяльності.

В кінцевому підсумку, вплив школи на формування абітурієнтського середовища не викликає сумніву. Але його спрямованість залежить від обґрунтованості та об'єктивної необхідності реалізації тих або інших форм взаємодії зі старшокласниками та їх батьками в шкільних класах задля правильного вибору подальшої професійної діяльності сучасною учнівською молоддю.

Список бібліографічних посилань

1. Буров, К. С. (2011). Проблемы взаимодействия школы и вуза в сопровождении выбора учащимися направления профессионального образования. *Вестник ЮУрГУ*, [online] 3, с. 40–43 Available at: <file:///C:/Users/fdp/Downloads/problema-vzaimodeystviya-shkoly-i-vuza-v-soprovozhdenii-vybora-uchashchimisya-napravleniya-professionalnogo-obrazovaniya.pdf> [Accessed 11 Jan. 2021].
2. Мірошко, О. П. (2012). Нові напрями взаємодії школа-вищої навчальний заклад. *Переяславская рада: ее историческое значение и перспективы развития восточнославянской цивилизации*, [online] с. 190–193 Available at: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/3126/1/Miroshko_Novi%20napriamy_2012.pdf [Accessed 11 Jan. 2021].
3. Мельник, О. В. (ред.). (2009) *Професійна орієнтація старшокласників: теорія і практика* [online]. Київ: Четверта хвиля, 230 с. <https://core.ac.uk/download/pdf/32307523.pdf> [Accessed 11 Jan. 2021].
4. УІРО (2020). *Професійна орієнтація у новій українській школі*. [online], 36 с. Available at: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczija-profori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf [Accessed 11 Jan. 2021].

References

1. Burov, K. S. (2011). Problemy vzaimodejstviya shkoly i vuza v soprovozhdenii vybora uchashchimisya napravleniya professional'nogo obrazovaniya *Vestnik YUUrGU*, [online] 3, pp. 40–43. Available at: <file:///C:/Users/fdp/Downloads/problema-vzaimodeystviya-shkoly-i-vuza-v-soprovozhdenii-vybora-uchashchimisya-napravleniya-professionalnogo-obrazovaniya.pdf> [Accessed 11 Jan. 2021].

2. Miroszko, O. P. (2012). Novi napryami vzaemodii shkola-vishchij navchal'nij zaklad. *Pereyaslavskaya rada: ee istoricheskoe znachenie i perspektivy razvitiya vostochnoslavianskoj civilizacii*, [online] pp. 190–193. Available at: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/3126/1/Miroszko_Novi%20napriamy_2012.pdf [Accessed 11 Jan. 2021].

3. Mel'nik, O. V. (red.). (2009). *Profesijna orientaciya starshoklasnikov: teoriya i praktika* [online]. Kiiv: CHetverta hvilya, 230 p. <https://core.ac.uk/download/pdf/32307523.pdf> [Accessed 11 Jan. 2021].

4. UIRO (2020). *Profesijna orientaciya u novij ukrains'kij shkoli*. [online], 36 p. Available at: https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2020/12/konczepczija-profori%D1%94ntaczii%CC%88-dlya-gromadskogo-obgovorennya-16_12_20-.pdf [Accessed 11 Jan. 2021].

Tatyana Nevyadomskaya

INTERACTION PECULIARITIES OF SECONDARY AND HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS IN DEVELOPING PROSPECTIVE STUDENTS' ENVIRONMENT

Abstract

Ways of interaction among secondary and higher educational establishments as for school leavers' preparation for admission to higher educational establishments have been considered. Forms of activities in senior classes as for development of professional identity, knowledge of high school seniors and their parents about the system of Ukrainian higher education and Conditions of Admission to higher educational establishments have been stated. The following logic chain of developing the prospective students' environment at school has been built: clarification of schoolchildren's professional preferences – organization of meetings with representatives of higher educational establishments providing the corresponding specialties – introduction of potential prospective students with the procedures and order of admission. It has been stated that the most problematic chain for schools lies in explaining the Conditions of Admission to higher educational establishments, since it is not the competence area of teachers or class tutors. Therefore, it is vital to include representatives of Admissions Committees to this kind of activities.

The importance of such forms of developing a potential prospective student as: excursions in higher educational establishments, meetings with students – school leavers, joint activities of both pupils and students on implementing educational and other creative projects, which allows pupils to see educational establishments in reality rather than find out some information about it from the Internet, which may be biased, – has been underlined.

Key words: secondary education establishments, vocational counseling, school leavers, higher education establishments, prospective students' environment.

Т. В. Пилипенко

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

В умовах динамічних змін механізмів, напрямів і форм національної та глобальної економіки, появи нових загроз для функціонування економічних систем, карантинних обмежень, професійна освіта має суттєво змінитися й гнучко адаптуватися до нових рамок і форм її надання та вимог ринку праці до компетенцій випускників.

Безперечно, професійна освіта безпосередньо пов'язана з потребами економіки держави, а її якість має відповідати сучасним запитам і вимогам, бо у нових умовах ефективно працювати на робочому місці зможуть лише висококваліфіковані працівники, які досконало володіють сучасною професією з цифровими компетенціями, можуть швидко змінювати спеціалізацію.

Аналіз даних Державної служби статистики України щодо розвитку закладів професійної освіти показав, що кількість закладів професійно-технічної освіти України була найбільшою

у 2005 році – 1023 од., а найменшою – у 2019 році – 723 од [8]. Оцінка зміни кількості закладів професійної освіти з 2010 року показала, що кількість таких закладів щорічно зменшувалась порівняно з попереднім роком (на 1,4–18,2% за різними роками) і на початок 2020 року залишилося лише 714 таких закладів. Відповідно, і кількість учнів найбільшою була у 2000 році – 524,6 тис. осіб і щорічно вона зменшувалася (лише протягом періоду з 2015 до 2017 рр. вона скоротилася на 35 тис. осіб), у 2019 році вона склала 245,8 тис. осіб. Слід відмітити, що кількість учнів у середньому на 1 навчальний заклад також щорічно зменшувалася з 541 особи у 2000 році до 340 осіб у 2019 році. Загальна чисельність учнів з 2000 р. по 2019 р. зменшилась на 142,8 тис. осіб.

Оцінка територіальних диспропорцій у розвитку закладів професійної освіти показала, що у 2000 році кількість учнів найбільшою була у Донецькій області (28,4 тис. осіб або 10,6% від загальної чисельності), Дніпропетровській області (20 тис. осіб, або 7,5 % від загальної чисельності), Львівській обл. (19,3 тис. осіб, або 7,23% від загальної чисельності). У 2019 році ситуація змінилася: найбільша чисельність учнів ЗП(ПТ)О була у Дніпропетровській обл. (12,5 тис. осіб, або 10% від загальної чисельності), Львівській обл. (9,5 тис. осіб, або 7,6% від загальної чисельності).

Досліджуючи причини такого стану, слід відмітити, що негативним фактором є наявність диспропорцій у структурі осіб, які навчаються у закладах освіти (за рівнями освіти і типами закладів освіти), зокрема, кількість бажаючих отримати вищу освіту (сьогодні 86 % випускників шкіл прагнуть здобути саме вищу освіту) в рази перевищує кількість тих, хто отримує статус кваліфікованого робітника, що призводить до перенасиченості ринку праці спеціалістами та магістрами й певною мірою перешкоджає працевлаштуванню випускників закладів професійної освіти. При цьому, за даними Державної служби статистики України, рівень працевлаштування випускників закладів професійно-технічної освіти є достатнім і становить 82,0 %, що свідчить про їх затребуваність на ринку праці [2; 7].

Проблемним питанням для системи професійної освіти в Україні є стабільно низький рівень її фінансування. Так, за даними Державної служби статистики та МОН України, станом на початок 2018 р. обсяг державного фінансування професійно-технічної освіти становив 8,3 млрд. грн., або 0,3% ВВП, тоді як обсяг приватного фінансування – 0,9 млрд. грн.. Недосконалість компенсаторних механізмів щодо фінансового супроводження передання фінансування закладів професійної освіти з державного на місцеві бюджети спричинила погіршення стану забезпеченості закладів професійної освіти, поставивши їх на межу виживання, адже наразі з боку держави фінансуються три статті кошторису: зарплата викладачів і майстрів виробничого навчання та співпрацівників закладу, стипендія учнів, комунальні послуги [3].

Недостатнє фінансування матеріально-технічної бази закладів професійної освіти призводить до того, що зміст професійної освіти не відповідає сучасному рівню розвитку технологій і тенденціям на ринку праці.

Проблемними питаннями для системи професійної освіти в Україні сьогодні також є: відтік кваліфікованої трудової сили за кордон, застарілість матеріальної бази закладів професійної освіти, незацікавленість педагогів і майстрів виробничого навчання в якісному навчанні молоді через низьку вмотивованість праці, відсутність пільг для учнів та ін..

Для вирішення вказаної проблеми державні органи управління освітою реалізують низку заходів, зокрема, має місце підтримка з держбюджету підготовки робітників з професій загальнодержавного значення, впровадження державних стандартів на модульно-компетентнісній основі стосовно деяких конкретних робітничих професій, пілотні проекти МОН зі створення навчально-практичних центрів галузевого спрямування; посилення взаємодії держави та суб'єктів підприємницької діяльності та ін. [1; 3]. Проте, дотепер проблеми достатнього фінансування і оптимального (за критерієм забезпечення можливостей розвитку) розподілу і освоєння бюджетних коштів ще не вирішені.

Дослідники наголошують, що сьогодні основні проблеми системи професійно-технічної освіти зумовлені переважно незбалансованістю потреб особистості у професійних освітніх послугах і суспільства у професійно-кваліфікаційній структурі підготовки робочих кадрів, недостатнім бюджетним фінансуванням, не розробленістю основних напрямів розвитку системи професійно-технічної освіти та ін. [1].

В.М. Новіков слушно наголошує, що проблемним питанням є пошук балансу між цілями держави, можливостями закладів професійно-технічної освіти і інтересами роботодавців у забезпеченні ринку праці кваліфікованими робітничими кадрами. Вирішення цієї проблеми, на його думку, потребує осучаснення системи професійної освіти, вектор її розвитку має бути спрямованим на удосконалення управлінських стратегій у напрямку їх гнучкості, формування законодавчої і нормативної бази для створення нової, єдиної системи професійної освіти на базі діючих закладів підготовки професійних кадрів, формування партнерських відносин з роботодавцями, взаємодії з державним і регіональним бюджетом [6, с. 87].

Аналіз нормативно-правової бази розвитку системи професійно-технічної освіти в Україні, інформаційно-аналітичних матеріалів Міністерства освіти і науки України, Державної служби статистики України, експертного середовища дав змогу вченим визначити найбільш суттєві фактори, що ускладнюють збалансування попиту та пропозиції на національному, регіональних та місцевих ринках праці. Такими суперечностями є [5]:

1. Неєфективне багаторівневе управління професійно-технічною освітою, яке проявляється через недостатньо чіткий розподіл обов'язків та повноважень щодо управління цією системою.

2. Невідповідність якості підготовки випускників закладів професійно-технічної освіти вимогам роботодавців. За даними обстеження Світового банку «Навички для сучасної України», майже 70 % опитаних фірм підтвердили, що випускники закладів загальної та професійно-технічної освіти не володіють практичними навичками або сучасними знаннями; понад 58 % відзначили відсутність типів та рівнів навичок, необхідних роботодавцям; 55 % – актуальних знань [9].

3. Невисокий рівень престижності професійної (професійно-технічної) освіти в Україні. Результати обстеження «Перехід молоді від навчання до стабільної роботи» МОП підтверджують непрестижність отримання професійно-технічної освіти для молоді (майже 62,3 % респондентів не були готові переорієнтуватися з отримання вищої освіти на отримання освіти професійно-технічної) [4].

4. Недостатнє фінансування галузі та незначні інвестиції у модернізацію матеріально-технічної бази закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

5. Невідповідність змісту освіти та методики викладання вимогам ринку праці та потребам особистості.

6. Нерозвиненість державно-приватного партнерства у сфері професійно-технічної освіти як результат збереження слабкої зацікавленості соціальних партнерів у модернізації мережі закладів професійно-технічної освіти [5].

Стратегічно важливими напрямками для розвитку професійної освіти на найближчі роки фахівці виділяють такі: створення ефективної системи управління та фінансування професійної освіти; удосконалення мережі закладів професійної освіти, зокрема, заснування Центрів професійної досконалості; створення гнучкої системи неперервної освіти впродовж життя; створення умов для автономії закладів професійної освіти; забезпечення відповідності змісту й якості професійної освіти потребам особи та ринку праці; модернізація навчально-виробничої і соціальної інфраструктури закладів професійної освіти; розвиток партнерства у сфері професійної (професійно-технічної) освіти та ін. [10].

Таким чином, перспективними напрямками розвитку професійної освіти мають бути: прискорення модернізації системи такої освіти на рівні регіонів, підвищення спроможності закладів професійної освіти до фінансової, академічної, кадрової та організаційної автономії, створення умов для інтеграції професійної освіти з ринком праці, осучаснення змістовного наповнення такої освіти, розробка дієвих механізмів ефективної дистанційної та дуальної освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Бріцина, Ю. В. (2016). Динаміка розвитку професійно-технічної освіти в Україні. В: *Економіка та управління національним господарством*, вип. 5, с. 49–52.
2. Вербицька, А. В. (2017). *Інтеграція вищої освіти України в європейський освітньо-науковий простір*. Чернігів, 201 с.
3. Грень, Л. М. (2020). *Механізми державного управління професійно-технічною освітою України*. Док. наук з держ. упр: 25.00.02. Харків.
4. Лібанова, Е., Цимбал, О., Ярош, О. та Лісогор, Л. (2016). *Перехід на ринок праці молоді України: результати міжнародного дослідження “School-to-work transition surveys” в Україні у 2013 та 2015 роках*. Женева. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_emp/documents/publication/wcms_536293.pdf [Accessed: 7 October 2020].
5. Лісогор, Л. С. (2020) Розвиток професійної освіти як чинник збалансування попиту та пропозиції на ринку праці. *Соціальна політика*, 15, 6 с.
6. Новіков, В. М. (2017). Модернізація професійно-технічної освіти як цільова функція розвитку ринку праці в Україні. *Соціально-трудові відносини: теорія та практика*, 2, с. 86–99.
7. Свистун, В. І., Єльнікова, Г. В. та Петренко, Л. М. (2014) *Вплив трансформації ринкової економіки на управління розвитком професійно-технічної освіти*. Київ : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 184 с.
8. *Статистичний щорічник України за 2019 рік* (2020). Київ, 465 с.
9. Карпію, Х. Д., Купець, О., Мюллер, Н. та Олефір, А. (2017). *Навички для сучасної України* [online]. Available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/808141497006924267/pdf/111553-UKRANIAN-PUBLIC-SkillsformodernUkraineUKR.pdf> [Accessed: 9 October 2020].
10. Mon.gov.ua, (2020). *Проект Стратегії розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року*. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2020/11/04/proyekt-stratehiyi-rozvytku-profesiynoyi-profesiyno-tekhnichnoyi-osvity-na-period-do-2023.docx> [Accessed: 5 October 2020].

References

1. Britsyna, Yu. V. (2016). Dynamika rozvytku profesiiino-tekhnichnoi osvity v Ukraini. In: *Ekonomika ta upravlinnia natsionalnym hospodarstvom*, vyp. 5, pp. 49–52.
2. Verbytska, A. V. (2017). *Intehratsiia vyshchoi osvity Ukrainy v yevropeyskyi osvithno-naukovyi prostir*. Chernihiv, 201 p.
3. Gren, L. M. (2020). *Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia profesiiino-tekhnichnoiu osvitoiu Ukrainy*. Dok. nauk z derzh. upr: 25.00.02. Kharkiv.
4. Libanova, E., Tsybal, O, Yarosh, O, and Lisohor. L. (2016). *Perekhid na rynek pratsi molodi Ukrainy: rezultaty mizhnarodnoho doslidzhennia “School-to-work transition surveys” v Ukraini u 2013 ta 2015 rokakh*. Zheneva. Available at: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/ed_emp/documents/publication/wcms_536293.pdf [Accessed: 7 October 2020].
5. Lisohor, L. S. (2020) Rozvytok profesiiinoi osvity yak chynnyk zbalansuvannia popytu ta propozytsii na rynku pratsi. *Sotsialna polityka*, 15, 6 p.
6. Novikov, V. M. (2017). Modernizatsiia profesiiino-tekhnichnoi osvity yak tsilova funktsiia rozvytku rynku pratsi v Ukraini. *Sotsialno-trudovi vidnosyny: teoriia ta praktyka*. № 2, pp. 86-99.
7. Svystun, V. I., Yelnykova, H. V. and Petrenko, L. M. (2014) *Vplyv transformatsii rynkovoї ekonomiky na upravlinnia rozvytkom profesiiino-tekhnichnoi osvity*. Kyiv : TOV «NVP Polihrafservis», 184 p.
8. *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2019 rik* (2020). Kyiv, 465 p.
9. Karpio, Kh. D., Kupets, O., Miuller, N. and Olefir, A. (2017). *Navychky dlia suchasnoi Ukrainy. Mizhnarodnyi bank rekonstruktsii ta rozvytku*. Available at: <http://documents.worldbank.org/curated/en/808141497006924267/pdf/111553-UKRANIAN-PUBLIC-SkillsformodernUkraineUKR.pdf> [Accessed: 9 October 2020]

10. Mon.gov.ua, (2020). *Proekt Stratehii rozvytku profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity na period do 2023 roku*. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2020/11/04/proyekt-stratehiyi-rozvytku-profesiynoyi-profesiyno-tekhnichnoyi-osvity-na-period-do-2023.docx> [Accessed: 5 October 2020].

Tetiana Pylypenko

PROBLEMS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL AND TECHNICAL EDUCATION IN UKRAINE

Abstract

The state of the vocational education system in Ukraine is problematic. The number of vocational education institutions in 2019 amounted to 732 units. The number of students in such educational institutions in 2019 amounted to 245.8 thousand people. The total number of students from 2000 to 2019 decreased by 142.8 thousand people. There are territorial disparities.

A problematic issue for the vocational education system in Ukraine is the low level of its funding. Three budget items are funded: salaries of teachers and masters of industrial training and employees of the institution, student scholarships, utilities.

Due to insufficient funding, the content of vocational education does not correspond to the current level of technology development and trends in the labor market.

Problematic issues are: the outflow of skilled labor abroad, the obsolescence of the material base of educational institutions, low motivation of teachers and masters of industrial training, lack of benefits for students, etc ..

Promising areas for the development of vocational education may be: accelerating the modernization of such education at the regional level, increasing the capacity of vocational education institutions to financial, academic, personnel and organizational autonomy, creating conditions for integrating vocational education with the labor market, modernizing the content of such education, development effective mechanisms for effective distance and dual education.

Key words: vocational education, educational institution, development of vocational education.

I. O. Помазан

ЗНО З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ: ПРОЄКЦІЯ НА ФОРМАТ УНІВЕРСИТЕТСЬКИХ СТУДІЙ

Зовнішнє незалежне оцінювання стало й дотепер залишається, ймовірно, одним з найбільш успішних загальнонаціональних проєктів останнього десятиліття. Показово, що проєкт цей не втратив громадської довіри протягом тих тринадцяти років, що минули від часу запровадження обов'язкового ЗНО з української мови та літератури для вступників до вищих навчальних закладів у 2008 році. Переконливим свідченням цього стало запровадження в наступні роки ЗНО з інших предметів та зарахування результатів ЗНО у якості державної підсумкової атестації, а також запровадження ЗНО при вступі до магістратури.

Є сенс наголосити, що основна й базова мета зовнішнього незалежного оцінювання – визначити рівень готовності абітурієнта (учорашнього випускника середньої школи або того, хто вирішив вступати до закладу вищої освіти через декілька років після здобуття середньої освіти) до навчання у вищій школі. Таким чином, мінімальна кількість балів, яка уможливує подання документів до прийомної комісії зво, визначає поріг, за яким потенційний студент просто не зможе зрозуміти університетського викладача. Рейтингування учасників тестування кожного року визначає для кожного з них рівень готовності упевнено почуватися на студентській лаві. Разом із цим, маємо пам'ятати, що рівень знань з певних предметів є не єдиною передумовою успішного навчання, але, ймовірно, однією з найбільш значущих.

Водночас із широким запровадженням ЗНО з основних предметів, що необхідні для вступу до зво, зовнішнє незалежне оцінювання стало значною мірою сприйматися в суспільстві в цілому та освітній спільноті зокрема як своєрідна оцінка якості шкільної освіти, а також якості роботи конкретного закладу середньої освіти й конкретного вчителя. Таким чином, ЗНО певною мірою делегуються, а можливо, й нав'язуються функції, первинно йому не властиві.

Безумовно, зовнішнє незалежне оцінювання як визначальний поріг між середньою та вищою освітньою ланкою, а також як інструмент проміжного оцінювання у вищій школі (ЗНО для потенційних магістрів) та в майбутньому в середній школі (державна підсумкова атестація у форматі ЗНО для дев'ятикласників) є сьогодні важливою складовою організації навчального процесу. У такій ролі ЗНО може бути одним із найбільш значущих маркерів досягнень та недоліків організації навчання в середній школі співвідносно з майбутнім здобуттям вищої освіти.

Зовнішнє незалежне оцінювання з української мови та літератури як предметів, що з 2008 по 2020 роки були обов'язковими для вступу до закладів вищої освіти, є, ймовірно, одним з найбільш широко застосовуваних маркерів з огляду на викладене вище положення. Крім того, українська мова є тією дисципліною, яку викладають не лише в середній школі, а й у школі вищій, незалежно від обраної вступником спеціальності.

Таким чином, поєднання роботи в системі зовнішнього оцінювання із роботою на молодших курсах університету дає можливість доволі виразно й послідовно спостерігати, як спрацьовує шкільна система навчання в контексті підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання, а також, яку проекцію шкільні студії та результати ЗНО матимуть на навчання на молодших і, зокрема, на першому курсі. Щодо цього можна, на нашу думку, окреслити певні проблеми, із якими стикається як той, хто займається підготовкою до ЗНО в якості викладача, автора й експерта тестових завдань, організатора процесу підготовки, а також як викладача, який зустрічає «продукт» школи та ЗНО.

На жаль, навчання в середній школі закладає в підсвідомість переважної більшості випускників у якості базового навчального принципу формат «вивчив, склав, забув». Коли учень передчуває, що найближчого дня вчитель його спитає, він напередодні очікуваного уроку сяде й вивчить конкретну тему або підготує домашнє завдання, докладе максимум зусиль, щоб привернути увагу вчителя, продемонструє здобуті знання, отримає бажану оцінку (або таку, яку отримає) і з полегкістю викине вивчене з голови. При цьому це відбудеться не свідомо, а просто тому, що ближчим часом необхідності в цій навчальній інформації в учня не виникне. Маємо тут на увазі не тяглість навчального процесу, де всі тематичні компоненти по суті є нерозкладним пазлом, а реальність організації навчального процесу в школі, де доволі часто стимулом до активізації навчальних зусиль з боку учня виступає перспектива низької оцінки за чверть, за півріччя, за рік тощо.

При підготовці до ЗНО такий навчальний алгоритм становитиме істотну проблему, оскільки ця підготовка передбачає роботу з усіма тематичними складовими навчального курсу з певного предмету, що може охоплювати навчальний матеріал за одинадцять класів (як, наприклад, для української мови) або переважно за останні чотири класи (якщо, зокрема, йдеться про українську літературу). Таким чином, той матеріал, який, наприклад, повторюється (а часом, будьмо відверті, й вивчається, оскільки десь у п'ятому, шостому, сьомому чи навіть у дев'ятому чи десятому класі учень міг успішно «пройти повз» ту чи іншу навчальну тему) у вересні, жовтні чи листопаді, необхідно буде ефективно застосувати на практиці в роботі із тестовими завданнями наприкінці травня чи на початку червня. Ті учні, які більш-менш ретельно готуються до ЗНО, мають докласти зусиль, щоб принцип «вивчив сьогодні – забув завтра» був максимально нівельований у процесі роботи з підготовки.

Також істотну проблему становить для переважної більшості майбутніх учасників ЗНО в процесі їх підготовки те, що протягом навчання в десятому класі, багато з них по суті беруть тайм-аут, мінімізуючи свою навчальну активність і «прокидаючись» лише тоді, коли виникає нагальна потреба покращити оцінку за чверть, півріччя, оцінку за рік. Відсутність у десятому

класі якогось серйозного контрольного заходу, як, наприклад, державна підсумкова атестація в дев'ятому класі, об'єктивно призводить до того, учні цілком природно сприймають навчання в десятому класі як цілком природну нагоду відпочити від стресу в попередньому класі, і для великої кількості одинадцятикласників подолання цього відпочинкового настрою вимагає істотних зусиль.

У межах цієї статті, мабуть, не на часі говорити про проблеми з відсутністю в старшокласників, випускників і першокурсників упевнених навичок вдумливого й ефективного читання, оскільки це тема для окремого дослідження, але зауважити наявність цієї проблеми, на нашу думку, необхідно.

Усе, що було окреслено вище, природним чином має проєкцію вже й на формат навчання в закладі вищої освіти, адже потрапивши на університетську лав, першокурсник потребує певного часу (іноді для цього йому буває необхідно від одного до трьох років), щоб усвідомити принципи навчання, які передбачають регулярну роботу з кожної певної навчальної дисципліни, особливо коли йдеться про дисципліни фундаментального блоку й дисципліни профільні.

Доволі часто буває так, що ті студенти, які три місяці тому успішно склали ЗНО з конкретного предмету, часто набравши при цьому доволі високу кількість балів, демонструють на першому курсі незнання певних тематичних розділів, або й незнання якихось елементарних понять, без яких неможлива фахова робота з того самого навчального курсу, але вже на рівні вищої школи. Також ця проблема є доволі гострою, коли незнання понятійного апарату, засвоєння якого передбачено шкільною програмою, не дає можливість ефективно працювати викладачам із дотичних дисциплін. Відповідно викладач змушений витратити часто доволі велику кількість часу на повторення шкільного матеріалу, що може суттєво й негативно впливати на якість уже викладання університетських дисциплін.

Таким чином, подолання окреслених проблем є істотним викликом для всіх учасників навчального процесу, оскільки саме цим може зумовлено підготовку якісних випускників вищої школи, тих, хто в майбутньому формуватиме інтелектуальний простір нашого суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Наскільки можна довіряти ЗНО? https://osvita.ua/test/test_article/29465/
2. ЗНО не повинне змушувати когось навчатися, – експертка про новий тест з української мови. https://education.24tv.ua/zno-ne-povinne-zmushuvati-kogos-navchatisya-ekspertka-novini-ukrayini_n1513194

References

1. Naskil'ky mozhna doviryaty ZNO? https://osvita.ua/test/test_article/29465/
2. ZNO ne povynne zmushuvaty kohos? navchatisya, – ekspertka pro novyy test z ukrayins'koyi movy. https://education.24tv.ua/zno-ne-povinne-zmushuvati-kogos-navchatisya-ekspertka-novini-ukrayini_n1513194

Igor Pomazan

EXTERNAL INDEPENDENT EVALUATION IN THE UKRAINIAN LANGUAGE AND UKRAINIAN LITERATURE FROM THE PERSPECTIVE OF UNIVERSITY STUDIES

Abstract

The article is devoted to the analysis of the problem of correlation of External Independent Evaluation (EIE) in the Ukrainian language and Ukrainian literature with educational stages of secondary school and higher educational institutions.

The author stresses the importance of EIE as a nation-wide project that, over the last decade, has so far enjoyed great support from Ukrainian society and is an effective tool for rating potential enrollees against their educational achievements at secondary school.

The author identifies a number of significant issues of preparing for EIE the upper-former and the school leaver faces, and ascribes them mainly to the shortcomings of the educational algorithms established at secondary schools. The unsystematic nature of studying, the sporadic character of homework preparation, as well as the uneven distribution of educational activity in the ninth, tenth and eleventh grades are especially stressed.

In particular, it is highlighted that the well-established “learned-passed-forgot” algorithm of self-organization of educational activity of schoolchildren makes a university professor spend a significant amount of academic time on eliminating gaps in the school training of first- and sometimes second- and even third-year students.

Key words: External Independent Evaluation, the Ukrainian language and Ukrainian literature, educational algorithms, self-organization, educational activity.

Г. Ф. Пономарьова

ФОРМУВАННЯ КОНТИНГЕНТУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ СУЧАСНОГО ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНИЙ І ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

Потребу молоді у вищій професійній освіті слід розглядати, з одного боку, як суспільну потребу, оскільки сучасне суспільство висуває високі вимоги до майбутнього фахівця: творче (нестандартне, інноваційне) мислення, здатність знаходити ефективні оптимальні рішення на основі об’єктивного аналізу ситуацій і рефлексії власних дій, співвідношення їх з поставленою метою діяльності, сформована професійна компетентність, що визначає ефективність та якість діяльності фахівця тощо. З іншого боку, сучасна політика держави у сфері освіти засвідчує тенденцію відмови від обов’язкової вищої освіти, як єдиної реальної можливості забезпечити реалізацію сподівань молодих людей на фінансове і матеріальне благополуччя. Зазначимо, що такий мотив вибору вищої освіти властивий 84,4% потенційних абітурієнтів.

Разом з тим, в останнє десятиріччя фактично ігнорується проблема створення ефективної системи профорієнтації здобувачів освіти на вибір професії і, зокрема, профвідбору. Обговорення цієї проблеми на наукових зібраннях і відображення в дисертаційних дослідженнях, абсолютна більшість яких датується роками кінця ХХ століття, не дають чіткого уявлення про рівень її вирішення. Понад 50% викладачів педагогічних ЗВО із 102 опитаних нами переконані, що отримані на вступних іспитах оцінки чи результати зовнішнього незалежного оцінювання не можна значною мірою вважати критерієм профпридатності абітурієнта до конкретної діяльності за фахом, особливо педагогічної.

Зважаючи на висловлені міркування і зроблені висновки вважаємо за доцільне наголосити на важливості саме профорієнтаційного аспекту проблеми підготовки кадрів у ЗВО в контексті забезпечення якості освіти в період глокалізації. Практичне вирішення цієї проблеми пов’язуємо зі спільною діяльністю сім’ї, закладів загальної середньої, позашкільної та вищої освіти.

Теоретичну основу вирішення означеної проблеми складають праці представників вітчизняної класичної і сучасної психолого-педагогічної науки – О. Леонтьєва, Б. Ломова, Ф. Немова, Є. Ільїна та інших (дослідження взаємозв’язку мотивації і діяльності). Формування мотивації до навчальної діяльності досліджували Л. Виготський, В. Давидов, В. Рєпкін, О. Дусавицький та інші. Проблему діагностики професійної придатності вивчали М. Амінов, Т. Воробьова, Н. Мажара, Є. Павлютенков, М. Тименко, Б. Федоришин, Р. Хмелюк, С. Чистякова та інші.

Важливою складовою профорієнтаційної роботи як з потенційними абітурієнтами так і зі здобувачами освіти є врахування їх індивідуальних особливостей. Родоначальником у цьому

напрямі є англійський учений Ф. Гальтон [1], методику якого було реалізовано в перших бюро профорієнтації молоді в багатьох країнах, зокрема Ф. Парсонсому США[2].

На початку ХХ століття у профорієнтаційній роботі акцент було зроблено на профвідборі, основу методики якого розробив директор психологічної лабораторії Гарвардського університету, професор Г. Мюнстерберг [3].

Різні аспекти профорієнтаційної роботи у закладах освіти ефективно досліджують сучасні науковці: М. Болдіна, В. Корнєшук, О. Дєєва, В. Синявський, С. Паніна, Г. Срослова, Ю. Шатир, Д. Єрмаков, М. Чистяков, Д. Швець та інші (проблеми організації профорієнтаційної роботи), К. Вялкова, Б. Аханов, Е. Зеєр, М. Пряжников, О. Гусєв, Т. Патрахіна та інші (сучасні підходи і технології в організації профорієнтаційної роботи) тощо.

У нашому дослідженні і практичній педагогічній діяльності ми виходимо з того, що професійна орієнтація не може закінчуватися вибором професії, а залишається актуальною впродовж усього періоду здобуття освіти людиною.

Профорієнтація у нашому розумінні, що сформувався на основі узагальнюючого аналізу наукових праць, це – система організаційно-педагогічних і психолого-методичних заходів, що формують соціально-психологічні умови для розвитку готовності випускників ЗВО до професійного самовизначення, а у дорослих людей – свідомої реорієнтації.

Профорієнтація здобувачів освіти, на наше переконання, є комплексною проблемою, яка потребує комплексного вирішення і передбачає кілька етапів:

1-й етап – цілеспрямована планова (колективна, групова та індивідуальна) профорієнтаційна робота у закладі освіти в період здобуття повної середньої освіти. Активними суб'єктами цього процесу мають бути батьки, педагоги і сама дитина.

У період вибору професії майбутній абітурієнт має об'єктивно зважити, яка професія і чим дійсно його приваблює, надихає на набуття певних знань чи вмінь, відповісти на питання про очікування від потенційного вибору.

Аналіз відповідей учнів 9–11 класів (116 респондентів) закладів загальної середньої освіти м. Харкова (2020 рік) на запитання анкети, що стосуються вибору професії, засвідчує відсутність чітких критеріїв вибору (69,4%), вплив переважно зовнішніх чинників в орієнтації на професію (69,7%), відсутність повної інформації про особливості (професіограму) конкретної діяльності, пов'язаної з бажаною професією (74%).

Педагогічний досвід і результати соціопедагогічних досліджень науковців і здобувачів вищої освіти Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради переконує в тому, що найбільш ефективними засобами (формами і методами) профорієнтаційної роботи, як чинника свідомого вибору професії, є широке інформування учнів з різних джерел (зміст уроків, гуртки, секції, наукові товариства, екскурсії, клуби тощо), урізноманітнення позашкільної роботи з орієнтацією на конкретну особистість, участь у волонтерській, природоохоронній, громадській роботі.

Особливо сензитивними шкільні роки є для формування свідомої мотивації в учнів до вибору професії, що ґрунтується на усвідомленні ними власних інтересів, бажань, пріоритетів, цілей тощо.

Як найбільш ефективним у цьому сенсі можна назвати досвід ЗВО, що планують та проводять значну кількість заходів саме для потенційних абітурієнтів: дні відкритих дверей, конкурси, фестивалі, олімпіади, зустрічі тощо. Значні можливості для впливу на учнів відкривають офіційні вебсайти ЗВО, через які передається інформація про заклад освіти, його історію, традиції, особливості освітнього процесу, заходи, що проводяться для та за участі здобувачів вищої освіти тощо.

Сім'я і ЗВО були і мають залишатися у цьому сенсі надійними соціальними партнерами школи – допомагати і спільно реалізовувати профорієнтаційну стратегію закладу загальної середньої освіти, пропонуючи свій соціально-педагогічний та науковий потенціал.

2-й етап – адаптація здобувачів освіти до умов закладу вищої освіти.

Ми розглядаємо адаптацію як налагоджування «взаємодії» молоді людини з освітнім середовищем, оскільки саме це поняття передбачає рівноправність (партнерство) усіх його суб'єктів (учасників).

Як засвідчує дослідження працівників соціально-психологічної служби академії, процес адаптації передбачає обов'язкову активність самого студента як суб'єкта взаємодії, а це не завжди відбувається успішно.

Узагальнення результатів вивчення процесу адаптації першокурсників дозволяють виділити такі труднощі:

- переживання і проблеми, пов'язані з переходом від шкільного до дорослого життя;
- невизначеність мотивації вибору професії;
- недостатня психологічна підготовка до самостійного життя, необхідності приймати рішення, брати на себе відповідальність за власні дії і вчинки;
- невміння здійснювати психологічну саморегуляцію поведінки і діяльності, що підсилюється відсутністю звичного повсякденного контролю педагогів та батьків;
- нові умови діяльності у ЗВО, що визначають якісно іншу систему співвідношення свободи і залежності, зумовлюють необхідність самостійної регуляції своєї поведінки;
- пошук оптимального режиму освітньої (самоосвітньої) діяльності і відпочинку в нових умовах;
- налагодження побуту і самообслуговування (для тих, хто мешкає у гуртожитку);
- відсутність навичок самостійної роботи у навчальній діяльності, проведенні творчої (пошукової) роботи.

Констатуємо, що ці труднощі різні за своїм походженням. Оскільки одні є об'єктивними, а інші носять суб'єктивний характер, пов'язані зі слабкою загальнодидактичною підготовкою, недоліками виховання в родині і школі тощо.

Наголосимо, що саме знання індивідуальних особливостей здобувачів вищої освіти дозволяють на цій основі побудувати таку систему педагогічної роботи, що зумовить комфортне їх включення у нові види діяльності, нове коло спілкування, дасть можливість уникнути проблем в адаптації.

Ключовим елементом пропонованої системи адаптації в умовах закладу вищої освіти є чітке визначення критеріїв успішної адаптації. Разом з тим, теоретичні пошуки і досвід засвідчують актуальність означеного питання і потребують подальших наукових досліджень.

На підставі результатів проведених наукових досліджень і досвіду, нами виокремлені внутрішні та зовнішні критерії адаптації.

Внутрішні критерії:

1. Високий рівень мотивації до формування професійної компетентності та самоактуалізації загалом;
2. Здатність висловлювати свою думку і відстоювати свої переконання;
3. Відкритість;
4. Демонстрація почуття власної гідності та розвитку внутрішньої свободи;
5. Здатність будувати конструктивні взаємини;
6. Адекватність самооцінки;
7. Усвідомлення потреби самоосвіти;
8. Здатність керувати своїм емоційним станом;
9. Бажання брати участь у суспільному житті навчального закладу;
10. Розвинені механізми саморефлексії;
11. Відсутність загроз стану здоров'я людини та комфортного самопочуття;
12. Конструктивне ставлення до критики інших.

Зовнішні критерії:

1. Сформованість навичок самодіяльності в навчальній, науковій, позааудиторній роботі;
2. Участь у громадському житті закладу освіти;

3. Виконання здобувачами освіти правил і вимог внутрішнього розпорядку у ЗВО;
 4. Актуалізація в життєдіяльності особистості соціальної і моральної зрілості;
 5. Сформованість індивідуального стилю поведінки здобувачів освіти;
 6. Безконфліктна поведінка щодо всіх учасників освітнього процесу.
- 3-й етап – організація ефективної освітньої діяльності у ЗВО.

На цьому етапі йдеться про забезпечення освітньої (самоосвітньої) діяльності здобувачів освіти на організаційному, змістовому, методичному рівнях, зокрема про оптимізацію, індивідуалізацію, диференціацію тощо освітнього процесу для здобуття якісної освіти.

З огляду на те, що успішність навчання і, відповідно, закріплення у професії здобувачів вищої освіти залежить, зокрема, від їх задоволеності наданими освітніми послугами, працівники соціально-психологічної служби академії систематично проводять опитування, метою якого є з'ясування актуальних проблем студентської молоді та пошук адекватних засобів їх вирішення. Опитування стосується всіх сфер життєдіяльності студентів.

Не менш важливим питанням є розвиток, а в окремих випадках і формування мотивації до оволодіння професією.

Для діагностики особливостей мотивації здобувачів вищої освіти на різних етапах освітнього процесу (1-6 роки навчання) та побудови педагогічної роботи щодо професійної реорієнтації в академії проводяться дослідження мотивів навчальної діяльності за методикою А. Реан, В. Якуніна, яка передбачає виявлення домінантних мотивів, та методиками виявлення мотивів в освітній діяльності студентської молоді К. Бадмаєвої і Т. Ільїної. Аналіз отриманих результатів засвідчує, що адекватна особливостям професіограми фахівця і запитам суспільства мотивація є однією з найважливіших умов його особистісного розвитку та якісної професійної підготовки.

Зміни державної політики та соціально-економічних вимог у галузі освіти, зокрема вищої, диктують необхідність удосконалення освітнього процесу в ЗВО стосовно професійної реорієнтації здобувачів вищої освіти на такі цінності як доброчесність, академічна свобода тощо. Формування мотивів до освітньої діяльності, що ґрунтуються на цих цінностях, здійснюється через активне залучення здобувачів освіти до самоврядування, формування освітніх програм, наукової роботи, продукування громадських ініціатив тощо.

Ефективність проведення комплексної науково-педагогічної роботи як до, так і впродовж навчання в академії щодо формування контингенту здобувачів освіти підтверджують результати досліджень за останні 5 років:

- зменшення кількості здобувачів освіти з ознаками дезадаптації – на 0,45% щорічно;
- збільшення кількості студентів, задоволених якістю надання освітніх послуг, – на 1,4% щорічно;
- стабільний конкурс серед абітурієнтів на всі спеціальності – 5-6 осіб на місце;
- зростання якісних і кількісних характеристик здобутків абітурієнтів, зокрема щодо балів за результатами ЗНО – на 1,8 бала за середнім показником.

Серед проблем, що потребують вирішення, назвемо такі:

- розробка науково-методичних основ упровадження ефективної системи профорієнтаційної роботи і, конкретно, – профвідбору як у закладах загальної, так і вищої освіти;
- реалізація автономії ЗВО у питанні профвідбору абітурієнтів на здобуття освіти, зокрема шляхом врахування виокремлених для цього балів при конкурсному відборі за розробленими методиками.

Досвід проведення профвідбору переконує в тому, що він має передбачати перевірку схильності, особистісні якості, здібності та вподобання абітурієнтів, тоді як діагностика профпридатності є більш складною і комплексною, оскільки важко говорити про допрофесійну придатність чи непридатність поза професійною діяльністю, в якій вона і формується.

Ця проблема потребує окремого спеціального дослідження.

Узагальнення теоретичних та практичних напрацювань щодо означеної проблеми

дозволило виокремити та систематизувати елементи орієнтовної системи формування контингенту здобувачів вищої педагогічної освіти (рис. 1).

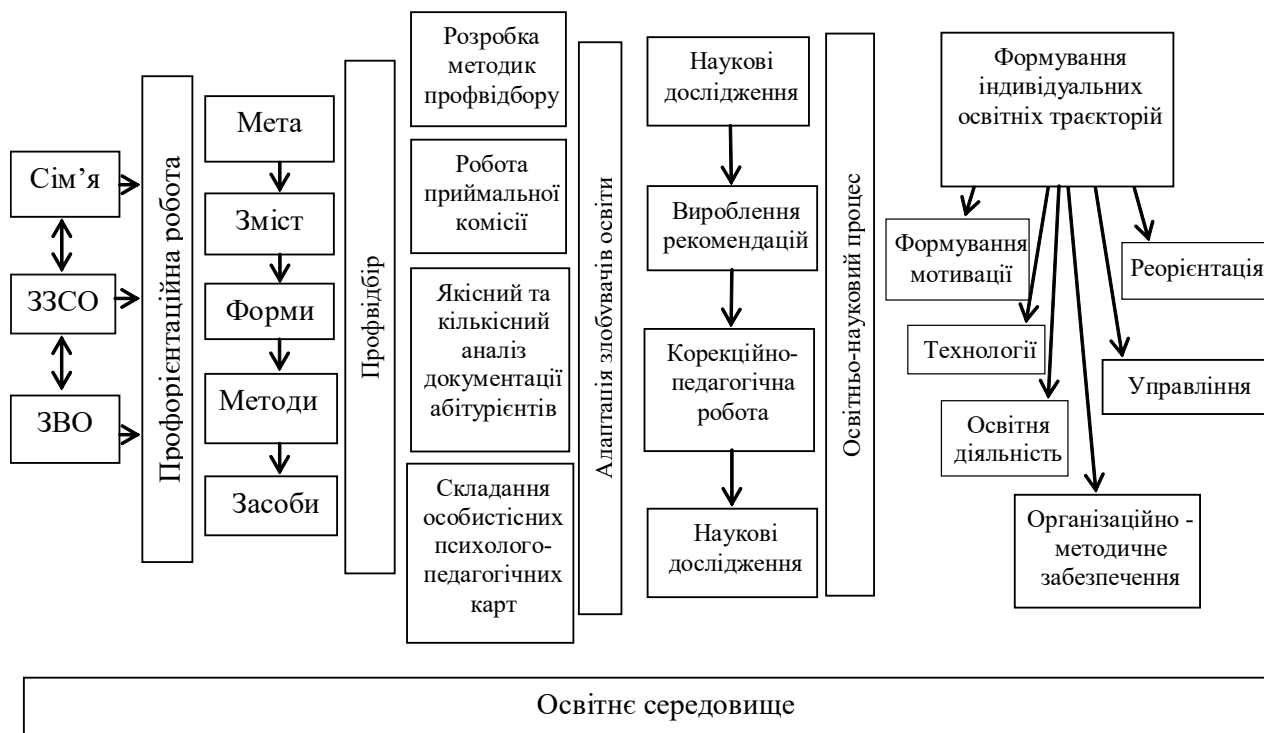

Рис.1. Орієнтовна схема формування контингенту здобувачів освіти педагогічного ЗВО

Отже, формування контингенту здобувачів освіти сучасного ЗВО є комплексною складною проблемою, вирішення якої слід ув'язувати як з роботою приймальної комісії, так і педагогічного колективу закладу освіти щодо залучення потенціальних абітурієнтів та розвитку мотивації студентів в освітньому процесі.

Список бібліографічних посилань

1. Galton, F.(1979). Psychometric Facts.*Popular Science Monthly*, 14; (1980). Mental Imagery. *Popular Science Monthly*, 18.
2. Parsons, F. (1909).*Choosing a vocation*.*Boston New York Houghton Mifflin company*.
3. Мюнстерберг, Г. (1996). *Основи психотехніки*. Изд-во «Алетейн», П.Э.Т., ч.102.

References

1. Galton, F. (1979). Psychometric Facts. *Popular Science Monthly*, 14; (1980). Mental Imagery. *Popular Science Monthly*, 18.
2. Parsons, F. (1909).*«Choosing a vocation» in Boston New York Houghton Mifflin company*.
3. Münsterberh, H. (1996). *Osnovy psykhotekhniky [Fundamentals of psychotechnics]*. Vydavnytstvo «Aletein», P.E.T. ch. 102.

Halyna Ponomarova

FORMATION OF STUDENT POPULATION OF MODERN HIGHER EDUCATION INSTITUTION: ORGANIZATIONAL-METHODICAL AND PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL ASPECTS

Abstract

Based on the generalization of certain provisions of scientific and pedagogical theory and experience of career guidance work of the Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian-Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council, the problem of improving the professional training of higher education students by purposeful formation of the applicant population is maintained.

Career guidance work is defined as a system of organizational-pedagogical and psychological-methodological activities that form the socio-psychological conditions for the development of readiness of graduates of general secondary education for professional self-determination, and further - conscious reorientation.

Career guidance work and professional selection are considered as one of the defined conditions for quality selection of future professionals, in particular in the field of education. The problems and difficulties related to career guidance work and adaptation of students in the conditions of general secondary education and higher education are identified; the most significant criteria for the success of student adaptation in the educational process and in the system of relationships are named.

Key words: career guidance work, students, professional selection, criteria for choosing a profession, criteria for successful adaptation.

Olga Popova, Kateryna Bataeva

SOCIAL RISKS OF INTERNAL ACADEMIC MOBILITY OF ENTRANTS FROM DONBASS

Internal forced migration from the zone of armed conflict in Donbass is accompanied by educational academic migration of entrants who prefer to enter higher education institutions in Ukraine. Forced educational migration from uncontrolled to controlled territories in Ukraine is growing every year. In 2016, according to a survey of the Ministry of Education and Science of Ukraine, 1008 entrants from uncontrolled territories entered higher education institutions in Ukraine, in 2017 – 1550, in 2018 – 1749, in 2019 – 1862, in 2020 – 2026 [3]. Let us consider the social risks associated with the phenomenon of internal academic mobility of entrants in Ukrainian society.

Risks in the field of education are the subject of analysis by P. Altbach, H. Brauns, J. Bruner, B. Hutter, L. Pritchett, S. Scherer. R. McQuid considers that a positive role in educational migration is played by the factor of similarity of sociocultural values in the host and previous societies [4]. According to K. Dustman and A. Glitz, one of the main determinants of educational migration is the factor of recognition of competencies acquired in schools of the previous society. According to D. Bessey, one of the main deterrents to educational migration is the lack of political will and closedness of the country of initial residence, while the economic wealth of this country is not a significant factor [2]. According to O. Khmelevska, the factor hindering educational mobility is educational inequality, which is due to the presence of socio-cultural, territorial and economic barriers. The study of P. Altbach and L. Riesberg shows that the trends of globalization and internationalization of the modern world affect the education system, stimulating the development of educational mobility and migration, which in turn creates various risks [1]. We define risk as “the product of the probability of danger and the seriousness of its consequences” (J. Bradbury)

The main problem hindering such migration is the lack of a mechanism for recognizing documents issued in the uncontrolled territory and confirming the level of knowledge of entrants. Since 2016, educational migration has carried out through the educational centers “Crimea-Ukraine” and “Donbass-Ukraine”, which solve this problem in the legal field. The Law of Ukraine “On Ensuring the Rights and Freedoms of Citizens and the Legal Regime in the Temporarily Occupied Territory of Ukraine” enshrined the right of migrants from Donbass to free education, including in higher education institutions, as well as to places in dormitories.

Forced educational migrants from uncontrolled areas in Ukraine face additional problems of social adaptation compared to both ordinary Ukrainian entrants and forced internal migrants whose relocation was not directly related to education. In the first months after migration, entrants and students face such difficulties that slow down their social adaptation: overcoming the cultural barrier associated with an alien social discourse; overcoming the stress associated with starting an independent life without the support of relatives and with extremely limited material resources; lack of knowledge in the social sciences within the compulsory school curriculum; lack of trust in government institutions.

Social and political changes in the uncontrolled territories of Donbass lead to the strengthening of their specificity, including specificity at the level of reproduction of socio-cultural capital and the habitus of social actors. At the same time, it is important to assess the role of cultural and social capital in overcoming/mitigating the risks of educational migration, as well as in creating opportunities for their conversion into different educational spaces. The value of these types of capital depends to a large extent on both the content of education and the environment in which the knowledge, skills and social connections gained in the learning process will be realized. An important factor in the assessment of socio-cultural capital is symbolic capital, which determines the degree of legitimacy of the competence obtained as a result of learning within a particular educational system in some social space. When a social actor moves from one social space to another, if the specifics of these spaces differ significantly, there are risks associated with differences in perception of the value of cultural capital.

The main risks associated with the difficulties of converting cultural capital in the case of forced educational migration from one social space to another are: devaluation of incorporated cultural capital as a set of knowledge and skills, because their relevance may not match in different communities; depreciation of objectified cultural capital in the form of “cultural products”, because there may be different cultural codes of their perception and evaluation in different value systems; devaluation of institutionalized cultural capital, since professional competencies acquired in one social space may not be recognized in another due to distrust in institutions.

Another risk that arises in the case of migration from one social space to another is associated with social actors’ habitus, which is reproduced in the education system as well. The owner of a habitus that is irrelevant in a particular social space will not be able to become “the Own”, will not be able to produce effective strategies and become a member of social networks, i.e. to acquire significant social capital. And this discrepancy will last for some time, which is associated with the phenomenon of hysteresis (or inhibition/delay of adaptation to social changes, caused by the inertia of habitus; delay of habitus change in a situation of changing social environment). This phenomenon becomes especially relevant in the context of the study of educational migration, since habitus is formed in childhood, in the family and schools. When moving from one social space to another, the risk of losing/weakening cultural capital increases if these spaces are slightly socially connected and the previous cultural capital is underestimated in a new community.

Risks for entrants living in uncontrolled territories of Ukraine are related to the problem of reimbursement of education expenditures; development of cultural capital that cannot be applied outside certain districts of Luhansk and Donetsk; difficulties of educational integration into the sociocultural space of Ukraine. In the situation of systemic reintegration of Luhansk and Donetsk regions, thousands of social actors will return to the social space of Ukraine, whose cultural capital may be unclaimed in the new social space. The risk of educational and cultural marginalization in this case is quite probable.

The distance education using digital technologies and Internet can help to reduce the risks associated with differences in education systems in Donbass and Ukraine. Despite the existing shortcomings and risks of distance education, it could help to replenish the knowledge of entrants from Donbass, the lack of which is due to the difference in the curricula of Donbass and Ukrainian schools. To prevent risk situations related to the process of educational integration of forced internal migrants, it is necessary to develop programs that will restrain the deepening of differences in socio-cultural spaces of controlled and uncontrolled territories of Ukraine, by providing residents of uncontrolled territories with the opportunity to accumulate cultural capital that will be relevant in all regions of Ukraine.

References

1. Altbach, P. (2009). *Trends in Global Higher Education: Tracking an Academic Revolution*. [online]. Available at: http://www.cep.edu.rs/public/Altbach,_Reisberg,_Rumbley_Tracking_an_Academic_Revolution,_UNESCO_2009.pdf [Accessed 24 Dec. 2020].
2. Bessey, D. (2007). *International Student Migration to Germany*. [online]. Available at: http://repec.business.uzh.ch/RePEc/iso/leadinghouse/0006_lhwpaper.pdf [Accessed 24 Dec. 2020].
3. MEU (2020). More than 2,000 people entered Ukrainian higher education institutions from the temporarily occupied territories of Donbass and Crimea in 2020 – MEU [online]. Kyiv, Ukraine. Available

at: <https://mon.gov.ua/ua/news/ponad-2-tis-osib-vstupili-do-ukrayinskih-zakladiv-vishoyi-osviti-z-timchasovo-okupovanih-teritorij-donbasu-ta-krimu-u-2020-roci-mon> [Accessed 24 Dec. 2020].

4. McQuaid, R. (2008). *Educational migration and non-return in northern Ireland*. [online]. Available at: <http://www.equalityni.org/ECNI/media/ECNI/Publications/Delivering%20Equality/EducationalMigrationinNIreland2008.pdf> [Accessed 24 Dec. 2020].

О. О. Попова, К. В. Батасва

СОЦІАЛЬНІ РИЗИКИ ВНУТРІШНЬОЇ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ АБІТУРІЄНТІВ З ДОНБАСУ

Анотація

Розглянуто соціальні ризики, пов'язані з внутрішньою академічною мобільністю абітурієнтів в українському суспільстві. Поняття "ризик" визначається як ймовірна небезпека та серйозність її наслідків. Підкреслюється, що основною проблемою, яка заважає міграції з Донбасу в освіті, є відсутність механізму визнання документів, виданих на непідконтрольній території, та підтвердження рівня знань абітурієнтів. Зроблено висновок, що абітурієнти з Донбасу стикаються з труднощами, які уповільнюють їх соціальну адаптацію: подолання культурного бар'єру, пов'язаного з іншим соціальним дискурсом; подолання стресу, пов'язаного з початком самостійного життя без підтримки родичів та з надзвичайно обмеженими матеріальними ресурсами; відсутність знань з соціальних наук у рамках обов'язкової шкільної програми; відсутність довіри до державних установ. Соціальні ризики для абітурієнтів з Донбасу пов'язані з проблемою відшкодування витрат на освіту; розвитком культурного капіталу, який не можна застосовувати за межами окремих районів Луганська та Донецька; труднощами освітньої інтеграції у соціокультурний простір України. Виявлено, що дистанційна освіта за допомогою цифрових технологій та Інтернету може допомогти зменшити ризики, пов'язані з різницею в системах освіти на Донбасі та в Україні.

Ключові слова: внутрішня академічна мобільність, абітурієнти, ризик, вища освіта.

Г. П. Савош, Я. С. Галка

ВПЛИВ АРХІТЕКТУРИ НА ВИБІР МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЇ КРІЗЬ ПРИЗМУ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ

У сучасних умовах дослідити, який вплив мають на визначення абітурієнтами своєї майбутньої професії глобальні проблеми суспільства і містобудування, є вкрай важливо. Адже в аспекті соціальної філософії місто, як просторово оформлена реальність, часто сприймається в ролі предмету осмислення процесів життєдіяльності суспільства.

Місто для його мешканців – це не лише інфраструктура, а зв'язок культури матеріальної й духовної, і молодь у цьому – не виняток. Ще Г. Зіммель стверджував, що «жителі великих міст, а саме міська молодь становить більшу частину тих, хто... перебуває у стані нервового виснаження й статусної тривоги» [1]. А це призводить до появи різноманітних протиріч, соціальних та психологічних конфліктів.

Існують різноманітні шляхи вирішення цієї проблеми, і тому, користуючись правом вибору, можна знайти рішення у феномені творчості. Творчість дає можливість відчутти в соціально прийнятих рамках енергію й прийти до духовного очищення – катарсису. Нехай проблеми суспільства висловлює архітектура. Питання не стоїть у тому, яка архітектура хороша, а яка погана, що сильно залежить від несталості смаків. Питання в тому, як творити архітектуру так, щоб суспільство переживало катарсис разом із її творцями.

І тут ми стикаємося з питанням глокалізації: більшість підлітків, що приходять сьогодні до приймальних комісій таких профільних ЗВО (наприклад, здобувачами вищої освіти нашої академії

є представники Дніпра, Кам'янського), обрали не навчання за кордоном, а свою країну, де мріють жити по-європейськи. Не зважаючи на всі проблеми і негаразди, вони люблять свою державу, свої міста, цінують їхню красу і простір, мають художній смак і хочуть зробити їх кращими, зручнішими для себе і мати у таких містах гідний комфорт. А це вже напряму пов'язано з глокалізацією, тобто поширеним зараз варіантом глобалізації, що проявляється у здатності основних тенденцій у сфері виробництва і споживання універсальних товарів перевтілитися у регіональні форми, тобто підлаштовуватися до специфіки локального ринку.

З посиленням глобальних процесів зростає і їхня диференціація – безліч локальних культур і традицій немов знаходять «друге дихання». Проте, глокалізація виводить місцеві особливості за межі національних кордонів безпосередньо у глобальний світ, де, щоб не розчинитися в потоці глобальної, усередненої мас-культури, кожен регіон просто змушений створювати свій унікальний бренд, відомий в світовому контексті. І творча молодь дедалі більше розуміє зміст відомого прислів'я «де народився, там і згодився».

Відомо, що освіта як соціальне явище може вважатися досконалою, якщо вона забезпечує успішне задоволення суспільних запитів сьогодення, намічає загальні підходи щодо вирішення майбутніх проблем. Наша країна знаходиться на шляху значних трансформаційних змін, що відбуваються в усіх соціальних інститутах: старі принципи їх функціонування змінюються, модернізуються механізми соціальної взаємодії та її принципи, ми стаємо свідками зміни пріоритетів у їх функціональному навантаженні. Освіта в цьому контексті не є винятком. Традиційно її розглядають як соціальний інститут, завдяки якому функціонує соціально-генетичний механізм відтворення суспільства в цілому, а також держави та її інституцій.

Спробуємо розібратися, як саме впливає глобалізація, глокалізація, стан освіти на вибір професії і країни проживання. Соціальні та культурні процеси тісно пов'язані. Очевидно, що не культура формує суспільство, а суспільство формує культуру. З огляду на вищесказане, виникає питання, чи може архітектура розкривати й діагностувати суспільні проблеми, і нарешті, чи може вона їх скорегувати або навпаки загострювати?

Взаємодія суспільства з міським середовищем і матеріальною культурою в повній мірі досліджено в класичних працях Г. Зімеля «Великі міста і духовне життя» й «Філософія культури». На його думку, сучасне суспільство живе в умовах, при яких культура об'єктивна розвивається більшими темпами, ніж культура суб'єктивна. Сам процес розвитку культури протистоїть її меті – стати виразом процесу життя. Розвиток світу об'єктів здатний до безмежного існування і поширення [2]. З іншого боку, ті ж фактори, що формують згадану безособовість, сприяють утворенню іншого особистого душевного стану у людей, що живуть у великих містах – зарозумілої байдужості, викликаної перенасиченістю [2].

Культура означає синтез суб'єктивного розвитку і об'єктивних культурних цінностей [2]. У містах, де культурна криза поглибилася ще сильніше, архітектура створюється тільки з метою збагачення. Справжні досягнення в культурі підміняються їх засобами. Наприклад, прагнення споруджувати висотні будівлі становить інтерес для технічного прогресу і бізнесу, але воно не враховує аспект людського масштабу й моралі. Це тільки посилює нервову і статусну тривогу. Але ж для культури і мистецтва, і право, і мораль, і матеріальні об'єкти – це етапи, через які проходить суб'єкт, щоб розвиватися [2].

Архітектурне середовище потенційно містить різноманітні сенси. Завдяки потребі людини в емоційному контакті архітектура емоційно впливає на людей і відображає своє ставлення до них. У минулому році нами проведено невеличке соціологічне опитування абітурієнтів, які обрали спеціальність архітектора. І назвали вони різні причини, через які у них з'явилася чужа мрія – побудувати (у прямому сенсі) сучасне місто. По-перше, щоб воно було гармонійним і красивим. І це юнацьке наївне бажання легко пояснити. Частим вираженням двостороннього емоційного контакту місця мешкання і людини є емпатія.

Сприйняття творів мистецтва, до якого відноситься і архітектура, ґрунтується на співпереживанні. Критики вважають, що архітектурний простір може бути теплим, затишним, людським, або холодним, офіційним, безпристрасним. Тому увагу привертають об'єкти, які

можуть висловлювати і різні почуття [3]. Яскравий приклад тому – житловий масив Перемога у Дніпрі. За розробку її проекту архітектори П. Нірінберг, Н. Розанов, О. Хавкін, Е. Яшунський, А. Воловик, В. Гузь отримали Державну премію. При створенні цього житлового масиву зодчим вдалося створити яскравий індивідуальний образ житла, використовуючи лише мізерні засоби панельного будівництва.

Іншою причиною є те, що абітурієнти-архітектори пов'язують красу міста і його історію і вважають що мають посприяти його збереженню у незмінному вигляді, не спотвореному численними незграбними сучасними «удосконаленнями». При опитуванні абітурієнтів минулого року дехто з них висловлював цікаву і слушну думку: раніше старі будівлі Дніпра, міста справді історичного, ретельно оберігалися, незалежно від їхнього віку. Коли з'явилася можливість утеплювати фасади, монтувати блоки кондиціонерів і агресивну рекламу, не виникло жодного громадського табу на зміну будівель, які були збудовані наприкінці XVIII – початку XIX ст. Не бачивши внутрішніх сенсів справжньої сучасної архітектури, українське суспільство не помічає як, будуючи бутафорію з красивою оболонкою, його еліта зносить справжні пам'ятники, не дивлячись на етику і людські закони

Третя причина – бажання певною мірою розібратися у собі і суспільстві. І це можна пояснити з соціологічної точки зору: архітектура покликана відкривати проблеми, які хвилюють його авторів і водночас – бути віддзеркаленням часу. На питання, який із знайомих архітектурних комплексів викликає у нього неоднозначну оцінку, один з абітурієнтів, мешканець Дніпра, назвав забудову західного схилу найдавнішого міського пагорба – від вулиці Новокодацької до Ливарної. Центром цього величезного помпезного комплексу є знамениті «Вежі», від яких терасами спускаються комплекси «Крутогорний», «Амстердам», «Східна стіна», «Амфітеатр», «Кампаніла». Це є, на його думку, гонитвою сучасного суспільства за зовнішньою оболонкою.

Звичайно, всю складність обраного фаху, пов'язану з творчістю і можливістю втілити мрію в життя, сьогоднішні підлітки зрозуміють пізніше. І юнацький максималізм зміниться зовсім іншими почуттями – розчаруванням, відчаєм і кризою. Але, будемо сподіватися, дитяче світле сприйняття збережеться і допоможе все витримати. І тут можна згадати працю Й. Хейзинги «Homo Ludens». З позиції Й. Хейзинги, «дитяче почуття гри та змагання є не продуктом суспільства, а його фундаментом. З дитинства в людині закладена природна потреба до ритму, до кульмінації, до ірраціонального. Культура народжується в грі. Чим більше прагнення до ліричного, а не логічного, тим більше культура розвивається» [4, с. 92]. Але у деяких випадках вона все ж має ігровий зміст. «Коли в суспільстві назріває проблема нудьги, воно намагається розважати себе прикрашальництвом» [4, с. 190], подібно дитині, яка ліпить фігурки з хліба. Тому якісна архітектура гармонізує міське середовище за відсутності мальовничої природи. Виняток становить сяйво медійних фасадів, яке створено з метою помутніння розуму, а не справжньої гри.

Таким чином, архітектура може діагностувати глобальні проблеми, але вона має не так багато прикладів продуктивної корекції хвороб суспільства. Тільки в змаганні з'являються найбільш амбітні проекти. Сучасна архітектура буде торкатися серйозних питань, але буде й розпушувати суспільні проблеми, вдихаючи дух юнацького захоплення й безпредметної естетичної насолоди. І молодь, обираючи майбутній життєвий шлях, відчуваючи дух і потреби часу, бажають бути успішними і конкурентоспроможними, чому сприяє професія архітектора.

Список бібліографічних посилань

1. Зиммель, Г. (2016). Большие города и духовная жизнь. Москва: StrelkaPress, 112 с.
2. Зиммель, Г. (1996). Философия культуры. Москва: Юрист, 671 с.
3. Забелшанский, Г., Минервин, Г., Раппапорт, А. и Сомов, Г. (1985). Архитектура и эмоциональный мир человека. Москва: Стройиздат, 208 с.
4. Хейзинга, Й. (1992). Homo ludens. В тени завтрашнего дня. Москва: Издат. гр. «Прогресс», 464 с.

References

1. Simmel, G. (2016). *Bol'shiye goroda i dukhovnaya zhizn'* [Big cities and spiritual life]. Moskva: StrelkaPress, 112 p.
2. Simmel, G. (1996). *Filosofiya kul'tury* [Philosophy of Culture]. Moskow: Yurist, 671 p.
3. Zabel'shanskiy, G., Minervin, G., Rappaport, A. and Somov G. (1985). *Arkhitektura i emotsional'nyy mir cheloveka* [Architecture and the emotional world of man]. Moscow: Stroyizdat. 208 p.
4. Huizinga? Y. (1992). *Homo ludens. V teni zavtrashnego dnya* [Homo ludens. In the shadow of tomorrow]. Moskow: Izdatel'skaya gruppa «Progress». 464 p.

Halyna Savosh, Yan Halka

THE INFLUENCE OF ARCHITECTURE ON THE CHOICE OF FUTURE PROFESSION THROUGH THE PRISM OF GLOCALIZATION

Abstract

The article deals with investigation of the impact of global problems of society and urban planning on the applicants' determination of their future profession of an architect. The author emphasizes that the architectural environment potentially contains various meanings and that due to the human need for emotional contact, architecture emotionally affects people and reflects their attitude to life, as well as able to diagnose the global problems of society.

According to the author, with the strengthening of global processes, their differentiation is growing and many local cultures and traditions seem to find the "second breath". However, glocalization brings local features and borders directly to the global world, where, in order not to dissolve in the flow of global, averaged mass culture, each region is simply forced to create its own unique brand, known in the global context. Thus, creative young people increasingly come to the conclusion that they should work at home, in their home country, to benefit them.

According to this study, applicants, choose the profession of an architect for several reasons: they want to make their hometowns better, more comfortable to live in; link the beauty of the city and its history and believe that they should contribute to its preservation in an undistorted form; want to understand to some extent in themselves and society

The author comes to conclusion that modern architecture will touch on serious issues, but will also loosen social problems, inspiring the spirit of youthful enthusiasm and pointless aesthetic pleasure. And young people, choosing a future life path, feeling the spirit and needs of the time, want to be successful and competitive, which is best facilitated by the profession of architect.

Key words: globalization, glocalization, architecture, applicants, profession of architect, urban planning

Ю. І. Самойлова, З. А. Мохоньок

СПІВПРАЦЯ В СИСТЕМІ «ШКОЛА – ЗВО» ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО САМОВИЗНАЧЕННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Проблема вибору професії для старшокласників завжди була актуальною. В сучасних умовах динамізму соціально-економічних процесів, руйнування стереотипів, появи нових професій і змін у змісті вже існуючих нинішній випускник повинен бути готовим адекватно оцінювати ситуацію у виборі оптимального шляху до професії як реалізації особистості.

Згідно з актуальними дослідженнями психологів значна кількість старшокласників обізнані в перевагах тієї чи іншої професії, проте вони не уявляють труднощів, з нею пов'язаних [1]. Батьки часто пропонують дитині професію, яку здобути легше, або рекомендують наслідувати власному прикладу та продовжувати їхню професійну діяльність. Тож проблема професійного самовизначення учнів старших класів закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) та професійної орієнтації на сучасному етапі розвитку суспільства набуває особливої уваги.

Метою нашого дослідження є визначення умов та аналіз змісту профорієнтаційної діяльності в системі плідної співпраці «школа – заклад вищої освіти» з ціллю оптимального професійного самовизначення майбутніх абітурієнтів.

Ключовим поняттям, необхідним для розуміння й усвідомлення усіма учасниками процесу вибору професії шляхом самовизначення, є «професійне самовизначення». Зауважимо, що сучасні випускники не можуть отримати достатньо інформації щодо вибору майбутньої професії, адже для учнів старшої школи не завжди забезпечуються допомога із професійним самовизначенням та профорієнтація через відсутність у закладах загальної середньої освіти фахівців з цього питання. Тому часто робота з профорієнтації здійснюється формально. До неї залучаються класні керівники, шкільний психолог, іноді батьки.

Традиційними формами профорієнтаційної роботи залишаються зустрічі з представниками різних професій, бесіди по виборі майбутньої діяльності, запрошуються фахівці з професійної орієнтації, проводиться професійне тестування старшокласників [2]. На наше переконання, роботу з професійного самовизначення і вибору професії потрібно починати зі з'ясування цих понять, їх сутності та відмінностей. До учнів старших класів слід донести думку, що професійне самовизначення – це тривалий процес побудови внутрішнього суб'єктивного плану, на відміну від вибору професії, що стосується поведінки людини. Якщо вибір професії – це прийняття рішення стосовно отримання соціально значущого результату, то професійне самовизначення – це пошук «своєї» професії і «себе» в ній. Випускники, учні старшої школи, які стоять перед вибором професії, мають усвідомити, що професійне самовизначення – це цілісний інтегративний процес, в якому реалізуються основні життєві цінності людини і конкретизуються аспекти її життєвого, соціального самовизначення [3]. Це надасть можливість убезпечити учнів від типових помилок у виборі професії, як-от: ототожнення улюбленого шкільного предмету із майбутньою професією, помилкове уявлення про престижність професії; вступ до закладу вищої освіти «за компанію» із товаришем; врахування лише переваг професії при її виборі тощо.

Нагальною потребою, продиктованою сучасними вимогами до освітнього процесу, виступає взаємодія закладів загальної середньої та вищої освіти, їх тісне співробітництво та партнерство. Саме тому викладачі ЗВО мають стати активними учасниками профорієнтаційної роботи з метою якісного професійного самовизначення майбутніх здобувачів вищої освіти. У процесі такої співпраці викладач ЗВО, орієнтуючись на якість знань учнів, акцентує їхню увагу на тих показниках, які є визначальними для здобуття вищої освіти: знання профільних дисциплін; комп'ютерна грамотність; рівень володіння іноземною мовою; рівень інтелекту; духовний та творчий розвиток; працездатність; стресостійкість та швидкість прийняття рішень; дисциплінованість та вміння розподіляти робочий час; наполегливість; уміння планувати кар'єру. Ці чинники є визначальними для рівня освіченості і компетентності, який формується ще в школі [4].

Слід зазначити, що обов'язковим компонентом професійного самовизначення в системі «школа – ЗВО» має бути моніторинг результатів роботи, що здійснюється у закладах загальної середньої та вищої освіти і доводиться до відома всіх учасників освітнього процесу (учнів, батьків, педагогів) у повному обсязі: від навчально-методичного забезпечення в школі до результатів вступу до ЗВО, і навіть до працевлаштування за спеціальністю.

І хоча практика активної системної співпраці з професійного самовизначення в системі «школа – ЗВО» в українських закладах освіти поки що не стала загальноприйнятною, вона є вимогою часу. Особлива роль тут належить профільному навчанню як важливому компоненту модернізації середньої освіти та концепції Нової української школи. Саме профільна школа має бути зорієнтована на потреби профільного закладу вищої освіти.

У цьому сенсі можна говорити про накопичений досвід окремих закладів освіти України щодо організації та співпраці в системі «школа – ЗВО». Прикладом змістовної науково-методичної діяльності є співробітництво між школою та університетом «Україна», співпраця викладачів Київського університету імені Б. Грінченка й учнів ліцеїв та гімназій міста, інноваційний досвід партнерства Одеського НВК №49 і Одеської національної академії зв'язку ім. О. С. Попова [5].

Активно працює над проблемою професійного самовизначення старшокласників міста й області науково-викладацький склад кафедри гуманітарних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ. На кафедрі розроблено план заходів, який передбачає щорічну участь випускників шкіл у днях «відкритих дверей», візити викладачів у школи міста та області. З огляду на специфіку ЗВО стали традиційними зустрічі викладачів кафедри гуманітарних дисциплін із залученням здобувачів вищої освіти старших курсів та курсантів із ліцеїстами старших класів Державного ліцею-інтернату з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка Державної прикордонної служби України, під час яких проводяться майстер-класи, профорієнтаційні бесіди, тренінги, правознавчі ігри тощо. У ході заходів у слухачів формується чітке уявлення про переваги вибору майбутньої професійної діяльності та закладу вищої освіти для продовження навчання. При цьому можуть активно залучатися зразки рекламної продукції (буклети, листівки), з яких майбутні абітурієнти дізнаються про освітні програми підготовки до вступу. Кожен заклад вищої освіти має сайт з окремими сторінками кафедр, де розміщено інформація про наукову, навчально-методичну, позанавчальну роботу, анонси подій з життя ЗВО.

Отже, місія викладача закладу вищої освіти полягає в тому, щоб донести до випускників закладів загальної середньої освіти інформацію про переваги здобуття рівня вищої освіти, систематизувати їхнє уявлення про види вітчизняної профільної освіти та, зокрема, про конкретний заклад вищої освіти з метою їх наступного свідомого професійного самовизначення. Саме викладач ЗВО повинен акцентувати увагу майбутніх абітурієнтів на принциповому положенні: сам факт вступу до ЗВО не гарантує розвиток навичок продуктивної навчально-професійної діяльності, що ускладнює їхнє професійне навчання. Як свідчить досвід, необхідно приділяти увагу профорієнтаційній та психологічній підготовці майбутніх здобувачів вищої освіти ще на етапі підготовки до вступу у ЗВО, тобто в старшій школі, інформуючи їх про систему і зміст професійної освіти, формуючи основні вміння продуктивної освітньої діяльності у закладі вищої освіти. Лише за умови тісної та плідної співпраці в системі «школа – ЗВО» випускник ЗЗСО може зорієнтуватись у професійному самовизначенні, а значить буде готовий до реалізації програми дій щодо оволодіння професією.

Список бібліографічних посилань

1. Митник, О., Томаржевська, І. (2016). Професійна робота у ЗНЗ як засіб забезпечення успіху в подальшій професійній кар'єрі випускника. *Рідна школа*, 5–6, с. 25–29.
2. Бербец, В. (2011). Педагогічні умови професійного самовизначення старшокласників в умовах залучення до довузівської підготовки. *Вісн. Глухівського національного педагогічного університету імені О. Довженка*, 19, с. 111–114.
3. Вітковська, О. І. (2002). *Психологічні умови професійного самовизначення випускників середніх шкіл у процесі профконсультації*. Канд. психол. наук: 19.00.07. Київ. 21 с.
4. Карпенко, В. (упоряд). (2008). *Майбутнє за нами*. Київ : Ун-т «Україна», 256 с.
5. Липова, Л., Войцехівська, М., Малишев, В. та Замаскіна, П. (2010). Співпраця в системі «школа – ВНЗ» як необхідна умова неперервної освіти. *Шлях освіти*, 2, с. 27–31.

References

1. Mytnyk, O., Tomarzhevskaya, I. (2016). Profesiynna robota u VNZ yak zasib zabezpechennia uspihu v podalshiy kar'yeri vypusknika [Professional work at HEI as a means of success supply in future professional career of school graduate]. *Ridna shkola*, 5–6, pp.25–29.
2. Berbets, V. (2011). Pedagogichni umovy profesijnogo samovyznachennia starshoklasnykiv v umovach zaluchennia do dovuzivskoi pidgotovky [Pedagogical conditions of professional self-determination of high school students in the conditions of involvement in pre-university training]. *Visnyk Hlukhivs'kogo natsional'nogo pedagogichnogo universytetu imeni O. Dovzhenka*, 19, pp.111–114.
3. Vitkovska, O. I. (2002). *Psykhologichni umovy profesijnoho samovyznachennya vypuskniv serednikh shkil u protsesi profkonsul'tatsiyi* [Psychological conditions of professional self-determination

of high school graduates in the process of professional counseling]. *Kand. psychol. nauk: 19.00.07. Kyiv.* 21 p.

4. Karpenko, V. (ed). (2008). *Maybutnie za namy* [The future is behind us]. Kyiv: Universytet «Ukraina». 256 p.

5. Lypova, L., Voitshivska, M., Malyshev, V. and Zamaskina, P. (2010). Spispratsia v systemi «shkola – VNZ» yak neobhidna umova neperervnoi osvity [Cooperation in the system «school – university» as a necessary condition for continuing education]. *Shliakh osvity*, 2, pp. 27–31.

Yuliia Samoilo, Zoriana Mokhoniok

COOPERATION IN THE SYSTEM “SCHOOL – HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION” AS A NECESSARY CONDITION FOR PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION OF HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract

The problem of choosing a profession has always been relevant for school graduates. Nowadays a graduate should adequately assess the situation of choosing an optimal way to his future profession as a realization of personality. The dynamics of socio-economic processes, destruction of stereotypes, emergence of new professions and changes in the existing ones should also be taken into account. The purpose of our study is to determine the conditions and to analyze the content of career guidance activities in the system of productive cooperation between school and institution of higher education. Modern requirements to educational process determine the urgent need of interaction between general secondary and higher educational establishments, their close cooperation and partnership. That is why contemporary university teachers should become active participants in career guidance of future students in their self-determination. The mission of a university professor is to inform school graduates about the benefits of higher education and to mentor their subsequent conscious professional self-determination.

Key words: professional self-determination, profile training, professional orientation.

Н. М. Смолянюк, О. В. Дербак, Шен Цін

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ШКОЛИ ТА ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ПРОФОРІЄНТАЦІЙНА СКЛАДОВА

Проблема вибору професії сучасними старшокласниками стоїть надзвичайно гостро. Адже на відміну від попередніх поколінь, усе менше майбутніх абітурієнтів орієнтуються на «поклик серця», а все більше – на модні тренди. Завдання педагогів усіх ланок як середньої так і вищої школи – об'єднати свої зусилля та зробити усе необхідне та можливе, щоб довести сучасному тінейджеру необхідність робити свій вибір, орієнтуючись на свої здібності та власні вподобання, тобто впорядкувати тріаду «хочу, тому що це модно», «можу, бо я до цього схильний», «треба, бо це важливо».

Питання профорієнтаційної підготовки майбутніх абітурієнтів, постійно є об'єктом дослідження українських (Ж. Мельник, М. Буєнко, С. Кубіцький, Т. Танько, І. Мазуркевич, Л. Микитюк, Л. Багдасарова, В. Черевань та інші) та зарубіжних (Цзін Цзянь Сяо, Б. Ньюман, Бієшуейн Чу, Дж. Мтемері, Е. Торпей та інші) педагогів, психологів, соціологів.

Дослідження проведені у КНР, Японії, Південній Кореї та США демонструють, що майбутнім старшокласникам досить важко визначитися з майбутньою професією, і на це є кілька причин: недостатня підготовка та обізнаність у цьому напрямку та обмеженість через занадто дорогу ціну навчання.

У країнах Азії, школярі вже після 9 класу повинні професійно самовизначитися, адже в старшій школі (3 роки) вже відбувається платне профільне навчання учнів (КНР) [1].

У країнах Європи профорієнтаційна робота починається з середньої школи, вважається, що розпочинати її раніше не доцільно, адже за статистикою впродовж навчання в школі, учні змінюють свою думку, щодо вибору професії щонайменше тричі.

Відповідно до Концепції нової української школи [2], навчання у старшій школі України буде профільним, однак на відміну від КНР поки що безкоштовним. Тому слід переглянути систему профорієнтаційної підготовки майбутніх випускників, адже правильно зорієнтуватися у виборі професії до 15 років набагато важче ніж у більш старшому віці. Ще одна з причин змін курсу профорієнтаційної роботи викликана умовами, які спричинила епідемія (COVID19 2020 р.), тим самим обмежила звичні форми взаємодії закладів загальної середньої освіти (ЗЗСО) та закладів вищої освіти (ЗВО) й спонукала до реалізації цієї роботи на різних платформах.

Заклади середньої та вищої освіти об'єднують свої зусилля заради майбутнього кожного випускника школи та країни у цілому, адже дуже актуальною є проблема міграції абітурієнтів до інших країн.

В Україні на сьогоднішній день вироблено наступний алгоритм профорієнтаційної роботи: підготовча робота до вибору професії починається досить рано – ще у дошкільному закладі освіти. І це правильно. Доведено, що саме у цьому віці формуються уявлення дитини про навколишній світ, а значить і про професії людей у цьому світі. Продовжується профорієнтаційна робота у початковій та середній школі, а досягає піку у старшій школі.

Як ми зазначили вище, цей процес вимагає оновлення та удосконалення, а саме: найбільший акцент у процесі профорієнтаційної діяльності необхідно робити у середній школі. Тобто, саме з цим контингентом школярів має активно взаємодіяти психолог, соціальний педагог, класний керівник, ЗВО.

Щодо сучасної взаємодії ЗВО та ЗЗСО, то її слід удосконалити та розширювати. Окрім організації днів відкритих дверей, ночі науки (яка відбувається лише раз на рік), проведення профорієнтаційних бесід представниками ЗВО зі школярами варто використовувати інші способи співпраці, більш дієві.

Доцільніше все ж таки проводити (принаймні двічі на рік) «ярмарки професій», залучати студентів, а не викладачів до зустрічі з потенційними вступниками у школах, щомісячно проводити віртуальні, а за можливості реальні екскурсії по ЗВО та знайомі з його діяльністю (у формі сторітейлінгу), організувати профорієнтаційні квести (а не просто день відкритих дверей), проводити спеціальні тренінги з батьками школярів, що допоможе їм дати слушну пораду, щодо вибору майбутньої професії своїм дітям.

Новим трендом деяких ЗВО є проведення онлайн та офлайн *тренінгів з коучінгу* для батьків. Адже саме батьки, це той важіль, який впливає на рішення школяра чи не найбільше.

Важливо, щоб батьки усвідомили свою відповідальність, вплив власних установок на вибір дитини, розширили свої знання про сучасні перспективи тієї чи іншої професії та змогли неупереджено вплинути на самовизначення школярів [3].

Фактично усі перераховані вище способи взаємодії ЗВО зі школами міста Харкова та району реалізовує Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, а особливо факультет початкового навчання. Злагоджена співпраця факультету з класними керівниками, психологами, соціальними педагогами та адміністрацією шкіл забезпечує повний набір студентів на факультеті. Здобувачі, які тут навчаються, зробили свідомий вибір, мають на меті опанувати професію мрії: стати учителем початкових класів. Університет працює над перспективною впровадження коуч-тренінгів для батьків абітурієнтів.

У реаліях сьогодні ХНПУ імені Г.С. Сковороди проводить профорієнтаційну роботу у різних формах на платформах: «Meet», «Zoom», «Padlet», «Kahoot» та інших, активно взаємодіє з абітурієнтами у соціальних мережах «Facebook», «Instagram», «Twitter», використовує месенджери «Viber», «Telegram», «Wechat», що особливо зручно для іноземних абітурієнтів.

Список бібліографічних посилань

1. Xiao, J. J., Newman, B. and Chu, B. (2016). Career preparation of high school students: A multi-country study. *Youth & Society*. Forthcoming, 36p.
2. Kmu.gov.ua, (2016) *Концепція нової української школи* [online], Київ, Україна. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Accessed 29 Dec. 2020].
3. *Методическое пособие по работе с родителями* (2014). [online], 17 p. Available at: http://resurs-yar.ru/files/spec/rod_sobr_razm.pdf [Accessed 29 Dec. 2020].

Reference

1. Xiao, J. J., Newman, B., Chu, B. (2016). Career preparation of high school students: A multi-country study. *Youth & Society*. Forthcoming. 36p.
2. Kmu.gov.ua, (2016) *Kontseptsiia novoi ukrainskoi shkoly* [The concept of the New Ukrainian School] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Accessed 29 Dec. 2018].
3. *Metodicheskoe posobie po rabote s roditelyami* [Methodological guide for working with parents]. (2014). [online], 17 p. Available at: http://resurs-yar.ru/files/spec/rod_sobr_razm.pdf [Accessed 29 Dec. 2018].

Natalia Smolianiuk, Olena Derbak, Tsyn Shen

FEATURES OF MORDENT INTERACTION BETWEEN SCHOOL AND INSTITUTIONS OF HIGHER EDUCATION: PROFESSIONAL COMPONENT

Abstract.

Today, the current problem is the choice of future profession by students. It is important for secondary and higher education institutions to unite their efforts for the future of each graduate of the school and the country as a whole, as the problem of migration of applicants to other countries is very important.

Therefore, it is necessary to develop and implement a fundamentally new policy of interaction between IHE and GSEI. Particular attention should be paid to working with parents. It is necessary for them to realize their responsibility, the influence of their own attitudes on the child's choice, expand their knowledge about the current prospects of a profession and be able to impartially influence the self-determination of students

H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University and especially the faculty of primary education implements fundamentally new, modern ways of interacting with schools. Under conditions of quarantine restrictions, it attracts all possible platforms and resources («Meet», «Zoom», «Padlet», «Kahoot», «Facebook», «Instagram», «Twitter», «Viber», «Telegram», «Wechat»).

Key words: vocational guidance, institutions of higher education, general secondary education institutions, pupils.

T. M. Собченко, Н. В. Судакова

СУЧАСНІ ВЕКТОРИ ВЗАЄМОДІЇ УНІВЕРСИТЕТУ ТА ШКОЛИ

Посилення глобальних викликів ринку праці й освітніх послуг, а також розвиток технологій нового покоління вимагає необхідності перегляду нових спеціальностей у напрямку інтеграції України з ЄПВО, які будуть затребувані в Україні та світі. Так, у 2015 р. було введено новий перелік спеціальностей, що має сприяти академічній мобільності студентів і визнанню дипломів українських ЗВО. З метою приведення Національної рамки кваліфікацій відповідно до Європейської рамки кваліфікацій розроблено проєкт постанови КМУ «Про внесення змін у додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1341 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 12.06.2019 №509)». Затверджено 142 стандарти вищої освіти

(97 стандартів освітнього ступеня бакалавра, 45 – магістра), що базуються на компетентнісному підході і поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проєкті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» [4].

Зараз спостерігається посилення тенденції до освітньої еміграції, що зумовлено такими чинниками:

- простіші умови вступу до закордонних закладів вищої освіти на відміну від українських ЗВО;
- досить агресивна політика щодо залучення українських абітурієнтів до навчання у ЗВО;
- створення сприятливих умов для навчання;
- доступні ціни на навчання;
- широкий спектр курсів, програм;
- перспектива подальшого працевлаштування.

Тому, наразі, є досить важливим удосконалити та розширювати шляхи взаємодії вітчизняних університетів та шкіл, які мають бути спрямовані на формування абітурієнтського середовища, що дозволить університету виконувати свою місію, а здобувачам отримувати очікувані результати від ЗВО.

Перспективними напрямами інноваційної діяльності школи є:

- формування умов для професійного самовизначення учнів через спеціалізацію в рамках профільного навчання;
- відпрацювання механізмів взаємодії шкіл з ЗВО з метою модернізації форм навчального процесу [1; с.190].

Ми цілком поділяємо думку Співакової Є.А, що взаємодія ЗВО та ЗЗСО має здійснюватися на таких основних напрямах: профорієнтаційним, навчально-методичним, науковим, кадровим [3].

Взаємоузгоджені дії ЗВО та ЗЗСО мають бути спрямовані на покращення якості регіональної освіти, її конкурентоспроможності на вітчизняному та світовому рівнях. На прикладі існуючого інноваційного освітнього кластеру Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди та Харківської гімназії №14 [2], можна виділити такі сучасні вектори взаємодії зі школами за основними напрямами:

- комплекс заходів з профорієнтаційної роботи, а саме: «Ніч науки», «День відкритих дверей», організація літніх таборів при школах з залученням здобувачів вищої освіти, запрошення школярів на заходи «Дебют першокурсника», «Містер і місіс ХНПУ», проведення екскурсій школярам до музею іграшок, музею університету, Ботанічного саду, організація зустрічей з батьками та ознайомлення з напрямами підготовки ХНПУ тощо;
- тісна співпраця з вчителями гімназії, а саме: організація консультацій з метою обміну досвідом, керівництво навчальною діяльністю профільних дисциплін, взаємодія викладачів та вчителів під час підготовки учнів до регіональних та всеукраїнських олімпіад, рецензування викладачами ЗВО дослідницьких і проєктних робіт учнів тощо;
- проведення спільних педагогічних нарад, засідання круглих столів з обговорення актуальних питань, підготовка і видання спільних наукових збірників статей, залучення вчителів до участі у щорічній міжнародній науково-практичній конференції, залучення потенційних стейкхолдерів до визначення цільових і змістових орієнтирів при розробленні освітніх програм підготовки й професійного розвитку педагогічних працівників на другому (магістерському) рівні вищої освіти зі спеціальності 01 Освітні, педагогічні науки;
- організація курсів перепідготовки кадрів та підвищення кваліфікації на базі структурного підрозділу університету ІЮ, проведення майстер-класів, воркшопів, тренінгів для вчителів за узгодженістю сторін, організація проходження здобувачами вищої освіти педагогічної практики на базі ЗЗСО, забезпечення освітнього процесу висококваліфікованими педагогічними кадрами.

Слід зазначити, що не дивлячись на діючі обмеження в умовах пандемії, спричиненою

коронавірусною інфекцією COVID – 19, комунікація та реалізація усіх напрямів взаємодії ЗВО та ЗЗСО відбувається. Оволодіння сучасними освітніми платформами, сервісами, хмарними технологіями, соціальними мережами дозволило взаємодіяти університету та гімназії за усіма напрямками (профорієнтаційним, навчально-методичним, науковим та кадровим) у новому форматі.

Перспективами подальшої взаємодії університету та школи є розширення спектру саме профорієнтаційних векторів, які будуть сприяти формуванню абітурієнтського середовища та підвищенню показників результативності усіх її учасників.

Список бібліографічних посилань

1. Мірошко, О. П. (2013). Нові напрями взаємодії школа-вищий навчальний заклад. В: А. Г. Романовський, Ю. І. Панфілов, ред. *Переяславська рада: її історичне значення і перспективи розвитку восточнославянської цивілізації*. Харків: НТУ «ХПІ», ч. 1, с. 189–191.
2. Собченко, Т.М., Судакова, Н.В. (2020). Університетсько-шкільний кластер як модель нового освітнього простору. В: *Університетсько-шкільні кластери: світовий досвід та перспективи його адаптації в Україні*. Харків: НУА, с.162–165.
3. Співакова, Е.А. Сотрудничество школы и вуза – путь к повышению качества образования [online]. Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotrudnichestvo-shkoly-i-vuza-put-k-povysheniyu-kachestva-obrazovaniya/viewer> [Accessed 11 Jan. 2020].
4. Mon.gov.ua, (2020). *Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 рр.* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [Accessed 13 Jan. 2020].

References

1. Miroshko, O. P. (2013). Novi napriamy vzaiemodii shkola-vyshchyi navchalnyi zaklad [New directions of interaction school-higher educational institution]. In: A. G Romanovsky, Yu. I. Panfilov, eds., *Pereyaslav council: its historical significance and prospect of development of East Slavic civilization*. Kharkiv: NTU “KhPI”, part 1, pp. 189–191.
2. Sobchenko, T.M., Sudakova, N.V. (2020) Unversytetsko-shkilnyiklaster yak model novohoosvitnohoprostoru [University-school cluster as a model of a new educational space]. In: *University-school clusters: world experience and prospects for its adaptation in Ukraine*. Kharkiv. pp. 162–165.
3. Spivakova, E.A. (2013). *Sotrudnichestvo shkolyi i vuza – put k povyisheniyu kachestva obrazovaniya* [Cooperation between school and university is a way to improve the quality of education] [online] Available at: <https://cyberleninka.ru/article/n/sotrudnichestvo-shkoly-i-vuza-put-k-povyisheniyu-kachestva-obrazovaniya/viewer> [Accessed 11 Jan. 2020].
4. Mon.gov.ua, (2020). *Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukrainy na 2021-2031 rr.* [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2021-2031] [online]. Kyiv, Ukraine. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf> [Accessed 11 Jan. 2020].

Tetiana Sobchenko, Natalia Sudakova

SUCHASNI VECTORI VZAE MODI UNIVERSITY THAT SCHOOL

Abstract

Reforming the education system in Ukraine aims to rethink all factors that affect the quality and efficiency of the educational process. The problem of interaction between domestic universities and schools aimed at creating an introductory environment is currently relevant.

It is noted that in 2015 a new list of specialties was introduced, which should promote the academic mobility of students and the recognition of diplomas of Ukrainian free economic zones.

A number of factors that determine the education of emigrants to foreign higher education institutions are identified, including: simple conditions of admission, aggressive policy, favorable conditions, affordable tuition fees, a wide range of courses and programs and prospects for further employment.

Therefore, it is now very important to improve and expand the ways of interaction between domestic universities and schools, which should be aimed at creating an environment for admission that will allow the university to fulfill its mission and entrants to receive the expected results from higher education institutions.

On the example of a modern innovative educational cluster, namely Kharkiv National Pedagogical University named after GS Skovoroda and Kharkiv Gymnasium №14, the main modern vectors of interaction that contribute to the formation of the introductory environment in the period of globalization. Among them: career guidance activities, educational and methodological, scientific and personnel areas.

Key words: entrant environment, educational emigration, vectors of interaction.

Л. С. Стасевський

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ АБИТУРІЄНТСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

Право на освіту гарантується кожній людині на принципах рівності, визначених статтею 24 Конституції України. Згідно з положеннями частини першої та третьої статті 53 Конституції України кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти. Це – норми, які задекларовані та виконуються.

Удосконалення процесів, спрямованих на забезпечення доступності, в тому числі, до якісної вищої освіти, є завданням, яке у сучасних умовах зберігає свою актуальність. Правові аспекти врегулювання цих суспільно значущих процесів, безумовно, є одними з визначальних. Розглядаючи такі аспекти діяльності вищої школи, як «набір» та «вступ», неодмінно стикаємось з часто вживаними поняттями «абітурієнт», «абітурієнтське середовище».

Названі терміни міцно увійшли в ужиток професійного, освітнього, наукового, викладацького середовища та постійно вживаються різними учасниками вступних процесів у вищих навчальних закладах.

Водночас, як це часто буває, термін «абітурієнт» застосовується у різних сферах його вживання вкрай неоднаково. Обумовлений такий стан речей, вочевидь, різними чинниками, однак одним з головних вбачається певна дуальність даної категорії. Зокрема, абітурієнт одночасно є суб'єктом процесу вступу до вищого навчального закладу та об'єктом, на який спрямована певна діяльність вищих навчальних закладів, що конкурують. Відбувається ця конкуренція в сучасних умовах «дефіциту абітурієнта», враховуючи наявну демографічну ситуацію. З цієї точки зору абітурієнт – «товар». Можливо, навіть, говорити, що ВНЗ як ключові інститути надання вищої освіти використовують специфічні «предмети праці», на які спрямовується освітня послуга – абітурієнта. Виникає ситуація, за якої споживач послуги – абітурієнт – є «предметом праці», бо на нього спрямовується дія «освітньої послуги» [1].

Справедливо виникає питання щодо законодавчого визначення згаданих понять «абітурієнт» та «абітурієнтське середовище».

Вища освіта в Україні здійснюється згідно з Законами України («Про освіту» та «Про вищу освіту» тощо), іншими нормативно-правовими актами, якими, зокрема, вирішуються питання здобуття освіти, створення мережі навчальних закладів, здійснення освітньої діяльності, її фінансування тощо.

У Законі України «Про вищу освіту» поняття «абітурієнт» згадується лише одного разу – у прикінцевих та перехідних положеннях. Стаття 1 зазначеного Закону – «Основні терміни та їх визначення» – зовсім не містить такого терміну. Також поняття «абітурієнт» відсутнє у Законах України «Про освіту» та «Про загальну середню освіту».

При цьому, як уже зазначалось, цим терміном не нехтує не лише професійне середовище (в наукових публікаціях та у локальних нормативних актах), але й офіційні джерела державних

органів, зокрема, Міністерства освіти і науки України. Інакше кажучи, терміни «абітурієнт», «абітурієнтське середовище» досить широко вживаються, але на законодавчому рівні не закріплені зовсім.

Зазначені поняття («абітурієнт» та «абітурієнтське середовище»), звичайно, тісно зв'язані, але не є тотожними. Вочевидь, говорячи про абітурієнта, насамперед, необхідно розглядати його як випускника (загальноосвітнього закладу), учасника ЗНО та вступника (до закладу вищої освіти), враховуючи всі юридичні аспекти такого суб'єкта – вік, необхідність укладання договорів, участь у різноманітних правовідносинах не лише з ВНЗ, а й пов'язані з використанням житла, виробничою практикою, здійсненням та отриманням виплат, працевлаштуванням. Доцільним виглядає підхід, за яким «абітурієнтське середовище» є більш ширшим поняттям, що включає як безпосередньо абітурієнта, так й інших учасників вступного процесу, в тому числі тих, хто впливає на цей процес опосередковано.

Сформульоване юристами Стародавнього Риму положення, відповідно до якого «право може і повинно бути визначеним» (Дигести Юстиніана), є актуальним для будь-якої правової системи. Принцип визначеності, точності, однозначності правової норми вважається гарантією міцного правопорядку, оскільки, якщо кожному члену суспільства зрозумілі його права і обов'язки, він має певну свободу дій і рішень в межах правового простору. Правовий простір, в свою чергу, заданий словом, тими формами природної мови, які використовуються законодавцем для вираження загальнообов'язкових правил поведінки в певному суспільстві [2].

Відповідно до пунктів 1 та 2 преамбули Міжінституційної угоди між Європейським парламентом, Радою ЄС та Комісією ЄС щодо загальних настанов, спрямованих на забезпечення якості проектування законодавства Співтовариства від 22 грудня 1998 року (1999/С 73/01), ясне, просте та чітке проектування законодавчих актів Співтовариств є необхідним, оскільки такі акти мають бути прозорими та зрозумілими для громадськості та учасників економічних відносин.

Будь-який нормативний припис виражається за допомогою мови, елементарною структурною одиницею якої є слово (термін); важливо, щоб зміст і обсяг таких термінів був зрозумілим для всіх суб'єктів, яким адресується правовий припис. Як раз одним із способів забезпечення такої зрозумілості припису та зрозумілості наміру законодавця є застосування законодавчих дефініцій в текстах відповідних нормативно-правових актів.

Використання в нормативно-правовому акті певної термінології має бути стійким, єдиним як в межах такого акту, так і в усьому масиві вже чинних актів, особливо тих, що стосуються однієї сфери регулювання.

Таким чином, необхідність законодавчого закріплення дефініцій вищезазначених термінів відповідає вимогам чинного законодавства та сприятиме належній реалізації конституційних принципів, забезпечить подальше удосконалення правового регулювання освітніх процесів.

Закріплення відповідних термінів на законодавчому рівні, насамперед у галузевих нормативних актах, створить передумови для подальшого вирішення певних практичних питань у сфері, про яку йшлося, – належне правове врегулювання всього кола відносин, учасниками яких є всі сторони абітурієнтського середовища, а в подальшому студенти.

Такі кроки у сфері нормативного врегулювання здаються важливим етапом подальшої розбудови системи освіти в цілому. Таке удосконалення законодавства забезпечить принципово новий рівень дотримання прав всіх сторін освітнього процесу, що, в свою чергу, є важливою передумовою розвитку громадянського суспільства та правової держави [3].

Список бібліографічних посилань

1. Каньоса, М.І. (2011). Проблеми підвищення конкурентності вищого навчального закладу України [online]. Available at: http://nbuv.gov.ua › j-pdf › vkpnuen_2011_4_31 [Accessed 28Dec. 2020].
2. Mattila, H. E. S. (2006) *Comparative Legal Linguistics*. Ashgate Publishing, Ltd, pp. 65.
3. Астахова, Е. В. (2006). *Кадровый корпус высшей школы Украины: метаморфозы развития*. Харьков: Изд-во НУА, 187 с.

References

1. Kančosa, M.I. (2011). Problemy pidvyshchennya konkurentnosti vyshchoho navchal'nogo zakladu Ukrainy [online]. Available at: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vkpnuen_2011_4_31 [Accessed 28 Dec. 2020].
2. Mattila, H. E. S. (2006) Comparative Legal Linguistics. Ashgate Publishing, Ltd, rr. 65.
3. Astakhova, E. V. (2006). Kadrovyy korpus vysshey shkoly Ukrainy: metamorfozy razvytyya. Khar'kov: Yzd-vo NUA, 187 s.

Leonid Stasevskyi

THE NEED TO DEVELOP A LEGAL CULTURE IN THE TRANSITION TO CLUSTER SYSTEMS

Abstract

The article highlights the need for a legislative definition of “entrant” and “entrant environment”.

The practical usage of the abovementioned terms, their essence and fixation in the modern Ukrainian legislation are analyzed. Attention is drawn to the importance of defining the concepts, regularly used in professional circles, at the legislative level.

Key words: educational services, entrant, entrant environment.

Г. Б. Тимохова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ БРЕНДУ УНІВЕРСИТЕТУ: ДОСВІД УПРАВЛІННЯ МІЖДИСЦИПЛІНАРНИМИ ОСВІТНІМИ ПРОГРАМАМИ

Численні дослідження показали, що при вступу до університету абітурієнти керуються у виборі швидше зовнішніми оцінками та доступною зовнішньою інформацією про сам навчальний заклад, ніж запитами в отриманні конкретних знань. В цьому плані абітурієнти змушені покладатися на довіру і авторитет, імідж і бренд обраного вузу [1].

Траєкторії розвитку університету, у якому усвідомлюють, що важливими є саме якісні параметри освітньої діяльності: доступ до навчання, освітнє середовище («дух і стіни»), можливості розвитку особистості здобувача освіти як фахівця, громадянина і людини, всіляка підтримка кваліфікованих педагогів, які, у свою чергу, оптимально навчають і оціняють, добросесність як цінність усієї громади присвячені праці Аюова Е.С., Афанасенко І.Д., Борисової В.В., Третьякової Н.В.

Сучасні абітурієнти прагнуть до стабільності та отриманні престижною роботи в майбутньому, навіть на шкоду своїм істинним інтересам. Риси, характерні для продуктів комерційних організацій, притаманні і ринку освіти, тобто будь-яка новинка, яка приваблює споживачів, буде в перспективі скопійована конкурентами. Іншими словами, якщо спеціальність є затребуваною серед абітурієнтів, вона, швидше за все, буде відкрита в більшості університетів. Перераховані обставини ускладнюють вибір університету тільки за критерієм привабливості спеціальності. З цього випливає, що в сучасних умовах керівництву вищих навчальних закладів необхідно займатися просуванням самого вузу, а не окремих його напрямків або спеціальностей. Таким інструментом просування, найпотужнішим на сучасному етапі, є бренд. Ефективним інструментом бренд-менеджменту університету є технологія формування міждисциплінарних освітніх програм.

З 2016 року стандарти вищої освіти не містять обов'язкових навчальних дисциплін для опанування за спеціальностями – це автономність ЗВО. Від структурної схеми освітньої програми, педагогічного складу та їхньої спільної роботи на результат залежать досягнення програмних результатів навчання здобувачами вищої освіти. Підвищення унікальності освітньої

програми, рівня компетентностей випускників та досягнення результатів навчання за освітньою програмою відбувається за рахунок: використання міждисциплінарних наукових досліджень в освітньому процесі; включення дисциплін (освітніх компонент), які формують навички та реалізації права здобувачів на реальний вибір дисциплін з метою формування їх індивідуальної траєкторії (ці дисципліни, як правило, найчастіше додають міждисциплінарності) [2].

У наукових дослідження застосовуються три підходи: мультидисциплінарний, міждисциплінарний та трансдисциплінарний.

Мультидисциплінарність означає, що проблема розглядається одночасно двома дисциплінами, точки зору не інтегруються.

Трансдисциплінарність означає синтез різноманітних знань з потенційною можливістю переходу до нової якості, зародження нового наукового напрямку чи наукової дисципліни, дослідження виходять «за межі» конкретних дисциплін, на більш високий рівень (метарівень).

Міждисциплінарність означає перенесення методів дослідження і моделей з однієї наукової дисципліни в іншу [3].

На думку Філіпенко А., міждисциплінарність у широкому значенні передбачає взаємну інтеграцію організаційних концепцій, методологічних процедур, епістемології, термінології, даних та організації досліджень і навчання [3]. Зокрема, доцільно виділити такі форми проведення міждисциплінарного навчання:

1. Вивчення окремих навчальних дисциплін на основні поєднання знань, методів з різних спеціальностей. Це дозволяє розширити мислення, знайти взаємозв'язок чи вплив інших напрямів досліджень, галузей. Таким чином, спеціальність, напрям дисципліни незмінний, а поєднання наукових підходів дає можливість створити нові ідеї, проекти, наукові роботи; бачити цілісність та взаємозв'язки. Розвиток технологій, змін на ринку праці та власне зміст вищої освіти визначають напрям розширення взаємозв'язків, здійснення аналізу здобувачами освіти, прийняття рішень на основі комплексних завдань. Тому взаємозв'язки мають бути в основі планування та реалізації робочих програм навчальних дисциплін.

2. Міждисциплінарні зв'язки між навчальними дисциплінами в освітній програмі. Кожна освітня програма є унікальною за складом освітніх компонент та взаємозв'язками дисциплін

3. Навчання здобувача освіти за двома освітніми програмами одночасно (очна форма).

Досить цікава в цьому аспекті система міждисциплінарної індивідуальної гуманітарної освіти (MISH), яка дуже схожа схожий з британською моделлю освіти. Така модель пропорційно складається з різних видів тьюторства. Студент після першого року навчання за допомогою тьютора визначається з провідною спеціальністю та додатковими заняттями в межах інших спеціальностей. Він має можливість отримати більше ніж один диплом по закінченню навчання. Модель MISH спрямована на сприяння самовизначенню студентів в процесі навчання і подолання міждисциплінарних бар'єрів. Така модель навчання підвищує рівень пристосованості до постійно змінюваних умов на ринку праці. У такій системі тьютор – це науковий керівник, який працює лише з двома трьома студентами. У зв'язку з тим, що наукові інтереси студента можуть змінюватися в процесі навчання, шляхи керівника і студента на якомусь етапі навчання можуть розійтися. У такій ситуації, за обоюсторонньою згодою, студент має право замінити тьютора або йому можуть призначити додатково ще одного тьютора. Основним завданням такого виду тьюторства - грамотно коригувати навчальний план студента так, щоб не тільки враховувати його особисті інтереси, а й витримати процентне співвідношення ступеня свободи і обов'язковості обраних курсів [3]

Список бібліографічних посилань

1. Тимохової, Г. Б. (ред.). (2019). Соціальний капітал як фактор економічного зростання суспільства: інституційний аспект аналізу. Харків : Вид-во НУА, 180с.

2. Тимохова, Г. Б. (2017). Экономический контекст формирования культуры, доверия и ценностных предпочтений в сфере образования. В: Економічний розвиток і спадщина Семена Кузнеця. Харків, с. 155–157.

3. Філіпенко А. С. (2017). Міждисциплінарна методологія: базові принципи Available at: [http://www.iir.edu.ua/uploads/files/tezi%20seminar%20synthesis%205%2012%202017%20final%20\(1\).pdf](http://www.iir.edu.ua/uploads/files/tezi%20seminar%20synthesis%205%2012%202017%20final%20(1).pdf). [Accessed 08.01.2021].

References

1. Ту'мохова, Г. В. (red.). (2019). Social'ny'j kapital yak faktor ekonomichnogo zrostannya suspil'stva: insty'tucijny'j aspekt analizu. Xarkiv : Vy'd-vo NUA, 180s.

2. Ту'мохова, Г. В. (2017). Экономы'chesky'j kontekst formy'rovany'ya kul'tury, dovery'ya y' cennostnyx predpochteny'j v sfere obrazovany'ya. V: Ekonomichny'j rozvy'tok i spadshhy'na Semena Kuznecya. Xarkiv, s. 155–157.

3. Filipenko A. S. (2017). Mizhdy'scy'plinarna metodologiya: bazovi pry'ncy'py' Available at: [http://www.iir.edu.ua/uploads/files/tezi%20seminar%20synthesis%205%2012%202017%20final%20\(1\).pdf](http://www.iir.edu.ua/uploads/files/tezi%20seminar%20synthesis%205%2012%202017%20final%20(1).pdf)

Halyna Tymohova

THE PECULIARITIES OF UNIVERSITY BRAND FORMATION: EXPERIENCE IN MANAGING AN INTERDISCIPLINARY EDUCATIONAL PROGRAM

The aim of the study was to obtain more specific information about the phenomenon of a university brand and revealing its qualitative characteristics. The authors conclude that brand is a social phenomenon, it is not fully developed yet but its certain characteristics are present among students. Prospective students consider them assessing and choosing a university. In this case, university needs to maintain its identity and develop its specific features against the background of current global changes in the education system (transition to the Bologna system, standardization of educational programs, commercialization of higher education institution, etc.) The findings may be useful for heads of universities as well as for instructors, prospective students and their parents.

The tesy also explores specific aspects of private university branding, the role of rankings in brand building, government participation in the positioning of national universities in the global higher education market, and the current challenges in branding development and promotion faced by universities, such as the need to develop social capital, differentiate from other institutions, and deal with piggyback marketing

Key words: higher education, universities, university brand, branding, branding effects, globalization, university marketing, higher education market.

Роман Томашевський

ВИПУСКНИКИ СЕРЕДНІХ ШКІЛ ЯК ГРУПА СПОЖИВАЧІВ В ЕПОХУ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

«Я збираю своє я і везу його із собою.

Я ніколи не дивуюсь»

*Піко Айєр**

Як вагомий споживач поп-культури молодь сформувалась у 1960-х рр. Споживацькі інтереси цієї групи взялись заспокоїти ровесники, які створювали гурти типу «Бітлз» або інші мистецькі колективи. До 1990 року лише незначна частина молоді мала атестати зрілості¹. Однак між 1968 і 1990 роками відбулось поєднання двох важливих чинників. По-перше, йдеться про вимоги Покоління'68 зробити середню та вищу освіту загальнодоступною, а по-друге, поглибились глобалізаційні процеси. Як результат, у XXI столітті переважна частина підлітків складається з випускників середньої школи. Їх можна назвати випускниками повноцінної

¹За: Z. Melosik, *Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości*, Edukacja. Społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości, red. M. Cyłkowska-Nowak, Poznań 2000, s. 380 (Глобальний тінейджер – „the global teenager”).

середньої школи, що отримали сертифікат про повну середню освіту (матуру). У той же час, від середини 1980-х років, закладається необхідність і можливість реалізувати стратегію «освіта протягом усього життя», про яку заговорили вже у 1960–1970-х рр. у всіх міжнародних рапортах та звітах про освіту.

В основі ідеї екзамєну на атестат зрілості (*matura – abitur*) лежить можливість допомогти випускнику середньої школи вступити до університету, при цьому співпрацюючи з викладачами вищих навчальних закладів. Частина випускників середніх шкіл, які не вступили до вузів, тим не менше користувались соціальними привілеями. Цей процес тривав доти, поки середня школа не стала масовим закладом². Це сталося у 1985–95 рр., відколи кількість випускників середньої школи у Західній Європі зростає з 35–40% до 65–70%. У Польщі частка випускників зростає з 10% до 25%. Статистика вирівнялась у 2010 році (на рівні приблизно 70%), адже саме тоді демографічний спад виявився головною перешкодою для подальшого зростання³.

В результаті у деяких країнах тривалість середньої освіти розтягнулась у часі, водночас випускники середніх шкіл перетворились на переважно «масовий освітній продукт». За період від 1980-х рр. до третьої декади XXI століття підліток піддався глобалізації, однак сьогодні його дозрівання продовжується до 25 років. Це – важливий чинник, який обмежує традиційну модель партнерської академічної освіти. Поряд із імплементацією процедур Болонського процесу це пояснює, чому університет перетворюється на «школярство»⁴.

Сучасний глобальний підліток – це щонайменше випускник середньої школи або хороший учень середньої школи, який водночас не схожий на місцевих однолітків, які готуються піти працювати або вже працюють⁵. Глобалізаційний імпульс по різному впливає на молодь. Частина з них не бажає скористатись соціальним та освітнім доробком бунтівників 1960–70-х рр. і звужує свої життєві прагнення до масового споживання матеріальних цінностей у локальному вимірі.

Ринкові процеси, які відбулись на рівні школи та освітніх послуг у XXI столітті – доконаний і очевидний факт. Однак єдиний його позитивний вплив ми можемо спостерігати лише на рівні елітарної освіти від садочка до університету. Диференціація не повинна виступати між безкоштовними і державними і платними та приватними середніми школами, адже сьогодні великих містах найвищі місця в рейтингах середніх закладів освіти займають державні заклади. Вони успішно конкурують з нечисленним приватними елітарними ліцеями. Тим не менше, елітарність і недержавна школа – це не одне й те саме. Середня школа, без сумніву, це «роздоріжжя усього життя»⁶ для випускника. В цьому контексті ліцей впливає на біографію

¹ У період 1956–1990 рр. у Польській Народній Республіці учні, які отримували атестат зрілості, склали 6–10% випускників у навчальному році. Водночас у ФРН цей відсоток склав 5–20%, у Франції – 5–15% з тенденцією до зростання. У СРСР аналогічні дані дещо «розмиті», оскільки десятирічну школу навряд чи можна вважати повновимірним закладом середньої освіти, який давав атестат зрілості (матуру). Т. Judt, *Powojnie. Historia Europy od roku 1945*, Poznań 2013, s. 462. (Необхідно підкреслити, що до 1990 р. лише частина випускників в подальшому вступала до ВНЗ).

² У США середня освіта давно є обов'язковою, однак у СРСР стала доступною лише в 1970-ті рр. у формі десятирічної школи. У ПНР матура зберігала статус селекційного інструменту до 1986–1990 рр.

³ М. Cyłkowska-Nowak, *Selekcyjna funkcja szkolnictwa wyższego w krajach Europy Zachodniej*, Poznań 2004, s. 128 i 147 i 175–181; Р. Mikiewicz, *Spoleczne światy szkół średnich – od trajektorii marginesu do trajektorii elit*, Wrocław 2005, s. 94–99.

⁴ Н. Sünker, *Nowe spojrzenie na ideę uniwersytetu. Edukacja (Bildung), polityka a społeczeństwo*, Innowacje w edukacji akademickiej. Szkolnictwo wyższe w procesie przemian, red. J. Piekarski i D. Urbaniak-Zajac, Łódź 2010, s. 201.

⁵ Z. Melosik, *op. cit.*, s. 379 (*Глобальний тінейджер*).

⁶ Р. Nikiewicz, *op. cit.*, s. 10. Це єдиний етап освіти, який можна повністю стандартизувати. Однак попередній етап («проект дитина»), який охоплює дошкільну і початкову освіту, стандартизувати неможливо. Неможливо привести до єдиного стандарту університетську освіту, хоча Болонський процес являє собою саме таку спробу.

його випускника: елітарна школа – це життєвий трамплін, вона як мінімум полегшує марафон «набути диплом» і формує схильність до конкуренції, адже інші школи можуть, а проте найчастіше не дають такої підтримки. Скандинавська модель середньої школи на цьому фоні – це дорога без освітніх перехресть. Взаємодія та співпраця мінімізують конкурентність та обмежують значну частину мотивації учнів. Можна сформулювати дещо ризиковану тезу про те, що ця модель веде до ліквідації освітнього сегменту ринку. Центр тяжіння в фінській школі лежить в гонитві за утопією рівних освітніх шансів. Це дуже благородний, однак ідеалістичний підхід. Подекуди він можливий у соціальних, багатих країнах Скандинавії, де соціальна еліта (в тому числі економічна) – це вчителі. Адже додаткові заняття там практично заборонені. На практиці немає відмінності між початковою та середньою школами, там також немає явища капіталізму середньої школи, а отже, і елітарності в середній освіті.

Капіталізм середньої школи також прихований у питанні, чи може мати глобальний випускник 50 років? З точки зору економічних затрат приватного ліцею для дорослих – цілком! Природнім обмеженням слугує лише період дозрівання до 30-річного віку. Поступовий відбір цієї потенційної групи випускників і нестандартних студентів виникає з тенденції обов'язкової середньої освіти (наприклад, у США та Фінляндії це вже відбулось) або тенденції скасування атестату зрілості. У найближчій перспективі могла би зрости кількість осередків, які готують до вступу у вищу школу⁷. Однак у довшій перспективі буде необхідно брати уваги зниження рівня університетів. Вже сьогодні ми можемо бачити поп-випускників середніх шкіл, які мають видовжений період дозрівання (питання, чи можливо діджиталізувати дозрівання?), або поп-студентів, які стали такими внаслідок здачі полегшених іспитів у формі тестів («тестейджери»). Ймовірно – це ефект надмірної стандартизації середньої освіти, символом чого стали шкільні випускні іспити у формі тестів⁸. Капіталізм середньої школи стосується усіх груп молоді, які здають іспит на атестат зрілості: і тих, хто прагне вступити до елітарних університетів, тобто, учнів елітарних середніх шкіл, і тих, хто користується «спрощеними» іспитами у приватних або державних масових школах. У другому випадку стандартизація випускних іспитів – це єдина перешкода для «розпродажу» атестатів⁹. Альтернативою можуть бути механізми самовідбору випускників, що проявляється у різних формах: цілеспрямований самовідбір, завершальні іспити і т. п. Масова освіта, яка завершується атестатом зрілості, з високою ефективністю «виробляє» плебеїв тієї ж масової освіти, які мріють про соціальні ліфти.

Не дивлячись на місце освіти майбутнього абітурієнта (елітарна або масова школа), мета залишається незмінною – університет. ВНЗ, будучи учасником ринкової гри, дбає про випускників середніх шкіл в якості своїх клієнтів, адже ринок клієнтів формується в умовах демографічного спаду. Поп-випускника можуть оцінити дещо краще, якщо він трактував власну школу як природній елемент навколишнього світу, що на практиці означає випускника елітарної школи¹⁰. Неоціненим інструментом, а водночас і загрозою, є «професор Інтернет», який впливає на глобального випускника середньої школи в два етапи: у середній та вищій школах. Це призводить до видовження періоду дозрівання академічної молоді¹¹. Отже, студент більш схильний до партнерства з інтернет-пошуковиком і більшою мірою у захваті від знань інтернету

⁷ У Німеччині від 1880 р. існує можливість вступати у заклади вищої професійної освіти без атестата зрілості (матури).

⁸ Польське шкільництво пропонує альтернативу стандартній maturi (спрощеній) у вигляді розширеної maturi (її здають близько 10% випускників).

⁹ Ситуація сформувалась у першому десятиріччі Третьої Речі Посполитої. Як наслідок, були введені освітні стандарти і створена Центральна екзаменаційна комісія, що дозволило підвищити рівень освіти. Однак в подальшому цей чинник втратив значення і став бар'єром для розвитку середніх шкіл.

¹⁰ P. Mikiewicz, op. cit., s. 164.

¹¹ У переносному значенні ментальну або інтелектуальну ефективність такого випускника можна окреслити як «ментальність учня середніх класів», тобто, йдеться про затримку у ментальному дозріванні.

(в реальності – це лише велика електронна енциклопедія), аніж ід знань університетського професора, якого він трактує як „dziadersa”¹². На обох рівнях освіти – середньому та вищому – учні та вчителі або студенти та викладачі стикаються з такими антиноміями:

стандартизація – соціальна солідарність;

контроль – довіра.

Кожне з цих понять відіграло або надалі відіграє позитивну роль в організації освітніх систем, але водночас воно може призвести до обмежень у функціонуванні школи. Стандартизація як ідея, запозичена зі сфери технологій або управління (наука про управління) присутня у середній школі, де основним інструментом виявляється підручник – зовнішнє джерело обсягів та змісту освіти, а також так звана програмна основа, яка слугує основним цілям виховання. Лише елітарні середні школи можуть ризикнути і дозволити в гнучкий спосіб потрактувати ці стандарти (регулятори). Певним чином вони самі собі визначають зразки досконалості, в іншому випадку це може відбутись у специфічних рамках локальних шкільних систем, наприклад, в освіті у Фінляндії. Водночас заміником вказаних регуляторів виявляється суспільний солідаризм, який дає можливість побудувати локальні освітні спільноти, визнання зусиль вчителя, який користується довірою вчителя і ... високою зарплатнею!¹³ Хоча в центрі цієї педагогії є учень, гомеостат системи – вчитель – професіонал. Проблема ускладнюється з перспективи учня – випускника середньої школи, який піддався глобалізації і в Скандинавії також, або став особливо прагматичним, а це породжує питання – якими будуть його подальші симпатії щодо приязної фінської школи.

У польських реаліях сприйняття школи настає іншим чином: або в елітарному ліцеї у великому місті, або у малій сільській школі. Дивлячись на обидві моделі, варто прийняти до уваги регіональні відмінності, які виникають з традиції або суспільних рис, або зрештою з географічного принципу. Солідаризм та соціальна довіра є дуже високими у Фінляндії, однак вони найнижчі в Європі та Польщі. Це співставлення дещо суперечить ефекту глобалізації. Антидот лежить в контролюванні, чим частіший та різноманітний контроль, тим більше шансів на виконання стандартів. Це знає кожний пересічний магістр управління. Звідси тенденція переносити мову управління до освітніх закладів. В деяких педагогіках додатковим стимулятором можуть бути ідеологічні моменти, що однак не зменшує глобалізаційний імпульс, але додає колізії. Глобальний випускник середньої школи має кращі адаптаційні здатності і, без сумніву, мімікрує. Він робить це більш успішно, ніж його вчитель або університетський професор, намагаючись реалізувати власну місію: у Польщі, наприклад, незважаючи на будь-які обставини, у Фінляндії – у значно у більш комфортних умовах. Обидві групи освітньої спільноти, шкільної або академічної, приречені на обговорення умов співіснування в реаліях конкретної педагогіки – локально-національної або глобальної.

Антиномічним до поняття «контроль» є окреслення «довіра», яке переживає ренесанс в скандинавських освітніх системах. Однак в першу чергу його потрібно відносити до академічної освітньої установи, куди потрапляють більшість глобальних випускників середніх шкіл. Факт, але вони пережили середню школу і отримали формальне свідоцтво готовності до вищої освіти, але це аж ніяк не робить автоматично дорослими або компетентними до цього. Більше того, вуз не піддається повній стандартизації, хоча подібні спроби і тиск і пробують здійснити державна чи районна адміністрації країни або регіону, наприклад, федеральна влада у США або європейська в рамках Болонського процесу. Вищі професійні школи швидше піддаються цим спробам на відміну від академічних вузів. Як наслідок – школяризація освіти наближає вуз до середньої школи, хоча, здавалося б, це вкрай складно або навіть неможливо

¹² У сучасній польській мові вираз „dziadersa” носить характер зверхності, означає чоловіка, як правило впливового, який виявляє почуття вищості до жінок або молодих людей, трактує їх як суб'єктів, легковажно та зверхньо (*зауваження перекладача*).

¹³ Характерна риса – зниження претензій як з боку батьків, так і з боку вчителів щодо оплати праці.

для академічного вищого навчального закладу, який немає стандартів у вигляді рекомендованого підручника або силабуса¹⁴. Сучасний викладач повинен, однак, зуміти справитись з контролем, яке не так давно перетворилось на університетську цінність (саму по собі). Сучасний випускник середньої школи і студент, яким цікавиться вуз, опинився у дещо іншій ситуації. Будучи споживачем дидактичних послуг, глобалізований підліток має обмежені можливості оцінити їх якість. На етапі середньої школи найчастіше його підтримують лише батьки, однак на етапі вищої школи він представлений самий собі і повинен розраховувати на уміння, які він отримав у школі, або покладатись на власну інтуїцію. Він надалі залишається споживачем добробуту, поєднуючи це з навчання «для диплому». Його показна зрілість або уможливорює, або обмежує партнерство з професором, який зацікавлений у співпраці, а не у покірності чи просто авторитету. Професор найчастіше очікує, що повірять його компетенціям, передумовою чого виступає хоча б науковий ступінь¹⁵.

«У першу чергу ми виробляємо освітні пакети... Наші студенти купують наші послуги... Парк освітніх розваг став для університету чимось дуже очевидним, як наприклад технологічний парк»¹⁶. Спробу виробити подібну продукцію зробили у 2007 р. в одному з вузів у Польщі (Гуманітарно-економічна академія, Лодзь) але безуспішно. Схожим чином діє британський Відкритий університет. У 2007 р. Міністерство науки та вищої освіти обмежило заняття в режимі онлайн. З перспективи 2020 року це можна сприймати як невдалий прогноз. Але вже у 2021 році польське Міністерство національної освіти запровадило полегшення на екзаменах у середній школі, які будуть проводитись в дистанційному режимі у травні – червні 2021 року. Дистанційна форма уроків у середніх школах в період від березня 2020 до червня 2021 року показала зниження рівня навчання, хоча альтернативи в умовах пандемії не було. Глобальні випускники середніх шкіл вже давно обізнані з інформаційними системами, але й вони обережно ставляться до віртуальних університетів. Нестандартні абітурієнти, які бажають вступати на заочну форму навчання, навпаки, говорять про можливість відмовитись від навчання, якщо воно буде проводитись в онлайн-форматі. Тим не менше, переважна кількість польських закладів вищої освіти поводять себе як комерційні підприємства і борються за абітурієнта маркетинговими засобами. Вони вдаються до цілого віяла інструментів: рейтингів, соціальної сфери (інфраструктура, стипендії тощо), розваг як своєрідного способи залучити майбутнього студента). Глобальний абітурієнт нерідко поводитьсь обережно, часто густо воліє зачекати з рішенням про місце і час навчання на користь річного перебування за кордоном (хоча ковід накладає обмеження). Лише після цього глобальний абітурієнт обирає ЗВО у себе в країні або за кордоном. Глобальний абітурієнт не схильний обмежувати рівень власного споживачтва і дуже наближений у своїй поведінці до масового споживача. Лише у невеличкій мірі від вказаної моделі поведінки відступають випускники елітарних середніх шкіл. Їх підтримують батьки, як матеріально, так і психологічно або інтелектуально. Отже, відповідь на питання про те, наскільки глобалізованим є випускник та абітурієнт ХХІ століття з перспективи вищої школи, далеко не така однозначна і проста. Відповідь, натомість, залежить від уміння того ж випускника/абітурієнта уміти реагувати на сюрпризи в житті.

¹⁴ Szerzej w: R. Tomaszewski, *Misja uniwersytetu – nauczyciel akademicki – administracyjne centrum (XX–XXI wiek)*, Być nauczycielem, opiekunem, wychowawcą. Perspektywa historyczna, red. nauk. D. Apanel, Toruń 2012, s. 271 i n.

¹⁵ *Zagubiona rzeczywistość*, Polityka 5/2012, s. 23. У своєму інтерв'ю професор Пол Х. Дембінський (Paul H. Dembinsky) вслід за Т. Франкель (T. Frankel), трактуючи сукупність суспільних відносин, використав поняття фінансiалiзацiї та фiзикалiзацiї. Освiта – складний, специфiчний процес соцiального обмiну, його складно змоделювати за допомогою математичних або економiчних методiв, хоча вiдповiднi спроби здiйснюються.

¹⁶ J. Kozłowski, *Czy uniwersytet przetrwa do końca wieku?*, Forum Akademickie 9/2001, s. 37 (цитата стосувалась прогнозів на 2012–2014 pp.).

References

1. Cylkowska-Nowak, M. (2004). *Selekcyjna funkcja szkolnictwa wyższego w krajach Europy Zachodniej* [Selective function of higher education in Western European countries], Poznań, đ. 128, 147, 175–181.
2. Judt, T. (2013). *Powojnie. Historia Europy od roku 1945* [After war. History of Europe from 1945], Poznań.
3. Kozłowski, J. (2001). Czy uniwersytet przetrwa do końca wieku? [Will the university survive to the end of the century?]. *Forum Akademickie*, 9.
4. Melosik, Z. (2000). Kultura instant – paradoksy pop-tożsamości [Instant culture - pop-identity paradoxes]. *Edukacja. Społeczne konstruowanie idei i rzeczywistości*. Poznań.
5. Mikiewicz, P. (2005). *Społeczne światy szkół średnich – od trajektorii marginesu do trajektorii elit* [Social worlds of secondary schools – from marginal trajectory to elite trajectory]. Wrocław.
6. Sünker, H. (2010). Nowe spojrzenie na ideę uniwersytetu. Edukacja (Bildung), polityka a społeczeństwo [A new look at the idea of the university. Education (Bildung), politics and society]. In: J. Piekarski, D. Urbaniak-Zajac, ed. *Innowacje w edukacji akademickiej. Szkolnictwo wyższe w procesie przemian*. Łódź.
7. Tomaszewski, R. (2012). Misja uniwersytetu – nauczyciel akademicki – administracyjne centrum (XX-XXI wiek) [The mission of the university - academic teacher - administrative center (XX-XXI century)]. In: D. Apanel, ed. *Być nauczycielem, opiekunem, wychowawcą*. Toruń.
8. Zagubiona rzeczywistość [Lost reality] (2012). *Polityka*, 5, p. 23.

Roman Tomaszewski

CONSUMER GROUP – GLOBALIZED SECONDARY SCHOOL GRADUATES

Abstract

Global secondary school graduate is the result of the extension of compulsory education and easy access to academic studies. The global high school graduate is also a global teenager with a consumption attitude. Regional differences have a very small impact on the attitudes of modern high school graduates. Only elite secondary school graduates can be treated as socially, intellectually and culturally sophisticated. This group composes the majority of students in elite English-speaking universities or French grandes écoles. The remaining secondary school graduates, under the influence of the globalization impulse, have become a classic consumer group as mass consumers of material goods or educational services. Thus, globalized secondary school graduates became the subject of a market game within academic capitalism. Departures from the indicated state occur only in pedagogues, which at least partially retained academic freedoms. Education in the conditions of a pandemic confirmed the need for distance education, but also proved the tendency to lower the level of high school graduates and made the forecast of the induction of negative effects of education of these secondary school graduates in online studies more credible.

Key words: global teenager, global secondary school graduate, negation of high school diploma, online education, digitization of adolescence.

T. A. Удовицька, Т. В. Пилаєва

ВПЛИВ БАТЬКІВ НА АБИТУРІЄНТСЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ

Роль, місце і значення батьків в професійному виборі, становленні і розвитку молоді людини не викликає сумніву, але останнім часом вона стає впливовішою та відчутною.

На нашу думку це відбувається під впливом наступних чинників: зміна умов прийому до ЗВО на підставі результатів зовнішнього незалежного оцінювання; надання можливості абітурієнтам подавати заяви в декілька вишів на різні спеціальності; значне збільшення частки навчання у вишах на контрактній основі; поява нових спеціальностей, напрямів підготовки,

пов'язаних з новими тенденціями в економіці, технологіях і професійній діяльності; розширення мобільності студентів, викликане реалізацією основних положень Болонського процесу, у тому числі і можливість виїзду молодих людей для навчання за межі України; зміна структури підготовки фахівців в частині переходу на дворівневу підготовку «бакалавр-магістр»; активізація діяльності закладів вищої освіти на ринку освітніх послуг з популяризації скоріш саме своїх навчальних закладів, ніж спеціальностей, задля забезпечення кількісного студентського набору; вплив на формування професійного вибору інших соціальних інституцій і неінституціональних об'єднань (інформації на спеціальних сайтах в Інтернеті, спілкування молодих людей та їх батьків в соціальних мережах, діяльність організацій по популяризації тих або інших видів освітніх послуг та ін.); перенесення акценту в питаннях працевлаштування більшою мірою на сім'ю; розширення функцій вищої школи, коли вона все більш стає і сферою соціального дозрівання, «доформування» і «довиховання» молодих людей, а в деяких випадках і формою соціального «притулку» для них.

Ці зміни не могли не посилити роль батьків у взаємодії з навчальними закладами вищої освіти на етапі «старту», а саме професійного самовизначення та вибору вишу, факультету, форми навчання, тобто на абітурієнтському середовищі в цілому. Представляється доцільним проаналізувати цю зміну детальніше.

Так підготовка до зовнішнього незалежного тестування вимагає великих фінансових і організаційних витрат, які більшою мірою лягають на батьків. Надання можливості абітурієнтам подавати заяви в декілька вузів на різні спеціальності також створює додаткові складнощі і для батьків, оскільки не всі вони в повній мірі орієнтуються в сучасній та їх розгляду. Збільшення частки навчання у вузах на контрактній основі в більшості своїй лягає на плечі батьків в частині фінансування такого навчання. Розширення мобільності студентів, у тому числі і виїзд молодих людей для навчання за межі України, так само вимагає додаткових фінансових витрат та збільшення уваги з боку батьків до адаптивно-побутових питань та проблем при переїзді дитини до іншої країни.

Поява нових спеціальностей, напрямів підготовки, освітніх програм також ускладнює завдання батьків в процесі професійного вибору їх дітей, оскільки більшість з них сучасних спеціальностей не одержували і не дуже орієнтуються в їх специфіці. Деякі утруднення для батьків, на нашу думку, є і в частині переходу на дворівневу підготовку, коли батьки, які в більшості своїй мають дипломи кваліфікаційного рівня «спеціаліст», не дуже орієнтуються в характеристиках нових ступенів «бакалавр» та «магістр».

При цьому, активізацію діяльності навчальних закладів вищої освіти щодо реклами своєї освітньої діяльності можна віднести скоріш до розширення інформованості батьків про структуру освіти в Україні і за її межами. А ось вплив на формування професійного вибору інформації в Інтернеті, спілкування між молодими людьми і їх батьками в соціальних мережах має як позитивну сторону в частині розширення отримання незалежної інформації про виші, так і проблемну, оскільки така інформація практично не контролювана і не завжди має об'єктивний характер.

Перенесення акценту в питаннях працевлаштування більшою мірою на сім'ю підштовхує батьків рекомендувати дітям, інколи наполегливо, вибирати спеціальності за якими можна більш вдало працевлаштуватися, при цьому сама професія може бути не «до душі» і не за здібностями дитини. І, нарешті, розширення функцій вищої школи, коли вона все більш стає сферою соціального дозрівання, «доформування» і «довиховання» молодих людей, підштовхує батьків направляти дітей до вишів не тільки з метою отримання професійної освіти, але і з метою забезпечення їм можливості тривалішого перебування в сприятливому соціальному середовищі. Таким чином, батьки все більш з одного боку залучаються до процесу професійної підготовки своїх дітей не тільки на етапі вступу, в абітурієнтський період, а і у процесі навчання. В зв'язку з чим ми можемо вважати батьків своєю часткою абітурієнтського середовища, що впливає не тільки на професійний вибір, але і на вибір вишу, факультету, а інколи і країни навчання.

Змістовне осмислення особливостей взаємодії батьків і дітей в процесі професійного вибору дозволило дослідникам на теоретичному рівні визначити чотири його різновиди (на підставі ступені свободи, що делегується дитині в цьому процесі): взаємодія, орієнтована на вільний вибір; взаємодія, орієнтована на доступний вибір; взаємодія, орієнтована на династичний вибір; взаємодія, орієнтована на розширений вибір. На нашу думку є доцільним навести ці характеристики.

Так «сімейна взаємодія, орієнтована на вільний вибір дитини передбачає стимулювання дитини на усвідомлення ними своїх професійних здібностей, інтересів, потреб. Даний вид сімейної взаємодії характеризується використанням батьками переважно демократичного стилю, який розповсюджується і на професійний вибір дитини. На цій основі батьками будується позитивна соціально-психологічна взаємодія, що сприятливо позначається на самостійному професійному виборі дитини.

Орієнтація сімейної взаємодії на доступний професійний вибір припускає інформування дитини про сферу його майбутньої професіоналізації, яку сім'я здатна підтримати. В даному випадку враховуються можливості сімейного сприяння в отриманні професійного навчання і працевлаштування. У результаті професійний вибір стає осмисленим, прийнятим на внутрішньоособовому рівні, а, через це, стійкішим.

Сімейна взаємодія, орієнтована на династичний професійний вибір передбачає стимулювання дитини на повторення професійного вибору батьків. Даний вид сімейної взаємодії в своїй більшості ґрунтується на авторитарному стилі сімейної взаємодії. В рамках даного стилю проводиться постійне переконання дитини в перевагах професії, яку мають батьки. При цьому варіанті інші професійні вибори не озвучуються або розглядаються з невігідних позицій.

Сімейна взаємодія, орієнтована на розширений професійний вибір припускає сприяння дитині у виборі професії, відмінної від професії батьків. В рамках організації даного виду професійного вибору передбачається інформування дитини про можливості інших професійних сфер. Відповідно, переважаючим стилем сімейної взаємодії в даному випадку є авторитарний стиль, коли дитина вважається з думкою своїх батьків, а інша альтернатива ув'язується з проєктуванням стійкого неуспіху в майбутній діяльності» [3, с. 58–59].

Виходячи з вищевикладеного, в організації роботи з батьками абітурієнтів можна визначити наступні завдання:

- інформування батьків про процеси і тенденції в сучасній вищій освіті, специфіці підготовки сучасних висококваліфікованих фахівців;
- інформування батьків про конкурентні переваги вишу з акцентом на зміст навчального процесу, його кадрового забезпечення, можливостях виховної і іншої роботи;
- правильне і максимальне інформування батьків про особливості діяльності вишів різних типів і форм власності, особливо приватної, їх легітимність, відмінності від вишів державних;
- переконання батьків в значущості довузовської підготовки, що повинна розглядатися як початок процесу адаптації абітурієнтів до навчання у сучасному закладі вищої освіти;
- пошук форм і методів роботи з різними категоріями батьків залежно від їх рівня освіти, соціального стану і матеріального достатку;
- попереднє знайомство батьків з правилами корпоративної культури обраного вишу, системою і особливостями навчальної і виховної роботи.

Таким чином, вплив батьків на абітурієнтське середовище досить відчутний. а в деяких випадках може мати визначальний фактор. З одного боку, вони все більше і більше визначають професійну освітню траєкторію своїх дітей через залежність останніх від багатьох чинників, що знаходяться у веденні батьків. З іншого боку, розширення варіативності в системі вищої освіти, і швидша реакція молодих людей на такі зміни може відносити на другий план ступінь впливу батьків, що також змінює їх роль і ступінь відповідальності в цих процесах.

Зрештою, питання, хто є батьки в абітурієнтському середовищі: визначальний чинник

або направляюча ланка залишається відкритим, що не знімає необхідності врахування їх впливу на певні процеси в системі вищої освіти.

Список бібліографічних посилань

1. Кузнецова, С. В. (2014). Вплив батьківських установок на професійне самовизначення старшокласників. *Вісник ОНУ ім. І. І. Мечникова. Психологія*, [online] Т. 19, Вип. 1 (31), с. 159–165. Available at: <http://journals.uran.ua/index.php/2304-1609/article/viewFile/135035/131806> [Accessed 11 Jan. 2021].

2. Оржеховська, В. М., Кириченко, В. І. та Ковганич, Г. Г. (2007). *Взаємодія навчального закладу і сім'ї: стратегії, технології, моделі*. Харків: Точка, 200 с.

3. Капиева, К. Р. (2017). Семья как значимая детерминанта профессионального выбора. *Вестник Университета Российской академии образования*, [online] 1, с. 57–66. Available at: http://vestnik-uraio.ru/wp-content/uploads/2016/03/%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%A3%D0%A0%D0%90%D0%9E-%E2%84%96-1_2017.pdf [Accessed 11 Jan. 2021].

References

1. Kuznecova, S. V. (2014). Vpliv bat'kivs'kih ustanovok na profesijne samoviz-nachennya starshoklasnikov. *Visnik ONU im. I. I. Mechnikova. Psihologiya*, [online] vol. 19, iss.1 (31), p. 159–165. Available at: <http://journals.uran.ua/index.php/2304-1609/article/viewFile/135035/131806> [Accessed 11 Jan. 2021].

2. Orzhekhovs'ka, V. M., Kirichenko, V. I. and Kovganich, G. G. (2007). *Vzaemodiya nachel'nogo zakladu i sim'i: strategii, tekhnologii, modeli*. Harkiv: Tochka, 200 p.

3. Kapieva, K. R. (2017). Sem'ya kak znachimaya determinanta professional'nogo vybora. *Vestnik Universiteta Rossijskoj akademii obrazovaniya*, [online] 1, pp. 57–66. Available at: http://vestnik-uraio.ru/wp-content/uploads/2016/03/%D0%92%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%BD%D0%B8%D0%BA-%D0%A3%D0%A0%D0%90%D0%9E-%E2%84%96-1_2017.pdf [Accessed 11 Jan. 2021].

Tatyana Udovitskaya, Tatyana Pylayeva

BATKIV INJECTION ON ABITURIENTSKE MIDDLE

Abstract

The article deals with the analysis of parents' role in young people's professional choice. The main aspects of this impact, traditionally considered in literature on these kinds of problems, have been mentioned in this article. A typology of interaction between parents and children in the process of professional choice has been given, based on this analysis.

Moreover, the factors, which influenced the change of parents' role in the professional choice of modern youth, have been considered in this article. These factors have led, on the one hand, to the increase of young people's independence in choosing professions, which are quite new on the modern labour market and parents do not always know these professions. In addition, on the other hand, these factors have led to the decrease of the same independence, caused by the increase in the number of those who study on the contract basis, which is financially supported by parents.

Based on this analysis, contradictions in interaction between parents and children in the process of professional choice have been found.

Key words: parents, children, profession, professional choice, dynasties.

ЕФЕКТИВНІ ФОРМИ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Вибір професії – одне з найголовніших завдань людини в своєму житті. Через незнання різних професій, відсутність будь-якого практичного досвіду професійної діяльності, невизначеність у своїх інтересах, вподобаннях і нахилах близько 40% молодих людей помиляються з вибором професії. Завдання школи – допомогти учням у виборі професії. В «Концепції державної системи професійної орієнтації населення» професійна орієнтація визначається як науково обгрунтована система взаємопов'язаних економічних, соціальних, медичних, психологічних і педагогічних заходів, спрямованих на активізацію процесу професійного самовизначення та реалізації здатності особи до праці, виявлення її здібностей, інтересів, можливостей та інших чинників, що впливають на вибір професії або на зміну виду трудової діяльності. [1]. За твердженням Н. Ярмоленка, профорієнтація – це науково-практична система навчально-виховних заходів, коли на основі широкої загально-трудової та політехнічної підготовки, максимально наближеної до професійних умов, учнів готують до свідомого вибору професії відповідно до їхніх нахилів і здібностей, а також суспільних та особистих інтересів [2]. Уся робота у закладі освіти має бути спрямована на виявлення і розвиток нахилів і здібностей учнів, сприяти їх професійному самовизначенню. Враховуючи вікові та психологічні особливості учнів, профорієнтаційна робота проводиться поетапно. Робота з учнями початкової школи відноситься до пропедевтичного етапу, який розпочинається ще в дошкільному віці. Її специфіка полягає в тому, що при роботі з учнями початкових класів не ставиться мета підвести школярів до вибору певної професії, а тільки підготувати основу для цього вибору.

На даному етапі передбачається ознайомлення дітей молодшого шкільного віку з різноманітністю професій, формування позитивного ставлення до трудової діяльності, інтересу до вивчення своєї особистості, виявленню своїх нахилів і здібностей, розвиток здатності до взаємодії з іншими людьми в процесі діяльності, набуття початкових загальнотрудових навичок шляхом залучення до посильних видів діяльності.

З вересня 2020 року у Харківському гуманітарному університеті «Народна українська академія» (ХГУ «НУА») стартувала робота над програмою «Формування професійного вибору: як перетворити мрію в професію». У програмі визначено спільні завдання профорієнтації школярів з 1 по 11 класи, запропоновані конкретні заходи для кожної вікової групи дітей, передбачені різні форми роботи.

Дитяча школа раннього розвитку (ДШРР) – це перша сходинка в структурі комплексу безперервної освіти ХГУ «НУА». Профорієнтаційна робота починається вже в ДШРР. Діти дошкільного віку починають знайомство зі світом професій через сюжетно-рольові ігри, під час занять формуються початкові трудові вміння в доступних видах діяльності. Продовжується ця робота в Спеціалізованій економіко-правовій школі ХГУ «НУА». Для ознайомлення з різноманітними сучасними професіями в початкових класах застосовується чимало різних методів та форм профорієнтаційної роботи. Одним з найпоширеніших методів є профорієнтаційна бесіда із запрошеними спеціалістами, коли до класу приходять батьки вихованців і знайомлять дітей із своєю професією. Розвиток уявлень молодших школярів про різноманітний світ професій неможливий без використання профорієнтаційних ігор, які розширюють знання дітей про різні професії, формують інтерес до них, дають змогу набути певних навичок та умінь. Ефективно використовувати екскурсії, на яких безпосередньо діти можуть побачити працю дорослих. В останній час актуальні віртуальні екскурсії. Проведення майстер-класу – ефективний метод знайомства з сучасними професіями, де самі учні стають учасниками трудового процесу. Проектне навчання допомагає реалізувати програму профорієнтації учнів. Такий формат навчання передбачає створення учнями власних продуктів,

підвищує рівень відповідальності за виконаний обсяг роботи, розвиває навички критичного мислення, співпраці. З першого класу в новій українській школі починається ведення портфоліо. В портфоліо школярі вкладають роботи своїх досягнень у різних видах діяльності, яке відображають результати індивідуальної освітньої активності.

Особливості профорієнтації в позакласній роботі полягають у добровільній участі у ній учнів. У нашому закладі робота гуртків за інтересами, система виховних заходів спрямована на розвиток здібностей дітей, їх творчу активність. У літній період під час роботи оздоровчого табору діти мають змогу прийняти участь у психологічних тренінгах, переглянути з подальшим обговоренням відеосюжети, відвідати різноманітні майстер-класи: кухарської справи, пекарського діла, гончарного мистецтва та інші. Усе це дає змогу учням краще пізнати себе, розкрити свій потенціал.

Використання різних методів та форм профорієнтаційної роботи в початковій школі дають змогу формувати у дітей позитивне ставлення до праці, розуміння його ролі в житті людини та суспільства.

Список бібліографічних посилань

1. Кабінет Міністрів України (2008). *Концепція державної системи професійної орієнтації населення*.
2. Гуцан, Л. А. (2019). *Особливості профорієнтаційної роботи в початковій школі*, Науково-методичний посібник, с.208.
3. Ярмоленко, Н. Д. (ред.). (1986). *Педагогіка*. Київ: Вища школа, с.398.

References

1. Cabinet of Ministers of Ukraine (2008). *Conception of the state system of professional orientation of population*
2. Gutsan, L. A. (2019). *Features of career guidance work in primary school*, Scientific and methodical manual, p.208.
3. Yarmolenko, N. D. (ed.). (1986). *Pedagogics*. Kyiv: Higher school, 398 c.

Inna Khvalyuk

EFFECTIVE FORMS OF CAREER GUIDANCE WORK WITH PRIMARY SCHOOL STUDENTS

Abstract

The article discusses the ways of career guidance work among primary school students, the issues of necessity of modern methods and forms of career guidance work application. The author focuses on her experience that is realized on the basis of Kharkiv University of Humanities «People's Ukrainian Academy».

Keywords: career guidance, methods and forms of career guidance work, primary school.

Asia Khilkovska

RESPONDING TO LANGUAGE LEARNING NEEDS OF PERSPECTIVE UNIVERSITY STUDENTS

Overcoming post-soviet isolation and getting into the global context in terms of human and business contacts, careers, education and holiday making has totally transformed the situation with foreign language skills of Ukrainian residents. Ukrainian employers, in their turn, are no longer happy to accept monolingual workforce and started putting forward higher second language requirements to job seekers. Educational institutions of all levels responded to the stronger demand with a bigger focus on language learning, up-to-date teaching methods and resources, introduction of External Independent Testing for secondary schools and Bachelor's programmes graduates. The progress in the sphere is admitted by almost everyone in the

country, and one is no less likely to get a clear response in English in the streets of Ukrainian cities than anywhere else in Europe, especially if turning to young people.

One might have expected people coming to universities to show a command of a second language good enough to do multiple tasks related to their professional training. However the situation is far from being homogenous. Freshmen of non-philological faculties fall into two distinct groups: Upper-Intermediate English speakers, well-motivated to develop their language skills and seeking challenging tasks, and speakers of a very basic level. There are two major reasons why secondary school graduates might end up at the basic level of English: either they have studied another foreign language at school or their experience of language learning has been totally unsuccessful. Having switched to English, students of the first kind usually start progressing rather quickly and reach Intermediate/Upper-Intermediate level by the end they get their bachelor's degree, whereas the latter show low motivation to learn the language and no trust in their abilities to cope with the task. Dealing with such discouraged and traumatized students is the biggest challenge university teachers of English as a second language of communication have to deal with.

Under such circumstances streaming as the basis for group formation is necessary but insufficient, since dealing with motivated language learners and low-level students discouraged and traumatized by their unsuccessful learning experience require different teaching methods and assessment instruments, materials design and content, different type and amount of teacher's support. ESL teachers no longer have an "average" student to practice their "suitable-for-all" approaches and materials, trying to do so results in total demotivation of both groups, graduate's poor language competence, with English remaining only a formal component of a university curriculum.

Entering a university, high-level English speakers expect to get to the environment where their level is recognized and they are offered relevant tasks to apply and develop their skills. They also expect to master professional language, get into the global context in their field of major, work with literature sources in the original and have classes in English given either by their teachers or guest lecturers, they expect to meet and cooperate with international students, participate in international projects or mobility programmes. To meet such expectations classes of English are to be interactive, providing plenty of creative, thought-provoking tasks, the latest information and multiple opportunities for self-expression, debating and exchanging views. Universities which proved to ensure a high or even sufficient level of language learning at non-philological faculties, no doubt, use it as their comparative advantage to attract applicants in the current situation on the Higher Education market where the demand has been shrinking in the last few years consequently.

Students who have been struggling for years to acquire foreign language skills, yet don't have even a "survival" level of English, might not have had proper or consistent teaching at school, or could have had some interpersonal issues that hindered their learning, which is not a rare case for teenagers, or lacked family support and encouragement for proper learning; regardless of what their individual reason is, they tend to share negative attitude to English and are demotivated to develop their language skills. Doing something for years with no visible results is a trauma and a strongest demotivating factor itself, so dealing with it in an ESL classroom isn't always about teaching/learning, it's more about breaking psychological barriers, giving/gaining confidence and positive attitudes to doing things in English, showing students that every little step they've taken will enable them to handle some practical task they will be facing in their everyday personal and professional life. Steps in this direction should include Beginner/Elementary materials designed for adults and addressing age-relevant topics to make it clear that is OK to start learning languages at any age, and lots of people all over the world are doing it. Students should also see that everything they've learnt, however basic the knowledge is, can be applied straightaway to dealing with some real life issues: filling forms, writing CVs, doing online shopping or booking, searching for information etc. Learning new vocabulary items and integrating them into speech, could present a real difficulty for people who started doing it as adults. With this in mind, ESL teachers should come up with a range of mnemonic and visualization techniques fostering memorizing, along with opportunities for learners of English to use the lexical items in natural contexts within an ESL classroom to ensure consistent repetition of items that are supposed to be mastered. Speaking English in public is another challenge for both teachers and adult language learners to deal with, for some it may present an obstacle impossible to get over. Handling one task at a time, focusing either on "What to

say?” or “How to say it?” at the initial level of language acquisition, personalization of every bit of language acquired seems to be the solution to trigger speech and destroy barriers. On the other hand, teachers shouldn't stop persuading learners that being stressed and nervous when speaking in public is OK, and most people, actually, are, that your notes, visuals and multimedia presentations are effective and easily accessible instruments which ensure conveying intelligible message, and they are welcome in the ESL classroom. Unfortunately, Beginner/Elementary language learners aren't supported in Higher Education institutions, their needs may even be ignored by universities as they are not considered to be of “university” level, therefore, such students don't make significant progress.

To sum it up, we would like to point out that both types of students mentioned above require individual approach to their learning needs, a high level of teachers' competence to ensure it, and a high level of a university's involvement in various international projects, which gives students opportunities to practice the English language beyond the ESL classroom.

References

1. Артеменко, Л.А. (2020). Ответы вызовам времени. В: *Высшая школа Харьковщины: 80-е годы XX – начало XXI века (воспоминания, интервью, документы)*. Харьков: Изд-во НУА, с. 29–39.

2. Артеменко, Л. А. (2020). Ретроспективний аналіз процесу навчання англійському мові студентів факультетів «Бізнес-управління» і «Соціальний менеджмент» в ХГУ «НУА». *Вчені записки Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія»*. Харків: Вид-во НУА, додаток до 25 т. с. 279–289.

3. Молодчая, Н.С., Хильковская А.А. (2020). Интегрированная кафедра как ключевая структура комплекса непрерывного образования (на опыте общеакадемической кафедры иностранных языков Харьковского гуманитарного университета «Народная украинская академия»). В: *Университетско-школьные кластеры. Мировой опыт и перспективы его адаптации в Украине*, с.128–131.

4. Molodcha, N., Zobova, G., Okhotska, T., Rudakova, J. et al. (2017). 25 years of Foreign Language Teaching at Kharkov University of Humanities «People's Ukrainian Academy» Specialized Economics and Law School: integrating traditions and innovations. Kharkov: PUA, 76 p.

References

1. Artemenko, L. A. (2020). *Otvety vyzovam vremeni [Responding to the challenges of the epoch]*. *Vchenizapiski KhGU «NUA»*. Harkov: Izd-voNua, šš. 29–39.

2. Artemenko, L. A. (2020). *Retrospektivnyj analiz processa obučenija anglijskomu jazykustudentov fakul'tetov «Biznes-upravlenie» i «Social'nyj menedžment» v HGU «NUA» [A retrospective view on teaching English language to “Business-Administration” and “Social Management” students of PUA]*. *VchenizapiskiKhGU «NUA»*. Harkov: Izd-voNua, P. 279–289.

3. Molodcha, N. S. (2020). *Integrirovannaja kafedra kak ključevaja struktura kompleksa nepreryvnogo obrazovanija [Integrated department as a key structure of continuing education complex]*. Harkov: Izd-voNua, pp. 128–131.

4. Molodcha N., Zobova G., Okhotska T., Rudakova J. end al. (2017). *25 years of ForeignLanguage Teaching at Kharkov University of Humanities «People's Ukrainian Academy» Specialized Economics and Law School: integrating traditions and innovations*. Kharkov: PUA, 76 p.

А. О. Хильковська

ЗАПИТИ АБИТУРІЄНТІВ ЩОДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ: ЧИМ ВІДПОВІДАЮТЬ ВИШИ

Анотація

Стаття розглядає ситуацію з рівнем володіння іноземною мовою, зокрема, англійською серед молоді, що вступає до вищих навчальних закладів. Автор визнає значне підвищення середнього рівня володіння англійською в Україні, разом з тим, звертаючи увагу на той факт,

що кількість молодих людей, яким не вдалося оволодіти іноземною мовою в середній школі, залишається великою. В статті розглядаються різні підходи та методики викладання англійської на неспеціальних факультетах в групах з високим та низьким рівнем володіння мовою. Автор звертає увагу на відмінність очікувань та потреб студентів цих груп, що вимагає різних підходів і форм роботи в аудиторії для мотивації студентів та досягнення більш швидкого прогресу в навчанні. Стаття також наголошує, що важливим фактором для створення сприятливого середовища для вивчення англійської в університеті є компетентність викладачів та участь закладу освіти в міжнародних проектах, які надають можливість студенту спілкуватися англійською поза межами навчальної аудиторії.

Ключові слова: рівень володіння мовою, мотивація, методики, форми роботи, індивідуальний підхід.

В. В. Ченак, М. В.-С. Сидоров

ФАКУЛЬТЕТ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ: МИ ШУКАЄМО, НАС ЗНАХОДЯТЬ...

Майбутні студенти університету – це покоління, яке постійно занурюється в соціальні мережі та цифрові технології. Соціальні мережі на сучасному етапі – один із найбільш розповсюджених сервісів як для отримання, так обміну інформацією, її створення. І більшість абітурієнтів активно використовують це джерело інформації, в тому числі і як спосіб вибору університету, факультету, а часто і спеціальності. При цьому вплив мереж на професійне самовизначення може бути як позитивним, так і негативним, стихійним і цілеспрямованим, загальним і специфічним, оскільки цей процес включає поєднання особистісних характеристик, здатностей і можливостей та чинників зовнішнього середовища.

Преференції сучасної молоді, зокрема, учнів старших класів, щодо видів та способів комунікації, суттєво змінили підходи ЗВО до організації і форм проведення профорієнтаційної роботи. В останні роки поряд із традиційними формами взаємодії між університетами і школами, університетами і потенційними абітурієнтами та їх батьками, стали все активніше використовуватись Інтернет-ресурси. Передусім, це сайти університетів, факультетів, кафедр, сайти для абітурієнтів МОН, освітні портали, а також сайти профорієнтаційних центрів, професійна реклама і агітація тощо.

Пандемія COVID-19 внесла суттєві корективи в усі сфери людського життя, включаючи і освіту. Зміна формату навчання, різке обмеження безпосереднього спілкування, перехід на активне використання інформаційних технологій, освоєння нових методик – все це наші сьогоднішні реалії. Проведення профорієнтаційних заходів виключно онлайн також стало новою практикою університетів. Наскільки ця практика вплинула на вибір абітурієнтів, адже ресурси соціальних мереж мають значний потенціал для того, щоб забезпечити результативність професійного самовизначення?

На факультеті соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка у кінці вересня 2020 року на онлайн-платформі LimeSurvey.org. було проведене соціологічне дослідження щодо ролі присутності факультету у соціальних мережах при виборі майбутньої професії. Використовувався метод веб-опитування (самозаповнення) серед переваг якого: оперативність проведення та отримання результатів в максимально короткі терміни, високий рівень анонімності респондентів та зручність у використанні. Опитування було суцільним серед студентів I курсу факультету освітнього рівня “бакалавр” (93 особи).

Результати дослідження підтвердили, що соціальні мережі практично на всіх етапах вибору і закладу вищої освіти, і спеціальності виступають одним із визначальних інструментів прийняття рішень.

На етапі отримання інформації про факультет соціології та спеціальність «соціологія» саме Інтернет-ресурси виявилися ключовими джерелами інформації для абітурієнтів. Зокрема, 32% респондентів дізналися про факультет саме з офіційного сайту факультету чи університету, 7% - із сторінок факультету у соціальних мережах, 7% – із інших джерел (див. рисунок 1).

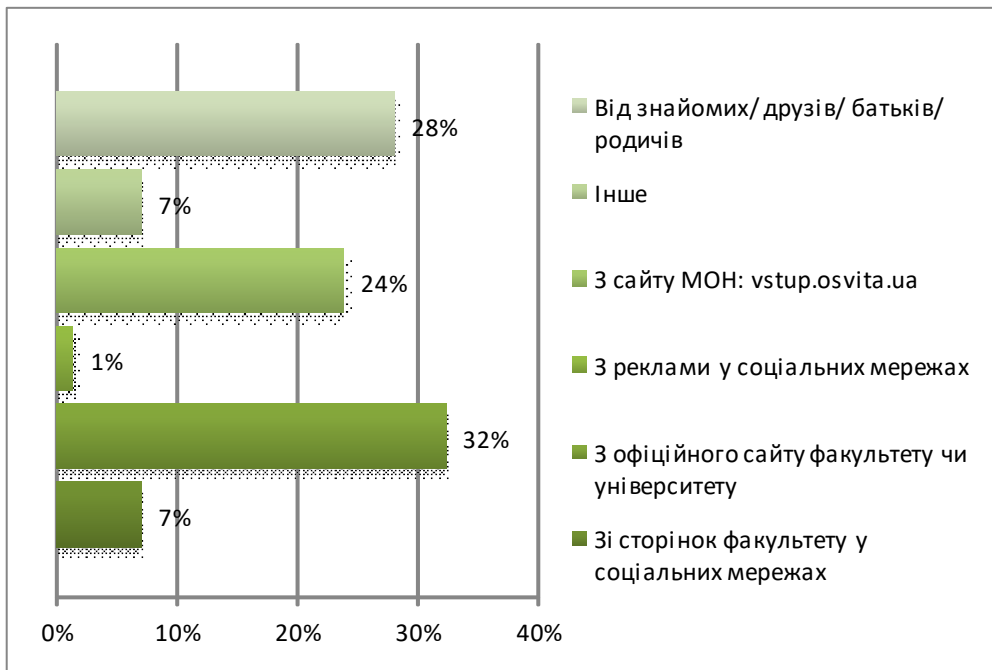

Рис. 1. Розподіл відповідей студентів першого курсу на питання: «Звідки Ви дізнались про факультет соціології КНУ імені Тараса Шевченка?»

Подальша зацікавленість факультетом і спеціальністю, намагання зрозуміти сутність професії соціолога, перспективи, можливості працевлаштування у майбутньому пов'язані із більш активним залученням соціальних мереж. Так, 29% першокурсників саме через мережі, в яких присутній факультет, змогли отримати вичерпну інформацію, яка вплинула на подальші міркування щодо вибору факультету (див. рисунок 2).

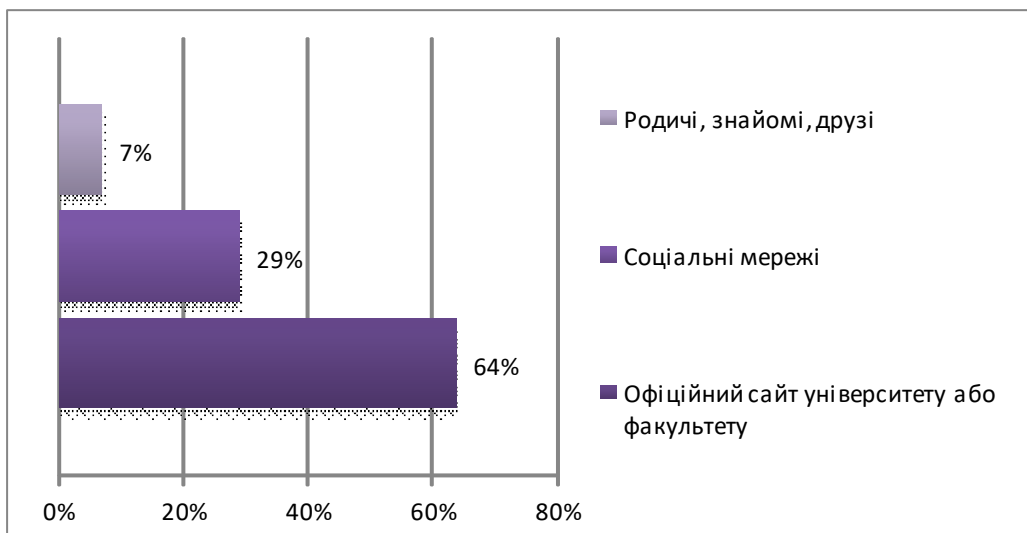

Рис. 2. Розподіл відповідей студентів першого курсу на питання: «Якими джерелами Ви користувалися для отримання більш детальної інформації про факультет та спеціальність, за якою Ви зараз навчаєтесь?»

Показовим є вплив соціальних мереж на визначення першого пріоритету. Саме отримана з них інформація для 69% першокурсників виявилась найбільш значущою, переконливою для прийняття відповідного рішення (див. рисунок 3). Звісно, ми припускаємо, що така активність в мережах пов'язана і з карантинними обмеженнями, передусім відсутністю безпосередніх

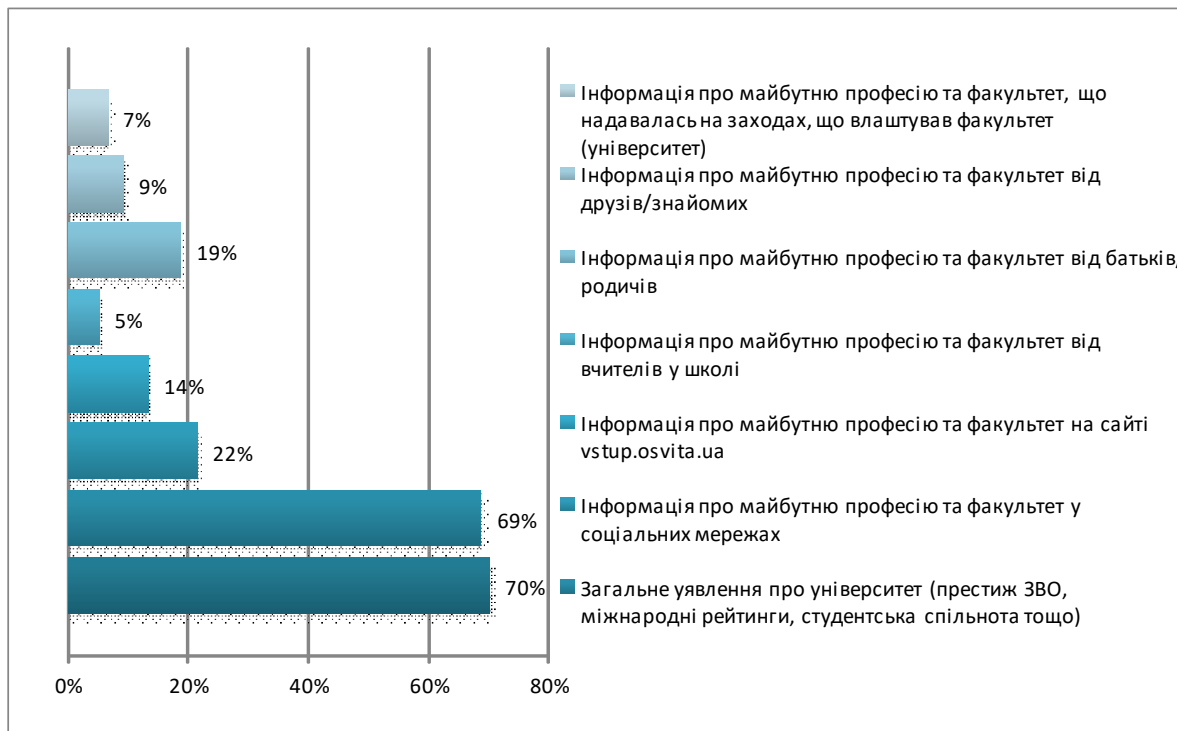

Рис. 3. Розподіл відповідей студентів першого курсу на питання: «Що з переліченого нижче найбільше вплинуло на Ваш вибір першого пріоритету?»

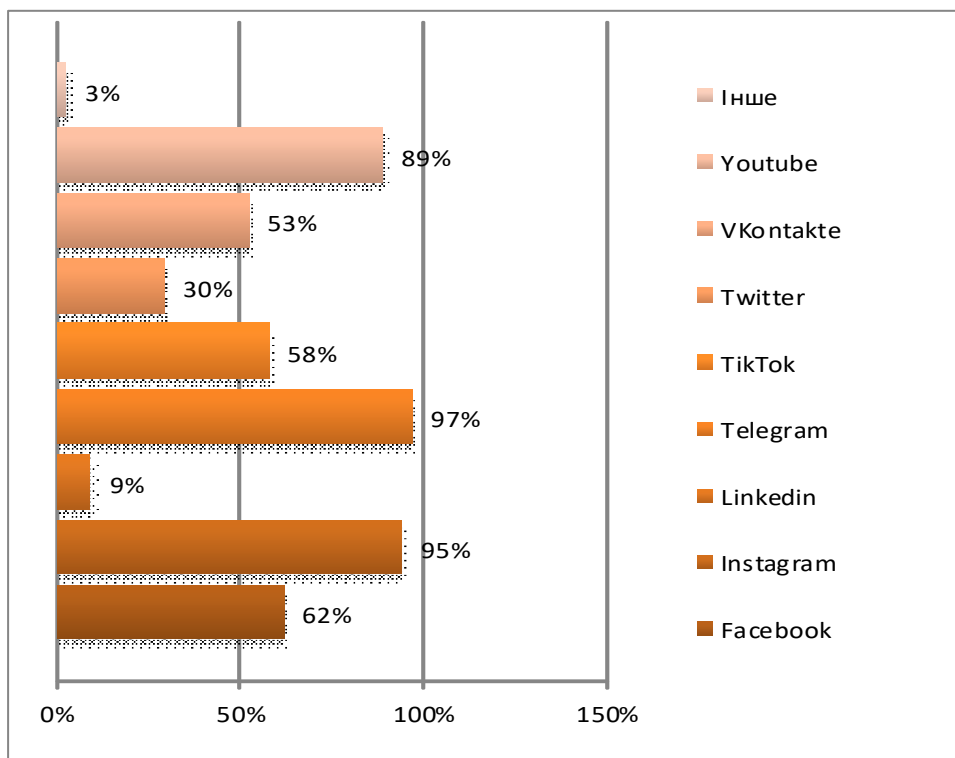

Рис. 4. Розподіл відповідей студентів першого курсу на питання: «Вкажіть, будь ласка, в яких соціальних мережах та месенджерах Ви зареєстровані?»

комунікацій, і з специфікою самої спеціальності, яка не є масовою і потребує додаткових пояснень, і власне з індивідуальною активністю в мережах.

Щодо залученості до мереж, то всі студенти є активними їх користувачами, причому перевага надається Telegram – 97%, Instagram – 95% та YouTube – 89%. Саме в цих мережах студенти-першокурсники шукали інформацію про факультет, передусім офіційні сторінки, вели переписку з адміністраторами, долучались до онлайн подій і заходів (див. рисунки 4,5).

Ще одним важливим аспектом представлення факультету у мережах є наповнення сторінок. Це передусім їх інформативність, наповненість важливими для абітурієнта фактами, візуалізація, форми подання і презентації. Для 55% першокурсників контент сторінок факультету став одним із чинників здійсненого вибору (див. рисунок 6). Втім, 45% дали негативну відповідь,

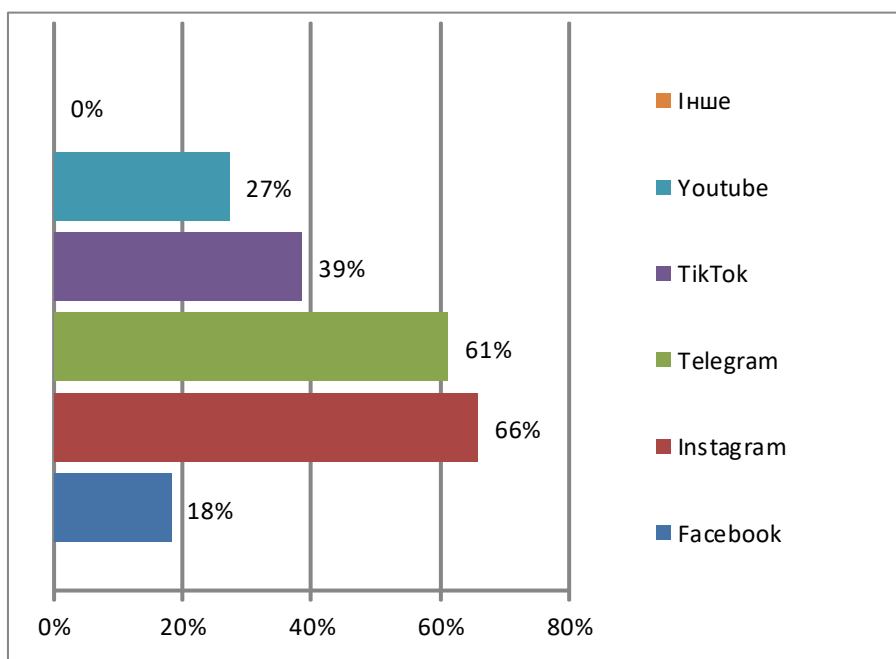

Рис. 5. Розподіл відповідей студентів першого курсу на питання: «У яких саме соціальних мережах Ви зустрічали офіційні сторінки/канали/групи факультету соціології?»

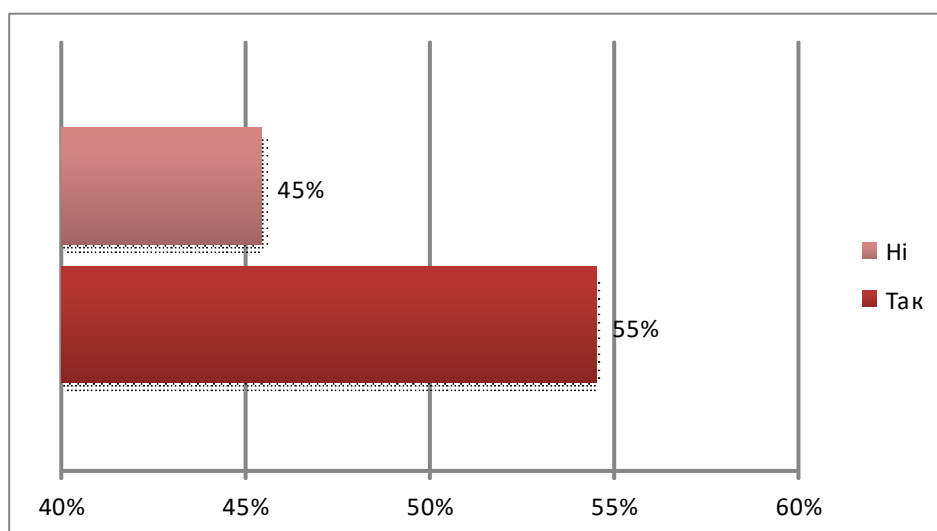

Рис. 6. Розподіл відповідей студентів першого курсу на питання: «На Вашу думку, чи вплинув контент сторінок факультету у соціальних мережах на вибір спеціальності?»

що спонукає до питання: чи вірна стратегія комунікації з абітурієнтами на каналах та сторінках факультету? Які зміни потрібно внести, щоб контент став більш привабливим для абітурієнтів 2021?

Звісно, наведені окремі результати опитування не можуть бути достатньою підставою для узагальнень. Втім, вони показують одну із сучасних тенденцій розвитку освіти, яка особливо випукло проявилась в умовах пандемії – її диджиталізацію. І використання можливостей соціальних мереж, зважаючи на виклики сучасного світу, лише один із напрямів на цьому шляху.

Valentyna Chepak, Mykola Sydorov

FACULTY IN SOCIAL NETWORKS: WE SEARCH, THEY FIND US ...

Abstract

Social networks at the present stage are one of the most common services as for receiving and exchanging of information so as for its generation. Modern HEI entrants actively use this source of information as a way to choose a university, faculty and a specialty. Preferences of youth, in particular, students of the graduating class of the secondary school, regarding the types and methods of communication, have significantly changed the HEI approaches to the organization and presentation of career guidance. It changed even more during the COVID-19 pandemic, which made impossible any form of direct interaction with graduates. The results of a survey of first-year students of the Faculty of Sociology on the influence of social networks on the choice of profession are presented in the paper. Attention is paid to one of the important aspects of presenting the faculty in networks - filling the pages in social networks. For 55% of first-year students, the content of the faculty's pages became one of the factors in the choice.

Key words: social networks, university, entrant, career choices.

Н. Г. Чибисова

О ФОРМАХ АДАПТАЦИИ АБИТУРИЕНТОВ К УСЛОВИЯМ ОБУЧЕНИЯ В ВУЗЕ

Современное общество выдвигает новые требования к специалистам: глубокие профессиональные знания, активная жизненная позиция, готовность учиться, развиваться и адаптироваться к постоянно меняющимся условиям бытия, мобильность, знание иностранных языков, информационных технологий, владение общей культурой и основами делового общения. И подготовку такого специалиста важно начинать еще со школьной скамьи. Образование в школе призвано сформировать у молодых людей мотивацию к обучению, при этом учитывая их интересы и потребности. Школа может помочь школьникам не только сформировать осознанный профессиональный выбор, но и заложить фундаментальные основы знаний, развить базовые ценности культуры, познакомить с основами делового этикета.

Однако, как свидетельствует практика, абитуриенты не до конца представляют, что ждет их в вузе, часто они недостаточно профессионально ориентированы [1].

Кроме того, на современном этапе общественного развития произошли изменения в профессиональной мотивации будущих специалистов, их политических позициях, нравственных ценностях. Профессии, которые ранее были востребованы, сменились другими, более престижными, что повлекло формирование иных интересов и ценностей.

Старшеклассники стремятся быстрее завершить обучение в школе, в надежде, что в вузе наступит иной жизненный период, связанный со вступлением во взрослую жизнь, и новой системой обучения, более легкой и свободной. Но, приступив к обучению на первом курсе, молодой человек начинает понимать, что его представления о студенческой жизни оказались иллюзорными, а процесс обучения не уж таким легким и беззаботным. Обучение в вузе контролируется и со стороны деканатов, и кураторами и тьюторами групп. А в отдельных

вузах, например, в Харьковском гуманитарном университете «Народная украинская академия», проводятся и родительские собрания на 1–2 курсах всех факультетов.

У отдельных студентов на первом курсе теряется интерес к обучению, к посещению учебного заведения. Что уж тут говорить о культуре поведения: возможны проявления агрессии или апатии, потеря самоконтроля; порой проявляется безответственное, инфантильное отношение к учебной деятельности.

Сложность адаптации молодых людей к учебному заведению, безусловно, связана с различными моментами и, прежде всего, с изменением условий жизни. Переход из школы в вуз влечет за собой знакомство с новым учебным заведением, в котором непривычное расписание занятий, новые предметы, формы обучения, новые преподаватели, коллектив и др. Адаптация только к условиям непосредственно учебного заведения может вызвать стресс у первокурсников, а студенчеству свойственна повышенная эмоциональность, способность к переживаниям, неуравновешенное отношение к различным ситуациям и др. Кроме того, для многих поступление в вуз связано со сменой места жительства, изменением взаимоотношений с родителями, близкими друзьями. Новый город, условия проживания в общежитии, организация быта, оторванность от родителей, друзей, привычного уклада у первокурсников вызывают определенный испуг, чувство тревоги, страха. Даже успешные выпускники школы, попадая в вуз, могут потерять уверенность в себе, в своих силах. Не все молодые люди в возрасте 17 лет готовы принимать самостоятельные решения, нести ответственность за свои поступки, самоопределяться. Начало обучения в вузе – это период первичной социализации, включенности молодых людей в новые формы жизнедеятельности, приспособление к новой культурно-образовательной среде вуза.

Учебное заведение призвано помочь абитуриенту адаптироваться к вузовской среде, приобщиться к университетским ценностям культуры.

В Харьковском гуманитарном университете «Народная украинская академия» на протяжении пяти последних лет внедряется такая форма работы с первокурсниками, как проведение спецкурса «Введение в студенческую жизнь», которая представляет собой сочетание лекционной и практической частей, включающей экскурсии, тренинги, «чайные беседы», деловые игры и др. Спецкурс читается на 1 курсе до проведения основных учебных занятий в вузе и позволяет первокурсникам познакомиться с академией, приобщиться к новому виду образовательной деятельности, к условиям вузовской среды, познакомиться с новым коллективом, узнать больше о своей будущей профессии [2, с 30–31].

Введение спецкурса преследовало цель помочь абитуриентам более быстро и безболезненно приобщиться к нормам и принципам высшего образования и, в том числе, к образовательной деятельности в НУА, к академическим традициям и нормам корпоративной культуры, к ее культурно-образовательной среде.

Как правило, спецкурс «Введение в студенческую жизнь» включает: актовую лекцию, которую для всех первокурсников читает ректор академии, экскурсию по академии, знакомство с музеем истории НУА, Аллеей Памяти, часовней святой Татианы. Экскурсии проводят студенты-старшекурсники – участники отряда экскурсоводов. Кроме того, первокурсники знакомятся с организацией учебного процесса в академии, с основами студенческой науки, внеаудиторной жизнью. На занятиях студенты получают первые знания об организации учебного процесса, открывают для себя основные понятия, связанные с учебной деятельностью: «аттестация», «зачет», «сессия», «индивидуальные и групповые консультации», «лекция», «семинар». Знакомятся с миром академической науки, им презентуют формы деятельности, в которых первокурсники могут проявить себя исследователями, первооткрывателями и др. Спецкурс раскрывает для первокурсников особенности будущей профессиональной деятельности. На занятия приглашаются выпускники, которые делятся с первокурсниками своим практическим опытом, раскрывают карьерные возможности, предоставляемые избранной специальностью.

В рамках спецкурса проходит экскурсия в Центр научно-гуманитарной информации, в котором будущим специалистам предстоит работать с литературой при подготовке к учебным занятиям, конференциям. Здесь же будущая интеллектуальная элита может познакомиться с научной или художественной литературой, как на родном, так и на иностранных языках. Знакомятся первокурсники и с культурно-образовательной средой академии, с работой студенческих общественных организаций, деятельностью творческих коллективов. Спецкурс «Введение в студенческую жизнь» включает и проведение квеста «Знаешь ли ты Академию?», который организуют члены студенческого союза и профсоюза студентов. Квест всегда проходит ярко, весело, интересно, как и положено студенческим мероприятиям. Чтобы первокурсники могли быстрее познакомиться друг с другом, и лучше адаптироваться к университетской среде организуется тренинг «Знакомство».

Спецкурс «Введение в студенческую жизнь» позволяет первокурсникам глубже понять организацию учебного процесса в НУА, прикоснуться к академическим традициям и правилам корпоративной культуры. Как показывает опыт, спецкурс способствует более успешной адаптации молодых людей к условиям вузовской среды, которая выступает залогом дальнейшего их развития и становления как будущих специалистов.

В высшем учебном заведении следует использовать разнообразные формы адапционной работы с первокурсниками, чтобы помочь им избежать психологических проблем, проблем в обучении и общении с сокурсниками, преподавателями; быстрее и успешнее включиться в процесс образовательной деятельности и приобщиться к культурно-образовательной среде учебного заведения.

Но подготовку к вузу можно и нужно начинать еще со школьной скамьи. Важно знакомить школьников с профессиями, организовывать экскурсии в высшие учебные заведения, на производство, фирмы и предприятия; проводить беседы, классные часы со специалистами из разных областей народного хозяйства – родителями, выпускниками школы и др.; формировать мотивацию к получению знаний и дальнейшему профессиональному становлению.

В ХГУ «НУА» ежегодно проходит тренинг «Как превратить мечту в профессию», который способствуют формированию профессиональной ориентации, осознанию выбора будущей профессии.

Таким образом, учебные заведения: и школа, и вуз способны помочь молодым людям сформировать профессиональную ориентацию, безболезненно включиться в процесс обучения в высшей школе, приобщившись к ее ценностям и нормам.

Список библиографических ссылок

1. Никитина, В. В. (2015). Изучение профориентации абитуриентов при поступлении в вуз по программам целевого обучения. *Современные проблемы науки и образования* [online], 3. Available at: Science-education.ru.
2. Чибисова, Н. Г. (2016). О новых формах адаптации первокурсников к условиям обучения в вузе. *Новый Коллегиум*, 3 (85), с. 28–32.

References

1. Nikitina, V.V. (2015). Izucheniye proforiyentatsii abiturientov pri postuplenii v vuz po programmam tselevogo obucheniya /Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya [The study of vocational guidance of applicants for admission to a university according to targeted training programs]. *Modern problems of science and education* [online], 3. Available at: Science-education.ru.
2. Chybysova, N. G. (2016). O novykh formakh adaptatsii pervokursnikov k usloviyam obucheniya v vuze [On new forms of adaptation of freshmen to the conditions of training at a university]. *Novyy Kollegium*, 3 (85), pp. 28–32.

ON FORMS OF ADAPTATION OF APPLICANTS TO CONDITIONS STUDY AT THE UNIVERSITY

Abstract

The article deals with the formation of vocational guidance of schoolchildren, the issues of preparing them for training at a university. The beginning of studies at a university is a period of primary socialization, the involvement of young people in new forms of life, adaptation to the new cultural and educational environment of the university. The transition from school to university entails acquaintance with a new educational institution, in which an unusual schedule of classes, new subjects, forms of study, new teachers, a team, etc. parents, close friends. Therefore, preparation for the university can and should be started even at school. It is important to acquaint schoolchildren with professions, organize excursions to higher educational institutions, to production, firms and enterprises; conduct conversations, class hours with specialists from different areas of the national economy - parents, school graduates, etc. ; to form motivation to acquire knowledge and further professional development. But the university is also able to use various forms of adaptation work with freshmen in order to help them avoid psychological problems, problems in learning and communication with fellow students, teachers; help them faster and more successfully get involved in the process of educational activities and join the cultural and educational environment of the educational institution.

Key words: education, forms of adaptation, enrollee, motivation, vocational guidance.

Л. В. Чурсіна

ГОТОВНІСТЬ АБІТУРІЄНТА ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ ТА ЙОГО ПОДАЛЬША АДАПТАЦІЯ

На сьогоднішній день вищі навчальні заклади (ВНЗ) постають перед труднощами, пов'язаними з абітурієнтським контингентом за кількісними та якісними показниками. Якщо кількісні показники певною мірою можуть видаватися задовільними, то якісні показники не завжди можуть задовольняти у повному обсязі. Постає питання: як збалансувати ці два показники й отримати позитивну динаміку входження колишнього абітурієнта до незвичного для нього навчального середовища ВНЗ? Зрозуміло, що мова йде про адаптаційний період становлення першокурсника. Іншими словами, у цьому випадку особливої ваги набуває проблема його адаптації до кардинально іншого навчального середовища. Так, студент-першокурсник ще має вибороти право називати себе «студентом» після першої екзаменаційної сесії. Саме його стартовий рівень готовності до навчання у ВНЗ буде визначальним у цей період адаптації.

Нові предмети, модульний принцип їх викладання, матеріал на самостійне опрацювання, новий формат занять, «дорослість» взаємин з викладачем на «ви», дистантність батьківського контролю – все це складає додаткові психологічні бар'єри і навантажує психіку першокурсника, позначається на його емоційному стані. Він потребує «консультативної допомоги», яку він може отримати від кожного викладача-предметника через призму його фаховості і досвіду. На цьому етапі важливий «конструктивний діалог» між наставниками і підопічними на всіх ланках навчально-виховного комплексу ВНЗ.

Виділяють декілька структурних компонентів готовності абітурієнта до навчання у ВНЗ: мотиваційний, рефлексивний, емоційний, саморегуляційний, соціально-психологічний і знаннєвий компоненти [1, с. 77–78].

Мотивація студентів – важлива ланка у побудові автономії у навчанні, розробці стратегії саморозвитку на період навчання у ВНЗ. Окрім особистісної мотивації, не менш важливою є колективна мотивація, яка може суттєво впливати на особистісну (мотиваційна складова академічної групи – позитивна чи негативна). Позитивна налаштованість на навчання,

сформований стійкий інтерес до обраної професії у майбутньому, розуміння й усвідомлення критеріїв фаховості є тими рушійними силами, що ведуть до успіху. Так, здоровий «дух змагальності і суперництва», тобто взаємомотивація в академічній групі буде лише посилювати внутрішню мотивацію кожного студента. В адаптаційний період пріоритетним стає встановлення рівноваги або балансу між внутрішньою та зовнішньою мотиваціями, а саме розуміння того, на що орієнтована мотиваційна сфера студента: на знання (внутрішня мотивація) чи на оцінку (зовнішня мотивація). Звісно, що сформована у ранній період адаптації суб'єктна мета є найкращою мотивацією, так само як і рання професійна самоідентифікація, що якісно впливають на подальший процес навчання особистості.

Рефлексивний (оцінний) компонент готовності передбачає міру відповідальності за обраний напрям фахової підготовки. Включає спроможність спочатку абітурієнта, а потім і студента співвідносити реалії і прогнозувати результативність навчання за фахом. Вочевидь, недостатня розвиненість рефлексивних навичок характеризується відсутністю навичок самоорганізації, що виражається у систематичному нехтуванні виконувати навчальні завдання, в епізодичному відвідуванні занять, відстороненні від колективного життя, що позначається безпосередньо на успішності студента-першокурсника.

Емоційний компонент готовності полягає у бажанні опанувати новими знаннями шляхом напрацювання власної траєкторії самонавчання і самоосвіти, що залежить безумовно від особистісних характеристик студента, але визначається рівнем сформованості у нього мотивів навчання та ступенем саморозвитку його мотиваційної сфери за рахунок докладених зусиль. Позитивна колективна мотивація накладає свій відбиток на формування внутрішньої мотивації кожного студента, що виражається у позитивному ставленні до навчальної діяльності, у виявленні пізнавальної ініціативи, саморегуляції як важливої складової професійної підготовки майбутнього фахівця [2, с. 241].

Саморегуляційний компонент є інтегрованою якістю особистості, що виявляється у її діяльності, спрямованій на вирішення навчальних, професійних та особистісних завдань [2, с. 260; 3, с. 149]. Самовдосконалення є безперервним процесом самопізнання і професійного самовизначення.

Соціально-психологічний компонент пов'язаний з новим статусом, оскільки вступ до вузу підвищує самооцінку, і від цього залежать поведінкові дії особистості першокурсника. Вибір за покликанням задіює внутрішні резерви студента і спонукає не лише до якісного опанування вузівськими предметами і дисциплінами, але й до розробки стратегії саморозвитку і самоосвіти. Натомість, перевищення самооцінки може привести до неусвідомленого легковажного ставлення до навчання, якому дуже складно запобігти й упередити його негативні наслідки. Слід також зважати на той факт, що ВНЗ є осередком наступного етапу соціалізації, коли настає дорослішання, а з ним бажання самостійності, незалежності, самоствердження, що у деяких випадках виявляється у девіантних поведінкових діях студента-першокурсника: грубе, зухвале або зверхнє ставлення до одногрупників, недружелюбність стосунків з викладачами тощо.

Знаннєвий компонент залежить багато в чому від природних здібностей і задатків студента, однак не є основоположним, оскільки готовність до навчання виражається в сукупності компонентів, кожен із яких є важливим і доповнює інші. Як слушно зауважує Браун Т.П., адаптація студентів до навчання є «інтенсивним і динамічним, багатостороннім і комплексним процесом життєдіяльності, в ході якого індивід за рахунок пристосувальних реакцій напрацьовує стійкі навички задовольняти вимогам, які до нього ставляться у ході навчання і виховання» [4, с. 10]. Слід зазначити, що на першому і другому курсах має місце адаптація до соціокультурного й освітнього середовища ВНЗ, а на старших курсах – до обраної професії і спеціальності [там само].

Подолання труднощів в адаптаційний період передбачає включення внутрішніх резервів особистості, що полягає у «перебудові самосвідомості і свідомості взагалі», у «внутрішній самоорганізації» [5, с. 82], та в її поведінкових діях. Тривалість адаптаційного періоду носить

індивідуальний характер і його часові межі суттєво різняться, оскільки пов'язані з індивідуальними особливостями кожного, з умовами проживання (у родині/ у гуртожитку/ в орендованій квартирі), з дружнім/недружнім академічним мікрокліматом, зі ступенем співвіднесення сподівань і виявлених реалій студентського буття і т. под.

Інформаційний вакуум також може певним чином впливати на тривалість адаптаційного періоду, що пов'язано з особистісними якостями індивіда, а саме його сором'язливістю, нерозкутістю та небажанням привернути зайву увагу, невмінням ставити питання й роздобувати необхідні додаткові відомості. У такій ситуації доцільним стає своєчасне звернення уваги на таких студентів і проведення індивідуальної бесіди з метою з'ясування обставин таких поведінкових дій. І саме проведення індивідуальної консультації для таких студентів може бути підмогою у вирішенні проблем з навчанням, оскільки індивідуальні консультації мають виправдовувати свою назву і не бути лише відведеною годиною на складання заборгованостей. Коли студент сприймає індивідуальні консультації як можливість отримати додаткові знання або їх суттєво покращити, поставити викладачеві питання й отримати індивідуально на нього відповідь, то, як це показує практика, він з більшим бажанням і довірою їх відвідує і не виявляє до них завідомо негативного ставлення. Таким чином, «слабші студенти» отримують додаткову внутрішню мотивацію до навчання, особливо, коли вони напрацьовують власні методи навчання з певної дисципліни і відчувають перші реальні успіхи в опануванні складних предметів за навчальною програмою.

Далеко не кожен студент-першокурсник спроможний виявляти достатню стресостійкість у новому для нього освітньому середовищі. Окремі з них «усамітнюються»: відмовчуються на заняттях, залишаються надзвичайно пасивними в аудиторії і поза нею, неусвідомлено або й усвідомлено накопичують «борги», що призводить до певних негативних наслідків, якими є недопуск до складання екзаменаційної сесії, нескладання сесії, відрахування з навчального закладу. Деякі студенти перебувають у так би мовити «латентному стані академічних заборгованостей» досить тривалий час, що не може не позначатися на якості їх фахової підготовки в цілому.

Все це свідчить про необхідність індивідуального підходу до кожного студента-першокурсника з боку всього адміністративного і викладацького персоналу ВНЗ, зокрема і викладачів-предметників, які викладають у підгрупах і мають змогу контактувати безпосередньо з кожним студентом-першокурсником. Так, виявлена успішність з одного предмету може стимулювати подальшу пізнавальну активність особистості і її готовність до засвоєння знань з усього комплексу дисциплін за фахом.

Таким чином, категорія готовності до навчання є багатогранною й включає декілька структурних компонентів, які у взаємодії спрощують або ускладнюють процес адаптації вчорашнього абітурієнта і сьогоднішнього студента до нового соціокультурного й освітнього середовища ВНЗ. Адаптаційний період студентської життєдіяльності колишнього абітурієнта є надзвичайно важливим, оскільки саме в цей період відбувається його становлення як студента і закладаються основи його професійного саморозвитку і самовдосконалення в подальшому.

Список бібліографічних посилань

1. Мурашківська, В.П. (2017) Готовність абітурієнтів до навчання у ВНЗ, як складова адаптації студентів. В: *Розвиток інтелектуальних умінь і творчих здібностей учнів та студентів у процесі навчання дисциплін природничо-математичного циклу «ІТМ*плюс – 2017»*, 2, с. 77–78.
2. Гринців, М.В. (2013) Саморегуляція як компонент професійної підготовки майбутнього фахівця. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 4, с. 238 – 245.
3. Савицька, Г.С. (2013) Професійна саморегуляція як важлива складова професійної самоорганізації майбутніх економістів. В: *Нова парадигма* [online], 116, с. 147–158. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2013_116_19 [Accessed 25 Nov. 2020].
4. Браун, Т.П. (2007) *Адаптація студентів к обучению в вузе в условиях оптимизации*

образовательной среды. Канд. пед. наук: 13.00.08. Санкт-Петербург. Available at: <https://www.dissercat.com/content/adaptatsiya-studentov-k-obucheniyu-v-vuze-v-usloviyakh-optimizatsii-obrazovatelnoi-sredy/read> [Accessed 10 Dec. 2020].

5. Мирончук, Н.М. (2013) Особливості адаптації студентів вищих навчальних закладів до змінених умов життєдіяльності. В: *Нові технології навчання* [online], 79, с. 82 – 85. Available at: <http://eprints.zu.edu.ua/12323/> [Accessed 27 Nov. 2020].

References

1. Murashkovska, V.P. (2017). Hotovnist' abiturientiv do navchannia u VNZ, yak skladova adaptatsii studentiv. [Structural components of readiness of students to study in the universities] *Rozvytok intelektualnykh umin i tvorchykh zdibnostei uchniv ta studentiv u protsesi navchannia dystsyplin pryrodnycho-matematychnoho tsykladu «ITM*plus – 2017»*, 2, pp. 77–78.

2. Hryntsiv, M.V. (2013). Samoreguljatsya yak component professijnoji pidgotovky majbutnjoho fakhivtsia [Self-regulation as a component of training future specialists] *Aktualni pytannia humanitarnykh nauk*, 4, pp. 239–245.

3. Savytska, H. S. (2013). Profesiina samorehuljatsiia yak vazhlyva skladova profesiinoi samoorhanizatsii maibutnykh ekonomistiv [Professional self-regulation as an important component of professional self-organized learning of Future Economists] In: *Nova paradyhma* [online], 116, pp. 147–158. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nopa_2013_116_19 [Accessed 25 Nov. 2020].

4. Braun, T.P. (2007). Adaptacija studentov k obucheniju v vuze v uslovijah optimizacii obrazovatel'noj sredy [Adaptation of students to studying at higher educational establishments in the conditions of optimization of educational environment]. Канд. пед. наук: 13.00.08. Санкт-Петербург. Available at: <https://www.dissercat.com/content/adaptatsiya-studentov-k-obucheniyu-v-vuze-v-usloviyakh-optimizatsii-obrazovatelnoi-sredy/read> [Accessed 10 Dec. 2020].

5. Myronchuk, N.M. (2013). Osoblyvosti adaptatsii studentiv vyshchych navchalnykh zakladiv do zminenykh umov zhyttiediialnosti [The peculiarities of adaptation of students of higher educational establishments in the changed lifestyle conditions] In: *Novi tekhnolohii navchannia*, 79, pp. 82–85. Available at: <http://eprints.zu.edu.ua/12323/> [Accessed 27 Nov. 2020].

Liudmila Chursina

PROSPECTIVE UNIVERSITY ENTRANTS' READINESS FOR HIGHER EDUCATION ESTABLISHMENTS AND THEIR FURTHER ADAPTATION

Abstract

The article considers the problem of adaptation and readiness of perspective students to study in a higher educational establishments. Structural components of readiness and their relationship with each other and connection with the process of adaptation have been analyzed. The focus is on the role of a teacher of the subject in developing the individual motivational sphere of a freshman.

Key words: adaptation, readiness to study, reflexive, emotive, self-regulatory, socio-psychological and knowledge components.

З. И. Шилкунова

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ: ЛОКАЛЬНЫЕ РЕАКЦИИ НА ГЛОБАЛЬНЫЙ ВЫЗОВ

Процессы глобализации требуют ускорения внутренних прогрессивных преобразований украинского общества, анализа и переосмысления институциональной матрицы управления государством, в том числе и в сфере образования. Очевидно, что в новом глобальном мире образование сохранит за собой роль ведущего ресурса социокультурного воспроизводства.

Глобализационные процессы позволили сформулировать образовательные задачи, единые для мирового сообщества: формирование навыков и компетенций человека XXI века, внедрение обучения 4 К и т.д. [1–3].

Однако институциональные, концептуальные, процессуальные аспекты решения этих задач лежат в плоскости процесса глокализации, отражающего локальную специфику реагирования на них.

Включение ментальных особенностей региона в глобальные потоки создает вариативность сценариев реагирования на вызовы.

К основным видам локальных реакций на глобальный вызов, относят следующие:

- максимальная открытость и нескритичность локальной культуры по отношению к действию глобальных потоков и институтов, которой характеризуются страны, не обладающие достаточно мощной историко-культурной традицией и политическими амбициями для выражения сопротивления глобализации;

- сосуществование локальной культуры с глобальными культурными формами без какого-либо значимого взаимовлияния и интеграции;

- адаптация и трансформация глобальных потоков в результате сильной локальной реакции;

- защита локальной культуры от глобализационных процессов, борьба и отрицание;

- регионализация, когда достаточно органично сочетаются национальная и региональная европейские типы идентичности [4].

В этом ключе интересным представляется анализ некоторых аспектов развития украинской начальной школы, с которой началась коренная реформа общего среднего образования нашей страны.

Младший школьный возраст – уникальный период в развитии человека, поскольку это единственный период в жизни, когда учебная деятельность является ведущей и определяющей развитие личности на этом возрастном этапе. Он является сензитивным для формирования теоретического мышления у детей данного возраста; развития рефлексивных способностей, анализа процесса самоизменения, формирования дифференцированной, адекватной самооценки. В этот период происходят кардинальные изменения в мотивационной структуре личности ребенка и динамике развития ценностных ориентаций.

Несмотря на то, что младший школьный возраст далек от абитуриентского возраста, но это только по временной шкале. Можно смело утверждать, что решение проблемы формирования и развития абитуриентской среды, которую ставит в своих публикациях Е.В. Астахова, имеет свои истоки в начальной школе [5]. На наш взгляд, культурно-образовательную среду начальной школы можно рассматривать как протоабитуриентскую – среду, в которой начинается становление абитуриента, формирование его образовательных запросов, ценностей и смыслов.

Глубокое понимание сути навыков и компетентностей XXI века и необходимости их формирования у украинских школьников отражают поставленные в Государственном стандарте начального общего образования и Концепции НУШ задачи:

- смещение вектора целеполагания образования с формирования знаний, умений и навыков на понимание сути предметов и явлений;

- моделирование отношений, процессов и ситуаций;

- разработка стратегии собственных действий;

- формирование эмоционально-ценностного отношения учащихся к полученным знаниям;

- построение учебного процесса, направленного на формирование межпредметных и ключевых компетентностей, главной из которых является умение учиться [6].

В Концепции НУШ заложено понимание невозможности реформирования системы образования без определения нового учебного содержания, которое предполагает иные формы

и методы организации детской деятельности по его освоению. В формуле НУШ новое содержание образования стоит первым из девяти ключевых компонентов [7, с. 7].

Это позволяет предположить, что идет глубокая работа по осмыслению глобальных вызовов, поиску путей эффективного реагирования на них и определения имеющегося научно-практического ресурса.

Методологический, методический и дидактический потенциал, обеспечивающий образовательный процесс в начальной школе Украины фундаментален настолько же, насколько разнообразен и богат.

Современная педагогика и психология, вклад в развитие которых украинскими учеными огромен, обладают таким богатством в понимании логики развития ребенка, что, реализовав его ресурс в полной мере, можно совершить прорыв в образовании. Без сомнения к этому ресурсу относятся:

- Положение Л.С. Выготского о ведущей роли обучения в развитии психики: обучение должно идти впереди развития и «зоне ближайшего развития».
- Системно-деятельностный подход, основывающийся на теоретических положениях концепции Л.С. Выготского, А.Н. Леонтьева, П.И. Зинченко, Д.Б. Эльконина, В.В. Давыдова; В.В. Репкина, Боданского Ф.Г. А.К. Дусавицкого, С.Д. Максименко.
- Теория поэтапного формирования умственных действий П.Я. Гальперина.
- Теория А.В. Запорожца о самоценности детства и амплификации детского развития.
- Технология Школы диалога культур, основанная на идеях: «культуры как диалога» М. Бахтина, «внутренней речи» Л. Выготского и «философской логики культуры» В. Библера.
- Педагогическая система В.А. Сухомлинского.

Особую гордость вызывает вклад Харьковской психологической школы в разработку уникальных научных исследований, ставших методологией системы развивающего обучения Д.Б. Эльконина-В.В. Давыдова и роль харьковских ученых-практиков и учителей Курганова С.Ю., В.Ф. Литовского, В. А. Ямпольского, И.М. Соломадина, И.Е. Берлянд, развивавших концепцию Школы диалога культур.

Однако действительность выглядит иначе. Вопрос о новом учебном содержании остался на уровне декларации, поставив под сомнение возможность решения обозначенных в Концепции НУШ задач.

В качестве инструмента овладения содержанием, заложенным в новых учебниках, настойчиво внедряются так называемые педагогические технологии обучения языку и математике, разработанные Гейл Боши и Джоан Мозер, учителями начальных классов из г. Сиэтл, «Ежедневные 3» (Daily 3) и «Ежедневные 5» (Daily 5). Примечательно, что русскоязычный запрос в сети Интернет дает 3 ссылки, не связанных с этими технологиями, а украинский – 357. При этом все они связаны только с НУШ.

Вызывает удивление тот факт, что данные технологии, научная ценность и эффективность которых мало изучена, являясь неапробированными и неадаптированными в наших условиях, оказались приоритетнее отечественных фундаментальных разработок.

Трудно обойти вниманием еще одну технологию, которую в некоторых источниках называют более скромно – методикой. Это «Шесть кирпичиков» («Шість цеглинок»). Речь идет об использовании на уроках шести деталей конструктора «Лего», которые входят в учебный арсенал каждого ученика. В методическом пособии по использованию данной технологии сказано, что она призвана не только «способствовать развитию компетентностей младших школьников, но и становлению учителя новой школы» [8].

Менее спорной, хотя и не менее настойчивой является рекомендация к использованию в работе учителей НУШ таксономии Б. Блума. Разработанная в 1956 году как средство постановки целей учебных курсов в ответ на существующее в образовании несоответствие между тем, на что нацелено обучение, чему на самом деле учатся обучающиеся и к чему они фактически научаются таксономия Б. Блума остается интересной и сегодня. Однако возникает

ряд вопросов: почему именно эта практика классификации и систематизации, что инновационного привнесла она в работы школы, почему именно Б.Блум, а не Д. Дьюи, К. Роджерс, М. Монтессори, С. Френе? И в целом, в какой научной парадигме, на какой методологической основе осуществляется реализация Концепции НУШ?

Складывается впечатление, что развитие начального образования в Украине движется в направлении «открытости и не критичности локальной культуры по отношению к действию глобальных потоков».

На наш взгляд, в сложившихся условиях задачей педагогического сообщества является сохранение и развитие мощной научно-педагогической традиции страны. Такой подход будет способствовать дальнейшему развитию украинской школы, становлению абитуриентской среды и позволит с уверенностью отвечать на глобальные вызовы.

Список библиографических ссылок

1. Фадель, Ч., Бялик, М. и Триллин, Б. (2018). *Четырёхмерное образование: Компетенции, необходимые для успеха*. Москва: Издательская группа «Точка», 240 с.
2. Ananiadou, K., Claro, M. (2009). 21st century skills and competences for new millennium learners in OECD countries. [online] *OECD EDU Working paper*, 41. Available at: DOI: <https://doi.org/10.1787/218525261154> [Accessed 12 Jan. 2021].
3. Wagner, T. (2008). *The Global Achievement Gap*. [online] New York: Basic Books, 321 p. Available at: <https://b-ok.org/book/1084653/fd31be> [Accessed 12 Jan. 2021].
4. Кирьянова, Л. Г. (2007). *Общество в контексте глобально-локальных отношений* [online]. Томск: Дельтаплан, с. 121. Available at: <https://portal.tpu.ru/SHARED/k/KIRIYANOVA/ww/Tab1/book.pdf> [Accessed 12 Jan. 2021].
5. Астахова, Е.В. (2021). *Глобальная «карта» образования и её влияние на формирование абитуриентской среды*. [online] Народная украинская академия. Available at: http://www.nua.kharkov.ua/images/stories/Nauka/Mezhdunarod_nauch_prak_konf/2021_predpublikatsii/Astahova_K_V.pdf [Accessed 05 Dec. 2020].
6. Rada.gov.ua, (2019). *Про внесення змін до Державного стандарту початкової освіти* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [Accessed 12 Jan. 2021].
7. Mon.gov.ua, (2016) *Нова українська школа. Концептуальні засади реформування української школи* [online]. Київ, Україна. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Accessed 12 Jan. 2021].
8. Рома, О. (упоряд.). (2018). *Шість цеглинок в освітньому просторі школи* [online]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/LEGO/tseglinok-kviten-2018-web.pdf> [Accessed 12 Jan. 2021].

References

1. Fadel', CH., Byalik, M. and Trilling, B. (2018). *Chetyrekhmernoye obrazovaniye: kompetentsii, nuzhnyye dlya uspekha* [Four Dimensional Education: Competencies for Success]. Moskva: Izdatel'skaya gruppа «Tochka», 240 p.
2. Ananiadou, K., Claro, M. (2009). 21st century skills and competences for new millennium learners in OECD countries. [online] *OECD EDU Working paper*, 41. Available at: DOI: <https://doi.org/10.1787/218525261154> [Accessed 12 Jan. 2021].
3. Wagner, T. (2008). *The Global Achievement Gap*. [online] New York: Basic Books, 321 p. Available at: <https://b-ok.org/book/1084653/fd31be> [Accessed 12 Jan. 2021].
4. Kir'yanova, L. G. (2007). *Obshchestvo v kontekste global'no-lokal'ny'kh otnosheniy* [Society in the context of global-local relations] [online]. Tomsk: Del'taplan, p. 121. Available at: <https://portal.tpu.ru/SHARED/k/KIRIYANOVA/ww/Tab1/book.pdf> [Accessed 12 Jan. 2021].
5. Astakhova, Ye. V. (2021). *Global'naya «karta» obrazovaniya i yeyo vliyaniye na formirovaniye abituriyentskoy sredy*. [Global Landscape of Education and Its Influence on the Student Body Formation]

[online] Narodnaya ukrainskaya akademiya. Available at: http://www.nua.kharkov.ua/images/stories/Nauka/Mezhdunarod_nauch_prak_konf/2021_predpublikatsii/Astahova_K_V.pdf [Accessed 12 Jan. 2021 [Accessed 05 Dec. 2020].

6. Rada.gov.ua, (2019). *Pro vnesennya zmin do Derzhavnogo standartu pochatkovoyi osvity* [About modification of the State standard of primary education] [online]. Kyiv, Ukrayina.. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/688-2019-%D0%BF#Text> [Accessed 12 Jan. 2021].

7. Mon.gov.ua, (2016) *Nova ukrayins'ka shkola. Konceptual'ni zasady reformuvannya ukrayins'koyi shkoly* [New Ukrainian school. Conceptual principles of reforming the Ukrainian school] [online]. Kyiv, Ukrayina. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> [Accessed 12 Jan. 2021].

8. Roma, O. (ed.). (2018). *Shist'no tsehlynok v osvitn'nomu prostori shkoly* [Six bricks in the educational space of the school] [online] Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/LEGO/tsehlynok-kviten-2018-web.pdf> [Accessed 12 Jan. 2021].

Zoya Shilkunova

THE TRENDS IN THE PRIMARY EDUCATION DEVELOPMENT IN UKRAINE: LOCAL REACTIONS TO THE GLOBAL CHALLENGE

Abstract

The paper has updated the task of analyzing trends in the development of primary education in Ukraine in terms of the glocalization process.

It is noted that the inclusion of the regional mental characteristics in global flows creates a variety of scenarios for responding to challenges.

The main types of local reactions to the global challenge are characterized.

The tasks of primary education, formulated in the main state regulatory documents, are considered.

The methodological, methodical and didactic potential of the scientific and pedagogical tradition of Ukraine is presented.

The tools for mastering educational content in NUS are presented on the example of the analysis of educational technologies (Daily 3, Daily 5, "Six Bricks", B. Bloom's taxonomy).

It is concluded that the development of primary education in Ukraine is moving in the direction of openness and uncriticality of local culture in relation to the action of global flows.

The author emphasizes that under the current conditions, the task of the pedagogical community is to preserve and develop a mental educational resource that makes it possible to effectively respond to global challenges.

Key words: primary education in Ukraine, development trends, global challenge, local reactions, glocalization process.

О. Л. Яременко

ЗАДАЧИ ЦЕННОСТНО-ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО СТРУКТУРИРОВАНИЯ АБИТУРИЕНТСКОЙ СРЕДЫ В УСЛОВИЯХ ГЛОКАЛИЗАЦИИ И ФУНДАМЕНТАЛЬНЫХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ СДВИГОВ

Утрата части культурных достижений и ценностно-институционального богатства цивилизации в процессе технологического развития, к сожалению, является неизбежной. В условиях фундаментальных технологических изменений общество вынуждено снижать уровень своего ценностного иммунитета, от чего, в первую очередь, страдает молодое поколение.

Размывание ценностных ориентиров и критериев в абитуриентской среде негативно влияет на образовательную систему. Возникает впечатление, что традиции и ценности

прошедших поколений следует отбросить, чтобы иметь возможность действительно свободного выбора. Количество оцениваемых альтернатив резко расширяется. Однако это не более чем иллюзия: свобода общественного и индивидуального выбора возможна лишь в системе социальных критериев и ограничений, иначе субъект подвергается саморазрушению и утрачивает основные стимулы осознанно-деятельного отношения к миру. Поэтому активация социокультурных и ценностно-институциональных оснований рационального выбора является предпосылкой формирования абитуриентской среды 2020-х годов, способной трансформироваться в основу социальной и профессиональной структуры человеческой цивилизации второй половины 21 века.

Одной из общих проблем структурирования и прогнозирования спроса на образовательные услуги является проблема адекватной реакции на своеобразный сгусток технологических и ценностно-институциональных сдвигов, с которыми столкнулись практически все образовательные системы в рубеже 2010-2020-х годов. Осложняющим фактором адаптации к этим сдвигам явилась пандемия Covid-19, которая потребовала концентрации значительных объемов финансовых, политических и социально-психологических ресурсов за счет других фундаментальных потребностей общества. Неопределенность жизнедеятельности всего социального механизма выросла, что неизбежно привело к снижению эффективности экономики, падению доходов населения и сдвигам в структуре платежеспособного спроса.

Информационно-сетевые технологии создают новую среду намного быстрее, чем государства, корпорации и домохозяйства успевают к ней приспособиться. Роль фактора случайности в формировании и функционировании абитуриентской среды усиливается. Избыток информации и инноваций приводит к смещению критериев выбора, и этот выбор иногда трудно назвать рациональным. Участники формирования спроса на образовательные услуги – сами абитуриенты, их родители, государственные органы, инвесторы и кредиторы – достаточно часто переоценивают свою способность к более или менее надежной интерпретации информации о текущих и долгосрочных тенденциях развития рынка труда.

Таким образом, нарратив моды и конъюнктуры преобладает в массиве факторов абитуриентского спроса, что порождает негативное влияние на структуру рыночного предложения. Оппортунистические практики образовательных учреждений взаимно усиливаются фактором конкуренции на международном, национальном, региональном и местном уровнях. Лозунг «в борьбе за абитуриента все средства хороши» резко ухудшает качество самой образовательной среды и снижает способность к долгосрочному стратегическому поведению. В свою очередь, это приводит к снижению качества человеческого капитала и падению национальной конкурентоспособности.

Образовательная система не сможет найти баланс между стабильностью ценностных установок и динамизмом меняющихся требований рынка труда, если пойдет по пути тотальной универсализации (и неизбежного упрощения) содержания обучения. Сегодня сама идея стабильности ценностных установок встречается как опасная ересь. Считается, что нужно менять все, до основания и как можно быстрее. Украина прошла примерно такую модель фундаментальных изменений в 90-е годы прошлого века. Главным эффектом можно считать слом фундаментальных структур воспроизводства социально-экономической и ценностно-институциональной идентичности общества, в результате чего Украина превратилась в самую бедную страну в Европе. То же самое может ожидать и другие страны, утратившие историческое чувство своей уникальности и самооценности социально-экономического генотипа.

Не случайно, Польша, стартуя в начале 90-х годов с более низких позиций, чем Украина, сама выбирала нужные реформы из того «институционального меню», которое ей предлагала Европа, и откладывала «на потом» наиболее болезненные и наиболее сомнительные с точки зрения обеспечения стратегических условий национального социально-экономического развития (например, вступление в зону евро).

Однако, говоря об успехах Польши в развитии национальной экономики, и прежде всего, промышленности, мы не можем закрывать глаза на практики недобросовестной конкуренции в борьбе за абитуриента. Более того, уже в ближайшее время мы можем увидеть, как конкурентоспособная часть нашего преподавательского корпуса будет вынуждена двинуться вслед за своими студентами в ту же Польшу, Германию, Чехию, если те сочтут, что это им выгодно.

Каким же может стать выход из этой ловушки? Во-первых, формирование и реализация образовательной стратегии на основе национальной социально-экономической идентичности, критериями которой должны стать национальный суверенитет как свобода выбора и полная ответственность народа за свою судьбу, рост конкурентоспособности национальной экономики. При этом нужно четко понимать, что глокализация возможна лишь как особый исторический тип взаимодействия идентичностей, который сегодня может считаться высшим типом. Насильственная универсализация форм и направлений эволюции цивилизации уже сегодня привела к аномальному росту конфликтности.

Во-вторых, это поддержание и укрепление социального статуса профессионализма в образовании, в экономике и в обществе.

В-третьих, это формирование единой социальной позиции на рынке образования всех основных ее участников - абитуриентов, образовательных учреждений, родителей, работодателей, кредиторов и инвесторов. Эта позиция должна быть оформлена и ценностно, и организационно-институционально.

В Украине эта задача уже частично решается путем формирования региональных образовательных кластеров. Следующим шагом может стать формирование Национального совета образовательных кластеров, главной функцией которого должно стать обеспечение разработки и реализации образовательной стратегии, органической частью которой станет формирование и развитие адекватной абитуриентской среды.

Выводы.

1. Образовательная система Украины, даже в настоящее время, является нашим конкурентным преимуществом и запасом стратегической устойчивости общества.

2. Важным национальным ресурсом развития является национальная социально-экономическая идентичность, которая позволяет формировать стратегические критерии и ориентиры на основе примата национальных интересов.

3. Необходимо более эффективно изучать и использовать опыт промышленных стран Европы, которые не пошли по пути форсированной деиндустриализации и поэтому сохранили для себя более широкое поле постиндустриальных альтернатив.

4. Современный рынок труда не может считаться сбалансированным и защищенным, если он не имеет сильной индустриальной составляющей. Сравнительный опыт антикризисного регулирования в европейских странах показал сильные риски утраты свободы решений в условиях абсолютного преобладания сферы услуг.

5. Опыт создания и развития Харьковского промышленно-университетского кластера показывает эффективность и перспективность использования такого инструмента национальной образовательной стратегии в 21 веке.

Oleh Yaremenko

THE TASKS OF VALUE-INSTITUTIONAL STRUCTURING OF THE UNIVERSITY ENVIRONMENT IN THE CONTEXT OF GLOCALIZATION AND FUNDAMENTAL TECHNOLOGICAL SHIFTS

Abstract

The modern university environment is a constituent element of a number of higher-level systems: the national educational system, the national labour market, the country's financial and economic system, the

international and global information and educational system. Their ability to limit and direct the dynamics of the university environment depends on the internal tendencies of self-development and interaction, as well as on the processes of complication and modification of the university environment itself.

Among the most important changes are the value and institutional shifts in society, which strongly and ambiguously affect the university environment. The practical ability and readiness of the state to use methods of protectionist policy in the development of the national educational system is largely a function of the socio-economic identity of society as a whole.

Keywords: entrant environment, tendencies, self-development, value-institutional shifts.

Відомості про авторів

Агаркова Наталія Олександрівна

канд. пед. наук, доц., Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
sdf234@ukr.net

Ануфрієва Ірина Леонідівна

доц., Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
ir@nua.kharkov.ua

Астахова Валентина Іларіонівна

д-р іст. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
rector@nua.kharkov.ua

Астахов Віктор Вікторович

канд. юрид. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
rector@nua.kharkov.ua

Астахова Катерина Вікторівна

д-р іст. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
rector@nua.kharkov.ua

Бабасв Валерій Юрійович

канд. держ. упр., доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
babaevv@ukr.net

Батасва Катерина Вікторівна

д-р філос. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
bataevaekaterina72@yahoo.com

Бережна Світлана Вікторівна

д-р філос. наук, проф., Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
beregnasv@gmail.com
prorector_berezhna@hnpu.edu.ua

Бірченко Олена Володимирівна

канд. соціол. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
elena77daoup@gmail.com

Бондар Тетяна Іванівна

учитель-методист, Спеціалізована економіко-правова школа, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
sepsh_nua@ukr.net

Agarkova Natalia

Ph.D. (Pedagogic), Associate Professor,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

Anufriieva Iryna

Associate Professor, Kharkiv University
of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Astakhova Valentyna

Doctor of History, Professor, Kharkiv University
of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Astakhov Victor

Ph.D. (Law), Professor, Kharkiv University
of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Astakhova Kateryna

Doctor of History, Professor, Kharkiv University
of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Babaiev Valerii

Ph.D. (Public Administration), Associate Professor,
Kharkiv University of Humanities “Peoples
Ukrainian Academy”

Bataieva Kateryna

Doctor of Philosophy, Professor, Kharkiv University
of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Berezhna Svitlana

Doctor of Philosophy, Professor, H. S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University

Birchenko Olena

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “People s Ukrainian
Academy”

Bondar Tetiana

Specialist on Methods of Teaching, School Teacher,
Specialized Economics and Law School, Kharkiv
University of Humanities “Peoples Ukrainian
Academy”

Бочарнікова Тетяна Федорівна
канд. пед. наук, доц., Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
tatyana.bocharnikova1982@gmail.com

Васильєва Світлана Олександрівна
д-р пед. наук, доц., Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
sdf234@ukr.net

Вишневський Михайло Іванович
д-р філос. наук, проф., Могильовський
державний університет імені А. О. Кулешова
(Білорусь)
philos-mogilev-msu@mail.ru

Випке Клаудія
д-р екон. наук, проф., Університет освіти
(Німеччина)
claudia.wiercke@ph.-karlsruhe.de

Войно-Данчишина Ольга Леонідівна
канд. юрид. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
kcentr@nua.kharkov.ua

Ворожбіт-Горбатьок Вікторія Вікторівна
д-р пед. наук, проф., Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
gorbatykvv@ukr.net

Вороненко Анастасія Дмитрівна
магістр соціології, Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
n.voronenko12@gmail.com

Галка Ян Сергійович
аспірант, Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»

Гога Наталія Павлівна
канд. психол. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
nata181181@rambler.ru

Гусленко Ірина Юрївна
канд. пед. наук, доц., Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
guslenkoir@hotmail.com

Bocharnikova Tatyana
Ph.D. (Pedagogics), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “Peoples Ukrainian
Academy”

Vasylieva Svitlana
Doctor of Pedagogic, Associate Professor,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical
University

Vishnevsky Mikhail
Doctor of Philosophy, Professor,
Mogilev State University named after A.A.
Kuleshov (Belarus)

Claudia Wiercke
Doctor of Economics, Professor, University of
Education, Karlsruhe, Germany, Honorary
Professor of Kharkiv University of Humanities
“Peoples Ukrainian Academy”

Voiono-Danchishina Olga
Ph.D. (Law), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “People s Ukrainian
Academy”

Vorozhbit-Horbatiuk Viktoria
Doctor of Pedagogics, Professor, H. S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University

Voronenko Anastasiya
Master of Sociology, Kharkiv University
of Humanities “People’s Ukrainian Academy”

Halka Yan
Postgraduate student, Kharkiv University of
Humanities «Peoples Ukrainian Academy»

Hoha Natalia
Ph.D. (Psychology), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “Peoples Ukrainian
Academy”

Guslenko Iryna
Ph.D. (Pedagogics), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “People s Ukrainian
Academy”

Дербак Олена Вікторівна
учитель, Харківська загальноосвітня школа
№ 143

Дьюк Дженет
PhD з лінгвістики, доц., Університет Альберта-
Людвіга (Німеччина)
Janet.duke@skandinavistik.uni-freiburg.de

Єременко Юлія Вікторівна
канд. соціол. наук, директор, Харківський
фізико-математичний ліцей № 27
eremenko27@ukr.net
380677625579

Зверко Тамара Василівна
канд. соціол. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
sm@nua.kparkov.ua

Зеленська Людмила Дмитрівна
д-р пед. наук, проф., Харківський національний
педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
zelenskaya_ludmila@ukr.net

Зобова Галина Миколаївна
ст. учитель, Спеціалізована економіко-правова
школа, Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
gzobova09@gmail.com

Іванова Ольга Анатоліївна
канд. екон. наук, доц., Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
olgaiva.nua@gmail.com

Ільченко Валерія Віталіївна
доц., Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
ilchenko_valery@ukr.net

Каламкович Мартін
PhD-студент педагогічного ф-ту
Новосадського університету
(Сербія)

Карпенко Олена Валентинівна
ст. викладач, Харківський національний
університет імені В. Н. Каразіна

Derbak Olena,
Teacher, Kharkiv secondary school 143

Janet Duke
Ph.D.(linguistics), Associate Professor,
Skandinavisches Seminar, Universität Freiburg

Yeremenko Yuliya
Ph.D. (Sociology), Headmistress, Kharkiv Physics
and Mathematics Lyceum № 27

Zverko Tamara
Ph.D. (Sociology), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “Peoples Ukrainian
Academy”

Zelenska Liudmila
Doctor of Pedagogics, Professor, H. S. Skovoroda
Kharkiv National Pedagogical University

Zobova Galina
Seniour Teacher, Specialized Economics and Law
School, Kharkiv University of Humanities “Peoples
Ukrainian Academy”

Ivanova Olga
Ph.D. (Economics), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “Peoples Ukrainian
Academy”

Ichenko Valeria
Associate Professor, Kharkiv University of
Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Kalamković Martin
PhD-student of the Department of Education in
Sombor, Serbia

Karpenko Olena
Senior lecturer, V .N. Karazin Kharkiv National
University

Кашаба Ольга Юріївна

канд. іст. наук, доц., Українська інженерно-педагогічна академія
0509846917
olga.kashaba@ukr.net

Китаєнко Сергій Олександрович

зав. підготовчого відділення, заступник відповідального секретаря приймальної комісії, Харківський національний університет радіоелектроніки
serhii.kytaienko@nure.ua

Кірвас Віктор Андрійович

канд. техн. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
itm.nua@ukr.net

Ковальчик Малгожата

аспірантка, Інститут педагогіки Поморської академії (Польща)

Ковтун Олександр Сергійович

канд. соціол. наук, доц., Хмельницький інститут соціальних технологій Університету «Україна»
kovtuns2008@ukr.net

Козиренко Віктор Петрович

канд. техн. наук, доцент, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
kvp@nua.kharkov.ua

Козиренко Світлана Іванівна

канд. техн. наук, доцент, Харківський національний університет радіоелектроніки;
kozyrenko.c@gmail.com

Коллін Свен-Олоф

PhD, проф. корпоративного управління Скандинавського вільного університету, афілійований проф. Харківського гуманітарного університету «Народна українська академія» (Швеція)
svencollin@yahoo.com

Компанієць Вікторія Віталіївна

д-р екон. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
victorya.kom.ek@gmail.com

Красуля Андрій Васильович

доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
fiz@nua.karkov.ua

Kashaba Olga

Ph.D. (History), Associate Professor, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

Kytaienko Serhii

Head of the Preparatory Department, Deputy Executive Secretary of the Admissions Committee, Kharkov National University of Radio Electronics

Kirvas Victor

Ph.D. (Engineering Sciences), Professor, Kharkiv Humanitarian University “Peoples Ukrainian Academy”

Kowalczyk Malgorzata

Postgraduate student, Akademia Pomorska w Slupsku (Polska)

Kovtun Alexandr

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, Khmelnytsky Institute of Social Technologies of University «Ukraine»

Kozyrenko Victor

PhD (Engineering sciences), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Kozyrenko Svitlana

Ph.D. (Engineering sciences), Associate Professor, Kharkiv National University of Radio Electronics

Collin Sven-Olof

Ph.D. (Corporate Governance), Professor, Free University of Scania (Sweden), Affiliate Professor of Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Kompaniets Victoria

Doctor of Economics, Professor, Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Krasulia Andriy

Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Красуля Марина Олександрівна

канд. техн. наук, доц., Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
fiz@nua.karkov.ua

Кузьмін Віктор Володимирович

канд. соціол. наук, доц., Національний університет «Запорізька політехніка»
kuzmin2v@gmail.com

Кузьміна Марія Олегівна

аспірантка, Національний університет «Запорізька політехніка»
mari.gorodko@gmail.com

Медіна Тетяна Вячеславна

канд. соціол. наук, доц., Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
t.medina@chnu.edu.ua

Михайлова Людмила Вілїївна

канд. філол. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
germ-rom-nua@ukr.net

Михайльова Катерина Геннадїївна

д-р соціол. наук, проф., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
emihailova@gmail.com

Міттельштедт Евальд

д-р екон. наук, проф., Південно-Вестфальський університет прикладних наук (Німеччина)
claudia.wierpcke@ph.-karlsruhe.de

Молодча Наталія Сергїївна

канд. філол. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
natalia.molodcha@gmail.com

Мохоньок Зоряна Анатолїївна

ст. викладач, Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ
zoryana.moxonyok@gmail.com

Нев'ядомська Тетяна Володимирівна

директор Харківської гімназії № 13
shoo-13@ukr.net

Krasulia Marina

Ph.D. (Engineering Sciences), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Kuzmin Victor

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, National University “Zaporizhzhya Polytechnic”

Kuzmina Maria

Postgraduate Student, National University “Zaporizhzhya Polytechnic”

Medina Tetyana

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Mykhailova Liudmila

Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Mykhaylyova Kateryna

Doctor of Sociology, Professor, Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Mittelstaedt Ewald

Doctor of Economics, Professor, South Westfalian University of Applied Science, Germany, Honorary Professor of Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Molodcha Natalia

Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Mokhoniok Zoriana

Senior lecturer, Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

Nevyadomskaya Tatyana

Headmistress, Kharkiv Gymnasium № 13

Обиденнова Тетяна Сергіївна

канд. екон. наук, доц., Українська інженерно-педагогічна академія
obyd_ts@ukr.net

Пиласва Тетяна Вячеславівна

канд. соціол. наук, Управління освіти адміністрації Слобідського району Харківської міської ради
ruo_kom@kharkivosvita.net.ua

Пилипенко Тетяна Вікторівна

заступник директора з навчально-виробничої роботи Богодухівського професійного аграрного ліцею

Помазан Ігор Олександрович

канд. філол. наук, доц., Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»
ihor_pomazan@ukr.net

Пономаренко Володимир Степанович

д-р екон. наук, проф., Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Пономарьова Галина Федорівна

д-р пед. наук, проф., ректор Харківської гуманітарно-педагогічної академії
rector-hgpa@kharkov.com

Попова Ольга Олександрівна

аспірантка, Харківський гуманітарний університет «Народна українська академія»

Посохов Сергій Іванович

д-р іст. наук, проф., Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
sposokhov@karazin.ua

Савош Галина Петрівна

канд. соціол. наук, доц., Придніпровська державна академія будівництва та архітектури
savmv@i.ua

Самойлова Юлія Ігорівна

канд. пед. наук, доц., Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ
zoryana.moxonyok@gmail.com

Obydienнова Tetiana

PhD (Economics), Associate Professor, Ukrainian Engineering Pedagogics Academy

Pylayeva Tatyana

Ph.D. (Sociology), Department of Education of Slobodskoi District Administration of Kharkov City Council

Pylypenko Tetiana

Deputy Director for Training and Production of Bohodukhiv Vocational Agricultural Lyceum

Pomazan Igor

Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv University of Humanities «Peoples Ukrainian Academy»

Ponomarenko Volodymyr

Doctor of Philosophy, Professor, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

Ponomaryova Halyna

Doctor of Pedagogics, Professor, Municipal Establishment “Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy”

Popova Olga

Postgraduate student, Kharkiv University of Humanities «Peoples Ukrainian Academy»

Posokhov Sergiy

Doctor of History, Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University

Savosh Halyna

Ph.D. (Sociology), Associate Professor, Prydniprovsk State Academy of Civil Engineering and Architecture

Samoilova Yuliia

Ph.D. (Pedagogics), Associate Professor, Sumy branch of Kharkiv National University of Internal Affairs

**Сидоров Миколай Володимир-
Станіславович**

канд. фіз.-мат. наук, доц., Київський
національний університет імені Тараса
Шевченка
myksyd@knu.ua

Смолянук Наталя Миколаївна

канд. пед. наук, доц., Харківський національний
педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
smolnat02@gmail.com

Собченко Тетяна Миколаївна

канд. пед. наук, доц., Харківський національний
педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
311250112@rambler.ru

Судакова Наталія Вікторівна

заступник директора з навчально-виховної
роботи Харківської гімназії №14
311250112@rambler.ru

Стасевський Леонід Станіславович

викладач, Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
leonid_st16@ukr.net

Тимохова Галина Борисівна

канд. екон. наук, доц., Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
tymohova@gmail.com

Томашевський Роман

д-р іст. наук, проф., Поморська академія
(Польща)
trop3@op.pl

Удовицька Тетяна Анатоліївна

канд. іст. наук, доц.,
Харківський гуманітарний університет «Народна
українська академія»
tudovitska@gmail.com

Хвалюк Інна Іванівна

спеціаліст вищої категорії, учитель-методист,
викладач, Спеціалізована економіко-правова
школа, Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
Innakhvalyuk@gmail.com

Sydorov Mykola

Ph.D. (Physics and Mathematics), Associate
Professor, Taras Shevchenko National University
of Kyiv

Smolianiuk Natalia

Ph.D. (Pedagogics), Associate Professor,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical
University

Sobchenko Tetiana

Ph.D. (Pedagogics), Associate Professor,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical
University

Sudakova Natalia

Deputy Headmaster of Kharkov Gymnasium №14

Stasevskiy Leonid

Teacher, Kharkiv University of Humanities
“Peoples Ukrainian Academy”

Tymokhova Halyna

Ph.D. (Economics), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “Peoples Ukrainian
Academy”

Tomaszewski Roman

Doctor of History, Professor, Academia Pomorska
(Poland)

Udovitskaya Tatyana

Ph.D. (History), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities “Peoples Ukrainian
Academy”

Khvalyuk Inna

Specialist of the highest category, Specialist on
Methods of Teaching, School Teacher, Specialized
Economics and Law School, Kharkiv University of
Humanities «Peoples Ukrainian Academy»

Хільковська Ася Олександрівна
ст. викл., Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
asia.khilkovska@gmail.com

Цінь Шен
аспірант, Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди

Чепак Валентина Василівна
д-р соціол. наук, проф., Київський національний
університет імені Тараса Шевченка
chepak@knu.ua

Чибісова Наталія Григорівна
канд. філос. наук, проф., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
chibisova@ukr.net

Чурсіна Людмила Василівна
канд. філол. наук, доц., Харківський
гуманітарний університет «Народна українська
академія»
lchursina592016@gmail.com

Шестакова Катерина Юрївна
канд. соціол. наук, асистент, Чернівецький
національний університет імені Юрія Федьковича
k.shestakova@chnu.edu.ua

Шилкунова Зоя Ігорівна
канд. пед. наук, учитель-методист,
Спеціалізована економіко-правова школа,
Харківський гуманітарний університет «Народна
українська академія»
zoya.igorevna2003@gmail.com

Яременко Олег Леонідович
д-р екон. наук, проф., Харківський гуманітарний
університет «Народна українська академія»
v.o.yaremenko@gmail.com

Яріз Євгеній Михайлович
доц., Харківський гуманітарний університет
«Народна українська академія»
Eugenio2012@mail.ru

Khilkovska Asia
Senior lecturer, Kharkiv University of Humanities
“Peoples Ukrainian Academy”

Tsyn Shen
Postgraduate student, H. S. Skovoroda Kharkiv
National Pedagogical University

Chepak Valentyna
Doctor of Sociology, Professor, Taras Shevchenko
National University of Kyiv

Chybisova Nataliia
Ph.D. (Philosophy), Professor, Kharkiv University
of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Chursina Liudmila
Ph.D. (Philology), Associate Professor, Kharkiv
University of Humanities «Peoples Ukrainian
Academy»

Shestakova Kateryna
Ph.D. (Sociology), Assistant professor,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Shilkunova Zoya
Ph.D. (Pedagogics), Specialist on Methods of
Teaching, Specialized Economics and Law School,
Kharkiv University of Humanities «Peoples
Ukrainian Academy»

Yaremenko Oleg
Doctor of Economics, Professor, Kharkiv University
of Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

Yariz Yevgenii
Associate Professor, Kharkiv University of
Humanities “Peoples Ukrainian Academy”

ЗМІСТ

МОНОЛОГ МЕТРА	5
<i>Пономаренко В. С.</i> Кластеризація абітурієнтського середовища як результат дії механізмів самоорганізації учасників освітнього процесу	5
ВИСТУПИ ЕКСПЕРТІВ	15
<i>Астахова Е. В.</i> Глобальная «карта» образования и её влияние на формирование абитуриентской среды	15
<i>Mukhaylyova K., Voronenko A.</i> Institutional trust as a factor of university influence on the pre-university environment	20
<i>Посохов С. І.</i> Політика (не)довіри в системі «школа – заклад вищої освіти»: сторінки історії та сучасність	22
«КРУГЛИЙ СТІЛ»	26
<i>Ануфриева И. Л.</i> Особенности работы с абитуриентами, имеющими отклонения в состоянии здоровья	26
<i>Астахова В. И.</i> Культурно-образовательная среда как определяющий фактор влияния на выбор абитуриента	31
<i>Астахов В. В.</i> Школа и вуз: профориентационная составляющая на примере НУА	35
<i>Бабаєв В. Ю.</i> Вектор розвитку економічної освіти в умовах глокалізації	38
<i>Бережна С. В.</i> Соціальні мережі як інструмент профорієнтаційної роботи з абітурієнтами ЗВО	41
<i>Бирченко Е. В.</i> Репликация социального неравенства на образовательном переходе «школа – вуз»	44
<i>Бондарь Т. И.</i> Культурно-образовательная среда школы: теоретико-методологический анализ	48
<i>Бочарникова Т. Ф., Яриз Е. М.</i> Формирование готовности старшеклассников к профессиональному самоопределению	52
<i>Васильєва С. О., Агаркова Н. О.</i> Психолого-педагогічний супровід професійного розвитку майбутніх учителів біології та хімії ХНПУ імені Г. С. Сковороди	55
<i>Вишневский М. И.</i> Глокализация и образование взрослых	58
<i>Войно-Данчишина О. Л.</i> Актуальные аспекты развития последипломного образования	61
<i>Гога Н. П.</i> Формирование психологической культуры современного абитуриента	64
<i>Гусленко І. Ю.</i> Професійне самовизначення в контексті післядипломної освіти	66
<i>Duke J.</i> Recognition and integration of heritage languages in education systems	69
<i>Єременко Ю. В.</i> Особливості побудови освітньої траєкторії обдарованої молоді.....	72
<i>Зверко Т. В.</i> Абітурієнт у полі освітніх можливостей: проблеми вибору	75
<i>Зеленська Л. Д., Ворожбит-Горбатюк В. В.</i> Алгоритм моніторингу запитів цільової аудиторії магістерських програм спеціальності «Освітні, педагогічні науки»	78
<i>Зобова Г. Н.</i> Преемственность деятельности школы и учреждения высшего образования – необходимое условие повышения качества подготовки по иностранному языку.....	81

<i>Иванова О. А.</i> Организационно-управленческие особенности формирования интереса учащихся к научно-исследовательской деятельности	85
<i>Ilichenko V., Karpenko O.</i> Preparatory Training of Senior High School Students: Organization and Effectiveness in a Complex of Continuous Education	88
<i>Kalamkovic M.</i> Assistive technologies, way to inclusion for students with special needs	90
<i>Кашаба О. Ю., Обиденнова Т. С.</i> Сучасні проблеми формування абітурієнтського середовища та засоби їх вирішення	93
<i>Китаєнко С. О.</i> Робота ХНУРЕ щодо формування власного контингенту абітурієнтів	97
<i>Кирвас В. А.</i> Состояние цифровой компетентности абитуриентов гуманитарных вузов	99
<i>Kowalczyk M.</i> Maturists as the social environment of a regional university (globalization and educational provincialism)	102
<i>Ковтун О. С.</i> Освітня міграція як фактор розвитку людського капіталу регіонів	105
<i>Козыренко В. П., Козыренко С. И.</i> Информационная среда абитуриента в условиях цифровой трансформации	109
<i>Collin I S.-O. Y.</i> The transformation of the university, from Enclosed to Elastic	112
<i>Компаниец В. В.</i> О новой стратегии обучения и развития университета в современном мире	114
<i>Красуля А. В.</i> Совершенствование профессионально-прикладной физической подготовки студентов	117
<i>Красуля М. А.</i> Физическая культура и спорт как средство адаптации абитуриентов к условиям учреждения высшего образования	119
<i>Кузьмін В. В., Кузьміна М. О.</i> Формування професійних компетенцій випускників закладів вищої освіти як проблемне поле реалізації кар'єрних стратегій сучасної української молоді	122
<i>Медіна Т. В., Шестакова К. Ю.</i> Мотивація вибору абітурієнтами освітньої програми «Соціальне забезпечення»: свідомий крок чи випадковість?	125
<i>Михайлова Л. В.</i> Особенности преподавания иностранного языка людям третьего возраста	128
<i>Mittelstädt E., Wiepcke C.</i> Social entrepreneurship education in a glocalised world.....	130
<i>Молодчая Н. С.</i> Институт тьюторов в вузе и его роль в адаптации первокурсников к требованиям высшей школы	132
<i>Нев'ядомська Т. В.</i> Особливості взаємодії вишів та закладів середньої освіти у формуванні абітурієнтського середовища	136
<i>Пилипенко Т. В.</i> Проблеми та перспективи розвитку професійно-технічної освіти в Україні	138
<i>Помазан І. О.</i> ЗНО з української мови та літератури: проєкція на формат університетських студій	142
<i>Пономарьова Г. Ф.</i> Формування контингенту здобувачів освіти сучасного закладу вищої освіти: організаційно-методичний і психолого-педагогічний аспекти	145
<i>Porova O., Bataeva K.</i> Social risks of internal academic mobility of entrants from Donbass	150
<i>Савош Г. П., Галка Я. С.</i> Вплив архітектури на вибір майбутньої професії крізь призму глокалізації.....	152
<i>Самойлова Ю. І., Мохоньок З. А.</i> Співпраця в системі «школа – ЗВО» як необхідна умова професійного самовизначення старшокласників	155

<i>Смоляннюк Н. М., Дербак О. В., Шен Цінь.</i> Особливості сучасної взаємодії школи та закладів вищої освіти: профорієнтаційна складова	158
<i>Собченко Т. М., Судакова Н. В.</i> Сучасні вектори взаємодії університету та школи	160
<i>Стасевський Л. С.</i> Правові аспекти формування абітурієнтського середовища: український контекст	163
<i>Тимохова Г. Б.</i> Особливості формування бренду університету: досвід управління міждисциплінарними освітніми програмами	165
<i>Томашевський Р.</i> Випускники середніх шкіл як група споживачів в епоху глобалізації.....	167
<i>Удовицька Т. А., Пилаєва Т. В.</i> Вплив батьків на абітурієнтське середовище	172
<i>Хвалюк І. І.</i> Ефективні форми профорієнтаційної роботи з учнями початкової школи	176
<i>Khilkovska A.</i> Responding to language learning needs of perspective university students	177
<i>Чепак В. В., Сидоров М. В.-С.</i> Факультет у соціальних мережах: ми шукаємо, нас знаходять... ..	180
<i>Чибисова Н. Г.</i> О формах адаптации абитуриентов к условиям обучения в вузе.....	184
<i>Чурсіна Л. В.</i> Готовність абітурієнта до навчання у вищому навчальному закладі та його подальша адаптація	187
<i>Шилкунова З. И.</i> Тенденции развития начального образования в Украине: локальные реакции на глобальный вызов	190
<i>Яременко О. Л.</i> Задачи ценностно-институционального структурирования абитуриентской среды в условиях глокализации и фундаментальных технологических сдвигов	194
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	198

**Інтелектуальний потенціал суспільства
в умовах перманентних соціальних змін:
шляхи збереження і розвитку
(ДР № 0117U005126)**

**МАТЕРІАЛИ
XIX МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

**АБІТУРІЄНТСЬКЕ СЕРЕДОВИЩЕ
ПЕРІОДУ ГЛОКАЛІЗАЦІЇ:
ШЛЯХИ ФОРМУВАННЯ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ**

Підписано до друку 11.02.2021. Формат 60×84/8.
Папір офсетний. Гарнітура «Таймс».
Ум. друк. арк. 24,18. Обл.-вид. арк. 21,02.
Тираж 300 пр. Зам. №

Видавництво
Народної української академії
Свідоцтво № 1153 від 16.12.2002.

Надруковано у видавництві
Народної української академії

Україна, 61000, Харків, МСП, вул. Лермонтовська, 27.